

NEMZETKÖZI SZÁMVITEL

PÉNZÜGY ÉS SZÁMVITEL SOROZAT

Beke Jenő

NEMZETKÖZI SZÁMVITEL

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Kiadja az Akadémiai Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 21–35.
www.akademiaikiado.hu

HU ISSN 2060-9302
ISBN 978 963 05 9572 8

© Beke Jenő
© Akadémiai Kiadó, 2014

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Vida Krisztina
Olvasószerkesztő: Tárnok Irén
Termékmenedzser: Kiss Zsuzsa
Tördelés: Inic Kft. munkája
Fedélterv: Markó Natália munkája

Kiadványszám: BB140036 – kell?
Megjelent X (A/5) ív terjedelemben
Készült aNyomdában
Felelős vezető: XXXX
Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, online digitális publikálás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.
Printed in Hungary

Tartalomjegyzék

Előszó.....	11
Bevezetés.....	13
1. A számvitel globalizálódása.....	19
1.1. A nemzetközi számviteli standardok alkalmazásának jelenlegi gyakorlata.....	25
1.2. A témához kapcsolódó hazai és nemzetközi kutatások áttekintése.....	26
2. Nemzetközi számviteli rendszerek.....	29
2.1. Az Európai Unió számvitele.....	30
2.1.1. Számviteli irányelvek.....	31
2.1.2. Rendeletek.....	32
2.1.3. Az Európai Unió Bizottságának közleményei.....	32
2.1.4. Ajánlások.....	33
2.1.5. Az Európai Unió számviteli sajátosságai.....	33
2.2. Az Egyesült Királyság számviteli sajátosságai.....	34
2.2.1. Mérleg.....	35
2.2.2. Eredménykimutatás.....	35
2.2.3. Cash flow jelentés.....	35
2.2.4. Kiegészítő információk.....	36
2.2.5. Eszközök és kötelezettségek.....	36
2.2.6. Tulajdonosi érdekeltség.....	36
2.2.7. Nyereség és veszteség.....	36
2.2.8. Tulajdonostól kapott osztalék és a tulajdonos számára fizetett osztalék.....	37
2.2.9. Értékelés.....	37
2.2.10. Konzolidáció.....	38
2.3. A német számvitel sajátosságai.....	39
2.4. Az Amerikai Egyesült Államok Általánosan Elfogadott Számviteli Alapelvei (US GAAP).....	43
2.4.1. Mérleg.....	45
2.4.2. Mérlegtételek értékelése.....	48
2.4.3. Eredménykimutatás.....	50
2.4.4. Cash flow kimutatás.....	51

2.4.5.	Éves jelentés szöveges része.....	51
2.4.6.	Megjegyzések (note disclosures)	51
2.4.7.	Könyvvizsgálói jelentés.....	52
2.4.8.	A vezetés kiegészítései, elemzései.....	52
2.4.9.	Vezetők részvényesekhez szóló levele	52
2.4.10.	Az US GAAP további sajátosságai.....	53
2.5.	A Nemzetközi Számviteli Standardok (IAS)	55
2.6.	Nemzetközi számviteli szervezetek	56
2.7.	Hatályos nemzetközi standardok	59
2.7.1.	Keretszabály az éves beszámoló elkészítéséhez és közzétételéhez.....	61
2.7.2.	Keretelvek	63
2.7.3.	A számviteli standardok tartalmi jellemzői	67
2.7.3.1.	IAS 1. Pénzügyi kimutatások prezentálása.....	67
2.7.3.2.	IAS 2. Készletek.....	79
2.7.3.3.	IAS 7. Cash flow kimutatás.....	87
2.7.3.4.	IAS 8. Számviteli politika, számviteli becslés és változásai, számviteli hibák.....	90
2.7.3.5.	IAS 10. Beszámolási időszakot követő események.....	97
2.7.3.6.	IAS 11. Beruházási szerződések.....	99
2.7.3.7.	IAS 12. Jövedelemadók	102
2.7.3.8.	IAS 16. Tárgyi eszközök (ingatlanok, gépek és berendezések)	108
2.7.3.9.	IAS 17. Lízing.....	117
2.7.3.10.	IAS 18. Bevételek	125
2.7.3.11.	IAS 19. Munkavállalói juttatások.....	133
2.7.3.12.	IAS 20. Állami támogatások elszámolása	136
2.7.3.13.	IAS 21. Az átváltási árfolyamok változásának hatásai	137
2.7.3.14.	IAS 23. Hitelfelvételi költségek.....	139
2.7.3.15.	IAS 24. Kapcsolt felekre vonatkozó közzétételek.....	140
2.7.3.16.	IAS 27. Konszolidált és egyedi pénzügyi kimutatások	141
2.7.3.17.	IAS 28. Társult vállalkozásokban lévő befektetések	144
2.7.3.18.	IAS 29. Pénzügyi beszámolás a hiperinflációs gazdaságokban.....	145
2.7.3.19.	IAS 31. Közös vállalkozásokban lévő érdekeltségek.....	146
2.7.3.20.	IAS 33. Egy részvényre jutó eredmény.....	148
2.7.3.21.	IAS 36. Eszközök értékvesztése.....	150
2.7.3.22.	IAS 37. Céltartalékok, függő kötelezettségek és függő követelések.....	156
2.7.3.23.	IAS 38. Immateriális javak.....	160
2.7.3.24.	IAS 39. Pénzügyi instrumentumok: megjelenítés és értékelés.....	168
2.7.3.25.	IAS 40. Befektetési célú ingatlanok	171
2.7.3.26.	IAS 41. Mezőgazdaság.....	175
2.7.3.27.	IFRS 1. A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok első alkalmazása	176
2.7.3.28.	IFRS 2. Részvényalapú kifizetések.....	178
2.7.3.29.	IFRS 3. Üzleti kombinációk.....	182
2.7.3.30.	IFRS 5. Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszünt tevékenységek.....	185

2.7.3.31.	IFRS 6. Ásványi anyagok feltárása és felmérése.....	187
2.7.3.32.	IFRS 7. Pénzügyi instrumentumok: Közzététel.....	188
2.7.3.33.	IFRS 8. Működési szegmensek.....	189
2.7.3.34.	IFRS 9. Pénzügyi instrumentumok.....	190
2.7.3.35.	IFRS 11. Közös megállapodások (szerveződések).....	192
2.7.3.36.	IFRS 13. Valós értékelés.....	193
2.7.3.37.	IFRS KKV (SME): IFRS a kis- és középvállalkozások számára.....	193
3.	Számviteli rendszerek különbözősége.....	197
3.1.	Jogrendszer.....	199
3.2.	Finanszírozási rendszer.....	202
3.3.	Adózási rendszer.....	204
3.4.	Infláció.....	205
3.5.	Szakember-ellátottság.....	206
3.6.	Kulturális tényezők.....	207
4.	A nemzetközi számviteli harmonizáció szükségessége.....	209
4.1.	Az Európai Unió tagországaira vonatkozó leíró statisztika.....	210
4.2.	Statisztikai felmérések eredményei az Európai Unión kívüli országokban.....	212
5.	A nemzetközi számviteli harmonizáció kedvező közgazdasági hatásmechanizmusai.....	215
5.1.	A számviteli beszámolók szerepe a közgazdasági elemzésekben.....	217
5.2.	A számviteli harmonizáció munkamegosztásban betöltött szerepe.....	218
5.3.	A számviteli harmonizáció hatása az üzletviteli költségekre.....	220
5.4.	A számviteli harmonizáció és a pénzügyi innováció.....	221
5.5.	A számviteli harmonizáció szerepe a tőkeköltségek csökkentésében.....	222
6.	A nemzetközi számviteli harmonizáció gyakorlati kutatási eredményei.....	225
6.1.	Számviteli harmonizáció a hazai gyakorlat tükrében.....	225
6.2.	A standardadaptációs döntések hatásvizsgálati modellezése.....	232
6.3.	A számviteli teljesítmények hatása a felső vezetők fluktuációjára.....	235
6.4.	A számviteli harmonizáció hatása az alkalmazotti létszámra.....	238
6.5.	Az alkalmazott számviteli módszerek hatása a mérlegeredményekre....	240
6.6.	Az IFRS bevezetése csökkentette a vállalatvezetés jövedelmét.....	242
6.7.	Az értékrelevancia vizsgálata.....	247
7.	A számviteli standardok hatásvizsgálatainak eredményei.....	251
8.	Összefoglalás.....	263
	Függelék.....	265
	Irodalomjegyzék.....	267

Táblázatok jegyzéke

1. Számviteli beszámolók jellemzői.....	33
2. A 100 legnagyobb európai vállalkozás számviteli beszámolójának elkészítési alapelve.....	41
3. A legfelsőbb nemzeti standardbizottságok által megalkotott számviteli szabályok jellemzői	41
4. A nemzetközi számviteli standardok alkalmazásának szabályozása.....	42
5. A számviteli szakember-ellátottság az Európai Unió egyes tagállamaiban	207
6. A mintában szereplő cégek megoszlása nemzetgazdasági ág, illetve a beszámoló típusa alapján.....	226
7. A mintában szereplő vállalatok és a teljes sokaság megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint	226
8/a. A vizsgált mutatókat leíró eredmények a beszámoló típusa szerinti összehasonlításban.....	228
8/b. A vizsgált mutatókat leíró eredmények a beszámoló típusa szerinti összehasonlításban.....	228
9. A logisztikai regressziós modellhez tartozó klasszifikációs tábla.....	230
10. A magyarázó változókra vonatkozó eredmények.....	231
11. A standardadaptációs döntések logisztikai analízisének eredményei.....	234
12. A számviteli teljesítmények hatása a felsővezetői fluktuációra	237
13. Az alkalmazotti létszámleépítések érzékenysége a számviteli teljesítményekre.....	239
14. A számviteli beszámolókból számított mutatószámok	241
15. Az alkalmazott számviteli rendszer hatása a vállalatvezetés jövedelmére	243
16. Cégek eredményességének alakulása.....	244
17. Az értékrelevancia-tesztek eredményei.....	248
18/a Pénzügyi mutatók a hazai számviteli szabályok alapján.....	252
18/b Pénzügyi mutatók a nemzetközi standardok alkalmazása esetén.....	252
19. Egyes pénzügyi mutatók eltérései.....	253
20. Egyes pénzügyi mutatók medián értékei.....	254
21. A standardizáció hatása az árbevétel-arányos eredményre.....	254
22. A standardizáció hatása a ROA mutatóra	256
23. A standardizáció hatása a ROE mutatóra.....	258
24. A standardizáció hatása a forgóeszközarányra	259
25. A standardizáció hatása a pénzeszközarány mutatóra	259
26. A standardizáció hatása a saját tőkehányadra (ER)	259
27. A standardizáció hatása az adósságszolgálati (GR) mutatóra	260
28. A standardizáció hatása a piaci mutatóra (P/E)	261

Ábrák jegyzéke

1. Nemzetközi számviteli rendszerek osztályozása.....	30
2. A számviteli alapelvek súlyozása a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok szerint.....	66
3. A nemzeti számviteli szabályok eltérései az Európai Unión belül	211
4. A nemzeti számviteli szabályok eltérései az Európai Unión kívül	213
5. Az alapsokaság és a mintasokaság összetétele	227
6. A számviteli eredmény alakulása a politikai és gazdasági tényezők függvényében	245
7. A számviteli eredmény érzékenysége néhány kiemelt angolszász és kodifikált országban.....	245
8. A számviteli eredmény érzékenysége néhány ázsiai országban.....	246

Előszó

A gazdasági életben napjainkra jellemző gyors tőkeáramlás, vállalati kapcsolatok következtében a nemzeti határok lassan jelentőségüket veszítik. A multinacionális vállalatok a világ minden részén jelen vannak, a világ tőzsdéin keresztül egyre nagyobb tőke vár befektetési lehetőségre.

A gazdasági szereplők különböző országokban működő vállalkozásaikról egymástól eltérő elveken nyugvó számviteli beszámolókat készítenek, így teljesítményük nehezen összehasonlítható mind a tulajdonosok, befektetők, illetve egyéb döntéshozók, mind a hatóságok számára.

Mindezen tényezők erősítik annak szükségességét, hogy a különböző országokban befektetni szándékozók össze tudják hasonlítani teljesítményeiket. A legfőbb teljesítménymérő kommunikációs nyelv a számvitel, melynek egységesítése világméretű törekvéssé vált.

Az előző célok elérése érdekében a szerző előljáróban áttekintést nyújt a számviteli információs rendszer globalizációjáról, majd számba veszi mind az Európai Unión belüli, mind pedig azon kívüli elszámolások fontosabb jellemzőit is. Részletesebben bemutatja a nemzetközileg is domináns, azaz az egyes régiókra meghatározó befolyást gyakorló amerikai, angol és német számviteli információs rendszerek sajátosságait. Különösen hasznosíthatónak véli a nemzetközi számviteli rendszerek összehasonlító vizsgálatainak tanulságait mind a leíró statisztikák, mind pedig a matematikai modellek felhasználásával. Elsősorban közgazdasági tényezők hatásvizsgálatával foglalkozik annak érdekében, hogy mennyire lehetséges az egységes számviteli harmonizáció megvalósítása.

Túl azon, hogy a tankönyv hatékonyan hozzájárulhat a hallgatók vizsgára történő felkészüléséhez, a témakör iránt érdeklődők is betekintést nyerhetnek a nemzetközi számvitel széles tárházába.

Bevezetés

Az egységes piac az Európai Unió legnagyobb eredményeinek egyike. Az integráció és a jól működő belső piac elengedhetetlen az Európa 2020 stratégia sikeres megvalósításához és az uniós gazdaság fenntartható növekedési pályára állításához annak érdekében, hogy a 2008 óta tartó pénzügyi válságot és az abból eredő államadósság-válságot le lehessen győzni.

A tőkepiacok globalizációja miatt alapvető a pénzügyi beszámolásra és a könyvvizsgálatra vonatkozó szabályok világszintű összehangolása a tőkepiacok zökkenőmentes működéséhez és a pénzügyi szolgáltatások integrált piacának megvalósításához. Az EU 2002-ben úgy döntött, hogy elfogadja a nemzetközi számviteli standardokat (IFRS), és nem vezet be saját beszámolási standardokat regionális szinten, amelyekkel ugyan harmonizálná az uniós szintű jogszabályokat, de globális szempontból hozzájárulna a regionális széttagozottsághoz.

Mivel egyre több ország közelíti előírásait az IFRS-ekhez és fogadja el azokat, Európának növelnie kell a jelentőségét a nemzetközi standardalkotási folyamatban, hogy álláspontját figyelembe vegyék. Annak érdekében, hogy meghallgassák és véleményét figyelembe vegyék, az Uniónak egységesen kell fellépnie. Az EFRAG,¹ amely számviteli kérdésekben szakmai tanácsokkal látja el az Európai Bizottságot, fokozatosan felvállalta azt a szerepet, hogy az IASB standardalkotási folyamatát hiteles technikai hozzájárulásával segítse.

Mind a nemzetközi standardok megalkotóinak, mind az európai érdekeket képviselő szervezetnek függetlennek kell lennie, elegendő kapacitással és szakértelemmel kell rendelkeznie minőségi standardok kidolgozásához és megfelelő input nyújtásához a munka során, és erős pénzügyi alapra van szüksége ahhoz, hogy hosszú távon végre tudja hajtani a közérdeket szolgáló feladatát.

E célból az Európai Parlament és a Tanács 2009-ben közösségi programot hozott létre a pénzügyi szolgáltatások, a pénzügyi beszámolás és a könyvvizsgálat területén egyes tevékenységek támogatásához.² A program 2013. december 31-én lezárult. E rendelet célja a program megújítása a következő pénzügyi keret időszakra (2014–2020) és a program kedvezményezettjeinek nyújtott finanszírozáshoz való közvetlen hozzájárulás biztosítása az uniós költségvetésből az adott időszakra.

¹ European Financial Reporting and Advisory Group – Európai Pénzügyi Beszámolási Tanácsadó Csoport.

² Az Európai Parlament és a Tanács 716/2009/EK határozata (2009. szeptember 16.) a pénzügyi szolgáltatások, a pénzügyi beszámolás és a könyvvizsgálat területén egyes tevékenységeket támogató közösségi program létrehozásáról, HL L 253., 2009. 9. 25., 8. o.

A program kedvezményezettjei eredetileg a következők voltak: a felügyeleti bizottságok,³ a Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság Alapítvány (IASCF), az Európai Pénzügyi Beszámolási Tanácsadó Csoport (EFRAG) és a Közérdekű Felügyeleti Tanács (PIOB). A határozat előirányozta új kedvezményezett bevonásának, illetve egy korábbi kedvezményezett új kedvezményezettel való felváltásának lehetőségét is.

2010-ben létrejöttek az európai felügyeleti hatóságok, és többek között átvették a korábbi felügyeleti bizottságok feladatait. Ezért e rendelet célja, hogy meghosszabbítsa a fennmaradó kedvezményezettek, vagyis az IFRS Alapítvány (az IASCF jogutódja), az EFRAG és a PIOB számára nyújtott uniós társfinanszírozást.

Az Európában működő cégeknek és a potenciális befektetőknek célszerű tisztában lenniük az európai számviteli rendszerek sajátosságaival. Az európai jogrendszerek, adózási és finanszírozási feltételek különbözőségét a számviteli beszámolási rendszerek összehangolása hivatott kiküszöbölni.

Jogszabályok az Európai Unióban

Az Európai Unióban a számvitel közösségi szabályozása többszintű, azaz a jogszabályi hierarchia különböző szintjein eltérő a tagállamok lehetősége a szakmai érdekeik érvényesítésére. A rendeletek külön adaptáció nélkül lépnek hatályba a tagállamokban. Az *irányelvek* keret jellegű jogszabályok, amelyek mentén a tagállamok szabadon alakítják ki belső szabályozásukat. Számviteli szempontból a 4., 7. és 8. számú társasági jogi irányelvek bírnak jelentőséggel. A *közlemények* szakmai útmutatást nyújtanak, az *ajánlások* pedig megoldási javaslatokat adnak szakmai kérdésekre – ezek tagállami átvétele nem kötelező.

Jogrendszer

Egy ország számviteli szabályrendszerét nagymértékben befolyásolja a jogrendszer általános felépítése. Európában két alapvető jogrendszert különböztethetünk meg. A szokásjog-rendszerű országokra (pl. Anglia) a részletes törvényalkotás helyett esetjog (precedensjog) jellemző. Ez a sajátosság felfedezhető a számviteli szabályozásban is, hiszen a központi kormányzat helyett a számviteli szakemberek alkotnak szabályokat a gyakorlat számára standardok és ajánlások formájában. A kontinentális vagy kodifikált jogrendszerű országokban (köztük Magyarországon is) a beszámolóképzési szabályokat törvények és egyéb jogszabályok írják elő részletesen, ami a számvitel területét – bizonyos szempontból – rugalmatlanná teszi.

Finanszírozási rendszer

A szokásjog-rendszerű országokban a vállalati finanszírozás háttérben erős tőkepiacok állnak, és a befektetőket is igen kiterjedt jogi védelem övezi. A kontinentális jogrend-

³ CESR, CEBS, CEIOPS.

szerben működő cégekre a részvénytulajdonlás kevésbé jellemző, a tőkefinanszírozás főleg banki forrásból történik. Ezzel függ össze az a tény, hogy ezekben az országokban kisebb a piaci igény az auditált, nyilvánosan közzétett számviteli beszámolókra, és a beszámolók kapcsán a kormányzati és adóhatósági igények érvényesülnek elsősorban.

Adózási rendszer

A jogrendszerek különbözősége az adózási feltételekre is hatással van. A kodifikált jogrendszerű országokban megfigyelhető, hogy az adótörvényeknek jelentős befolyásuk van a számviteli szabályokra. A precedensjog alapján működő országokban ezzel szemben a számviteli szabályozás teljesen elkülönül az adószabályoktól, és a halasztott adók elszámolásával hidalják át a számviteli és az adójogszabályok alapján számított adófizetési kötelezettség különbségét.

Nemzetközi számviteli standardok alkalmazása

Az 1608/2002. számú rendelet alapján az Európai Unió tagállamainak tőzsdén jegyzett társaságai kötelesek a konszolidált éves számviteli beszámolójukat a nemzetközi számviteli standardok (*IFRS*) szerint összeállítani. A nemzetközi számviteli beszámolórendszer képezi ugyanis azt a közös üzleti nyelvet, amely lehetővé teszi az egyes nemzetek számviteli információinak összehasonlíthatóságát.

Pénzügyi beszámolás: az IFRS Alapítvány

A pénzügyi piacok 2007 óta tartó válsága rávilágított az átláthatóság fontosságára, s ennek nyomán a számviteli standardok témája a politikai napirend elsőrendű kérdésévé vált. Egyértelművé vált, hogy a kedvező üzleti környezetet és a világszinten egyenlő feltételeket ötvözni kell az átláthatósággal és összehasonlíthatósággal, ami jól működő globális tőkepiac kialakulásához vezet. A vezetők a világon mindenhol felismerték a magas színvonalú, egységes globális számviteli standardrendszer alapvető jelentőségét.⁴

Az Európai Unió vezető szerepet vállalt, amikor úgy döntött, hogy beépíti a nemzetközi számviteli standardokat (IFRS-ek és IFRIC értelmezések) az uniós jogba. Az 1606/2002/EK rendelet (az IAS-rendelet) szerint a tőzsdén jegyzett uniós társaságoknak összevont (konszolidált) éves beszámolóikat az Unióban elfogadott nemzetközi számviteli standardok alkalmazásával kell összeállítaniuk. A tagállamok előírhatják vagy lehetővé tehetik a standardok használatát az éves beszámolók és/vagy a tőzsdén nem jegyzett vállalatok esetében.

Az Unióban elfogadott *IFRS*-eket alkalmazó európai vállalatok pénzügyi beszámolóit a világ számos tőkepiacán – többek között az Egyesült Államokban, Ausztráliában és Japánban – elfogadják újraszámítás nélkül. Mivel egyre több ország közelíti előírásait

⁴ A 2009. évi londoni nyilatkozat óta több felszólításra került sor; legutoljára Los Cabosban 2012-ben.

az IFRS-ekhez vagy fogadja el azokat, folyamatos az előrelépés a világszerte elfogadott nemzetközi számviteli standardok egységes rendszerére irányuló cél elérése felé.

A nemzetközi számviteli standardokat (IFRS-ek és IFRIC értelmezések) az IASB (Nemzetközi Számviteli Standard Testület) és a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Értelmezési Bizottság dolgozta ki. Az IFRS Alapítvány az említett szervezetek gyűjtőszervezete, amely gondoskodik azok zökkenőmentes működéséről és megfelelő finanszírozásáról. A magas színvonalú számviteli standardokat kidolgozó testületnek függetlennek kell lennie, és elegendő kapacitással kell rendelkeznie kiváló szakemberek alkalmazásához. E célból hosszú távon stabil, semleges, megbízható és kiszámítható finanszírozási alapa van szüksége.

A finanszírozás mellett az IFRS Alapítvány irányításának is támogatnia kell az említett szervezet független, hiteles és megfelelő működését. Az alapítvány irányítása sokat fejlődött az elmúlt években, a legfontosabb változást az ellenőrző testület létrehozása jelentette. E testületet azzal a céllal hozták létre, hogy biztosítsa az elszámoltathatóságot és a közérdek megfelelő képviseletét a szervezeten belül. A Standard Tanácsadó Testület hatékonysága megerősödött, és létrejött a szabályszerű eljárások felügyeletét ellátó bizottság. További munkára van szükség annak biztosításához, hogy az IFRS Alapítvány megerősítse a tőkepiacok globális jellegéhez illeszkedő, magas színvonalú standardalkotói szerepét.

Ezzel összefüggésben az Európai Unió a 716/2009/EK határozattal jelezte, hogy stabil társfinanszírozási program keretében kész az IFRS Alapítvány (IASCF) számára biztosítani a szükséges pénzügyi támogatást. Az Unió egyes tagállamokkal együtt megkezdte a globális tőkepiaci súlyának megfelelő hozzájárulást az IFRS Alapítvány költségvetéséhez. Az EU hozzájárulása az IFRS Alapítvány költségvetéséhez a 2011. költségvetési évben 4 229 165,14 € volt (ez az alapítvány adott évi összes támogatható költségeinek 17%-a).

Az ellenőrző testület által az IFRS Alapítvány irányításának értékeléséről készített, 2012. február 9-i végleges jelentés⁵ szerint az ellenőrző testületi tagság az IFRS Alapítvány költségvetéséhez való pénzügyi hozzájáruláshoz lesz kapcsolva. Ezért alapvető, hogy a nemzetközi pénzügyi beszámolási színtéren elfoglalt jelenlegi pozíciójának fenntartása érdekében az EU globális gazdasági súlyának megfelelően továbbra is hozzájáruljon az IFRS Alapítvány költségvetéséhez.

Pénzügyi beszámolás: az Európai Pénzügyi Beszámolási Tanácsadó Csoport (EFRAG)

Az EFRAG 2001-ben jött létre magánszervezetként, feladata, hogy technikai szakértelmével segítse az Európai Bizottságot pénzügyi beszámolási kérdésekben. Az EFRAG által a Bizottságnak nyújtott tanácsok kezdetben arra irányultak, hogy valamely, az Unióban elfogadandó nemzetközi számviteli standard megfelel-e a befogadásra vonatkozó technikai kritériumoknak.⁶ Később az EFRAG fokozatosan megkezdte a

⁵ http://www.iosco.org/monitoring_board/pdf/Final%20Report%20on%20the%20Review%20of%20the%20IFRS%20Foundation's%20Governance.pdf

⁶ Az EFRAG az IAS-rendelet (10) preambulumbekzdésében említett testület.

proaktív hozzájárulást az IASB standardalkotó munkájához. Az EFRAG észrevételeket tartalmazó levelek kiadásával biztosít inputot a standardtervezetekhez és a folyó számviteli témákra vonatkozó vitaanyagok közzétételével korai szakaszban járul hozzá a munkához. Az EFRAG észrevételeket tartalmazó leveleit világszerte tanulmányozzák és hivatkozásként használják fel.

Az EFRAG irányító testületeinek (például a közgyűlésnek és a felügyelőbizottságnak) képviseleti és szavazati jogait eredetileg az EFRAG költségvetéséhez való pénzügyi hozzájáruláshoz kötötték. Az alapvető technikai feladatokat ellátó testület, a Szakértői Munkacsoport (Technical Expert Group – TEG) mindig független volt.

2008-ban sor került az EFRAG irányításának reformjára annak érdekében, hogy megerősített közpolitikai szerepe kifejezésre jusson, és a számvitelre vonatkozó egységes európai álláspont kialakításának színterévé váljon. A cél a fokozott közfelügyelet és nyilvános elszámoltathatóság biztosítása volt.

Két alapvető módosításra került sor:

- létrejött a tervezéssel és erőforrásokkal foglalkozó bizottság, ahol – nemzeti standardalkotók részvételével – összpontosul a korai szakaszban folytatott proaktív munka; továbbá
- megerősödött a felügyelőbizottság szerepe: tagjai már nem a finanszírozó szervezetek képviselői közül kerülnek ki, hanem személyes minőségükben nevezik ki őket. A tagok különböző érdekelteket képviselnek – előkészítőket (többek között kkv-kat), felhasználókat és pénzügyi intézményeket – vagy közszolgálati háttérrel rendelkeznek, és valamennyien a közérdek szolgálatában tevékenykednek. A felügyelőbizottság 17 tagjából négy közszolgálati háttérrel rendelkezik: ők tapasztalatokat szereztek a közszolgálati döntéshozatal terén és a Bizottság nevezi ki őket.

Az EFRAG üléseinek többsége nyilvános, és a Bizottság szolgálatainak képviselői megfigyelőként részt vehetnek az EFRAG valamennyi ülésén.

A 2008. évi célzott irányítási reform lehetővé tette, hogy az EFRAG az európai nemzeti standardok megalkotóival együttműködve kiterjessze proaktív tevékenységét. A következő hónapokban lezajló további irányítási reformok révén az EFRAG folytatja azon módszerek fejlesztését, amelyek révén biztosítja, hogy a számvitelre vonatkozó egységes európai uniós álláspont kialakítására irányuló vezető platformmá váljon és uniós inputot nyújtson az IASB számára. E célból az EFRAG végrehajtja irányítási struktúrájának átfogó felülvizsgálatát és kellő mértékben figyelembe veszi a nemzetközi pénzügyi beszámolás terén lezajlott legutóbbi változásokat.

Mivel egyre több ország fogadja el az IFRS-eket, az EU-nak lépéseket kell tennie, hogy megakadályozza az IASB-vel összefüggő befolyásának és jelentőségének fokozatos csökkenését. Ezért alapvető az európai érdekek megfelelő nemzetközi szintű képviselete. Fontos tehát, hogy Európa olyan egységes álláspontot képviseljen, amely hiteles és szakmai szempontból megbízható.

Az EFRAG-nak stabil, hosszú távú és sokrétű finanszírozásra van szüksége ahhoz, hogy hiteles és független legyen, és kiváló szakemberek közreműködésével magas színvonalú dokumentumokat tudjon kidolgozni. Emellett csak akkor képviselhető páneurópai álláspont, ha a Bizottság – a nagy tagállamokkal együtt – a kisebb tagállamok részéről társfinanszírozza az EFRAG-ot.

A 2010 és 2013 közötti időszakra szóló finanszírozási programot azzal a céllal hozták létre, hogy hosszú távon megbízható pénzügyi alapot biztosítson. A 2009. szeptember 16-i uniós finanszírozási határozat alapján az Unió hozzájárulása az EFRAG-hoz a 2011. költségvetési évben 2 288 160 € volt (az EFRAG adott évi teljes költségvetésének 43%-a).

Az Európai Unió pénzügyi szabályozási rendszere

Az Európai (HL C.154, 2001. 05. 29.) és a Gazdasági Bizottság (HL C.260, 2001. 09. 1.) véleményei alapján az Unió tagországok meghatározott jogi formájú gazdasági társaságaiban már nem biztosított az éves (1978. július 29-i 78/660/EGK) és a konszolidált éves (1983. június 13-i 83/349/EGK) pénzügyi kimutatások átláthatósága és összehasonlíthatósága, ami egy hatékonyan és zavartalanul funkcionáló belső tőkepiac kiépítéséhez nélkülözhetetlen. Ennek következtében a 2000. március 23–24-én megtartott lisszaboni Európai Tanács hangsúlyozta a pénzügyi szolgáltatások belső piaca teljessé tétele meggyorsításának szükségességét, és a 2005. évet jelölte meg a Bizottság a pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó cselekvési terve végrehajtásának végső határidejeként. A belső piac jobb működéséhez történő hozzájárulás céljából a nyilvánosan működő társaságoktól megkövetelte, hogy az összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásaik elkészítésekor magas színvonalú, egységes nemzetközi számviteli standardrendszert alkalmazzanak.

Az Európai Parlament és a Tanács 1606/2002/EK rendelet 4. cikkelye a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról hangsúlyozta a tőkepiac hatékony működéséhez történő hozzájárulást, továbbá a befektetők védelmének és a pénzügyi piacokon a bizalom erősítésének fontosságát, valamint a tőke szabad mozgásának megerősítését a belső piacokon, ami elősegítheti a közösségi társaságok azonos feltételekkel történő versenyezését. A közösségi tőkepiac versenyképessége szempontjából ugyanis fontos, hogy közelítsék a pénzügyi kimutatások készítésének Európában használatos irányelveit a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardokhoz (IFRS), különös tekintettel a határokon átnyúló ügyletekre, valamint a föld bármely tőzsdei jegyzéseire vonatkozóan.

Az arányosság elvének megfelelően szükséges az Európai Közösség tőkepiacainak hatékony működéséhez történő hozzájárulás és ezzel a belső piac teljessé tételének elérése. Ennek megvalósulását is a nemzetközi számviteli standardok egységes alkalmazásának előírása segítheti elő. Ezáltal ugyanis a tagállamok lehetőséget kaptak arra, hogy előírják, illetve megengedjék a nyilvánosan működő társaságoknak, hogy éves beszámolójukat az 1606/2002. sz. rendeletben megállapított eljárásnak megfelelően elfogadott nemzetközi számviteli standardok alkalmazásával készítsék el. A tagállamok természetesen dönthetnek úgy is, hogy ezt a követelményt vagy engedélyt kiterjesztik más társaságok konszolidált éves beszámolója és/vagy éves beszámolója készítésére is.

1. A számvitel globalizálódása

A nemzetközi pénz- és tőkepiac globalizációjának folyamata a XX. század utolsó negyedében rendkívüli módon felgyorsult. A társaságok pénzügyi kimutatásai (beszámoló) egyre inkább a befektetői döntések megalapozását célozták. Szükségessé vált a számvitel egységesítése, az összehasonlítást lehetővé tevő pénzügyi kimutatások keretrendszerének megalkotása.

A Nemzetközi Számviteli Standardok (IAS) 1973-ban elkezdődött és első menetben, a pénzügyi kimutatások összeállítását lehetővé tevő standardok és a keretelv megalkotásával az 1990-es évekre befejeződött folyamata reális alternatívát kínált a nemzetközi tőzsdéknek, a nemzetközi befektetőknek erre az összehasonlításra. Ezzel párhuzamosan kialakult és tőkepiaci túlsúlya alapján ugyancsak globálisan elfogadottá vált az amerikai, azaz az US GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) szerinti beszámolás gyakorlata is.

Az Európai Unióban a számvitel egységesítésének 1971-es elvi felvetését követően 1978-ban és 1983-ban születtek meg a beszámolásra vonatkozó irányelvek, de ezek továbbra is jelentős mozgásteret adtak a tagállamok eltérő gyakorlatának. A közösségen belüli, az egyes tagállamok számviteli előírásaihoz igazodó beszámolók nem (voltak) alkalmasak az összehasonlításra. A számvitel magasabb szintű harmonizációjára és ezzel kapcsolatban egy globális standardrendszer meghonosítására vonatkozó elképzelések az 1990-es évek közepén konkrét formát öltöttek. Az Európai Bizottság – meghatározott feltételek teljesülése esetén – az IAS-ek elvi bevezetése mellett foglalt állást. 2002-ben megszületett az az uniós rendelet, amely a tőzsdei társaságoknak 2005-től kötelezővé tette az időközben jelentősen átdolgozott és az unió által befogadott IAS-ek, illetve a standard-bizottság szervezeti átalakításával az IFRS-eknek (Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok) nevezett standardok használatát a konszolidált beszámolóknál. A rendelet a magyar tőzsdei társaságokat is érintette. A rendelet lehetőséget adott a kiterjesztésre, azaz a kötelező körön kívüli használatra is a tagállamok döntésétől függően.

Az IFRS-ek bevezetése és benne a valós értéken történő értékelés koncepciójának elfogadása nem problémamentes. Maga a felkészülés is komoly erőforrásigénnyel jár.

Európai és hazai probléma emellett, hogy a kis (mikro-) és közepes vállalkozások beszámolásához ezek a standardok túlzottak, márpedig az érintett kör a vállalkozások túlnyomó többségét alkotja egész Európában. Nem véletlen, hogy a legtöbb uniós tagállam úgy gondolkodik, hogy az IFRS-ek terjedő használata mellett nemzeti standardok is szükségesek. Olyan hazai standardokra van igény, amelyek elvi alapúak, választ adnak a felhasználók igényeire, figyelembe veszik azok létrehozási (ún. előállítási) költségeit és gyakorlati alkalmazási képességüket, hasznosíthatóságukat is.

A világgazdaság folyamatos változása, állandó és gyorsuló mozgása az élet minden területét érinti, befolyásolja. A globalizáció egyre erősödik, következményei és hatásai elkerülhetetlenek. Szemmel látható ez a napjainkban lezajló pénzügyi, illetve gazdasági világválság következményeiként is. Ugyanis a gazdasági életben napjainkra jellemző a rendkívüli gyors tőkeáramlás, a vállalati kapcsolatok kiszélesedése, nemzetköziesedése. Így a nemzeti határok egyre inkább jelentőségüket veszítik mind kereskedelmi, mind pedig befektetői szempontból. Mindazonáltal a multinacionális vállalatok világpiaci részesedése és tőkeigénye is folyamatosan nő, ugyanakkor a világ tőzsdéin keresztül, és azokon kívül is egyre nagyobb volumenű tőke vár határokat nem ismerő kedvező befektetési lehetőségekre. Mindezek a tényezők hozzájárulnak ahhoz, hogy a különböző országokban a befektetést kereső, illetve befektetni szándékozó gazdálkodók eltérő igényeiket és lehetőségeiket azonos alapon tudják összehasonlítani, értékelni. Jelenleg ugyanis a gazdálkodók a különböző országokban működő vállalkozásairól különböző nemzeti számviteli elveken nyugvó és különböző tartalmú (eltérő) beszámolókat készítenek. Ezáltal az egyes országokban működő gazdálkodók teljesítménye nehezen válik összehasonlíthatóvá mind a tulajdonosok, mind a befektetők, illetve egyéb döntéshozók, hatóságok számára. Mindezen eltérő nemzeti számviteli elvek és a világgazdaságban bekövetkezett globalizációs változások erősítik annak a szükségességét, hogy a különböző országokban befektetni szándékozók össze tudják hasonlítani az egyes területeken adódó teljesítményeiket. Ugyanis csak egy egységes, harmonizált, világviszonylatban is érvényes számviteli rendszer teszi átláthatóbbá, nyíltabbá, kiszámíthatóbbá a beszámoló felhasználói számára az értékelést, döntést. Így a globalizáció következménye és egyben igénye is, hogy a „kommunikáció”, annak nyelve is egységesítésre kerüljön. A gazdálkodásban a kommunikáció egyik eszköze, „közös nyelve” a számvitel. Ezért világszerte az a törekvés, hogy ez a „kommunikációs nyelv” egységesítésre kerüljön, ezáltal pedig a gazdálkodók vagyoni, pénzügyi és jövedelmezőségi helyzetének megítélésénél egységes nyelvet alkalmazzanak a számviteli szakmában.

Az igazi kihívást a külföldi leányvállalatokkal rendelkező multinacionális cégek (ING, Crédit Suisse, Allianz, BNP Paribas, Arcelor, Fiat, Gazprom, Daimler Benz stb.) konszolidációja (pénzügyi beszámolóinak egyesítése, összevonása) jelenti, különösen akkor, ha az a magas inflációjú országokban (Dél-Amerika, Kelet-Európa) vagy régiókban (közép-ázsiai térség) van jelen. A konszolidáció során ugyanis nemcsak a konverziós és az inflációból eredő problémákat kell áthidalni, hanem az egyes országok – amelyekben a leányvállalatok tevékenykednek – nemzeti számviteli elszámolásaiból adódó különbségeket is. Annak ellenére, hogy napjainkban világszerte egyre több (jelenleg több mint száz) ország nyilvánítja ki a nemzetközi számviteli standardok átvételét, illetve az azokhoz történő közelítést, nemzeti számviteli szabályozásaik között még mindig jelentős eltérések találhatók. Ez utóbbi alól az Európai Unió tagállamai, köztük Magyarország sem jelent kivételt. Emiatt felmerül az igény olyan pénzügyi elszámolási rendszerek kialakítására, amelyek egységes elvek szerint mérik, minősítik a gazdálkodók tevékenységét, eredményességét.

A külföldi leányvállalatokkal rendelkező multinacionális cégek esetén a pénzügyi beszámoló konszolidációját (összevonását) előkészítő feladatok során a leányvállalatok eszközeit és forrásait, valamint eredménytégeit az anyavállalat konszolidációja során alkalmazott értékelési elvnek megfelelően kell átértékelni mind a hazai, mind pedig a nemzetközi számviteli szabályozás értelmében (az US GAAP ettől eltérő szabályozást ír

elő). Továbbá a nemzetközi számviteli szabályok (standardok) két lehetséges megoldást tartalmaznak: fordulónapi árfolyamon, illetve bekerülési árfolyamon történő átértékeléssel. Így például a befektetett eszközök átértékeléséhez alkalmazható a bekerülési árfolyam vagy a fordulónapi árfolyam. A saját tőke elemeit is bekerülési árfolyamon kell értékelni, kivéve a mérleg szerinti eredményt, amelyet az időszak végi devizaárfolyamok átlagával számítanak. A további eszközöket és forrásokat is fordulónapi árfolyamon értékelik. A bekerülési vagy historikus árfolyam alkalmazása esetén minden egyes változást az abban az időpontban érvényes deviza-/valutaárfolyamon számítanak át.

Így ha több évben hajtanak végre például tőkeemelést, akkor minden egyes tőkeemelés esetén az akkor érvényben lévő deviza-/valutaárfolyamon kell a jegyzett tőkét is átszámítani. A befektetett eszközök esetén a beszerzési devizaárfolyam lesz az átszámítás alapja, ami nem haladhatja meg a mérleg-fordulónapi árfolyamot, mivel ellenkező esetben ellentmondásba kerülhetnének az óvatosság számviteli alapelvével.

A deviza–valutakonverzió hatása nemcsak az exportárbevételben mutatható ki, hanem az eredmény- és a mérlegtételek esetén is. Egy multinacionális vállalatcsoport esetén ugyanis dilemmát okoz az is, hogy a leányvállalatai jövedelmezőségét az anyavállalat devizájában vagy a leányvállalat funkcionális devizájában mérjék. Az akvizíció során ugyanis az egyik fontos számviteli kérdés a keletkező goodwill elszámolása. Az US GAAP és a nemzetközi számviteli standardok szerint a goodwill után nem számolható el amortizáció, hanem értékvesztést mutatnak ki úgy, hogy a goodwillhoz rendelt pénzáramtermelő egységek jövőbeni pénzáramainak jelenértékét veszik alapul.

Ami az inflációs hatásokat illeti, bekerülési áras átértékelés esetén a magas infláció torzítást visz a teljesítmény bemutatásába, a pénzügyi kimutatásokba is. Az infláció ugyanis eltérő mértékben érinti a különböző eszköz-, forrás- és eredménytégeket. A legnagyobb torzítás a befektetett eszközök és a tartós források értékelésében mutatható ki. Az infláció kiszűrése és a deviza–valutakonverzió folyamata szükségszerűen összekapcsolódik, mivel a deviza-/valutaárfolyamok változását közvetlenül befolyásolja az infláció szintje. Így a konverziós műveletek elvégzése előtt az inflációs hatásokat ki kell szűrni a mérleg- és eredménytégekből. A 29. számú nemzetközi számviteli standard (IAS) ad útmutatást a pénzügyi beszámolók elkészítésére vonatkozóan a hiperinflációs gazdaságokban. Ennek értelmében például a mérlegben a monetáris tételek esetén a mérleg-fordulónapon érvényes értékelés érvényesül, míg azon eszközök és kötelezettségek esetén, amelyeket a megállapodás szerint egy adott árváltozást tükröző indexhez kötöttek, ezen indexszel korrigált értéken kell a pénzügyi kimutatásokban szerepeltetni. Azoknál a nem monetáris tételeknél, amelyek valamilyen egyéb oknál fogva már eleve a mérleg fordulónapján érvényes értékelési egységben kifejezettek, nem kell az újraárazást elvégezni. Minden egyes nem monetáris tételnél viszont el kell végezni az újraárazást. A jegyzett tőkét a befizetés időpontjait figyelembe véve kell külön-külön indexálni.

A globális standardharmonizáció lehetősége egészen a jelenlegi időszakig nagyon távolinak látszott, olyan elméleti lehetőségnek, amelynek hatásai csak korlátozottan jelennek meg a vállalati gyakorlatban. Ebből következően a gazdasági súlyuknál fogva kevésbé jelentős országok – így Magyarország is – az üzlet nyelvének tekintett számvitel használatának szabályozásakor egy sor olyan „nyelvtani” kérdéssel találták szemben magukat, amelyek megoldására nem kínálóztak egyértelmű lehetőségek. Ezért, hasonlóan más európai országok gyakorlatához, Magyarországon az eszközrendszer – a törvényi szabályozás által meghatározott eljárásrend – fejlesztésére került sor, de mostanáig nem

jelent meg egységes koncepció a hosszabb távon követendő, célként meghatározható normarendszer közelítésére. A változást, amely a harmonizáció igényének általános elfogadása mellett a jogszabályi előírások újrafogalmazásával is együtt járt, azoknak a hatásoknak a felerősödése jelentette, amelyek nemzetközi méretekben is alapvetően befolyásolták a gazdálkodás gyakorlatát, ezáltal az elméleti megfogalmazást is indokolttá tették. A közelmúltban olyan új elemek jelentek meg a külső hatások között, amelyek korábban nem vagy nem jelentős mértékben jellemezték a számvitel és a kapcsolódó szakterületek tevékenységét.

2007 júniusában jelentős előrelépés történt az amerikai szabályok (USA Általánosan Elfogadott Számviteli Elvei, US GAAP) és az IFRS elvek konvergenciáját illetően, hiszen az Amerikai Tőzsdéfelügyelet (SEC) elfogadott egy előterjesztést, amely szerint anélkül is elismerhetők a külföldi értékpapír-kibocsátók IFRS szerint elkészített pénzügyi beszámolóit, hogy azokat hozzáigazítanák az US GAAP alapelveihez. A SEC ugyancsak jelezte, hogy meg fogja vizsgálni annak lehetőségét is, hogy az amerikai cégek választhassanak az US GAAP és az IFRS között, azaz ne legyen szükség a két rendszer közötti különbségek feltárására, illetve az összehasonlítás levezetésére sem. Sőt 2007 márciusában a SEC közzétette azon jövőbeni szándékát is, amely szerint az US GAAP szabályai szerint elkészített beszámoló mellett a 2009. január 1-jétől kezdődő évben elfogadná az IFRS szabályok szerint készülő beszámolókat is. Jelenleg ugyanis olyan nagy multinacionális vállalatok esetén, mint például a Daimler Chrysler német anyavállalat, amely több mint 900 leányvállalattal rendelkezik 5 kontinens mintegy 60 országában, gazdálkodási eredménye a nemzetközi számviteli beszámolási standardok szerint számítottan 1,5-szerese a német számviteli rendszer által kimutatottnak. Sőt, ha az amerikai (US GAAP) pénzügyi beszámolási rendszerben kimutatott adózott eredményeket azonos, tényleges adóteherrel számítva 100%-nak vesszük, akkor ehhez képest a brit számviteli beszámolóknak csupán a számviteli elvek, eljárások nemzeti különbözősége miatt 25%-kal több, a francia szabályok alapján 3%-kal, a német számviteli rendszerben (HGB) 13%-kal és a japán beszámolók szerint ez már 34%-kal lenne kevesebb.

A Liverpooli Egyetem kutatói (Ormrod–Taylor, 2006) elemzést végeztek a londoni tőzsde legnagyobb 100 cége közül a nem pénzügyi vállalkozások beszámolójára vonatkozóan. Az áttekintés alapján a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok alkalmazásával kidolgozott számviteli beszámolók egyedülálló lehetőséget adtak az összehasonlító adatok gyűjtésére, ugyanazt az időszakot a sajátos angliai számviteli szabályok szerint és az IFRS-ek alapján is bemutatták, továbbá a gazdasági eseményeket is mindkét módszerrel felmérték. A felmérések alapján a vizsgált 100 cég közül 50 cégnél a nemzetközi standardokra történő átállás 39 százalékkal növelte meg az adózás utáni eredményt. Elemezték azt is, hogy mely standardok változása játszott ebben döntő szerepet. Kiderült, hogy csak néhányé. Az összehasonlítás meglepetésre a standardok többségénél csak minimális különbséget mutatott. Az eredmények összesítésénél súlyfaktoriall vették számításba a mintába beválasztott társaságok nagyságát. A nyereség növekedésében a legnagyobb hányadot (24%-os változást) az üzleti vagy cégérték (goodwill) újfajta számbavétele idézte elő. A második legnagyobb hatású tényező a befektetésekből származó bevételekből adódott, amely 13%-os változást gyakorolt az eredményre. Ami a nemzetközi standardoknak a saját tőkére gyakorolt hatását illeti, megállapítható, hogy a csökkenés mértéke ebben a tekintetben 23%-os mértékű volt. Nem volt meglepő, hogy a legnagyobb mértékű csökkenést a munkavállalói juttatások

(nyugdíj) váltották ki 26%-os mértékben. Az viszont meglepetés, hogy a standardok többsége nem okozott jelentős mértékű eltérést, csupán a fizetett osztalékok (3 százalékkal) és az elhatárolt adók változása (1 százalékkal) mutatható ki. Az alkalmazott juttatások, ezen belül is a nyugdíj nagy hatására számítottak, de ez valójában inkább a brit szabályok változását tükrözi és nem a nemzetközi standardok belépését.

Napjainkban a *pénzügyi válság, illetve az ehhez kapcsolódó gazdasági válság* nyomán a befektetői bizalom helyreállítása és a pénzügyi rendszer megfelelő működtetésének biztosítása érdekében szükséges a számviteli rendszer erősítése, illetve egységesítése annak érdekében is, hogy az európai pénzügyi intézeteket ne érje például hátrány a nemzetközi versenytársaikhoz képest a számviteli szabályozásból, illetve azok értelmezéséből fakadóan. Ugyanis a pénzügyi válság tapasztalatai azt mutatják, hogy az amerikai számviteli szabályok a pénzügyi instrumentumok átsorolása tekintetében rugalmasabbak voltak, mint az Európai Unióban alkalmazott nemzetközi számviteli standardok (IAS), amely értelmében például nem volt lehetőség a valós értéken alapuló pénzügyi instrumentumok átsorolására. A világméretű pénzügyi zavarok következtében bizonyos pénzügyi instrumentumok kereskedése befagyott, így az azokhoz kapcsolódó piacok inaktívvá váltak, illetve nehéz helyzetbe kerültek, ezáltal az átsorolásukat lehetővé tevő módosítások gyors végrehajtása vált szükségessé. Ugyanis a pénzügyi, illetve bizalmi válság alapjaiban rázta meg a piacgazdaság önszabályozásáról alkotott képet. Számos kétely és aggály fogalmazódik meg a számviteli szakemberekben is a gazdálkodók teljesítményének számbavételére alkalmazott számviteli előírások megbízhatóságára vonatkozóan. A pénzügyi válság kirobbanásában szerepet játszó új összetett pénzügyi termékek iránti bizalom elvesztése folytán a számviteli szakemberek érdeklődése is nyilvánvalóan a pénzügyi instrumentumok és a valós értékelésük felé fordult.

Megfigyelhető, hogy a pénzügyi szervezetek már az évtized elején foglalkoztak a nemzetközi számviteli standardok hatásvizsgálatával a banki gyakorlatban, hiszen hitelminősítési, illetve számlavezetési aspektusból kapcsolatba kerülhettek olyan nagyvállalkozói ügyfélkörrel, amelyek már tőzsdei, illetve értékpapír-forgalmazói tevékenységükkel kapcsolatban alkalmazták a külföldi számviteli elveket. A kereskedelmi bankok a nemzetközi számviteli elveket alkalmazzák a valós (piaci) értékeléseknél, különös tekintettel a hitelfortfólió diszkontált cash flow modellek segítségével történő meghatározásához (Basel II.). A nemzetközi számviteli standardok olyan nemzetközi összehasonlíthatóságot segítő pénzügyi beszámolási keretet teremtenek, amely által a társaságok eszközeinek és kötelezettségeinek értékelése egységes alapokra helyeződik.

Mindezek a tényezők hozzájárulnak ahhoz, hogy a különböző országokban a befektetést kereső, illetve befektetni szándékozó gazdálkodók eltérő igényeiket és lehetőségeiket azonos alapon tudják összehasonlítani, értékelni. Jelenleg ugyanis a gazdálkodók a különböző országokban működő vállalkozásaikról különböző nemzeti számviteli elveken nyugvó és különböző tartalmú (eltérő) beszámolókat készítenek. Ezáltal az egyes országokban működő gazdálkodók teljesítménye nehezen válik összehasonlíthatóvá mind a tulajdonosok, mind a befektetők, illetve egyéb döntéshozók, hatóságok számára. Mindezen eltérő nemzeti számviteli elvek és a világgazdaságban bekövetkezett globalizációs változások erősítik annak a szükségességét, hogy a különböző országokban befektetni szándékozók össze tudják hasonlítani az egyes területeken adódó teljesítményeiket. Ugyanis csak egy egységes, harmonizált világviszonylatban is érvényes számviteli rendszer teszi átláthatóbbá, nyíltabbá, kiszámíthatóbbá a beszám-

molók felhasználói számára az értékelést, döntést. Így a globalizáció következménye és egyben igénye is, hogy a „kommunikáció”, annak nyelve is egységesítésre kerüljön. A gazdálkodásban a kommunikáció egyik eszköze, „közös nyelve” a számvitel, ezért világszerte az a törekvés, hogy ez a „kommunikációs nyelv” egységesítésre kerüljön, ezáltal pedig a gazdálkodók vagyoni, pénzügyi és jövedelmezőségi helyzetének megítélésénél egységes nyelvet alkalmazzanak a számviteli szakmában.

A pénzügyi kimutatások, hazánkban alkalmazott terminológiával számviteli beszámolókat megmutatják a vállalkozásvezetés ténykedésének eredményeit, vagy a vezetés felelősségteljeségét a rájuk bízott forrásokat illetően. Azok a felhasználók pedig, akik a vállalkozások ténykedését vagy felelősségteljeségét kívánják felmérni, azért teszik ezt, mert ezáltal gazdasági döntéseket tudnak hozni. Például: fenn tudják-e tartani vagy el kell-e adni a vállalkozásba fektetett eszközeiket, illetve megújítsák-e a vállalkozásvezetés megbízatását vagy lecserélik azt.

A számviteli beszámolókat felhasználók megkövetelik továbbá annak értékelését is, hogy a vizsgált gazdálkodó mennyi pénzeszközzel és pénzeszköz-egyenértékessel rendelkezik, és hogy az ezekhez történő hozzáférés milyen ütemezésben és bizonyossággal történik meg. Az erre való képesség végső soron meghatározza például a vizsgált gazdálkodónak arra való képességét, hogy munkavállalóit és beszállítóit fizesse, kamatfizetéseit teljesítse, kölcsöneit visszafizesse és tulajdonosai számára nyereséget osszon fel. A számviteli információk felhasználói a pénzeszközök és pénzeszköz-egyenértékesek összegét még jobban meg tudják ítélni akkor, ha olyan tájékoztatást kapnak, amely a vizsgált gazdálkodó pénzügyi helyzetére, teljesítményére és pénzügyi helyzetének alakulására összpontosít.

A vizsgált gazdálkodó pénzügyi helyzetét befolyásolják azok a gazdasági erőforrások, amelyek tulajdonában, illetve birtokában vannak, továbbá pénzügyi struktúrája, likviditása és tartós fizetőképessége, valamint az a képessége, hogy alkalmazkodjon azokhoz a változásokhoz, amelyek működési környezetében végbemennek. A vizsgált gazdálkodó rendelkezésére álló gazdasági erőforrásokra, valamint az ezek megváltoztatására való múltbéli képességére vonatkozó számviteli információk ahhoz lehetnek hasznosak, hogy előrejelzést lehessen készíteni arról, hogy várhatóan mennyire lesz sikeres a gazdálkodó a pénzeszközök és pénzeszköz-egyenértékesek jövőbeni megszerzésében. A pénzügyi struktúrára vonatkozó számviteli információk pedig ahhoz lehetnek hasznosak, hogy előrejelzést lehessen készíteni a jövőbeli kölcsönfelvételi igényekről, valamint arról is, hogy a jövőbeli eredmények és pénzáramlások hogyan oszlanak majd meg azok között, akik a gazdálkodóban részesedéssel bírnak. Továbbá annak előrejelzésében is hasznosak a számviteli információk, hogy a vizsgált gazdálkodó valószínűleg mennyire lesz sikeres abban, hogy további finanszírozásra tegyen szert. A pénzügyi likviditásra és a diszponibilitásra vonatkozó számviteli információk pedig ahhoz hasznosak, hogy előrejelzést lehessen készíteni arról, hogy mennyire lesz képes a vizsgált gazdálkodó fizetési kötelezettségeinek teljesítésére, amikor azok esedékessé válnak.

A vizsgált gazdálkodó teljesítményére, különös tekintettel nyereségességére vonatkozó számviteli információk ahhoz szükségesek, hogy fel lehessen mérni, milyen változások lehetségesek azokban a gazdasági erőforrásokban, amelyeket a jövőben is várhatóan felhasznál tevékenységéhez kapcsolódóan. Ilyen szempontból fontosak a teljesítmény változékonyságára utaló számviteli információk. A pénzügyi előrejelzések, trend-extrapolációk alapján választ kaphatunk arra, hogy mennyire képes a vizsgált

gazdálkodó cash flow növelésére a meglévő erőforrásainak bázisán, illetve mennyire hatékonyan lenne képes a kiegészítő erőforrások hasznosítására. A vizsgált gazdálkodó pénzügyi helyzetére vonatkozó számviteli információk alapján az információt felhasználók felmérik a gazdálkodónak a pénzeszközök és a pénzeszköz-egyenértékesek megtermelésére vonatkozó képességét, valamint azt, hogy azokat a pénzmozgásokat mire kell felhasználnia. Amikor ugyanis a pénzügyi helyzet alakulásáról kimutatás készül, a források többféleképpen is meghatározhatóak, mint pénzügyi erőforrások, működő tőke, likvid eszközök vagy pénzeszközök.

A pénzügyi helyzetre vonatkozó számviteli információk elsődlegesen a mérlegben kerülnek kimutatásra. A teljesítményre vonatkozó számviteli információk elsődlegesen az eredménykimutatásban kerülnek bemutatásra. A pénzügyi kimutatások egyes alkotóelemei egymással kölcsönös kapcsolatban állnak, mivel ugyanazoknak az ügyleteknek vagy más eseményeknek a különböző aspektusait mutatják be. Annak ellenére, hogy mindegyik kimutatás a többitől eltérő számviteli információt ad meg, egyikük esetében sem valószínű, hogy egyetlen célt szolgáljon, vagy valamennyi, a felhasználók sajátos igényeihez szükséges információt tartalmazzon. Például az eredménykimutatás csak akkor ad teljes képet a teljesítményről, ha a mérleggel és a pénzügyi helyzet alakulásáról szóló kimutatással együtt használjuk fel.

1.1. A nemzetközi számviteli standardok alkalmazásának jelenlegi gyakorlata

Egyre több vállalat ismeri fel a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardoknak (IFRS) megfelelően készített beszámoló jelentőségét, bizonyos cégeknek, mint például a tőzsdére készülő vállalatoknak pedig kötelező a nemzetközi szabványok alkalmazása.

A környező országokban (például Szlovákia, Románia, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Bulgária) a cégek kisebb/nagyobb köre már csak IFRS szerint készít beszámolókat, Magyarországon erre csak a konszolidált beszámolónál van lehetőség. A nemzetközi standardok szerinti beszámolót készítő vállalatok a külföldi befektetők számára vonzóbbak lehetnek, hiszen a nemzetközi mezőnyben is összehasonlítható, transzparens beszámolók révén időben felismerhetőek és kiküszöbölhetőek a befektetésben rejlő különféle számviteli kockázatok.

A vállalatoknak a beszámolót professzionálisan, a nemzetközi előírásokat betartva kell elkészíteniük, azaz önmagában nem elég az, ha a magyar beszámolót ültetik át IFRS-re. A hazai és a nemzetközi standardok jelentősen eltérnek, lényeges különbségek mutatkozhatnak a különféle szabályrendszerek szerint készült beszámolóknak, ami megnehezíti például azt, hogy egy befektető a hazai számviteli szabályok ismerete nélkül valós képet alkosson magának a társaságról.

A tapasztalatok szerint a vállalatok gyakran nem kezdik meg időben az átállásra való felkészülést, pedig a folyamat igen időigényes, hiszen a teljes átállásra ideális esetben három évet kell fordítani. A költségeket is jó előre érdemes megtervezni, hiszen nagyobb cégeknél az átállás akár az IT-rendszer fejlesztését is szükségessé teheti.

Az IFRS szerinti beszámoló elkészítéséhez a vállalatnak először az IFRS-sel kapcsolatos bázistudást kell megszereznie, azaz a terület felelőseinek érdemes a rendelkezésre álló, ma már magyar nyelven is szabadon elérhető anyagokat áttanulmányozniuk, illet-

ve a különféle szolgáltatók által szervezett tréningek valamelyikén részt venniük. Ezt követően végezhető el az úgynevezett „gaap elemzés”, amelynek során feltárják, hogy mely részterületekkel kell a vállalatnak alaposabban is foglalkoznia.

Fontos szem előtt tartani, hogy a kiegészítő melléklet jóval részletesebb, mint a magyar számviteli szabályoknak megfelelően készített változat, ezáltal is biztosítva a befektetői követelményeknek való magasabb szintű megfelelést. További lényeges különbség, hogy a mellékletben számszerűsítetten is be kell mutatni például a deviza- vagy kamatlábkkockázatokat, ami a magyar beszámoló esetén csak az üzleti jelentésben szerepel. Be kell mutatni továbbá azt is, hogy a vállalat adószai milyen késedelemben vannak, illetve például a fel nem mondható bérleti ügyletek milyen hatást gyakorolnak a jövőbeli cash flow-kra.

A lényegi eltérések miatt az új beszámolási standardra történő átállás során számos olyan összetett feladatot kell elvégezni, amihez érdemes szakértő segítségét is igénybe venni – például amikor egy cég sok operatív lízing ügylettel rendelkezik, és ezeket gyakran át kell számolni pénzügyi lízingre. Ugyancsak bonyolult, szakértői becslést igénylő feladat lehet, ha a cégnek jövőbeni környezetvédelmi kötelezettsége van, mivel az IFRS szerint ezeket bizonyos esetekben be kell építeni a tárgyi eszközök értékébe, mert az esetlegesen okozott környezeti károknak a helyreállítását is az eszköz használatából kell a jövőben kitermelnie a vállalatnak. A hosszú távú juttatások (például jubileumi jutalmak) értékének becsléséhez szükség lehet aktuáriusra, cégvásárlások esetében pedig cégértékelőre.

1.2. A témához kapcsolódó hazai és nemzetközi kutatások áttekintése

A hazai és a nemzetközi számviteli szabályok összehasonlító vizsgálataiban Lukács (2006) többek között a pénzügyi beszámolók információtartalmának eltérő megítélését, ezáltal az üzleti érdekek sérülését, valamint az intellektuális tőke megjelenítésének hiányát emelte ki. Pál (2006) elemzéseiben már egy összehangolt, standardizált számviteli rendszer szerepét hangsúlyozta a vállalatok stratégiájában, Bosnyák (2005), Madarasiné Szirmai és Matukovics (2004) tanulmányaihoz hasonlóan. Deák (2005) is a nemzetközi számviteli standardok előnyeit emelte ki elsősorban a konszolidáció gyakorlatában, amelyhez kapcsolódnak Ónodi (2008) deviza-/valutakonverziós és inflációs hatásvizsgálatai egy multinacionális vállalatcsoport esetén, továbbá Karai (2005) német–magyar összehasonlító számviteli elemzései, valamint Balázs és társai (2007) vezetési számviteli aspektusai is.

Ki szeretnénk emelni Rabóczki (2010) és Filyó (2010) műhelytanulmányaiban a számviteli rendszereknek a vállalati versenyképességre, az értékteremtésre és a minőség javítására irányuló hatásvizsgálatait, mivel a számviteli beszámolók nemzetgazdasági szintű szabályozásának fejlesztése és a magasabb színvonalú technika alkalmazása gazdálkodók számára versenyelőnyt jelenthet. Ezt támasztják alá Lakatos (2009), Reszkető–Váradai (2010) vállalati gyakorlati adaptációi, valamint Simon (2009) élelmiszer-ipari esettanulmánya is. Az Európai Unió elvárásokkal kapcsolatos adminisztratív terhek, költségek csökkentésében lényeges szerepet játszanak az utóbbi években bevezetett

egyszerűsített standardok a kis- és középvállalati szektorban. Ezt támasztja alá Pál (2010) tanulmánya és Tóth (2009) konferenciakiadványban megjelent előadása is.

A témához közvetlenül kapcsolódó nemzetközi kutatások kimutatták, hogy a nemzetközi standardok alkalmazása összehasonlíthatóbbá tette a számviteli kimutatásokat, jelentősen javította azok minőségét, hozzájárult a számvitel harmonizációjához, továbbá ösztönzőleg hatott a befektetések növekedésére, valamint csökkentette a tőke költségeket is (Pincus–Rajgopal–Venkatachalam, 2006; Jermakovicz–Kinsey–Wulf, 2007).

A számviteli módszerek alkalmazásában történő változtatás a technikai feltételek különbözőségén túlmenően költségtöbbletet idézett elő, mivel az „átálláshoz” nem állt rendelkezésre megfelelő időigény, gyakorlati tapasztalat és szakmai ismeret sem (Lere, 2009). Továbbá a valós értékelés bevezetésével fokozódott a könyv szerinti értékeknek és a kimutatott számviteli eredménynek a volatilitása is (Nobes, 2006; Meeks–Swann, 2009), ennek következtében „eltorzultak” a pénzügyi-finanszírozási helyzetet kifejező mutatók a számviteli standardokat már adaptált cégeknél. Ezek a tényezők befolyásolhatják a vállalkozások pénzügyi stabilitását, és ösztönzőleg hathatnak arra, hogy módosítsák eddigi finanszírozási stratégiájukat és döntés-előkészítési mechanizmusukat annak érdekében, hogy elkerüljék a számviteli információs rendszerükben a nemzetközi standardok adaptációjának kedvezőtlen hatásait (Ball–Robin–Sadka, 2006).

A standardadaptációt követő évek gyakorlati tapasztalatai azt is bizonyítják, hogy a számviteli beszámolók jóval több valós és megbízható információt nyújtanak az érintett vállalkozások teljesítményeiről (Whittington, 2008). Azokban az országokban, ahol erős a befektetővédelmi mechanizmus és szabályozási rendszer, viszonylag alacsony költségekkel valósult meg a nemzetközi számviteli standardok bevezetése. Ennek következtében az egyes országok intézményi háttere is befolyásolhatja a nemzetközi módszerek adaptációjának hatékonyságát (Daske és mtsai, 2007).

A gyakorlati felmérések (pl. Daske–Gebhardt, 2006) azt is kimutatták, hogy nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok – lévén, hogy „elvi alapúak”, azaz a számviteli szakma által elfogadott elveket, módszereket veszik alapul – nagyobb flexibilitást, rugalmasságot nyújtanak alkalmazóik számára. Például a befektetett eszközök értékeléséhez egyaránt alkalmazható a bekerülési érték elv, illetve az újra-előállítási értékelés is. Éles különbség áll még mindig fenn a számviteli standardokat előírászerűen alkalmazó országok és azok között, akiknél még elkötelezettség sem látható a nemzetközi elveken alapuló számviteli beszámolók nyilvánosságára vonatkozóan. Az előzőeknél figyelemre méltó, erős szignifikáns tőkeköltség-megtakarítási, piaci-likviditási hatás is kimutathatóvá vált. Sőt piaci szereplőként is érzékelhető különbség figyelhető meg a két országcsoport között. Ezeken felül még a nemzetközi standardok alkalmazásával közzétett konszolidált számviteli beszámolók minőségi faktorai is lényegesen pozitívabb befogadásra találtak. A tapasztalt pénzügyi elemzők, jól ismert számviteli kutatóműhelyek által jegyzett és a különböző külföldi szakmai folyóiratokban megjelent tanulmányokban is kiemelt helyen szerepel a közzétett számviteli beszámolók minősége, megbízhatósága, különös tekintettel az ausztriai, német és svájci vállalkozások gyakorlatára. Az eredmények a nevezett három európai országban is arról tanúskodnak, hogy az IFRS elvű konszolidált számviteli beszámolók mind statisztikailag, mind pedig gazdasági szempontból megbízhatóbbnak, elfogadhatóbbnak és összehasonlításra alapot nyújtóbbnak minősültek.

A tőkepiaci előnyöket csak azon országok tudták ugyanis érvényre juttatni, amelyek teljes körűen hajtották végre a standardok adaptációját, továbbá, ahol az intézményesített feltételek, keretek megfelelő ösztönzést adtak azok világos és pontos végrehajtásához is. Megfigyelhetővé vált az is, hogy a standardadaptáló országok egy részében sem a piaci likviditás, sem a piaci értékelés terén nem történtek számottevő változások a nemzetközi számviteli elvek kötelezővé tételével sem. Mindazonáltal a standardok alkalmazását kötelezővé tett országok közül csak azokban mutatható ki kedvező tőkepiaci és reálgazdasági változás, ahol a legkisebb eltérés mutatkozott a nemzeti számviteli szabályok és a nemzetközi beszámolási standardok között, azaz az angolszász rendszerben (Zeff, 2007).

Ball és munkatársai (Ball–Robin–Sadka, 2006) tanulmányozták 4 kelet-ázsiai ország gyakorlatát, amelyek szintén kerülték a nyilvánosságot és a közzétételt a számviteli beszámoltatásuk vonatkozásában. Itt megtalálhatók azok a speciális politikai hatalommal is rendelkező részvényesek, amelyek azonban különböznek a kodifikált jogrendszerbeliektől, mivel jóval kisebb politikai kompetenciát élveznek. Azokban az államokban ugyanis, ahol a politika meghatározó befolyást gyakorolt a gazdaságra, a számviteli beszámolási gyakorlatra is rányomta bélyegét, ezáltal az információk közzétételének nyilvánossága helyett inkább a „kapun belüli adathozzáférést” támogatták.

2. Nemzetközi számviteli rendszerek

Ebben a fejezetben a jelenleg még fennálló számviteli „klaszterek”, országcsoportok jellemzőinek és sajátosságainak bemutatása történik, különös tekintettel a kontinentális és az angolszász gyakorlatra.

A világban napjainkban érvényben lévő számviteli rendszerek közül három olyan rendszert kell megismernünk, melynek szerepe és jelentősége bizonyított az egységesítés területén. Ezek a következők:

- Európai Unió Számviteli Irányelvei,
- Amerikai Egyesült Államokban Általánosan Elfogadott Számviteli Alapelvek (US GAAP),
- Nemzetközi Számviteli Standardok (IAS).

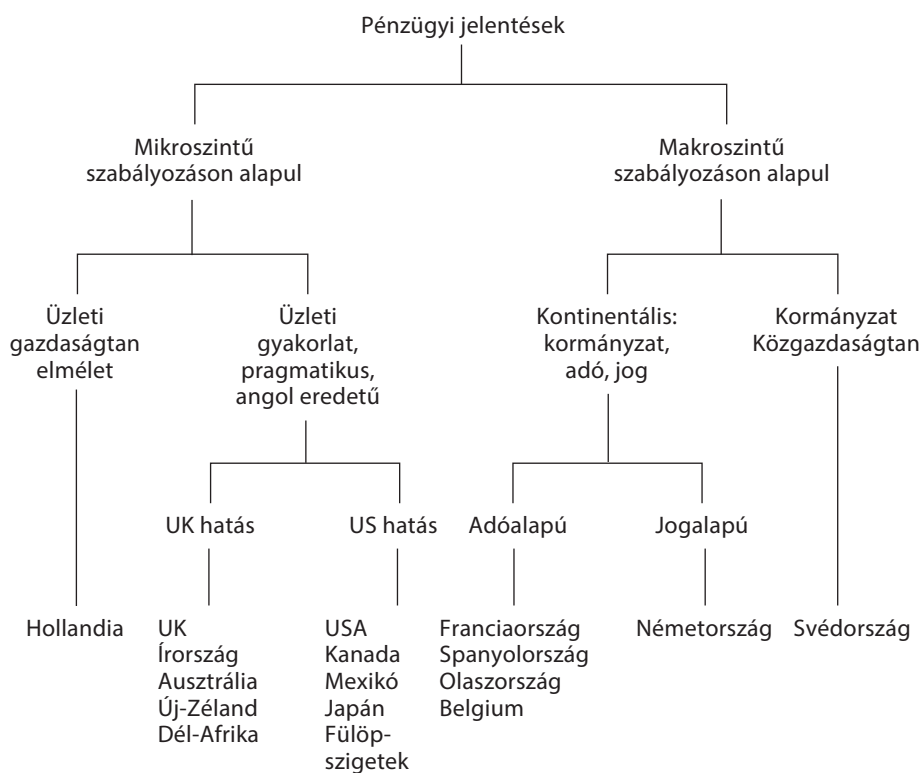
A kérdés az, hogy a történelmileg kialakult három irányzat között milyen eltérések vannak, és ezek hogyan oldhatók fel. A harmonizáció, az összehangolás szükségességét mindhárom irányzat képviselői elismerik, és jelentős erőfeszítések is történnek megvalósítására.

Az 1. ábra a nemzetközi számviteli rendszereket mutatja be Nobes alapján.

Az angolszász számviteli csoporthoz tartozik a korábban már említett Egyesült Királyság és USA mellett a volt angol gyarmati országok számvitele is, ugyanis az anyaország (Nagy-Britannia) elszámolási rendszerének sajátosságai figyelhetők meg. Ide tartozik többek között: Ausztrália, Kanada, Hongkong, India, Írország, Malajzia, Új-Zéland, Nigéria, Kenya, Szingapúr, Dél-Afrika.

A kontinentális európai számviteli csoporton belül a következő klaszterek mutatathatók ki:

- a) Skandináv klaszter: Hollandia, Svédország, Dánia, Finnország. Ebben a klaszterben megjelennek az angolszász számviteli hatások (pl. Hollandia esetén), de a germán (német) sajátosságok is (pl. Svédországban).
- b) Germán klaszter: Németország, Franciaország, Svájc, Ausztria. Germán számviteli sajátosságok mutathatók ki más földrészekén is, például Japánban, Izraelben.
- c) Latin klaszter: Olaszország, Spanyolország, Portugália, Belgium. Más földrészekén, például Chile, Kolumbia, Mexikó, Peru, Uruguay, Argentína, Brazília, Kongó, Szenegál.

1. ábra. Nemzetközi számviteli rendszerek osztályozása

Forrás: Nobes, 455.

2.1. Az Európai Unió számvitele

Az Európai Unió rendeleteken, irányelveken, közleményeken és ajánlásokon keresztül kísérelte meg már az elmúlt évszázad 7. és 8. évtizedében egységesíteni, harmonizálni tagállamaiban a számvitelt. Az európai uniós számvitel és a pénzügyi beszámolók harmonizálásának igénye eredendően az Európai Közösséget létrehozó *Római Szerződésben* foglaltakra vezethető vissza (1957. március 25.), amely *négy szabadságjogot* fogalmaz meg:

- áruk szabad mozgása,
- tőke szabad mozgása,
- letelepedés szabadsága,
- szolgáltatások nyújtásának szabadsága.

Ennek alapján a személyek szabad mozgását a letelepedés szabadsága biztosítja. Továbbá ez utóbbi magában foglalja az önálló vállalkozási tevékenység megkezdését és gyakorlását, a társaságok szabad alapítását és irányítását az alapítás helyén a saját állampolgárookra vonatkozó jogszabályok szerint.

Annak érdekében, hogy a tagállamok biztosítani tudják a tőke szabad áramlását, szükséges kiépíteni a megbízható és valósághű számviteli információk homogén áramlását az Unió teljes területén is. A *számviteli beszámolási kötelezettség és a hozzá kapcsolódó könyvvizsgálat harmonizálási igénye a letelepedés szabadságával függ össze*, amelyet a bármelyik tagállam területén létrehozott gazdasági társaság tagjainak és más, velük kapcsolatban álló, a döntéseikhez a társaságra vonatkozó információkat igénylő, érdekeik védelmét szolgáló intézkedések biztosítanak.

Az Európai Unióban a *számvitel közösségi szabályozása többszintű*, azaz a jogszabályi hierarchia különböző szintjein eltérő a tagállamok lehetősége szakmai érdekeik érvényesítésére. A közösségi jogban az alapvető számviteli szabályok a *vállalati jog (cégjog) keretében* kerültek szabályozásra. A közösségi jogban a *törvényhozó elsődlegessége* érvényesül a bíróságok domináns szerepe helyett. Az állam jogalkotó és a bíróságok jogalkalmazó szerepe élesen elválik egymástól. A *szabályok írott törvényeken és rendeleteken* alapszanak. A *közösségi jogot elsődlegesség* illeti meg a tagállami joghoz képest is.

2.1.1. Számviteli irányelvek

Keret jellegű közösségi jogszabályok, a tagállamok beépítik (adaptálják) nemzeti szabályozásaikba. Nem szükséges szó szerint átvenni, de a tagállam azokkal ellentétes szabályt nem hozhat. Hatályuk alá tartozókat a tagállamok jelölik ki. Például 4. sz. Irányelv az Éves beszámolóról és 7. sz. Irányelv a Konszolidált éves beszámolóról.

A számviteli irányelvek tartalma, jellemzői:

- a beszámoló készítés szabályozása fejezetekre bontottan,
- az irányelv alanyai (felelősségi viszonyok, kapcsolatok, mentességek stb.),
- alapelvek a megbízható és valós összkép érdekében,
- választási lehetőségek értékelésben,
- egyszerűsítési feltételek (kisvállalatok),
- nyilvánosságra hozatal, könyvvizsgálat.

Az uniós irányelvek *keretjellegű közösségi jogszabályok*. Az ezekben lévő elvárásokat a tagállamok beépíthetik, adaptálhatják nemzeti szabályozásaikba. Az irányelvek csak azokat a kritériumokat jelölik meg, amelyek érvényre juttatását a tagállamok nemzeti jogszabályozásának biztosítaniuk kell, ezáltal szabad mozgásteret engedve a benne foglalt követelmények végrehajtására. Ennek következtében az irányelvek viszonylag időtálló jogszabályokként is funkcionálnak. A tagállamok társaságaira vonatkozó általános számviteli szabályokat a következő uniós irányelvek tartalmazzák:

- 4. sz. *Társasági jogi irányelv: A gazdasági társaságok éves beszámolójáról (78/660/EGK).*
- 7. sz. *Társasági jogi irányelv: A konszolidált éves beszámolóról (83/349/EGK).*
- 8. sz. *Társasági jogi irányelv: A számviteli beszámolók felülvizsgálatával megbízott személyek működésének engedélyezéséről (86/635/EGK).*

Az irányelvek megadják a számviteli beszámolók elvárt információtartalmát, a mérleg, az eredménykimutatás kötelező szerkezetét, az értékelés szabályait, rögzítik az egyszerűsített éves beszámoló készítésének feltételeit, a beszámoló nyilvánosságával kapcsolatos tudnivalókat.

A számviteli irányelvek *célja* annak biztosítása, hogy a társaságok vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetükről megbízható és valós adatokat hozzanak nyilvánosságra, elsősorban a hitelezők, a tulajdonosok érdekei védelmében. Természetes cél az is, hogy a társaságok által közzétett adatok összehasonlíthatóak és mindenki számára egyértelműek legyenek.

Az Európai Unió Miniszteri Tanácsa a Gazdasági és Szociális Bizottsággal egyetértésben és a tagállamok illetékes miniszterei jóváhagyásával a 4. sz. társasági irányelvvel kapcsolatban azt az intézkedést fogadtatotta, hogy egy meghatározott időintervallumon belül a nemzeti államok jogrendszerükbe beépüljenek.

Az Európai Unió irányelvei keretszabályként nem nyújtanak támogatást részletekbe menő előírások megfelelő kezeléséhez. Látnunk kell, hogy az a megosztottság, amely a kontinentális, illetve az angolszász számviteli megközelítés következtében jellemzi a tagországokat, nem segíti elő egységes rendszer felépítését.

2.1.2. Rendeletek

Szó szerint beépülnek valamennyi tagállam jogrendjébe: egészében kötelezőek és alkalmazandók valamennyi tagállamban. Az Európai Unió jogrendszerében a rendeletek olyanok, amelyek a tagállamokban külön adaptáció nélkül lépnek hatályba. A rendeletek alkalmazása a tagállamok egészére vonatkozóan kötelező és közvetlenül alkalmazandó. Számviteli szempontból különösen figyelemreméltó az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsának 2002. július 19-én kelt 1608/2002. számú rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról. E rendelet ugyanis előírja, hogy az Európai Unió tagállamainak tőzsdén jegyzett társaságai számára 2005-től kötelező, hogy a konszolidált éves számviteli beszámolójukat a nemzetközi számviteli standardok (IAS) – 2001-től nemzetközi pénzügyi beszámolóképzési standardok (IFRS) – rendszerét alapul véve állítsák össze. A rendelet szerint a tagországok *megengedhetik vagy megkövetelhetik* azt is, hogy az említett vállalkozások egyedi éves beszámolójukat, illetve, hogy a többi vállalkozás az egyedi éves és/vagy konszolidált beszámolójukat is a hivatkozott eljárás alapján jóváhagyott és kihirdetett standardok alapján készíthessék el.

2.1.3. Az Európai Unió Bizottságának közleményei

A közleményben foglaltak tagállami szabályozásba illesztése nem kötelező, szakmailag vitatott vagy aktuális problémák megvilágítását, megoldását szolgálják.

Az uniós közlemények tagállami szabályozásba illesztése *nem kötelező*, csupán szakmai *útmutatást nyújtanak*. Például a COM/2003/285. sz. közlemény a törvényes kötelezettségen alapuló könyvvizgálatról. Továbbá a 4. és 7. sz. számviteli irányelv egyes cikkeihez kapcsolódó értelmező közlemények (XV/7009/97), valamint az euró bevezetésével kapcsolatos számviteli feladatokról szóló közlemény (XV/D3/7002/97). Az értelmező közlemények kiadásának célja, hogy pontosítson néhány, a nemzeti számviteli szabályozásokban esetenként eltérően kezelt fogalmat a megbízható és valós összkép biztosítása érdekében. Továbbá a közlemények felhívják a figyelmet arra is, hogy a számviteli irányelvek hatályba lépése óta bekövetkezett gazdasági változásokhoz igazodó új információigényt hogyan lehet a beszámolási kötelezettségre vonatkozóan általános kereteken belül kielégíteni.

Az értelmező közlemények állást foglalnak például az idegen pénznemnek a beszámoló pénznemére történő átszámítása során keletkező árfolyam-különbszetek elszámolása tekintetében is.

2.1.4. Ajánlások

Az ajánlásban foglaltak tagállami szabályozásba illesztése nem kötelező.

Például: környezetvédelmi témák bemutatása a beszámolóban, kötelező könyvvizsgálat minőségének biztosítása, könyvvizsgálatot végzők függetlensége.

Az uniós ajánlások tagállami átvétele *nem kötelező*, azok csupán megoldási *javaslatokat* nyújtanak. Ilyen például a C/2000/3004. sz. ajánlás a könyvvizsgálat minőségbiztosításáról, valamint a C/2002/1873. sz. ajánlás a könyvvizsgálatot végzők függetlenségéről.

Az ajánlásban foglaltak átvétele valamennyi tagállam szabályozásába csupán ajánlott. Például számviteli ajánlás a környezetvédelmi témák bemutatása a társaságok éves beszámolójában és üzleti jelentésében.

2.1.5. Az Európai Unió számviteli sajátosságai

Annak ellenére, hogy napjainkban világszerte egyre több ország (jelenleg több mint száz) nyilvánítja ki a nemzetközi számviteli standardok átvételét, illetve az azokhoz történő közelítést, nemzeti számviteli szabályozásaik között még mindig jelentős eltérések találhatók. Ez utóbbi alól az Európai Unió tagállamai, köztük Magyarország sem jelentenek kivételt. Ezt egészítik ki az 1. táblázatban található információk is.

1. táblázat. A számviteli beszámolók jellemzői		
Megnevezés	Egyesült Királyságban*	Kontinentális Európában
Legfontosabb befolyásoló tényező	számviteli szakma	állam központi irányító szerve
Elsődleges célja	tőkepiacok információellátása	befektetők információellátása
Másodlagos célja	tulajdonosi ellenőrzés elősegítése	vállalkozások managementjének tulajdonosi ellenőrzése
Legfontosabb minőségi jellemző	lényegesség	valódiság
A minőségi jellemző biztosítéka	tartalom elsődlegessége a formával szemben	óvatosság
Elkészítésénél figyelembe veendő szempontok	szakmai szervezetek álláspontjának megjelenése	a számviteli szabályok elsődleges betartása
Rugalmasság vagy egységesség	rugalmasság (egyed vállalkozások sajátosságainak figyelembe vehetősége)	egységesség (pl. egységes számlakeret)
Jellemző helytelen alkalmazás	kreatív könyvelés	rejtett tartalékolás
Helytelen alkalmazás fedőneve	egy megbízható és valós összkép kifejezése	a tények valósághű leképezése

* A kontinentális európai országok közül a skandináv félsziget országai (Svédország, Norvégia) és Hollandia számviteli gyakorlata elsősorban a brit elveket követi.

Forrás: Zeff, 2007, 46.

2.2. Az Egyesült Királyság számviteli sajátosságai

Az Egyesült Királyságban a számviteli szabályozás jogi háttérét az 1875. évi vállalkozási törvény (Companies Act) teremtette meg, amely főként a beszámolók formátumára, részletezettségére és az értékelési eljárásokra vonatkozóan adott kötelező érvényű szabályokat. Ez a szabályozás a befektetők és a hitelezők érdekeit védi. A beszámolókkal szemben támasztott alapvető kritérium és a szabályozás legfőbb filozófiája, hogy az általánosan elfogadott számviteli alapelvek (UK GAAP) és a standardok alapján készített beszámolók igaz és valós képet adjanak felhasználóiknak a vállalkozás vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről. A szabályozás alapvetően „kétszintű”. A jogi szabályozás a beszámolókkal kapcsolatos követelményeket tartalmazza, amíg a könyvviteli elszámolásokat a standardok alapján kell elkészíteni.

Az 1970-es évek után az európai uniós direktívák közül különösen a 4. (beszámolókról) és a 7. (konszolidációról) képezte alapját az angol cégtörvények továbbfejlesztésének is.

Az Egyesült Királyság volt az első olyan állam a világon, ahol elsőként hozták létre, illetve fejlesztették tovább a számviteli szakmát. A számviteli beszámolókról alkotott megbízható és valós kép (true and fair view) megfogalmazás szintén brit eredetű. A professzionális számviteli gondolkodást és gyakorlatot szintén a britek exportálták Ausztráliába, Kanadába, az USA-ba, illetve a korábbi brit gyarmatokra: Hongkong, India, Kenya, Új-Zéland, Nigéria, Szingapúr és Dél-Afrika.

Az 1981. évi számviteli törvény iktatta be először az öt alapvető számviteli alapvetet:

- összemérés,
- egyedi értékelés,
- óvatosság,
- következetessége,
- vállalkozás folytatásának elve.

1970-ben a következő öt számviteli testület alakult meg:

- Anglia és Wales számviteli szakembereinek intézete,
- Írország számviteli szakembereinek intézete,
- Skócia számviteli szakembereinek intézete,
- vezetői számviteli szakemberek egyesülete,
- pénzügyi számviteli szakemberek egyesülete.

A pénzügyi jelentés (annual report) tartalma:

- igazgatósági jelentés,
- mérleg
- eredménykimutatás,
- cash flow kimutatás,
- számviteli politika,
- kiegészítő melléklet,
- független könyvvizsgálói jelentés.

A számviteli beszámolók szabványosított formája elsőként a briteknél volt bevezetve. Jelenleg a cégek kétféle mérlegformátum és négyfajta eredménykimutatás közül választhatnak.

A felső vezetés (top management) jelentése a cég alapvető üzleti tevékenységeit, a legújabb fejlesztéseket, a legfontosabb mérleg fordulónapja után bekövetkezett gazdasági eseményeket, a jóváhagyott osztalékot (részesedést) foglalja magában, valamint taglalja az igazgatóság tagjainak nevét, részesedését.

A Londoni Tőzsdén részt vevő vállalkozások félévenkénti jelentést kötelesek összeállítani, belefoglalva az egy részvényre jutó osztalékot, a rendkívüli tételek részletezését.

A kis- és közepes nagyságú vállalkozások (paramétereit az angol vállalkozási törvény tartalmazza) egyszerűsített éves beszámolót készítenek és a konszolidációs kötelezettség alól is felmentettek.

Azon vállalkozások, amelyeknek éves nettó árbevétele nem haladja meg a 350 000 fontot, nem kötelesek független könyvvizsgálót alkalmazni.

2.2.1. Mérleg

A mérleg a kapcsolódó megjegyzésekkel együtt információt szolgáltat a gazdálkodó egység eszközeiről és kötelezettségeiről, a tulajdonosi érdekeltségről és ezek egymáshoz való viszonyáról egy adott időpontban. A mérleg felvázolja a gazdálkodó egység eszközeinek összetételét (a fő csoportokat és az eszközök értékét), a gazdálkodó egység forrásainak összetételét (a fő csoportokat, a kötelezettségek és a tulajdonosi érdekeltség értékét).

A halasztott (latens) adó összege az eszközök (követelések), illetve a források (hosszú, illetve rövid lejáratú kötelezettségek) között megjelenik.

Az immateriális javakat és a tárgyi eszközöket a hasznos élettartamuk és a várható maradványértékük figyelembevételével lineáris vagy degresszív módszerrel amortizálják.

2.2.2. Eredménykimutatás

Az eredménykimutatás csak az adott időszakban keletkezett nyereségről és veszteségről ad képet. Egy adott tételt külön be kell mutatni, ha a nyilvánosságra hozatala jelentős lehet a vezetés teljesítményének megítélésében, vagy fontos tényező lehet a jövőbeni teljesítmény és a cash flow értékeléséhez.

Az előző időszakok eredményeit csak akkor kell az előző év korrigálásával újra megállapítani, ha alapvető hibát kellett helyesbíteni az eredménykimutatásban, vagy ha úgy változott meg a számviteli politika, hogy az befolyásolta a múltbeli eredményeket.

2.2.3. Cash flow jelentés

A cash flow jelentés a kapcsolódó megjegyzésekkel együtt tükrözi a pénzáramlást a gazdálkodó egységnél egy adott időszakban, megkülönbözteti az alaptevékenység és a más tevékenységek pénzáramlását. Hasznos információt ad arról, hogy a gazdálkodó egység tevékenysége miként keletkezett és hogyan használja fel a pénzeszközöket.

2.2.4. Kiegészítő információk

A tevékenység elemzése és a pénzfolyamatok áttekintése kommentálja a pénzügyi jelentésben foglaltakat, elemzi a gazdálkodó egység teljesítményét és az eredmények, illetve a pénzügyi helyzet háttérében álló tényezőket, annak érdekében, hogy segítsen a felhasználóknak az üzlet jövőbeni potenciáljának megítélésében.

A beruházásra vagy a múltbeli teljesítmény értékelésére vonatkozó összevont mutatók hasznosak lehetnek, ugyanakkor egy komplex üzleti vállalkozás esetében önmagukban nem alkalmasak a vállalkozás pénzügyi helyzetének, teljesítményének, pénzügyi alkalmazkodóképességének jellemzésére.

A pénzügyi jelentések elemei:

- eszközök,
- kötelezettségek,
- tulajdonosi érdekeltség,
- nyereségek,
- veszteségek,
- tulajdonostól kapott osztalék,
- tulajdonosnak fizetett osztalék.

2.2.5. Eszközök és kötelezettségek

Az eszközök a gazdálkodó egység által múltbeli üzleti tranzakciók vagy események eredményeként birtokolt, a jövőbeni gazdasági hasznokhoz való hozzájárulást biztosító jogok és más hozzájutási lehetőségek.

A kötelezettség a gazdálkodó egység múltbeli üzleti tranzakciók vagy események eredményeként keletkezett és fennálló gazdasági hasznok átadására vonatkozó kötelezettség.

2.2.6. Tulajdonosi érdekeltség

A tulajdonosi érdekeltség a gazdálkodó egység eszközeinek és kötelezettségeinek különbözete.

2.2.7. Nyereség és veszteség

A nyereség a tulajdonosi érdekeltség növekménye, kivéve a tulajdonosi hozzájáruláshoz kapcsolódó tételeket.

A veszteség a tulajdonosi érdekeltség csökkenése, kivéve a tulajdonosi osztalékfizetéshez kapcsolódó tételeket.

2.2.8. Tulajdonostól kapott osztalék és a tulajdonos számára fizetett osztalék

A tulajdonostól kapott osztalék növeli a tulajdonosi érdekeltséget.

A tulajdonosnak fizetett osztalék a nyereség csökkenése, a tulajdonosoknak tulajdonosi minőségükben kifizetett összegek miatt.

2.2.9. Értékelés

Az eszközök és a kötelezettségek első nyilvántartásba vétele leggyakrabban üzleti tranzakció – például követelés megvásárlása – miatt következik be. Ezért az eszközöket és a kötelezettségeket normálisan az üzleti tranzakciókkal összefüggésben könyvelik el, ekkor az eredeti bekerülési költség és a pótlási költség megegyezik.

A nyilvántartásba vett eszközérték módosítása azt jelenti, hogy megváltozik az eszköz vagy kötelezettség eredeti könyv szerinti értéke. Erre akkor kerül sor, ha fennállnak a változás elszámolásának feltételei.

Eredeti (bekerülési) költségen történő nyilvántartásba vétel esetén a későbbi érték módosítások azzal járhatnak, hogy egy eszközt a visszanyerhető értékéig leírnak, a kötelezettség pénzürtékét a végül várhatóan fizetendő összegre egészítik ki.

Egy eszköz visszanyerhető értéke a nettó realizálható érték és a használati érték közül a magasabb.

Ezt az értéket úgy határozzák meg, mint a jövőbeni cash flow (nettó) jelen értékét, a jövőbeni cash flow az eszköz folyamatos használatából ered, beleértve az eladásból származó értéket is.

Az utánpótlásiköltség-alapú számvitelben az eszközöket és a kötelezettségeket időszakonként értékelik, így az értékváltozásokat akkor számolják el, amikor azok bekövetkeznek, nem pedig realizálódásukkor. Az utánpótlási költségnek az a legnagyobb előnye, hogy megfelel annak a felhasználónak, aki értékelni akarja az üzlet pillanatnyi állapotát vagy jelenlegi teljesítményét.

Az eszközök esetén a megfelelő utánpótlási értéket úgy választják meg, hogy az megfeleljen az üzleti döntésnek. Az eszközt utánpótlási költségen értékelik, ha az utánpótlási érték magasabb az eredeti bekerülési költségnél, ha a gazdálkodó egység a kérdéses eszközt pótolni kívánja. Ha az eszköz pótlása nem indokolt, akkor az eszközt a visszanyerhető értéken értékelik.

A kötelezettségek esetén az üzleti döntés alapján való értékelés feleslegesen bonyolult lenne, mivel a különböző értékek egy jelenlegi utánpótlási értékhez konvergálnak, így a piaci értékeket lehet használni.

A gyakorlatnak az utánpótlási költség kiterjedtebb alkalmazása irányába kellene fejlődnie olyan mértékben, hogy az férjen össze a megbízhatóság és a gazdaságosság követelményével.

A kutatási és kísérleti fejlesztési költségeket a folyó évi eredmény terhére számolják el. Az üzleti értéket és a pénzügyileg lízingelt tartós eszközöket aktiválják és maximálisan 20 év alatt amortizálják.

A készletek értékelésénél a LIFO-eljárás alkalmazása nem megengedett.

2.2.10. Konzolidáció

A konszolidált pénzügyi jelentés elismeri az anyavállalat irányítását a leányvállalatok felett. A konszolidáció folyamatában összevonják az anyavállalat és leányvállalatainak összes eszközét és összes kötelezettségét, az eredményeket oly módon, hogy a konszolidált pénzügyi jelentés a vállalatcsoportról mint egyetlen gazdálkodó egységről adjon információkat.

Bár irányítás alapján határozzák meg, hogy mely vállalatokat kell konszolidálni, a konszolidált pénzügyi jelentésnek tükröznie kell a külső tulajdonosok érdekeltségét is, mert az jelentős tényező annak megítélésében, hogy az anyavállalatnak milyen a hozzáférése a leányvállalat eredményéhez, és milyen a függése a leányvállalat eredményétől.

Időnként új gazdasági egység jön létre, amikor a gazdálkodó egységek új vállalatcsoporttá olvadnak össze. Az összeolvadás olyan üzleti kombináció, amelyben a kombináció egyik eleme sem szerez lényeges kérdésekben irányítást a többi egység felett, és más módon sem tűnik irányítónak.

Az összeolvadás számviteli kezelése tükrözi az érdekeltségek egyesítését azáltal, hogy összevonja az egyes összeolvadó egységek eszközeit és kötelezettségeit a nyilvántartott (könyv szerinti) értéken, ez az új egység konszolidált pénzügyi jelentésének alapja.

Egy vállalatcsoport összetétele úgy is változhat, hogy az anyavállalat megszerzi vagy elveszti egyes egységek irányítását, rendszerint az irányítást jelentő hányad megvásárlásával vagy eladásával. A konszolidált mérlegben egy megvásárolt gazdálkodó egység eszközeit és kötelezettségeit a valós értékükön szerepeltetik, azon az értéken, amibe azok a csoportnak kerültek.

A megvásárlást követően a valós értéknek azt a részét, amely nem mutatható ki azonosítható eszközként vagy kötelezettségként, „goodwill”-ként számolják el az eszközök között. Bár a goodwill önmagában nem eszköze a vállalatcsoportnak, hanem a befektetés vételi árának az anyavállalat mérlegében megjelenő azon része, amely nem tükröződik a konszolidált mérleg azonosítható eszközei és kötelezettségei között.

A döntő irányítást jelentő befektetések és az egyéb (passzív) befektetések közé tartoznak azok a befektetések, amelyekben a befektetőnek olyan részaránya van, amely alapján jelentős befolyást gyakorol (társult vállalkozások) és azok, amelyekben a befektető más befektetőkkel együtt gyakorolja az irányítást (közös vállalatok). Ezek a közbelső befektetésfajták olyan közegeként működnek, amelyek keretében a befektető irányítja a tevékenység egy részét, de azok a leányvállalatoktól eltérően nem a befektető üzletének közvetlen kiterjesztéseként működnek, mivel a befektető nem gyakorol irányítást felettük. Ezeket a befektetéseket, amelyekben a befektető ilyen különleges kapcsolatokkal rendelkezik, különlegesen kell kezelni a befektető konszolidált mérlegében, hogy tükröződjön a társult vagy közös vállalatnak a befektető pénzügyi helyzetére, teljesítményére és pénzügyi alkalmazkodóképességére gyakorolt hatása.

Társult vállalat az a vállalat, amelyhez a befektetőnek jó szándékú hosszú távú érdekei fűződnek, részt vesz a vállalat üzleti és pénzügyi politikájában, jelentős befolyást gyakorol rájuk.

A befektető konszolidált mérlegében „méltányossági” számvitel alapján veszi számba a társult vállalatokat, ez tükrözi a befektető eszközökben, kötelezettségekben és az eredményben lévő részarányának megfelelő hányadát és a társult vállalatok tevékenységének kockázataitól, eredményétől való függését.

A közös vállalat más vállalkozókkal együtt irányított egység, a vállalkozók haszon érdekében szerződnek. A legtöbb esetben a vállalkozók közösen osztoznak a kockázatokon és a hasznon. A vállalkozónak a közös vállalkozáshoz kapcsolódó érdeke a közös vállalat egészében birtokolt részarányától függ, és nem a közös vállalkozás egyes eszközeiben vagy kötelezettségeiben, pénzforgalmában lévő részétől. Ilyen esetekben a vállalkozónak „méltányossági” számvitel alkalmazásával a közös vállalatot szerepeltetni kell konszolidált mérlegében.

Egyes közös vállalkozásokban minden vállalkozó a kockázatokból és az eredményekből külön saját részarányal rendelkezik, ez származhat a vállalkozás tárgyi eszközeiben birtokolt arányból, vagy a közös vállalkozás termékéből vagy szolgáltatásából rendelkezik meghatározott hányaddal, vagy sok esetben a kötelezettségekből vállal adott hányadot. Ezekben az esetekben az arányos konszolidáció a megfelelő számviteli eljárás, mert a vállalkozó érdekeltsége (kockázatai és hasznai) közvetlenebbül kapcsolódnak a közös vállalkozás eszközeihez és kötelezettségeihez, mint a közös vállalatban mint egységben birtokolt részarányához.

2.3. A német számvitel sajátosságai

Németországban mint a kontinentális számviteli rendszer tipikus képviselőjénél, a számviteli szabályozás hosszú múltra tekint vissza. Az első – még az üzleti (forgalmi) könyvelésre vonatkozó – törvényeket a XVIII. század végén alkották.

Az 1800-as években a számvittel, azon belül a könyvvittel foglalkozó szakemberek a számlaelméletek kidolgozására irányították a figyelmüket. Erre az időszakra esik a kétszámlasoros elmélet és az ellentétes kétszámlasoros számlaelmélet (Hügi, 1887; Schar 1888), valamint a háromszámlasoros számlaelmélet (Leitner, 1909) kidolgozása. Majd 1927-ben Schmalenbach közzétette azt a számlakeretet, amely a forgalmi könyvelés mellett eljutott a négyszámlasoros számlaelméletekre épülő könyvviteli rendszerhez. 1919-ben hozta nyilvánosságra dinamikus mérlegelméletét, amelynek célja az eredménymegállapítás volt.

Schmalenbach üzemgazdasági oldalról felépített mérlegelméletét erősítette meg Kosiol (1930) pagatórikus mérlegelmélete, amelyet a pénzember – a külső finanszírozó – szemével állított össze.

Az eredménymeghatározás mellett az 1920-as években – a csődök, a felszámolások és a megszűnések következtében – egyre sürgetőbbé vált olyan vagyonomlélet összeállítása, amely a vagyonérték meghatározására és összetételének bemutatására fekteti a fő hangsúlyt. Az ilyen irányú kísérleteket foglalta össze Nicklisch statikus mérlegelmélete (1932).

Döntő előrelépést az 1937-ben kiadott Kötelező Birodalmi Számlakeret jelentett.

1945-ben a számlakeret kötelező jellegét megszüntették, de azt ajánlották a vállalkozóknak, hogy annak főbb irányelveit továbbra is tartsák be. A vállalkozások által produkált számviteli információk egyre inkább összehasonlíthatatlanná váltak, ezért a Német Gyáriparosok Szövetsége 1947-ben számlakeretet dolgoztatott ki, és javasolta annak alkalmazását. Ezt az 1971-ben, majd 1986-ban továbbfejlesztett számlakeretet továbbra is ajánlott számlakeretként használni.

A számlakeret kötelező jellegének megszüntetése után a számviteli szabályozás fő forrása ismét a kereskedelmi jogszabályok gyűjteménye – kereskedelmi törvény – lett, amihez szorosan kapcsolódik a jövedelemadó-törvény, a részvénytársasági törvény, illetve a nyilvánossági törvény.

A német számviteli szabályozásban – a jól irányított átmenet után is – döntő előrelépést jelentett az 1985-ben elfogadott mérlegirányelv törvény, amit a kereskedelmi törvénykönyvbe dolgoztak be. A törvénykönyv 3. kötete részletesen foglalkozik a kereskedők, a tőketársaságok és a szövetkezetek számvitelének szabályozásával. A kereskedőket illetően a könyvvezetésre és az éves zárásra vonatkozó szabályokat is megalkották. A tőketársaságok esetében a beszámolókra és a mérlegkészítésre, valamint azok ellenőrzésére vonatkozó szabályok jelennek meg. A szövetkezetekre vonatkozó rész a különleges szabályokat tartalmazza.

A német számviteli szabályozás tehát alapvetően törvényekre épül, amelyekhez szervesen kapcsolódik egyrészt az ajánlott számlakeret, másrészt a törvényekből deduktív módon levezetett szabályszerű könyvelés alapelveinek gyűjteménye.

A vázolt szabályozás kialakításában a döntő szerep a kormányé, illetve a törvényhozásé volt, és a szakmai szervezetek csak közvetve járultak hozzá a munkához.

Németországban a számvitel szabályozása 1985-ig a kormány céljait szolgálta, majd nyitottabbak lettek a tőkebefektetők és a hitelezők érdeke iránt, de megmaradt az adózatás megalapozásának célja is.

A számviteli szabályozás filozófiájaként 1985-ben az igaz-valós összkép elvét fogalmazták meg, amelyet azonban a gyakorlatban nehezen tudnak összhangba hozni a korábbi időszakokban érvényesített igaz-pontos-teljes filozófiával.

A német számviteli szabályozás a törvények szintjén a vállalkozások beszámoltatására, azon belül a mérleg-összeállítás tartalmi kérdéseire terjed ki. Ezt azonban szervesen kiegészíti az ajánlott számlakeret és az általánosan elfogadott szabályszerű könyvelési alapelvek gyűjteménye, így a szabályozás magát a könyvvezetést, a könyvviteli rendszert érinti.

A szabályok betartásának ellenőrzése – tekintettel arra, hogy a beszámoló az adózatás céljait is szolgálja – egyrészt a német könyvvizsgálók, másrészt az adóellenőrök feladata. Mindemellett Németországban működik egy legfőbb adóbíróóság is, amely döntéseivel egyrészt a szabályok egységes értelmezését segíti, másrészt a könyvvizsgálók és az adóellenőrök munkáját, s ezen keresztül a szabályok betartását szolgálja.

A felmérők (lásd a 2. táblázat forrásának megjelölésénél) 22 fejlett ország számviteli rendszerét hasonlították össze és 76 különböző eltérést találtak például az értékesített termékek közvetlen költségének összevetése során, és 54 különbséget a K+F költségek elszámolása terén, valamint 20 különbséget a nettó profit kiszámításában.

A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok bevezetéséhez kapcsolódó tagországonkénti belső szabályozottság vizsgálata után szükséges arra is figyelmet fordítani, hogy a nemzeti értéktőzsdei piacok milyen mértékben „fogadták be” az új számviteli szabványokat, illetve jogszabályi támogatottság elősegíti-e azok alkalmazását (3. táblázat). Erre vonatkozó „információgyűjtés” a már korábban hivatkozott 1606/2002. sz. EK rendelet 2005. évi hatályba lépését követő harmadik évben történt. Így már több éves „tapasztalat” állhatott rendelkezésre a szabványok bevezetését követően.

2. táblázat. A 100 legnagyobb^{*} európai vállalkozás számviteli beszámolójának elkészítési alapelve

Ország	Nemzeti számviteli jogszabály	Nemzetközi standard (IFRS)	US GAAP
Franciaország	25	–	–
Németország	7	10	5
Egyesült Királyság	16	–	1
Hollandia	6	1	1
Olaszország	8	–	–
Svájc	1	5	1
Spanyolország	4	–	–
Belgium	3	–	–
Svédország	2	–	–
Oroszország	–	2	–
Dánia	1	–	–
Luxemburg	–	1	–
Összesen	73	19	8

* Mérlegfőösszeg, éves nettó árbevétel és a foglalkoztatottak átlagos állományi létszáma alapján.

Forrás: PricewaterhouseCoopers 2010. évi felmérése alapján

3. táblázat. A legfelsőbb nemzeti standardbizottságok által megalkotott számviteli szabályok jellemzői

Ország	Jogszabályi felhatalmazás	Értéktőzsdei támogatottság	Számviteli standardok tekintélye
Belgium	nincs	nincs	gyenge
Finnország	nincs	nincs	gyenge
Németország	igen	nincs	erős
Franciaország	nincs	nincs	közepes
Görögország	igen	igen	közepes
Olaszország	nincs	igen	gyenge
Hollandia	nincs	nincs	közepes
Portugália	nincs	igen	gyenge
Spanyolország	igen	igen	közepes
Svédország	nincs	igen	közepes
Svájc	nincs	igen	közepes
Egyesült Királyság	igen, de gyenge	igen	erős

Forrás: Philip–Stephen–Salter, 2007, 23.

A 3. táblázat tanulmányozása során megfigyelhető, hogy csupán két tagország – Nagy-Britannia és Németország – esetén „funkcionálnak” a nemzetközi pénzügyi beszámolási szabványok standardként, és a nemzeti számviteli gyakorlatban meghatározó szerepet is töltenek be. Görögország és Svédország esetén például csak ajánlásként jelennek meg. Ugyanakkor Görögország esetében nemzeti jogszabályi felhatalmazással és értéktőzsdei

támogatottsággal is bírnak. Svédországban nincs jogszabályi felhatalmazásuk, de nemzeti értéktőzsdék „akceptálják” alkalmazásukat. Bár Finnország esetén utasításokként (Instructions) történt hatályba léptetésük, ennek ellenére sem jogszabályi háttérrel, sem értéktőzsdéi támogatottsággal nem rendelkeznek, és a nemzeti számviteli gyakorlatban sem töltenek be meghatározó szerepet (gyengék). Olaszországban és Portugáliában fellelhető értéktőzsdéi támogatottságuk, de sem jogszabályi felhatalmazással nem rendelkeznek, sem a nemzeti számviteli gyakorlatban nem töltenek be „irányadó” szerepet.

Az Európai Bizottság 2010. évi felméréséből (4. táblázat) kiderül, hogy az IAS-rendelet adta választási lehetőségek alkalmazása tekintetében Magyarország jelenlegi megközelítése jól illeszkedik a többi európai uniós tagállam által követett gyakorlathoz. Ausztria, Németország, Franciaország, Spanyolország és Svédország például továbbra is azonos előírásokkal rendelkezik az IAS/IFRS szerinti beszámolóképzés lehetővé tételére vonatkozóan. Az egyedi beszámolók tekintetében kifejezetten tiltják a nemzetközi standardok szerinti beszámolást például Finnországban a biztosítói intézetek, Portugáliában pedig a hitelintézetek és más pénzügyi intézmények számára.

4. táblázat. A nemzetközi számviteli standardok alkalmazásának szabályozása			
Ország	Tőzsdén jegyzett cégek számára	Tőzsdén nem jegyzett cégek számára	Közszféra számára
Ausztria	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megtiltott
Belgium	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	nem eldöntött
Bulgária	kötelező	kötelező	megengedett
Ciprus	kötelező	kötelező	megengedett
Csehország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	nem eldöntött
Dánia	kötelező	megengedett	megengedett (csak kft.-knek)
Észtország	kötelező	csak a bankok, biztosítók számára kötelező, a többieknek megengedett	nem eldöntött
Franciaország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett
Németország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett
Görögország	kötelező	megengedett	megengedett
Magyarország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett
Olaszország	kötelező	megengedett	nem eldöntött
Luxemburg	kötelező	megtiltott	megtiltott
Hollandia	kötelező	megengedett	megtiltott
Lengyelország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett (csak pénzintézeteknek)
Lettország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett

4. táblázat. folytatás			
Ország	Tőzsdén jegyzett cégek számára	Tőzsdén nem jegyzett cégek számára	Közszféra számára
Litvánia	kötelező	megengedett	megengedett
Málta	kötelező	megengedett	megengedett
Portugália	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett
Románia	csak a pénzügyi- zeteknek kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett
Svédország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett
Szlovákia	kötelező	kötelező (egyedi beszámolóikra tiltott)	kötelező
Szlovénia	kötelező	megengedett	megengedett
Spanyolország	kötelező	megengedett (egyedi beszámolóikra tiltott)	megengedett (csak az Rt.-knek)
Egyesült Királyság	kötelező	megengedett	nem eldöntött

Forrás: Európai Bizottság 2010. évi felmérése

A tőzsdén nem jegyzett cégek egyedi beszámolója kapcsán csupán két tagállam (Bulgária és Ciprus) követeli meg az IAS/IFRS-ek alkalmazását kötelezően. A tőzsdén nem jegyzett cégek konszolidált beszámolójának összeállításakor három tagállam (Bulgária, Ciprus, Szlovákia) írja elő kötelezettségként az IAS/IFRS-ek alkalmazását, a jelentős többség (köztük Magyarország) csupán lehetővé teszi azt.

Nyolc tagállam (Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Magyarország, Spanyolország, Svédország, Románia) nem fogadja el, ha a cégek csak az IAS/IFRS-ek szerinti egyedi beszámolót állítják össze.

A tagállamok egyharmada (Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Észtország, Görögország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Málta) a tőzsdén jegyzett cégek egyedi beszámolója tekintetében teszi kötelezővé az IAS/IFRS-ek alkalmazását.

2.4. Az Amerikai Egyesült Államok Általánosan Elfogadott Számviteli Alapelvei (US GAAP)

Az US GAAP tartalmazza az USA-ban általánosan elfogadott számviteli alapelveket, módszereket, eljárásokat, könyvviteli elszámolásokat. Az US GAAP olyan sajátos számviteli szabályozási rendszer, amelyben az erre felhatalmazott szakmai szervezetek által kialakított, lényegében jogszabályként kezelt előírások (standardok) mellett nagy szerep jut a bírósági döntéseknek (esetjog). *Igen részletes szabályozás*, a standardok mellett találunk magyarázatokat, módosításokat, állásfoglalásokat, s különböző szervezetek véleményeit, útmutatóit, értelmezéseit, megoldási javaslatait.

Észak-Amerika országainak és az Egyesült Királyságnak a jogrendszere esetjogi rendszerre (common law) és törvényi jogrendszerre (statue law) épül. Az angolszász jogrend szokásjog (common law), amely együtt él a törvényi jog (statue law) normáival.

Az USA cégjogi szabályozása kétszintű: a szövetségi szabályok mellett mindenkor figyelembe kell venni a vállalkozások működtetését szabályozó egyes államokbeli szabályokat is. Alapesetben három fő vállalkozáscsoport különböztethető meg:

- egyszemélyes vállalkozások (sole proprietorship),
- társas vállalkozások (partnership),
- tőketársaságok (corporation).

Az esetjogi általánosításokból levezetett számviteli elveket, iránymutatásokat, tájékoztatásokat nevezhetjük az USA gyakorlatában számviteli szabályrendszernek. A számviteli szabályozás gazdájává, ellentétben az európai állami jogszabályalkotással, ebben a pillanatban a szakmai szervezetek válnak:

- ACPA (American Association of Public Accountants),
- AIA (American Institute of Accountants),
- SEC (Securities and Exchange Commission).

A tőzsdéi forgalomba kerülő vállalkozásoknak kötelessége a SEC (Értékpapír- és Tőzsd felügyelet) előírásai szerint, könyvvizsgált információkat közzétenni. A SEC nem könyvvezetést szabályoz, bár vannak területek, ahol abba is beleszól, hanem beszámolóformákat és kiegészítő, a pénzügyi jelentéseken túlmenően közzétételre kerülő információkra vonatkozó előírásokat tartalmaz. Az USA beszámolóinak fő jellegzetessége, hogy konszolidált alapon kell elkészíteni őket. A mérlegeket két, az eredménykimutatást és a cash flow kimutatást három összehasonlítható időszakra kell elkészíteni. A beszámolóhoz csatolni kell a saját tőke változásával kapcsolatos kimutatást is. Mivel az US GAAP a pénzügyi kimutatások egyes elemeinek tagoltságára vonatkozóan nem tartalmaz részletes előírást, a SEC előírt egy kötelező struktúrát a tőzsdén jegyzett vállalkozások számára.

Az AICPA, a Könyvvizsgálók Amerikai Szervezete az US GAAP szabályalkotás szervezete. A számviteli standardok alkotásával pedig a FASB (Financial Accounting of Standard Board), a Pénzügyi Számviteli Standard Bizottság foglalkozik.

Szoros értelemben az US GAAP nem más, mint a FASB standardok, FASB magyarázatok és módosítások, állásfoglalások, iránymutatások hatályban lévő szabályainak összessége. Tágabb értelemben ide sorolhatjuk a különböző szervezetek véleményeit, tájékoztatásait (opinion), közleményeit (release), iránymutatásait (bulletin), állásfoglalásait (statement), útmutatásait (guide), értelmezéseit (interpretation), megoldási javaslatát (implementation).

Az USA számviteli rendszerét nagyon részletesen megfogalmazó US GAAP szabályokra (normák) épülő modellként jelenik meg. A három nagy normarendszer egymás mellett történő – adott területeken (tőzsde, leányvállalati szabályozás stb.) kötelező – alkalmazása adott vállalati körben jelentős elméleti nehézségeket, valamint gyakorlati többletfeladatokat okoz jelenleg is.

Az Egyesült Államokban bekövetkezett vállalati visszaélések következményeként megjelentek a szigorúbb számviteli szabályozásra, valamint a könyvvizsgálók munkájának magánszektori vagy állami ellenőrzésére irányuló kezdeményezések. A jelenlegi – amerikai – szabályozás hiányosságai alááshatják azt a vállalkozási gyakorlatot, amely a tőkepiac hatékonyságát, illetve a befektetők bizalmát fokozottan feltételezi. A felvetések szerinti új szabályok kidolgozásának keretein belül a minőségellenőrzés,

a könyvvizsgálók által kínálható további szolgáltatások szűkítése, illetve más, a bizalom helyreállítására irányuló erőfeszítéseket mutató új előírások megfogalmazása jellemző.

A pénzügyi kimutatások (financial statement) részei:

- mérleg (balance sheet),
- eredménykimutatás (income statement),
- cash flow,
- tulajdonosi, illetve részvényesi tőkekimutatás (statement of owners' or stockholders' equity), ezen belül:
 - nyereségelszámolás (statement of retained earnings),
 - teljes vállalkozási jövedelemkimutatás (comprehensive income statement),
 - a fentiekhez kapcsolódó lábjegyzetek, megjegyzések az egyes kimutatásokhoz (note disclosures),
- egyéb pénzügyi jelentések (other financial reports), ide tartoznak például a kiegészítő táblázatok, elnöki levelek, tájékoztatók, kormányzati adatszolgáltatások, közzétett hírek, vezetői előrejelzések, szociális és környezeti hatásvizsgálatok stb.

2.4.1. Mérleg

A mérlegben az eszközöket és a forrásokat likviditási sorrendben sorolják fel, ahol a saját tőke az összes eszköz és az összes kötelezettség különbözetéből adódik.

A forgóeszközökön belül:

- pénzeszközök,
 - forgalomképes értékpapírok,
 - követelések,
 - készletek,
 - előre kifizetett költségek,
 - egyéb forgóeszközök
- a jellemző sorrend.

A követeléseken belül:

- vevők,
- kapcsolt vállalkozásokkal szembeni vevőkövetelések,
- egyéb követelések.

Mind a vevőköveteléseket, mind az egyéb követeléseket az eredeti (bekerülési) értéken is bemutatják külön soron, csökkentve a vevőkre és az egyéb követelésekre elszámolt értékvesztéssel.

A vállalkozások mérlege segíti az elemzőket abban, hogy a gazdálkodási egység (economic entity) fizetőképességét (rendelkezésre álló fedezet az esedékes kötelezettségekre, solvency) és fizetőképességét (eszköz-forrás szerkezet megfelelése a kötelezettségek törleszthetősége szempontjából, liquidity), együtt pénzügyi helyzetét (financial flexibility), értékeljék egy adott időpontban (periodicity), adott pénznemben (monetary unit) a következő főbb számviteli alapelvek figyelembevételével:

- világosság (understandability),
- lényegesség (relevance),

- megbízhatóság (reliability),
- összehasonlíthatóság (comparability),
- következetesség (consistency).

Az egyes mérlegtételek értékelési eljárásainak alapelve, hogy a magyar szabályokkal ellentétben a mérlegkészítés időpontja nem jelenik meg mint értékelési nap az egyes eszközök és források vonatkozásában. Az US GAAP nem tartalmaz olyan szabályt, amely azt mondaná ki, hogy a mérlegkészítéskor ismert piaci áron kell értékelni.

A mérleg fordulónapja utáni eseményeket az US GAAP két csoportba sorolja. A fordulónapon létező állítások és a fordulónap után felmerülő tények elkülönítésre kerülnek egymástól. A fordulónapon létező állítások az értékhelyesbítő tények. Az érték-helyesbítő tényeket az éves beszámoló elkészítésekor figyelembe veszik (például vevők értékvesztése). Ez azt jelenti, hogy például a mérleg tényleges kiadásáig a fordulónappal kapcsolatban rendelkezésünkre álló adatok és azok változásának hatása a beszámolóba be kell hogy kerüljön. Ha a mérleg összeállítása napjáig válik ismertté a fordulónapi piaci érték, a vevő fordulónapi kockázata vagy bármely fordulónapi értéket érintő adat, akkor azt el kell számolni a nyilvántartásokban.

A fordulónap után felmerülő tények az értékbecsítő tények. Ezeket az eseményeket nem lehet a beszámoló elkészítése során figyelembe venni. Ha a vevő fordulónap után más árfolyamon fizet, mint a fordulónapi devizaárfolyam, az nem érinti a fordulónapi átszámított értéket. Az értékpapír-értékesítés nyeresége vagy vesztesége, a katasztrófa okozta veszteségek és számos fordulónap és a mérleg összeállításának napja közötti esemény ki kell maradjon a pénzügyi elszámolásokból. Természetesen a megbízható összkép érdekében minden lényeges esemény hatása a kiegészítő megjegyzések között bemutatásra kell kerülnön.

A mérleg szerkezeti összeállításánál az USA-beli szabályalkotók előnyösebbnek tartják, ha a vállalkozások egyes mérlegsoraikat, ha azok nem informatívak, tartalmuk szerint összevonják, és csak az információban gazdag mérleg sorok kerülnek bemutatásra a mérlegbeszámolóban. Az összevonás azonban nem eredményezheti azt, hogy a különböző érdekhordozók, elemzők a mérleg alapján ne kapjanak megfelelő információt a vállalkozás pénzügyi helyzetéről.

Mérlegegyenlőség: Assets (A) = Liabilities (L) + Stockholders' equity (capital) (C).

A capital szó a számvitel fogalomrendszerében egyet jelent a saját tőke fogalmával. Az USA jogrendszerében a „capital” mint jogi fogalom a kibocsátott részvények névértéke.

A működő tőke (working capital) védelme érdekében számos, később bemutatásra kerülő osztályozás biztosítja, hogy a rövid lejáratú kötelezettségek illeszkedjenek a forgóeszköz-állományhoz. Számos US GAAP foglalkozik azzal, hogy milyen kötelezettségek minősüljenek rövid lejáratú kötelezettségnek. Alapvető előírás, hogy a hosszú-rövid lejárat elkülönítése nem évhez, hanem a forgóeszközökhöz kötöttség-gen keresztül az egy évhez, vagy ha hosszabb, akkor a termelési ciklushoz kötött. A forgóeszközökhöz kötöttség azt jelenti, hogy a rövid lejáratú kötelezettségek a forgóeszközökből kerülhetnek kifizetésre, vagy kifizetésük egy másik rövid lejáratú kötelezettség megjelenésével jár.

Az egyes szövetségi államokban nem lehet osztalékot fizetni, ha a működő tőke nem nyújt fedezetet arra. A hitelezői kapcsolatokban gyakran a hosszú lejáratú banki hitelek azonnal esedékessé válnak, ha a működő tőke egy meghatározott szint alá csökken.

A *pénzeszköz* az US GAAP gyakorlatában a készpénz és számlapénz állományai mellett magában foglalja a pénzhelyettesítő értékpapírokat is. A pénzeszköz a folyó kötelezettségek teljesítésére felhasználható nem korlátozottan és egy éven belül, vagy ha a termelési ciklus hosszabb, akkor a termelési cikluson belül felhasználásra kerül. Például érme, bankjegy, bankbetétek, folyószámlák, pénztalványok, csekkok, lekötött bankbetétek. Ide tartoznak még a maximum 3 hónapon belül lejáró futamidővel rendelkező értékpapírok is. Például pénztárjegy, váltó. A negatív bankkegyenlegek rövid lejáratú kötelezettséget, folyószámlahitelt jelentenek. De egy banknál lévő valamennyi nyitott bankszámla egyenlegét össze kell vonni, és a végső egyenleg milyensége alapján döntenek, hogy eszköz vagy forrás helyen szerepeljen a mérlegben.

Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok értékelésénél a névérték (par value, principal amount, maturity value, face value) és a felvállalt névérték utáni kamat (stated rate, coupon rate, nominal rate) értéke a meghatározó az ismert piaci kamatlábak mellett. Ha a névleges kamat és a piaci kamat eltér egymástól, akkor a kibocsátás nem történhet névértéken, hiszen nem érné meg magasabb elérhető piaci kamat mellett a kötvénybe fektetnünk. Ha a névleges kamat alacsonyabb, mint a piaci kamat, akkor diszkont, azaz csökkentett értéken, ha a névleges kamat magasabb, mint a piaci kamat, akkor pedig növelt (prémium) értéken történhet a vásárlás. A diszkont tartalma nem más, mint az az értéktöbblet, amely a piaci befektetés esetén évente kamattöbbletként jelentkezne, azaz kamatos kamatként továbbnövelné az alternatív befektetési lehetőség értékösszegét, vagyis a befektetőknek legalább ilyen áron lenne érdemes felkínálni a kötvényt megvételre.

A lejáratig megtartani kívánt értékpapírok azok az értékpapírok, amelyek a vállalkozás tulajdonában maradnak. Ezek lehetnek forgóeszközök is, ha a lejáratig hátralévő idő kevesebb mint egy év. Ha a vállalkozás nem tudja, hogy meddig kívánja tartani ezeket a papírokat, akkor nem lehetnek ezen a soron kimutatva.

A *forgatási célú értékpapíroknál* (trading securities) diszkont vagy prémium nem kerül elszámolásra, hitelezői kockázatuk változása értékvesztésként számolandó el. A vételárban lévő kamat nem kerül kiemelésre az értékpapír bekerülési értékéből.

Tulajdonosi viszonyt megtestesítő értékpapírokon belül megkülönböztetünk:

- kevesebb mint 20%-os befolyásszerzéssel megszerzett forgatási célú (forgóeszköz) vagy egyéb céllal tartott részesedéseket,
- 20%-os vagy 20% feletti, de 50% alatti befolyásszerzési részesedést,
- 50%-os vagy 50% fölötti részesedéseket.

A nyereségszerzés érdekében forgatási céllal vásárolt értékpapírok kizárólag forgóeszközként kerülhetnek kimutatásra. A forgatható értékpapírok értékesítési céllal beszerzett értékpapírok. Nem realizált nyereségük, veszteségük a vállalkozás eredményében kerül kimutatásra. Ezek az értékpapírok bekerülési értéken kerülnek a vállalkozás könyveibe, amely tartalmazza a beszerzési árat és a beszerzés mellékköltségeit is. Értékelésük piaci értéken történik, az elszámolt nem realizált nyereségek vagy veszteségek az eredménykimutatásban megjelennek. A nyereség vagy veszteség akkor tekinthető realizáltnak, ha az értékpapír eladásra kerül. Ezeknél az értékpapíroknál a diszkont vagy a prémium nem kerül elszámolásra, hitelezői kockázatuk változása értékvesztésként számolandó el. A vételárban lévő kamat nem kerül kiemelésre az értékpapír bekerülési értékéből.

A *kereskedelmi követelések* az értékesített termékek és a nyújtott szolgáltatásokból származó vevőkkel szembeni követelések, amelyek lehetnek „nyitott fizetési ígérek”

(vevők) vagy „írott fizetési ígéret” (váltók) meghatározott jövőbeni érték fizetésére értékesítéssel (kereskedelmi váltó) vagy pénzügyi finanszírozással történő hitelezés (fináncváltó) miatt.

A követelések már teljesített (realized) és pénzre váltható (realizable), megszolgált (earned) eszközmozgáshoz, azaz az összemérés elvén keresztül a cég tevékenységi ciklusához kapcsolódnak.

Egyéb követelések az elszámolásra adott előlegek, rövid lejáratú letétek, rövid lejáratú garanciális eszközátadások, járó kamatok, járó osztalék, kártérítési követelések, adókövetelések, kereskedelmi árengedmények (rabatt), pénzügyi árengedmények (skontó).

A készletek beszerzési árának nem lehet része az értékesítés költsége, az egyéb általános költségek összege. A készletbeszerzés kamatterhe sem tartozhat bele a beszerzési árba.

Készletértékelési módszerek: egyedi beszerzési áron, súlyozott átlagáron, gördülő átlagáron, FIFO módszerrel.

Immateriális javak között különbséget tehetünk körülhatárolható (szabadalmak, koncessziós jog, szerzői jogdíjak, franchise szerződések, szoftverek, lízing szerződések) és nem körülhatárolható (üzleti vagy cégérték) eszközök között.

A *hosszú lejáratú kötelezettségek* értékelésének alapja az időérték megjelenése. Amennyiben a kötelezettség után megállapított kamatláb a piaci kamattal nem egyezik meg, a kötelezettség névértékét korrigálni kell a kockázatnak megfelelő kamatláb-különbözettel. A különbözetet (diszkont vagy prémium) a kötelezettségek közé kell felvenni.

A *lízingügyletek* közül az operatív lízing és a pénzügyi lízing között alapvető különbség, hogy a pénzügyi lízing esetében az eszköz tulajdonjogával kapcsolatos kockázatok áthárításra kerülnek a lízingbevevőre. A lízingbevevő aktiválja a lízingelt eszközt, és azzal azonos összegű kötelezettséget is nyilvántart. Minden egyes lízingdíjfizetést kamat- és tőketörlesztésre kell megosztani. Az operatív lízing esetében a szerződés futamideje alatt a díjfizetések lineárisan terhelik az eredményt.

A halasztott adóelszámolás lényegében az adózási szabályok éves beszámolóra, ezen belül az elszámolhatóság időbeli eltérésein keresztül az adóalapra és az adófizetési kötelezettségre gyakorolt hatás bemutatását szolgáló számviteli kategória. A halasztott adókötelezettségek és adókövetelések az adólevezetésben és a számviteli mérlegben szereplő értékek időbeli különbségéből adódnak. A halasztott adókötelezettségek és -követelések változásából adódik a halasztott adóráfordítás vagy adóbevételek a beszámolási időszakban. A kimutatás lényege, hogy kiszűrjük a számviteli beszámolóból az adózási szabályok szerint visszaforduló hatású adóalap-korrekciók hatását, azaz a tényleges adóráfordítás jelenjen meg a könyvekben, a később megtérülő vagy visszafizetendő adóösszegek ne.

A *halasztott adókövetelés* jellege arra utal, hogy a jövőben visszajáró adóelszámolás következhet (csökkenő fizetendő adóteher). A halasztott adó tartozás jövőben esedékes adó-visszafizetési kötelezettségre utal (növekvő fizetendő adóteher).

2.4.2. Mérlegtételek értékelése

Historikus árfolyamon az eredeti bekerüléskori árfolyamadatokat tartjuk nyilván. Minden egyes mozgást értékelnünk kell az eredeti devizaértéken, illetve az aktuális árfolyamon. A halmozódás, azaz a fordulónapi egyenleg ezen tételek összessége.

A fordulónapi árfolyam a vállalkozó által alkalmazott hitelintézeti árfolyam fordulónapon érvényes jegyzése.

A múltbeli bekerülési értéken elszámolt eszközök értékét, ezáltal az eszközökhöz kapcsolódó költségelszámolásokat valós értékükre korrigálják, a költségelszámolásokat és eszközértékeket piaci értéken mutatják ki a beszámolóban. A piaci értéken alapuló számvitel az egyedi eszközök árának változására összpontosít, az általános infláció okozta árváltozással szemben. Ez a módszer a folyó költségre alapozott pénzügyi kimutatásokat az egyedi eszközök árváltoztatására alapozott adatok ismeretéből vezeti le. A kiigazítás elszámolása magában foglalja a nem realizált nyereség vagy veszteség kimutatását és a realizált eredménytöbblet vagy eredményhiány elszámolását.

Az értékelés alapjául a vállalkozás vagyonát két csoportba kell felosztani:

- pénzügyi jelleget mutató eszközökre (monetary assets), amelyek sajátossága, hogy az US GAAP-ban lényegében minden pillanatban piaci értéken kerülnek kimutatásra. Bekerülési értékük alapja az árfolyamérték (diszkonttal vagy prémiummal korrigált névérték), év végi értékelésének alapja a piaci érték;
- a pénzügyi jelleget nem mutató eszköz csoportjában (nonmonetary assets) a számviteli értékelés alapja a múltbeli bekerülési érték. Ezen eszközök értéke az idő múlásával változást mutat, amely felértékelődés esetén nem jelenik meg a számviteli elszámolásokban. A piaci értéken alapuló számvitel lényegében ezekhez az eszközökhöz kapcsolódó elszámolásokat korrigálja piaci értékre úgy a mérlegben, mint az eredménykimutatásban.

A magas inflációs hatások esetén a pénzben számított értékek napról napra megváltoznak. Ezek a változások semmilyen kapcsolatban nincsenek az eszköz kihasználtságával, az eszköz piacával. A számvitelben kimutatott múltbéli áron értékelt számviteli bekerülési értékek pusztán a pénzpiaci viszonyok miatt elértéktelenednek. Egy adott eszköz beszerzési áron történő pótlásának gazdasági forrása az értékcsökkenési leírás kellene hogy legyen. A ma megszerzett eszköz 100 egységnyi értékének pótlásához 20%-os infláció esetén két év múlva egyéb eszközpiaci változásoktól eltekintve $1,2 \times 1,2 \times 100 = 44$ egységre van szükségünk. A 44 egységnyi különbség mint pótlási szükséglet a számviteli nyilvántartásokon kívül jelentkezik, azaz a vállalkozás inflációs bevételnövekedései ugyan kitermelhetik ezt a hiányt, azonban a hiány az állam által megadóztatott, a tulajdonosok között osztalékként felosztható eredménytöbbletként jelentkezik. Semmi nem garantálja a pótlási hiánynak a vállalkozás gazdálkodásából kitermelhető fedezetének megteremtődését.

A múltbéli áron történő értékelés mellett több olyan területtel találkozhatunk az US GAAP szabályrendszerében, ahol a számviteli értékelés alapja a piaci érték. A piaci érték egy fejlett tőke- és pénzpiacon az értékpapírok és azok értékelésének alapjává válhat. Az értékpapírok elszámolásai mellett a jövőbeni pénzáramok számos eszköz értékének meghatározójává válhatnak. A befektetői és hitelezői igényeknek megfelelni kívánó számvitelnek értékelési módszertanát egyre több területen kell a valós értéken történő értékelésnek megfeleltetni. A pénz időértékének többféle számítása ismert a pénzügyek területéről (például a jövedelemalapon számított piaci értékelések módszertana).

2.4.3. Eredménykimutatás

A vállalkozások eredménykimutatása segíti az elemzőket abban, hogy a vállalkozás hatékonyságát értékeljék egy múltbéli időszakban, becsüljék egy jövőbeni időszakra és ehhez kapcsolódóan bemutassák a jövőbeni pénzáramok kockázatait is. A kockázat nemcsak a jövő eredendő bizonytalanságából ered. Az eredmény alakulását számos tényező is befolyásolhatja, így különösen:

- a nem realizált veszteségek és nyereségek, azaz a jövőbeni eseményektől függő eredmények kimutatásra nem kerülhetnek,
- a számviteli módszerek megválasztása (például értékcsökkenési leírás módja) azonos egyéb eredménykimutatás-tételek mellett is eltérő eredményhez vezet,
- az eredmény összege nem egyszer egyedi vállalkozói döntések tárgya (például ugyanazon eszköz használhatósági ideje eltérő lehet a vállalkozások között pusztán az egyedi értékelés különbözősége miatt),
- a „ *kreatív számvitel*”. A tőzsdei árfolyam javításának kényszere az árfolyamalakító vállalkozási cash flow, legegyszerűbben a vállalkozási jövedelem „optimalizálási” törekvéseit hozza előtérbe. Ez lényegében egy előre tervezett, ennek megfelelően jogilag manipulált bevételnövelési törekvés, kiadáseltitkolási cél esetén pedig jelenbeni kiadásnövekedésben érdekelték a vállalkozások (például garanciális tartalékok túlképzése, hitelezési veszteségek túlbecslése stb.). A tőkepiac bizalomra épül, ezért minden hasonló jelenség a tőkepiacok összeomlásával fenyeget.

Az eredménylevezetések formáit az eredménykategóriákban kereshetjük. A bevétel-kiadás, nyereség és veszteség kategóriák megjelenése tesz különbséget az egyszerű (single-step) és összetett (multiple-step) eredménykimutatás között.

Egyszerű eredménykimutatás: Bevételek (revenues) – Kiadások (expenses) = Eredmény (net income).

Az összetett eredménykimutatás különbséget tesz az üzleti tevékenység és a nem üzleti tevékenység között:

- üzleti tevékenység bevételei és kiadásai:
 - összköltség eljárással (natural expense classification),
 - forgalmi költség eljárással (functional expense classification),
- nem üzleti tevékenység nyereségei (gains), veszteségei (losses).

Rendkívüli adózott eredmények (szokatlan, vissza nem térő eredményhatások a vállalkozás fizikai, gazdasági, társadalmi környezetéből).

Számviteli politika változása miatt adózott eredmények.

Egy részvényre jutó nyereség.

További jellegzetesség, hogy a szokásos eredményhez, tevékenységek megszűnésének eredményéhez, rendkívüli eredményhez és a számviteli politika változásából származó eredményhez ezen kategóriákhoz felosztva kerül az adó elszámolásra (intraproduct tax allocation). Az eredménykimutatás főbb kategóriák alatti részletezése, sorai tetszés szerint alakíthatók.

A SEC elvárásaival összhangban a bevételeket az eredménykimutatásban elkülönítve kell kimutatni, ha egyes főbb típusai (eszközértékesítés, szolgáltatásnyújtás, bérleti díj stb.) az összes bevétel 10%-át túllépi. Ebben az esetben a bevételekkel kapcsolatos ráfordításokat is elkülönítve kell kimutatni az eredménykimutatásban.

A megszűnő tevékenység kimutatásának lényege, hogy a vállalkozási üzletág döntésig elszámolt eredménye a megszűnő tevékenységek eredménySORRA átvezetett és az értékesített időszak eredményével szemben elszámolt összegeket veszi számba.

Rendkívüli eredmény: az üzleti tevékenységgel össze nem függő jelentős összegű események sorolandók ebbe a kategóriába, amelyek:

- nem szokásosak, előfordulásuk valószínűsége alacsony,
- előre nem láthatók, ismétlődésük kiszámíthatatlan.

Lényegében a gazdálkodó környezeti kockázatai sorolhatók ide.

Nem sorolható ide:

- eszközök értékvesztése és visszaírása,
- idegen pénznemben végzett tranzakciók nyereségei, veszteségei,
- a megszűnő tevékenységek eredménye,
- a sztrájkból eredő, a versenytársakkal és fogyasztókkal kapcsolatos eredményelszámolások összegei.

A kiegészítő megjegyzések kötelező tartalmi eleme a vállalkozás számára jelentős piacok szerint (szegmensek) összeállított eredménykimutatás.

2.4.4. Cash flow kimutatás

A cash flow kimutatás a pénzeszköz-felhasználások és pénzeszköz-befolyások változásainak kimutatásával a vállalkozás pénzügyi helyzetét mutatja be. Főbb részei:

- működési cash flow (operating activities),
- befektetési cash flow (investing activities),
- finanszírozási cash flow (financing activities).

2.4.5. Éves jelentés szöveges része

Az US GAAP beszámolási rendszere (financial reporting) két fő részből áll: a pénzügyi kimutatásokból (financial statement) és a pénzügyi kiegészítő jelentésekből (other financial reports). A FASB véleménye szerint, ami összhangban van a befektetők elvárásaival, a pénzügyi adatok mellett fontos bemutatni minden olyan információt, amely hatással van a vállalkozásra (full disclosure principle), figyelembe véve a költség-haszon elvét is. Nem kell kimutatni azon információkat, amelyek előállítási költsége magasabb hasznosságuknál (hasznosság alatt a beszámolót felhasználók hasznosságát értjük).

2.4.6. Megjegyzések (note disclosures)

- Számviteli politika lényeges részeinek bemutatása (például üzleti év fordulónapja).
- Készletértékelési eljárások bemutatása, év végi értékelések.
- Befektetési tükör (állománynövekedések, illetve -csökkenések, átsorolások jogcímenként stb.).

- Kötelezettségek részletezése esedékesség, kamat stb. jogcímenként.
- Tulajdonosi részvénytőke kimutatása.
- Lényeges számviteli becslések bemutatása.
- Halasztott adók elszámolása.
- A mérleg fordulónapja és a mérleg kibocsátási napja közötti időszak lényeges eseményei.

2.4.7. Könyvvizsgálói jelentés

A könyvvizsgálat végrehajtása azt a célt szolgálja, hogy a könyvvizsgáló megalapozott véleményt tudjon adni arról, hogy a független számviteli szakértő (könyvvizsgáló) által megvizsgált beszámoló információi és adatai megbízható (according the GAAP) és valós összképet (fairly stated) mutatnak-e a vállalkozásról.

Könyvvizsgálat szükséges:

- a társaság saját döntése alapján, ha a vállalkozás tagjai ezt igénylik,
- ha hitelkapcsolatokban a hitelezők ragaszkodnak ahhoz, hogy a vállalkozás könyvvizsgáló által felülvizsgált beszámolót készítsen,
- értékpapírtörvény előírásai alá tartozó vállalkozások esetén.

2.4.8. A vezetés kiegészítései, elemzései

A vállalkozás likviditási helyzetét, finanszírozási politikáját, tőkeellátottságát és működési eredményét a vállalkozás vezetése önálló fejezetben elemzi az éves jelentésben (management's discussion and analysis). A vezetésnek ebben a jelentésben módja nyílik a kedvező és kedvezőtlen tendenciák feltárására. Bemutatásra kerülhet például a piaci pozíció, a gazdasági környezet, az árváltozások hatása.

2.4.9. Vezetők részvényesekhez szóló levele

Minden vállalkozás működésében kiemelt szerepet kap (kellene kapjon) a belső ellenőrzési rendszer, amelynek alapvető feladata, hogy bemutassa a környezeti hatásokban bekövetkezett változásokat, valamint a korábban kialakított céloktól, feladatoktól, követelményektől való működési eltéréseket. A belső ellenőrzés segíti a vezetést a döntés-előkészítésekben, a tartalékok feltárásában, a szabálytalanságok megelőzésében, esetleg a káros következmények elhárításában.

A menedzsment felelős az éves jelentés és az ahhoz kapcsolódó kiegészítő megjegyzések megbízhatóságáért. Az éves jelentést az általánosan elfogadott számviteli alapelvek szerint állították össze.

Az éves jelentést független könyvvizsgálóval hitelesítik, aki szabadon hozzáférhet az összes pénzügyi nyilvántartáshoz és a kapcsolódó adatokhoz, az igazgatótanács és egyéb testületek tárgyalási jegyzőkönyveivel is.

A menedzsment belső ellenőrzési rendszert működtet, hogy elfogadható bizonyosságot nyújtson az éves beszámoló megbízhatóságát illetően, valamint megvédi az

eszközöket a jogosulatlan használattól vagy rendelkezésektől. A rendszert szabályzatok segítik, amelyek biztosítják a dolgozók legmagasabb színvonalú személyi és szakmai tisztességét

2.4.10. Az US GAAP további sajátosságai

A tőzsdei árfolyam javításának kényszere az árfolyam-alakító vállalkozási cash flow, legegyszerűbben a vállalkozási jövedelem „optimalizálási” törekvéseit hozza előtérbe (kreatív számvitel). Ez lényegében egy előre tervezett, ennek megfelelően jogilag manipulált bevételnövelési törekvést és kiadáseltitkolási vagy elszámoláshalasztási szándékot jelent. Nem kell azonban azonosítani feltétlenül ezt a szándékot a csalás fogalmával. Azonban szem előtt kell tartani, hogy mivel a tőkepiac bizalomra épül, minden hasonló jelenség a tőkepiacok összeomlásával fenyegethet. Az Amerikában működő gazdasági társaságok igen nagy szabadsággal rendelkeznek mérlegük és eredménykimutatásuk alakításában. A vezetés eredményalapú javadalmazás, a befektetők osztalékékvárása miatt minden eszközt a vállalkozások eredményességének javítása érdekében vetettek be, így a számvitel rendszerét is.

Így a kreatív számvitel magában foglalja a többé-kevésbé észlelhető, azaz ellenőrzéssel feltárható manipulációkat (window dressing), de magában foglalja azokat a technikákat is, amelyek magas fokú szakképzettséget igényelnek, és amelyeket sokszor a könyvvizsgálók is nehezen tudnak felfedni. Az ellenőrzéssel feltárható manipulációk közé tartozik például:

- eszközök eladása és visszavásárlása,
- vagyoneértékelési gyakorlat és azzal való visszaélés,
- eszközök felújításának és javításának szándékos torzítása,
- szándékos hibák a könyvelésben,
- számviteli politika változása, folyamatos változtatása előnyösebb eljárások alkalmazása miatt,
- forgóeszközök kimutatása a befektetett eszközök között és fordítva,
- eszközök értékkel történő kimutatása, amelyek a vállalkozásnak már nem hozhatnak hasznot,
- az óvatosság elvének megsértése,
- eszközök értékének torzítása már a beszerzéskor, az eszközök élettartamának szándékos hibás becslése.

Az Amerikai Standardkibocsátó Szervezet úgy véli, hogy ha a világnak szüksége van az USA tőkepiacára, akkor igenis elvárható, hogy az US GAAP szabályaihoz illeszkedve készítsék el beszámolóikat az erre a piacra lépő vállalkozások. Ez az erőből történő politizálás megérthető akkor, ha kiemeljük, hogy a New York Stock Exchange, amely csak egy a New York-i tőzsdék közül (NASDAQ, American Stock Exchange), ahol 2800 társaság részvényeit jegyzi, amelynek tőzsdei kapitalizációja több mint 15 trillió USD. Ebből a jegyzett külföldi társaságok száma 465, több mint 5 trillió USD piaci értékkel. Ennek a tőzsdei kapitalizációnak felét sem éri el Európa két legnagyobb tőzsdéjének, a londoni FTSE és frankfurti DAX tőzsdének a kapitalizációja.

Az általánosan elfogadott számviteli alapelveket 1920-tól a könyvvizsgálók intézete fejlesztette ki, majd a feladatot 1959, illetve 1973 után a Pénzügyi Számviteli Standard Bizottság (FASB) vette át, amely szakemberekből álló nem állami intézet.

Az US GAAP előírásokra az adótörvények nincsenek befolyással, aminek egyenes következménye a latens adók kötelező felvétele az eszközök és a források közé. A latens vagy elhatárolt, halasztott adó kétféle jogcímen is számítható:

- az átmeneti, időben egymást kiegyenlítő adóalap-növelő és -csökkentő tételekre jutó nyereségadó miatt,
- az eszközök és a kötelezettségek átértékelése miatt az eredményváltozásra (növekedésre vagy csökkenésre) jutó nyereségadó következtében.

Amennyiben a számvitelben elszámolt értékcsökkenési leírás, követelés értékvesztése több, mint amennyi az adóbevallásban adóalap-csökkentő tételként figyelembe vehető, akkor a különbözetre jutó nyereségadó aktív (visszaigényelhető) elhatárolt adó az eszköz oldalán.

Amennyiben a készletátértékelés eredményhatása az US GAAP mérlegben pozitív, azaz nyereség, akkor a nyereségre jutó adótörvényben előírt adókulccsal számított nyereségadót mint halasztott adót a mérlegben a források közé kell felvenni.

Tehát az aktív (elhatárolt) latens adó a mérlegben követelés, az eredménykimutatásban a fizetendő nyereségadót helyesbítő (csökkentő) tétel, a passzív (halasztott) latens adó a mérlegben kötelezettség, az eredménykimutatásban pedig a fizetendő nyereségadót helyesbítő (növelő) tétel. A különböző (átmeneti és átértékelési) eredményhatásokat összesíteni kell, és az adóhatást az eredményhatás egyenlege alapján vagy a mérleg eszköz oldalán, vagy a mérleg forrás oldalán kell figyelembe venni. A latens (elhatárolt, halasztott) adó felvétele a mérlegben kötelező.

Az US GAAP alkalmazását az Értékpapír- és Tőzsd felügyelet (SEC) mint a tőzsdét felügyelő hatóság az 1933. évi értékpapírtörvény alapján írta elő kötelező jelleggel, ezért az US GAAP előírások formailag csak a tőzsdén jegyzett és forgalmazott cégekre kötelezőek.

Az egyedi és a konszolidált beszámoló az USA-ban formai, tartalmi szempontból nem tér el egymástól. Külön konszolidálási kötelezettség nincs, az egyedi és a konszolidált beszámolóra ugyanazok az előírások, szabályok érvényesek. Ugyanakkor az anyavállalat esetében a konszolidált beszámoló jelentősége, szerepe megelőzi az anyavállalat mint önálló jogi személy egyedi éves beszámolójának jelentőségét.

Egyedi konszolidált éves beszámolót nem kötelező készíteni és közzétenni, az osztalékfizetési lehetőséget pedig a konszolidált felhalmozott nyereségből mint finanszírozási forrásból vezetik le.

A konszolidálásnál az USA-ban az érdekeltség elve érvényesül, vagyis a kisebbségi tulajdonosok részesedése az idegen tőke része, az őket megillető nyereség pedig az eredménykimutatásban ráfordítás, az eredménykimutatás ily módon csak a többségi tulajdonosok tiszta (adózott) nyereségét mutatja.

Az US GAAP szerinti konszolidált eredménykimutatásban így a kisebbségi tulajdonosok részesedése az adózott nyereséget követően külön soron jelenik meg. A tiszta nyereség így a kisebbségi tulajdonosok részesedésével csökkentett adózott nyereséget mutatja.

2.5. A Nemzetközi Számviteli Standardok (IAS)

A nemzetközi számviteli standardok jelenthetik azt a módszertani bázist, amelynek gyakorlata alapul szolgálhat a harmonizáció megteremtéséhez. A számviteli standardok képezhetnék az egységes elveket és eljárásokat a nemzetközi harmonizáció létrehozásához. A nemzetközi számviteli standardoknak (International Accounting Standards – IAS) az egyes nemzeti szabályokba történő adaptálása adhatná meg az első lépéseket a harmonizáció gyakorlatához.

Az IAS-ek célja ugyanis, hogy az IAS-eket alkalmazó cégek beszámolóinak értékelési elvei minimális eltérést mutassanak, az alkalmazott fogalmak, eljárások, módszerek egységesek legyenek. Egyrészt az éves beszámoló, másrészt a sajátos könyvviteli elszámolásokkal foglalkoznak.

A Nemzetközi Számviteli Standardok rendszerét egy politikailag független, hatósági jogkörrel nem rendelkező szakmai szerveződés, a londoni székhelyű Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság (IASB, illetve jogelődje, az IASC) hozta létre és gondozza. Kezdeti célként az fogalmazódott meg a szervezet részéről, hogy összegyűjtse a világon létező jó értékelési megoldásokat, eljárásokat, hogy azokat bárki megismerhesse, alkalmazhassa. Hosszú ideig alkalmazásuk csak önkéntes volt, ma már esetenként kötelező jelleggel írják elő az egyes országok szabályozásai az IAS-ek szerinti beszámolóképzést (pl. IAS-rendelet).

Felépítése:

- *Keretszabály* (elméleti alapot ad valamely standardokkal nem szabályozott kérdés értelmezésére, megítélésére).
- IAS-ek (problémaszemléletű szabályok, egyes témákat járnak körül teljeskörűen, például 2. IAS A készletekről, vagy 20. IAS A támogatások elszámolásáról szól).
- *Értelmező közlemények* (SIC-ek) (a standardok alkalmazásával kapcsolatosan felmerülő bizonytalanságok, értelmezési problémák megoldása érdekében működő Állandó Értelmezési Bizottság értelmező közleményei).

Sem az IAS-ek, sem a SIC-ek számozása nem követ semmilyen logikai rendet, ezek egyszerű *sorszámok*. A pontos hivatkozás érdekében minden bekezdés számozott. Több standardhoz kapcsolódik *függelék*, mely az előírások értelmezését megkönnyítő mintapéldákat, formai ajánlásokat tartalmaz. Egyes standardokban követendő előírás helyett választási lehetőségek is megfogalmazásra kerülnek.

Az IAS-ek alkalmazása a tőzsdék részéről is támogatásra talált, 2000-ben az IOSCO (Értékpapír Felügyeletnek Nemzetközi Szervezete) a *világ tőzsdéin alkalmazásra ajánlhatóként* elfogadta.

Az IAS-ek alkalmazásával kapcsolatosan alapvető *problémaként* jelenik meg, hogy előírásai között jelentős számban találhatóak olyanok, amelyek *választási lehetőséget* biztosítanak, amely az egységesítés ellenében hat. Éppen ennek kiküszöbölésére a választási alternatívák mérséklése, a standardok folyamatos átdolgozása a feladat.

Az 1973-ban alapított Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság (IASB – International Accounting Standards Communittee) az IAS szabályainak magalkotására jött létre. Az alapítók között a következő államok szervezetei képviseltették magukat: Ausztrália, Kanada, Franciaország, Németország, Japán, Mexikó, Hollandia, az Egyesült Királyság, Írország és az USA.

Az IASC céljai a következők:

- kidolgozza a számviteli standardok minőségi, érthető és betartandó rendszerét, amely megköveteli a jó minőségű, átlátható, összehasonlítható információkat a pénzügyi beszámolókból, hogy segítse a világ tőkepiacainak szereplőit és az egyéb felhasználókat gazdasági döntéseik meghozatalában,
- elősegítse a standardok alkalmazását és szigorú betartatását,
- megfelelő szinten harmonizálja a nemzeti számviteli standardokat, előírásokat és az IAS-t.

Elsőként az IASC a jelentősebb kérdések számviteli kezelésével, értelmezésével kapcsolatban bocsátott ki standardokat. E standardokban az IASC több megoldást, módszert elfogadott a számviteli elszámolásokra, értékelésre vonatkozóan. A későbbi módosítások célja az volt, hogy a standardokban rögzített megengedett alternatív eljárások körét szűkítse. Erre többek között az IOSCO felhívása miatt volt szükség. Az IOSCO világossá tette, hogy a standardok csak akkor lesznek elfogadhatóak, ha kiküszöbölik az alternatívákat, továbbá átfogóak, de ugyanakkor megfelelően részletezettek lesznek. A standardok értelmezésének egységesítése és megkönnyítése érdekében az IASC 1997-ben megalapította az Állandó Értelmező Bizottságot (SIC).

Az IASC 2001-ben átalakult, az újonnan létrejövő szervezet az IASB nevet kapta. Az IASB célja, hogy az egyes országok számviteli gyakorlatából összeállított standardokat elfogadtassa. Az IASB (Nemzetközi Számviteli Standard Testület) arra törekszik, hogy a fejlődő országokban, ahol még nem történt meg a számvitel törvényi szabályozása, saját standardjait fogadtassa el hivatalos számviteli szabályozásként. A Bizottság elsődleges feladatának tartja az IAS és a nemzeti, illetve az US GAAP standardok összhangjának megteremtését.

Az IOSCO és az Európai Unió Bizottságának támogatása hatására az IAS alkalmazása, adaptációja világszerte felgyorsult. A nemzeti standardok keretein belül gyakran az IAS teljes átvételére kerül sor, és a világ tőzsdéi (London, Zürich, Róma, Luxemburg, Hongkong stb.) is kezdik elfogadni az IAS-sel összhangban készített pénzügyi kimutatásokon alapuló jelentéseket.

A nemzetközi számviteli elvek és eljárások kidolgozásához, működtetéséhez és ellenőrzéséhez is szükséges a szervezeti háttér létrehozása. Erről lesz szó a következőkben.

2.6. Nemzetközi számviteli szervezetek

Elsőként az IASC a jelentősebb kérdések számviteli kezelésével, értelmezésével kapcsolatban bocsátott ki standardokat. E standardokban az IASC több megoldást, módszert elfogadott a számviteli elszámolásokra, értékelésre vonatkozóan. A későbbi módosítások célja az volt, hogy a standardokban rögzített megengedett alternatív eljárások körét szűkítse. Erre többek között az IOSCO felhívása miatt volt szükség. Az IOSCO világossá tette, hogy a standardok csak akkor lesznek elfogadhatóak, ha kiküszöbölik az alternatívákat, továbbá átfogóak, de ugyanakkor megfelelően részletezettek lesznek. A standardok értelmezésének egységesítése és megkönnyítése érdekében az IASC 1997. évben megalapította az Állandó Értelmező Bizottságot (SIC).

Az IASC 2001-ben átalakult, az újonnan létrejövő szervezet az IASB nevet kapta. Az IASB célja, hogy az egyes országok számviteli gyakorlatából összeállított standardokat elfogadtassa. Az IASB (Nemzetközi Számviteli Standard Testület) arra törekszik, hogy a fejlődő országokban, ahol még nem történt meg a számvitel törvényi szabályozása, saját standardjait fogadtassa el hivatalos számviteli szabályozásként. A Bizottság elsődleges feladatának tartja az IAS és a nemzeti, illetve az US GAAP standardok összhangjának megteremtését.

Az IOSCO és az Európai Unió Bizottságának támogatása hatására az IAS alkalmazása, adaptációja világszerte felgyorsult. A nemzeti standardok keretein belül gyakran az IAS teljes átvételére kerül sor, és a világ tőzsdéi (London, Zürich, Róma, Luxemburg, Hongkong stb.) is kezdik elfogadni az IAS-kel összhangban készített pénzügyi kimutatásokon alapuló jelentéseket.

2001 márciusában a kurátorok (Trustees) hozzájárultak az új alapokmány hatályba lépéséhez, illetve megalapításra került egy nonprofit társaság, az IASC alapítványa (IASC Foundation).

2008-ban megkezdődött az alapszabály felülvizsgálása. Ennek első eredménye az IASCF új alapszabálya, amely 2009. február 1-jétől hatályos. Változást jelent, hogy egy Ellenőrző Testület felállításáról döntöttek, illetve az IASB létszámát 14 főről 16 főre emelték.

1999-ben került felállításra egy jelölőbizottság, amely megválasztotta a 19 kurátorból álló testületet (*Kurátorok*, Trustees), majd az IASC új alapokmányában meghatározták a testület összetételét is. Ez alapján hat kurátort Észak-Amerikából, hatot Európából, négy főt az ázsiai–csendes-óceáni térségből, három kurátort pedig bármely más térségből kell megválasztani.

A kurátorok legfontosabb feladatai a következők:

- az egyes szervezeti egységek működési rendjének kialakítása,
- az Igazgatótanács (Board) tagjainak kinevezése,
- az Állandó Értelmező Bizottság (SIC) tagjainak kinevezése,
- a Standard Tanácsadó Testület (SAC) tagjainak kinevezése,
- az IASC működésének ellenőrzése.

A kurátorok jelölik ki az Igazgatótanács (Board) 14 főből álló tagjait, akikből 12 főállású, 2 fő pedig részmunkaidőben dolgozik.

Az Igazgatótanács főbb feladatai:

- vitatervezetek közzétételének elfogadása,
- az IAS-ek vagy a SIC végleges változatainak elfogadása,
- irányító bizottságok felállítása,
- standardtervezetek előkészítése és kidolgozása.

Az *Állandó Standardértelmező Bizottság* (SIC) feladata a standardok értelmezése, magyarázata és útmutatások nyújtása, ha a standard vagy a keretelvek a hozzá tartozó területeket nem szabályozzák teljeskörűen, illetve ha a meglévő standardok nem megfelelő gyakorlati alkalmazása tapasztalható.

A *Standard Tanácsadó Testület* (SAC) nyilvános fórumot kínál – jellemzően évente három alkalommal – a pénzügyi beszámolók elkészítésének, összeállításának folyamatában érdekeltek számára.

Az *Ellenőrző Testület* fő célja, hogy az IASC Alapítvány és a tőkepiaci hatóságok közötti együttműködés kereteit kialakítsa, elősegítve az IFRS alkalmazását, az IFRS szabályok és tőkepiaci előírások és feladatok összehangolását.

Az *Ellenőrző Testület* feladatai kiterjednek továbbá a kurátorok kinevezésének jóváhagyására, a kurátorok munkájának ellenőrzésére és támogatására.

Az *Ellenőrző Testület* tagjai az Európai Bizottság, a japán Pénzügyi Szolgáltatási Ügynökség, az amerikai Értékpapír és Tőzsdefelügyelet, az IOSCO Feltörekvő Piacok Bizottsága és az IOSCO Szakmai Bizottságának illetékes vezetői. A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság elnöke megfigyelőként vesz részt az *Ellenőrző Testület* munkájában.

IASC Alapítvány feladatát képezi a 22 kurátor kinevezése szakmai és földrajzi alapon. Jelenleg 6 észak-amerikai, 6 európai, 6 ázsiai–csendes-óceáni és 4 bármely egyéb régióból származó kurátor dolgozik az Alapítvány érdekében. Feladatuk a működés felülvizsgálata, finanszírozás biztosítása, az IASB, SAC, IFRIC testületek tagjainak megválasztása.

Nemzetközi Számviteli Standard Bizottság (IASB) célja, hogy az egyes országok számviteli gyakorlatából összeállított standardokat elfogadtassa, alkalmazásukat elősegítse. Feladatát képezi a szakmai napirend összeállítása, a standardok, nyilvános tervezetek és értelmezések jóváhagyása. Az IASCF Alapszabálya szerint jelenleg 16 tagja van, akikből maximum 3 fő lehet rész munkaidős. A tagok szakmai és földrajzi alapon kerülnek kiválasztásra: 4 tag az ázsiai–csendes-óceáni térségből, 4 európai, 4 észak-amerikai, 1 afrikai és 1 dél-afrikai tag, valamint 2 tag bármely más térségből.

A standardok elnevezése is megváltozott, hogy az IASB által kiadott, illetve az IASC által kibocsátott standardok megkülönböztethetők legyenek. Az IASC standardjait *Nemzetközi Számviteli Standardoknak* (IAS) nevezzük, míg az IASB standardjai *Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok* (IFRS) elnevezést kapnak. Az IFRS-ek már az US GAAP standardjaival való konvergenciafolyamat eredményeként születtek.

A standardok alkalmazását az Értelmezési Állandó Bizottság (SIC) által kiadott értelmezések segítették elő. E szervezetet 2002-ben felváltotta a *Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Értelmezési Bizottság* (IFRIC), amely jogosult az IFRS-ekhez értelmezéseket kidolgozni.

2008 áprilisában a Pénzügyi Stabilitás Fórum (FSF) publikálta „Fokozódó piaci és intézményi rugalmasság” című jelentését, amely jelentés a meghatározó nemzetközi szervezetek és pénzügyi intézmények együttműködésének eredménye. A jelentés 67 javaslatot tartalmaz, ezek közül három javaslat vonatkozott kifejezetten a pénzügyi beszámolás területére:

- A mérlegen kívüli tételek: a javaslat szerint a *Nemzetközi Számviteli Standard Testületnek* (továbbiakban IASB) a mérlegen kívüli tételek elszámolási és közzétételi szabályait kell fejlesztenie oly módon, hogy a nemzetközi számviteli konvergencia folyamatát is támogassa.
- Valós érték nem likvid piacokon: az IASB-nek erőteljesebb útmutatást kell készítenie a pénzügyi instrumentumok értékelésére vonatkozóan, különös tekintettel arra az esetre, amikor a pénzügyi instrumentum aktív piaca megszűnik, inaktívvá válik.
- Közzétételek: az IASB-nek fejlesztenie kell a standardokat annak érdekében, hogy az értékelésekre, módszerekre és az értékelésekben rejlő bizonytalanságokra vonatkozóan precízebb és átfogóbb közzétételek szerepeljenek a pénzügyi kimutatásokban.

A globális pénzügyi válságból adódó pénzügyi beszámolási kérdések és problémák kezelésére az IASB és az Amerikai Számviteli Standard Testület (továbbiakban FASB) közösen állított fel egy magas szintű tanácsadó testületet (Pénzügyi Válság Tanácsadó Csoport, FCAG).

Az FSF által megfogalmazott javaslatok már a jelentést megelőzően szerepeltek az IASB munkatervében, de a globális pénzügyi válság hatására az IASB a következő területeket emelte ki prioritásként:

- valós értékelés, különösen a pénzügyi instrumentumok esetében,
- konszolidáció során alkalmazandó kritériumok felülvizsgálása, különös tekintettel a speciális célú gazdálkodókra (SPE) és a strukturált befektetési egységekre,
- a pénzügyi instrumentumok kivezetési szabályainak módosítása, amely az FASB-vel közös projekt keretében valósul meg,
- az IAS 39. Pénzügyi instrumentumok: Megjelenítés és értékelés standard teljes felülvizsgálása,
- az IFRS 7. Pénzügyi instrumentumok: Közzétételek standard módosítása,
- a számviteli standardok teljes konvergenciája, amelynek céldátumaként 2011-et jelölték meg.

2008 októberében az IASB kibocsátotta az IAS 39. Pénzügyi instrumentumok: Megjelenítés és értékelés, valamint az IFRS 7. Pénzügyi instrumentumok: Közzétételek standardok módosításait. Ennek fő eleme a pénzügyi instrumentumok átsorolási szabályainak változása: rendkívüli körülmények között, illetve ha a társaságnak az instrumentumok tartására vonatkozó szándéka és képessége megváltozik, akkor lehetséges a pénzügyi instrumentumok bizonyos körére megengedett az átsorolás (IAS 39. standard 50., 50B–50F bekezdések). Az IFRS 7. standard változásai a pénzügyi instrumentumok módosult átsorolási szabályaiból következnek (IFRS 7. standard 12, 12A bekezdések).

Az IAS 39. és az IFRS 7. standardok módosításait az Európai Unió befogadta (1004/2008/EK bizottsági rendelet), valamint ezen standardok alkalmazásának felülvizsgálatát kezdeményezte. A felülvizsgálat elsődleges iránya a pénzügyi instrumentumok valós értéken történő értékelésének problematikája inaktív piacok esetében. Ennek eredményképpen az IASB 2008 októberében iránymutatást adott ki a pénzügyi instrumentumok valós értéken történő értékelésére inaktív piacok esetén; az iránymutatás a belső modellek alkalmazását követeli meg.

A fenti témákban az IASB folyamatosan egyeztet az FASB-vel, valamint módosítási javaslatok, tervezetek kerültek kibocsátásra. A 2009-ben kiemelt területnek minősült a pénzügyi instrumentumok kezelése, értékelése, a hitelezési veszteségek számviteli elszámolása, a felmerült és a várható veszteségek modelljének vizsgálata.

2.7. Hatályos nemzetközi standardok

A következőkben felsorolásszerűen – a magyar és az angol megnevezést is feltüntetve – megadjuk a jelenleg hatályos számviteli standardokat (IAS, IFRS):

- IAS = International Accounting Standards = Nemzetközi Számviteli Standardok
- IFRS = International Financial Reporting Standards = Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok

- SIC = Standing Interpretation Committee = Értelmezési Állandó Bizottság
IFRIC = International Financial Reporting Interpretations Committee = Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Értelmezési Bizottság
- IAS 1. A pénzügyi kimutatások formája és tartalma (Presentation of Financial Statements)
IAS 2. Készletek (Inventories)
IAS 7. Cash flow kimutatás (Cash Flow Statements)
IAS 8. Számviteli politikák, változások a számviteli becslésekben és hibák (Accounting policies, Changes in Accounting Estimates and Errors)
IAS 10. Mérlegfordulónap utáni események (Event After the Balance Sheet Date)
IAS 11. Beruházási szerződések (Construction Contracts)
IAS 12. Nyereségadó (Income Taxes)
IAS 16. Tárgyi eszközök (Property, Plant and Equipment)
IAS 17. Lízing (Leases)
IAS 18. Bevétel (Revenue)
IAS 19. Munkavállalói juttatások (Employee Benefits)
IAS 20. Állami támogatások számvitele és az állami közreműködés bemutatása (Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance)
IAS 21. Az árfolyamváltozások hatása (The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates)
IAS 23. Hitelezési költségek (Borrowing Costs)
IAS 24. Kapcsolt felekre vonatkozó információk (Related Party Disclosures)
IAS 27. Konszolidált pénzügyi kimutatások és a leányvállalatok számvitele (Consolidated Financial Statements and Accounting for Investments in Subsidiaries)
IAS 28. Társult vállalkozások számvitele (Accounting for Investments in Associates)
IAS 29. Pénzügyi kimutatások a hiperinflációs gazdaságokban (Financial Reporting in Hyperinflationary Economies)
IAS 31. Közös vezetésű vállalkozások számvitele (Financial Reporting of Interests in Joint Ventures)
IAS 33. Egy részvényre jutó eredmény (Earnings Per Share)
IAS 34. Évközi pénzügyi kimutatások (Interim Financial Reporting)
IAS 36. Eszközök értékvesztése (Impairment of Assets)
IAS 37. Céltartalékok, függő kötelezettségek és függő követelések (Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets)
IAS 38. Immateriális javak (Intangible Assets)
IAS 39. Pénzügyi instrumentumok: Elszámolás és értékelés (Financial Instruments: Recognition and Measurement)
IAS 40. Befektetési célú ingatlanok (Investment Property)
IAS 41. Mezőgazdaság (Agriculture)
- IFRS 1. Az IFRS standardok első alkalommal történő alkalmazásának szabályai (First-time adoption of IFRSs)
IFRS 2. Részvényalapú kifizetés (Share-based payment)

- IFRS 3. Üzleti kombinációk (Business Combinations)
- IFRS 4. Biztosítási szerződések (Insurance Contracts)
- IFRS 5. Értékesítési céllal tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek (Non-current assets held for sale and Discontinued Operations)
- IFRS 6. Ásványkincsek feltárása, kitermelése és értékelése (Exploration for and Evaluation of Mineral Resources)
- IFRS 7. Pénzügyi instrumentumok: Közzétételek (Financial Instruments: Disclosures)
- IFRS 8. Működési szegmensek (Operating Segments)
- IFRS 9. Pénzügyi instrumentumok (Financial Instruments)
- IFRS 10. Konzolidált pénzügyi kimutatások (Consolidated Financial Statements)
- IFRS 11. Közös megállapodások (Unified Agreements)
- IFRS 13. Valós értékelés (Fair Valuation)

2.7.1. Keretszabály az éves beszámoló elkészítéséhez és közzétételéhez

A keretszabályt az IASB egyfajta bevezetesként hozta létre, nem egy standard, mégis alapvető szerepe van a beszámolók összeállításában. Definiálja és értelmezi a nélkülözhetetlen számviteli alapfogalmakat, elveket. A keretszabály iránymutatást ad azokra a problémákra, amelyeket standardok nem szabályoznak. Segíti a standardok áttekintését és továbbfejlesztését, a számviteli szabályok egységesítését. A keretszabály a következő fontos területekkel foglalkozik:

- a pénzügyi kimutatások (beszámoló) célja,
- a pénzügyi kimutatások (beszámoló) elemei,
- a pénzügyi kimutatások (beszámoló) minőségi jellemzői (alapelvek),
- a pénzügyi kimutatások (beszámoló) elemeinek értékelése,
- a tőke értékelése, a tőkenövekedés mérésének lehetősége.

A *pénzügyi kimutatások célja* a vállalkozás vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetéről információt szolgáltatni az információt felhasználni szándékozók döntéseinek alátámasztására. A pénzügyi kimutatások felhasználói által hozott gazdasági döntésekhez szükséges, hogy megítélhető legyen a vállalkozás pénztermelő képessége.

A keretszabály meghatározza, megfogalmazza azokat az elemeket, amelyeket a *beszámolóban be kell mutatni*. Ezek a következők:

- Mérleghez kapcsolódó:
 - *Eszközök*: Erőforrások, melyek múltbeli eseményekből erednek, a vállalkozás ellenőrzése alatt állnak, belőlük várhatóan a jövőben gazdasági haszon származik.
 - *Kötelezettségek*: Múltbeli eseményekből eredő kötelelem, melynek kiegyenlítése eszközök felhasználását, gazdasági előnyök kiáramlását fogja jelenteni.
 - *Saját tőke*: az eszközök és kötelezettségek különbsége, egyfajta maradványértékeltség.
- Eredménykimutatáshoz kapcsolódó:

Bevétel: A saját tőke tárgyévben létrehozott növekménye, gazdasági haszon növekedés, mely vagy eszköznövekedés vagy forrásnövekedés formájában jelenik meg, de nem a tulajdonos hozzájárulása által.

Ráfordítás: A saját tőke tárgyévben megvalósult csökkenése, gazdasági haszon csökkenés, mely vagy eszközcsökkenés vagy forrásnövekedés formájában jelenik meg, de nem a tulajdonos hozzájárulása által.

A *beszámoló minőségi jellemzői* azokat az alapelveket fogalmazzák meg, amelyeket a beszámolóképzés során be kell tartani. Két kiinduló alapelv van: a vállalkozás folytatásának elve, az időbeli elhatárolások elve (ugyanolyan tartalommal, mint a magyar számviteli törvényben). Ezen kívül a négy alapvető minőségi jellemző az érthetőség, jelentőség, megbízhatóság és összehasonlíthatóság.

Érthetőség: a beszámolóban kimutatott információkat úgy kell bemutatni, hogy azok a felhasználók számára érthetőek legyenek, feltételezve azt, hogy a felhasználó megfelelő szakmai ismeretekkel rendelkezik.

Jelentőség: Az információ akkor hasznos a felhasználó számára, ha jelentős, befolyásolja a gazdasági döntések meghozatalát, segíti a gazdasági események megítélését.

Lényegesség: A jelentőség elvéhez szorosan kapcsolódik, az információ jelentőségét annak jellege és lényegessége befolyásolja. Lényeges az információ, elhagyása vagy téves bemutatása befolyásolja a felhasználók gazdasági döntéseit.

Megbízhatóság: A beszámolóban bemutatott információ akkor hasznos, ha megbízható is, vagyis nem tartalmaz lényeges tévedéseket, objektív.

Valóság-hű bemutatás: A megbízhatóság alapelveit támasztja alá, annak megfogalmazásával, hogy a gazdasági eseményeket a valóságnak megfelelően kell bemutatni.

Tartalom elsődlegessége a formával szemben: A beszámolóban közölt információ megbízhatóságát támasztja alá ezen alapelv is, mely szerint a gazdasági eseményeket, ügyleteket tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően kell bemutatni és elszámolni.

Semlegesség: Ahhoz, hogy az információ megbízható legyen, objektívnek, előítéletektől, torzítástól mentesnek kell lennie.

Óvatosság: Azt jelenti, hogy a bizonytalanságot jelentő körülmények megítélésénél elővigyázatossággal kell eljárni, az eszközök és a bevételek nem lehetnek túl-, a források és a kötelezettségek alulértékelték.

Teljesség: Az információk megbízhatósága feltételezi teljességüket. Lényeges információ elhagyása sérti a megbízhatóságot.

Összehasonlíthatóság: A gazdasági események értékelésénél következetesen kell eljárni mind a különböző vállalkozások, mind a különböző időszakok tekintetében.

Időszerűség: Amennyiben a vállalkozás az információt indokolatlan késedelemmel közli, az elvesztheti jelentőségét. A megbízhatóságot viszont az segíti, ha a vállalkozás minden körülményt megismer. Az egyensúly keresésekor legfőbb szempont az, hogy a felhasználók optimális módon jussanak az információhoz.

Költség-haszon: A beszámolóban az információk hasznosíthatósága meg kell hogy haladja az információ előállításának költségét.

Minőségi jellemzők egyensúlya: Arra kell törekedni, hogy az előzőekben ismertetett alapelvek alkalmazásában a vállalkozás megtalálja az egyensúlyt.

Az alapelvek megvalósulása esetén a pénzügyi kimutatások megfelelnek a *megbízható és valós kép, a hű bemutatás* követelményének.

A pénzügyi beszámolóban való bemutatás feltételei:

- valószínűleg gazdasági hasznot vagy ráfordítást fog eredményezni,
- az elem értéke egyértelműen meghatározható.

Az értékelés során az kerül meghatározásra, hogy az adott beszámolóelem milyen értéken kerül a nyilvántartásba, illetve a beszámolóba. A Keretszabály szerint erre több megoldás is alkalmazható, sőt azok kombinációja is lehetséges. Értékelési módszerek:

- *Múltbeli értéken történő értékelés:* Az eszközöket azon az értéken veszik nyilvántartásba, amennyit fizettek érte a beszerzéskor; a kötelezettségeket a kapott teljesítmények ellenértékén, illetve a fizetendő összegben.
- *Folyóáras költségelszámolás:* Az eszközöket azon az áron tartjuk nyilván, amelyet akkor kellene fizetni, ha ugyanazt az eszközt jelenleg akarnánk beszerezni (újra-beszerzési érték); a kötelezettségeket azon az értéken, amennyit fizetni kellene, ha most kellene kiegyenlíteni.
- *Realizálható érték:* Az eszközöket azon az áron tartjuk nyilván, amennyiért azt most értékesíteni lehetne; a kötelezettségeket azon az értéken, amennyit fizetni kellene, ha most kellene kiegyenlíteni.
- *Jelenérték:* Az eszközöket diszkontált jelenértéken mutatja, a jövőbeni nettó pénzáramokat számítva, amelyeket az eszköz várhatóan termelni fog. A kötelezettségeket diszkontált jelenértéken mutatja, a jövőbeni nettó pénzáramokat számítva, amelyek szükségesek a kötelezettség kiegyenlítéséhez.

A tőke értékelése két koncepció alapján történhet:

- *Pénzügyi koncepció:* eszerint a tőke a befektetett (névleges) értéken vagy vásárlóerő (tényleges) értéken mérhető.
- *Teljesítménykoncepció:* eszerint a tőke egy működési potenciál, termelőkapacitás.

A koncepciók azzal foglalkoznak, hogy egy vállalkozás hogyan határozza meg azt a tőkeösszeget, amelyet szeretne fenntartani. Tulajdonképpen a tőke és az eredmény közötti kapcsolatot teremtik meg, rámutatva az eredmény mérésének módjaira.

Pénzügyi tőke koncepció szerint akkor beszélhetünk nyereségről, ha az időszak elején lévő saját tőke értéket meghaladja az időszak végén mért saját tőke összege.

A teljesítménytőke koncepció szerint a profit csak akkor tekinthető megkeresettnak, ha az időszak végén a vállalkozás termelési kapacitása, termelőképessége meghaladja az időszak elejeit.

Egyik esetben sem vesszük figyelembe a tulajdonosoknak történő kifizetéseket, illetve a tulajdonosoktól kapott hozzájárulásokat.

2.7.2. Keretelvek

A Keretelveket az IASB 2001 áprilisában fogadta el. Azóta módosítására alapvetően nem került sor, még az IAS 1. Pénzügyi instrumentumok prezentálása, a Keretelvekhez talán legszorosabban kapcsolódó standard 2007. évi jelentős átdolgozásakor, illetve azt követően sem.

Az IASB projekt kiírásai alapján az FASB-vel (az US GAAP standardalkotó szervével) együttműködve évek óta tart a Keretelvek felülvizsgálása. A 2009–2011-es évek kiemelt és várhatóan módosuló elemei a Keretelvekből a következők:

- a keretelvek és a pénzügyi kimutatások célja és a minőségi jellemzők,
- a pénzügyi kimutatások elemeinek definíciói, az elemek megjelenítés és kivezetése,
- értékelés,
- beszámolási egység koncepció.

Az IASB célja a Keretelvek megalkotásával az volt, hogy számos területen segítséget nyújtson. Segíti a jelenlegi standardok áttekintését és továbbfejlesztését, a számviteli szabályok egységesítését. A Keretelvek támogatják a nemzeti standardok megalkotását, a standardalkotó testületek munkáját, a pénzügyi kimutatások elkészítőinek munkáját.

Bemutatják azokat a koncepciókat, amelyek a külső felhasználók számára készült pénzügyi kimutatások elkészítésének és bemutatásának alapját képezik.

A Keretelvek azonban nem magukat a standardokat jelentik, ezért nem foglalkoznak értékelési kérdésekkel, közzétételi szabályokkal. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a Keretelvek egyetlen pontja sem írja felül az IAS/IFRS standardok előírásait!

A Keretelvek minden kereskedelmi, ipari és szolgáltató vállalkozás pénzügyi kimutatásaira vonatkoznak, függetlenül attól, hogy köz- vagy magánszektorhoz tartozik. A beszámolót készítő gazdálkodó olyan gazdálkodó, amelynél a pénzügyi kimutatás felhasználói megbíznak ezen kimutatásban, és a pénzügyi kimutatások a legfőbb információforrásuk a gazdálkodó helyzetére vonatkozóan.

A Keretelvek öt nagy témakör köré csoportosítja általános, elvi jellegű meghatározásait. Ezek a következők:

- pénzügyi kimutatások célja,
- pénzügyi kimutatások elemei,
- pénzügyi jelentések információtartalmának hasznosságát meghatározó elvek, minőségi jellemzők és korlátok,
- pénzügyi kimutatások alapfogalmainak definíciója, elszámolása, mérése,
- tőke értékelése, a tőkenövekedés mérésének lehetősége.

A pénzügyi kimutatások célja, hogy a gazdálkodó vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetéről információt szolgáltatson, amely felhasználók széles köre számára hasznos a gazdasági döntéshozatal során.

A Keretelvek megfogalmazza, hogy a pénzügyi kimutatásokból a mérleg hordozza elsődlegesen a gazdálkodó pénzügyi helyzetére, az eredménykimutatás pedig a teljesítményre utaló információkat. Ezekon túlmenően szükségesek egyéb külön kimutatások a pénzügyi helyzet alakulásának bemutatására (itt még nem kerül nevesítésre a cash flow és a saját tőke kimutatás). Megjegyzések és kiegészítő táblázatok közzététele is indokolt a teljes és valós kép bemutatásához.

Azaz a pénzügyi kimutatások a következő elemekből, kimutatásokból állnak:

- a mérleg (a 2007-ben módosított IAS 1. standard megnevezése szerint a Pénzügyi helyzet kimutatása),
- az eredménykimutatás (a 2007-ben módosított IAS 1. standard megnevezése szerint az Átfogó eredménykimutatás),
- a saját tőke változásának kimutatása,
- cash flow kimutatás,
- kiegészítő megjegyzések, magyarázatok, táblázatok.

Ezek részletes bemutatását az IAS 1. A pénzügyi kimutatások formája és tartalma standard tartalmazza, ezért ott kerülnek bemutatásra.

A pénzügyi kimutatások a fentiekén kívül tartalmazhatnak terveket, kiegészítő információkat, mint például: pénzügyi információk az iparágról és földrajzi környezetről, árváltozások hatásairól. A pénzügyi kimutatásoknak nem része, de hozzá kapcsolható

az igazgatói jelentés, a szóvivő kimutatása, beszámolója, a vezetés értékelő jelentése, esetleg a könyvvizsgáló által készített vezetői levél stb.

A Keretelvek szerinti minőségi jellemzők ismertetését megelőzően szükséges rögzíteni a Keretelvekben megfogalmazott úgynevezett mögöttes vagy alap feltételezéseket, kiindulópontokat a pénzügyi kimutatások elkészítésének és értelmezésének megkönynyítéséhez. Ezen alapelvek teljesülése nélkül a többi alapelv nem tud maradéktalanul érvényesülni.

Mögöttes (alap) feltételezések:

- a vállalkozás folytatásának elve (Going concern),
- az elhatárolásalapú számvitel (Accrual Basis).

Mind a Számviteli törvényben (Szt.), mind a német Kereskedelmi törvénykönyvben (Handelsgesetzbuch, HGB) vezérelyként fogalmazzák meg, hogy a beszámolóknak megbízható és valós képet (true and fair view) kell adnia a vállalat vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.

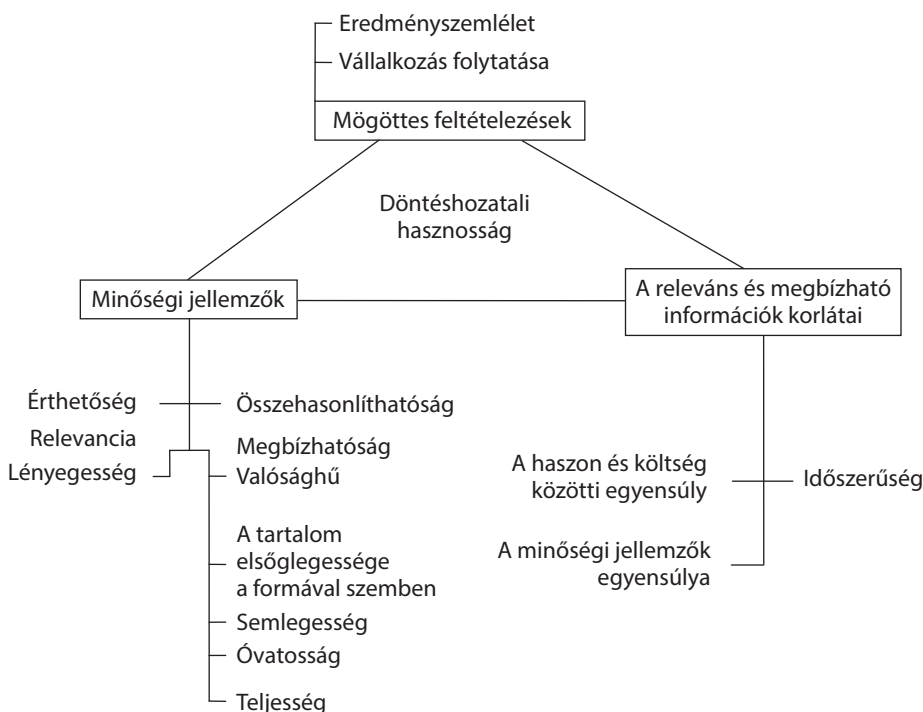
Az IAS/IFRS-ek esetében hiányzik a HGB-ben és a Számviteli törvényben vezérelyként megfogalmazott megbízható és valós kép elve. A standardalkotók abból indultak ki, hogy amennyiben a beszámoló készítői betartják a megfogalmazott minőségi jellemzőket és a standardokat, akkor a beszámoló a megbízható, valós képet fogja adni.

A Keretelvekben a beszámoló céljaként azt jelölik meg, hogy a beszámolók a gazdálkodó pénzügyi helyzetéről, teljesítményéről és pénzügyi helyzetének alakulásáról olyan információkat nyújtsanak, melyek a felhasználók széles köre számára hasznosak gazdasági döntéshozataluk során.

Magyarországon a számviteli alapelveket a vállalkozás folytatásának elvéből vezetik le, és az alapelveket három csoportra bontják: tartalmi elvekre (teljesség, valódiság, óvatosság, összemérés), formai elvekre (világosság, folytonosság, következetesség) és kiegészítő elvekre (egyedi értékelés, bruttó elszámolás, időbeli elhatárolás, tartalom elsődlegessége a formával szemben, lényegesség, költség-haszon összevetése). Az elveket azonban nem úgy csoportosították, hogy azok bármilyen alá-fölrendeltségi viszonyt tükröznének vissza.

Németországban az alapelvek leginkább elfogadott csoportosítása Leffson nevéhez kötődik, aki a számviteli alapelveket főelvekre és alárendelt elvekre osztotta, és a főelveket is tovább tagolta keretelvekre, illetve kiegészítő főelvekre. Leffson a keretelvek közé a valódiság, a világosság és a teljesség elvét sorolta.

Az IAS/IFRS mögöttes feltételezésként a Keretelvekben az eredményszemlélet és a vállalkozás folytatása elvéből indul ki. Érdekesség, hogy míg a magyarországi, illetve az IAS/IFRS beszámolók összeállításakor a vállalkozás folytatásának elvét tekintik az alapelvek alapelvének, addig US GAAP-ban főelvként, de nem keretelvként, Németországban pedig levezetett elvként kezelik

2. ábra. A számviteli alapelvek súlyozása a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok szerint

Forrás: Karai, 2005, 27.

Az IASB mögöttes feltételezéseként kezeli az eredmény szemlélet elvét, a magyar és a német számviteli szabályozásban ennek tartalmát az összemérés/dologi elhatárolás, valamint az időbeli elhatárolás elvei adják vissza.

Németországban keretelvként tartják számon a világosság elvét, ami a nemzetközi számviteli ajánlásokban is megjelenik az érthetőség, illetve az összehasonlíthatóság elvében, de nem keretelvként, hanem minőségi jellemzőként. Az IAS/IFRS szerinti számviteli alapelvek között is megjelenik a teljesség és a valódiság (valóság) bemutatás) elve, de ezek levezetett elvként jelennek meg.

Németországban Leffson a kiegészítő főelvek közé sorolta a keretelvekből levezethető elhatárolási elveket (realizációs elv, dologi elhatárolás elve, időbeli elhatárolás elve, imparitás elve), valamint az óvatosság és az értékelés állandósága elvét is. A főelvek közül a Kereskedelmi törvénykönyv egyedül a dologi elhatárolás elvét nem kodifikálta.

Leffson az elhatárolási elveket a teljesség elvéből vezeti le. A teljesség elve szerint minden értékváltozást rögzíteni kell a könyvvezetésben. Az elhatárolási elvek meghatározzák, hogy a vagyonszámításokat melyik beszámolási időszakhoz kell beszámítani, illetve mely körülmények között szükséges jövőbeni várható veszteségeket az adott beszámolási időszakhoz rendelni. A vagyonszámítások különböző beszámolási időszakokhoz történő besorolásával meghatározzák, hogy mely bevételek, illetve ráfordítások tartoznak a beszámolási időszakhoz, azaz meghatározzák a tárgyidőszaki eredményt. Németországban a

realizációs elvet szigorúan érvényesítik, azaz az eszközök, illetve szolgáltatások értékesítéséből származó bevételek akkor tekinthetők először realizáltak, ha megtörtént az eszköz átadása, illetve befejeződött a szolgáltatásnyújtás. Ez elsődlegesen a tartós kivitelezés és szolgáltatásnyújtás eredményének megjelenítésekor jelent jelentős problémát.

Leffson a főelvek közé sorolta az értékelés állandósága (következetesség) elvét is. Az értékelés állandóságának követelménye a rendszeresen, tervszerűen felmerülő értékelési módszerekre, eljárásokra terjed ki (pl. beszerzési, előállítási költség meghatározása, terv szerinti értékcsökkenés, céltartalékképzés). Nem vonatkozik viszont az aktiválással, passzíválással, valamint az értékmegállapítással kapcsolatos döntési lehetőségekre (pl. terven felüli értékcsökkenések, értékvesztések).

Az óvatosság elve alapvetően a hitelezők védelmét szolgálja. Célja, hogy a beszámoló ne mutasson túl optimista képet a vállalat helyzetéről. Ebben az értelemben az óvatosság elvét szolgálja az imparitás elve és a realizációs elv is, ezért ezek együttesen szerepelnek a Kereskedelmi törvénykönyvben. Az óvatosság elve tartalmazza még azt is, hogy a múltbeli értékeken túl olyan értékek is jelenjenek meg, melyeket jövőbeni elvárások határoznak meg, s ezáltal bizonytalanok (elsősorban céltartalékok). Az óvatossági értékelés azt jelenti, hogy minden várható kockázatot és veszteséget, amely a mérlegfordulónapig keletkezett, figyelembe vesznek akkor is, ha ez csak fordulónap után, de mérlegkészítés előtt válik ismertté, a nyereséget viszont csak akkor jelenítik meg, ha az a fordulónapig realizálódik. (A Keretelvekben ezzel szemben úgy fogalmazták meg az óvatosság elvét, hogy abból egyértelműen érzékelni lehet az alapelv alárendelt státusát. A jövőbeni költségekre képzett céltartalékokat, melyeket mind a hazai, mind a német törvényalkotók megengednek elszámolni, a nemzetközi standardok megalkotói már túlzott mértékű óvatosságként kezelik és így ezek képzését nem is engedélyezik, hiszen háttérbe szorítják a mögöttes feltételezésként megfogalmazott eredményszemléletet.)

Az IAS/IFRS szerint mögöttes feltételezésekre épülve a beszámolóban bemutatásra kerülő információknak bizonyos minőségi jellemzőkkel kell rendelkezniük ahhoz, hogy megfeleljenek annak a célkitűzésnek, miszerint az érdekeltek hasznos információkat kell kapjanak döntéseik meghozatalához. A négy fő minőségi jellemző alatt a standardizáló testület a következő alapelveket érti: érthetőség, relevancia, megbízhatóság és összehasonlíthatóság. A négy alapvető karakterisztikát három feltétel korlátozhatja: az időszerűség, a költség-haszon egyensúlya és a minőségi jellemzők egyensúlya.

2.7.3. A számviteli standardok tartalmi jellemzői

A nemzetközi számviteli standardokhoz kapcsolódó fontosabb elvek, módszerek és szabályok bemutatása után részletezni kívánom az egyes hatályos elszámolási módszerek célját, tartalmi jellemzőit és a közzétételükhöz kapcsolódó elvárásokat is. A számviteli standardok áttekintését a Balázs és mtsai, 2006 munkájuk alapul vételével mutatom be.

2.7.3.1. IAS 1. Pénzügyi kimutatások prezentálása

Az IAS 1. átfogó követelményeket fogalmaz meg a pénzügyi kimutatások prezentálására, irányelveket a szerkezetére és minimális, alapvető követelményeket a tartalmukra.

Az általános célú pénzügyi kimutatások prezentálását szabályozó átfogó keretelvek meghatározása, ideértve a szerkezetre és a minimális tartalomra vonatkozó útmutatást.

Megállapítja a pénzügyi kimutatások elkészítésének alapelveit, ideértve a vállalkozás folytatásának feltételezését, a prezentálás és besorolás következetességét, az elhatárolásalapú számvitelt és a lényegességet.

Az eszközöket és forrásokat, illetve a bevételeket és ráfordításokat nem lehet egymással szemben elszámolni, kivéve, ha ezt egy másik IFRS lehetővé teszi vagy megköveteli.

A pénzügyi kimutatásokban és a kiegészítő mellékletben szereplő összegek esetén be kell mutatni a korábbi időszakok összehasonlító adatait is.

Pénzügyi kimutatásokat általában évente kell készíteni. Amennyiben a beszámolási időszak vége megváltozik, és így a pénzügyi kimutatásokat nem egyéves időszakra készítik el, további közzétételekre is szükség van.

A pénzügyi kimutatások célja, hogy információkat szolgáltatassanak a vállalkozás pénzügyi helyzetéről, teljesítményéről és cash flow-járól, amely információk alapján a szükséges és megfelelő gazdasági döntéseket a beszámoló felhasználói képesek meghozni. A pénzügyi kimutatásokban ki kell térni a vezetés erőforrásokkal való gazdálkodásának eredményére is.

A pénzügyi kimutatások információt nyújtanak a vállalkozás:

- eszközeiről,
- kötelezettségeiről,
- tőkéjéről,
- bevételeiről és ráfordításairól (ideértve a nyereségét és veszteségét is),
- a tulajdonosok által tulajdonosi minőségükben rendelkezésre bocsátott hozzájárulásokról, és ugyanezen minőségükben részükre történő kifizetésekről,
- cash flow-járól.

A fentiek alapján a teljes pénzügyi kimutatás a következő részekből, elemekből tevődik össze:

- mérleg (pénzügyi helyzet kimutatása),
- átfogó eredménykimutatás,
- saját tőke változások kimutatása,
- cash flow kimutatás,
- számviteli politika és kiegészítő megjegyzések,
- a legkorábbi összehasonlító időszak kezdetére vonatkozó mérleg, amennyiben a gazdálkodó egység:
 - visszamenőleges hatállyal alkalmaz valamely számviteli politikát,
 - vagy pénzügyi kimutatásainak elemeit visszamenőlegesen újra megállapítja,
 - vagy ha a pénzügyi kimutatásaiban szereplő elemeket újraosztályozza.

A standard javasolja, de nem teszi kötelezővé:

- a vállalkozás pénzügyi helyzetéről és teljesítményéről szóló menedzsment jelentés elkészítését,
- a vállalkozás gazdasági környezetének, valamint
- kockázatainak és bizonytalanságainak bemutatását.

A standard szerint a valós és hű kép bemutatásának érdekében a következő követelményeket kell teljesítenie a vállalkozásnak:

- a standardokban, illetve a Keretelvekben megfogalmazott számviteli alapelveket, iránymutatásokat teljes körűen kell alkalmazni,
- az információkat úgy kell szerepeltetni, hogy azok lényeges, megbízható, összehasonlítható és érthető információk legyenek,
- kiegészítő megjegyzéseket kell közzétenni, ha az IAS követelményei nem elegendőek ahhoz, hogy a felhasználók megértsék egy gazdasági esemény a vállalkozás pénzügyi és vagyoni helyzetére gyakorolt hatását.

A beszámolóban közzé kell tenni azt, hogy a beszámoló az IAS előírásaival összhangban, annak megfelelően készült. Ez a követelmény akkor teljesül, ha minden egyes alkalmazható standard és standardmagyarázat előírásainak, követelményének megfelelnek a pénzügyi kimutatások.

Igen ritkán előfordulhat, hogy a vállalkozás vezetése úgy ítéli meg, hogy a standard alkalmazása félrevezető, téves képet nyújtana, ezért a valós kép érdekében eltérnek az IAS követelményeitől. Ebben az esetben számos közzéteendő információt kell bemutatni az eltérésre vonatkozóan.

Vállalkozás folytatásának elve

„A pénzügyi kimutatások elkészítése során a vezetésnek meg kell ítélnie a gazdálkodó egységnek a vállalkozás folytatására vonatkozó képességét. A gazdálkodó egységnek pénzügyi kimutatásait a vállalkozás folytatása elve alapján kell elkészítenie, kivéve, ha a vezetés fel kívánja számolni a gazdálkodó egységet, vagy meg kívánja szüntetni a kereskedelmi tevékenységet, vagy ha ennek megtételén kívül nincs más ésszerű lehetőség.

Ha a vezetésnek a mérlegelés során olyan eseményekkel vagy feltételekkel kapcsolatos lényeges bizonytalanságokról van tudomása, amelyek jelentős kétséget támasztanak a gazdálkodó egységnek a vállalkozás folytatására vonatkozó képességével kapcsolatban, a gazdálkodó egységnek közzé kell tennie ezeket a bizonytalanságokat.

Amennyiben a gazdálkodó egység a pénzügyi kimutatásokat nem a vállalkozás folytatását feltételezve készíti, ezt a tényt közzé kell tennie, azzal az alappal együtt, amelyen a pénzügyi kimutatásokat készítette, valamint annak okával együtt, ami miatt a gazdálkodó egység nem minősül folytatható vállalkozásnak.” (IAS 1. standard, 25. bekezdés)

Elhatárolásalapú számvitel

Az IAS 1. standard az elhatárolásalapú számvitelről annyit ír (28. bekezdés), hogy „az elhatárolásalapú számvitel alkalmazásakor a gazdálkodó egység akkor jeleníti meg az egyes tételeket eszközként, kötelezettségként, saját tőkeként, bevételként és ráfordítás-ként, ha azok megfelelnek a Keretelvekben az adott tételekre meghatározott definíciónak és megjelenítési kritériumoknak”.

Az elhatárolásalapú számvitel tulajdonképpen az időbeli elhatárolások elvét, az összemérés elvét és a realizációs elvet együttesen jelenti: a tranzakciók hatásait akkor kell kimutatni, amikor azok megtörténnek, amikorra vonatkoznak, nem pedig, amikor pénzeszközváltozást eredményeznek.

Lényegesség és összevonás

Minden lényeges tételt elkülönítetten kell bemutatni a beszámolóban. A nem lényeges összegeket, tételeket össze kell vonni hasonló jellegű vagy funkciójú tételekkel, és nem szükséges az elkülönített szerepeltetésük a beszámolóban. Lényeges az információ, ha elhagyása vagy téves bemutatása befolyásolja a beszámolón alapuló gazdasági döntéshozatalt. A lényegesség megítélése függ az adott esemény, tranzakció nagyságától, jellegétől az adott körülmények között.

Nettósítás

Az eszközöket és forrásokat nem lehet összevonni, kivéve, ha az összevonásukat valamelyik standard megengedi vagy kötelezővé teszi. Ilyen lehet például a tárgyieszköz-értékesítés eredményhatása, az árfolyamkülönbségek hatása.

Összehasonlítható információk

Ha az IAS másképp nem rendelkezik, akkor a pénzügyi kimutatások előző időszaki valamennyi számszerű adatát fel kell tüntetni. Ha a tárgyév beszámolójának megértéséhez szükséges, akkor magyarázatokat is hozzá kell fűzni a beszámoló adataihoz.

Ha a gazdálkodó módosítja az egyes tételek bemutatását vagy osztályozását, akkor el kell végeznie az összehasonlító adatok újraosztályozását. Kivételt jelent, ha az újraosztályozás nem kivitelezhető. Összehasonlító összegek újraosztályozása esetén a gazdálkodónak közzé kell tennie:

- az újraosztályozás jellegét,
- az egyes átsorolt tételek vagy csoportok összegét,
- az újraosztályozás okát.

Ha az összehasonlító adatok újraosztályozása kivitelezhetetlen, a gazdálkodó egységnek közzé kell tennie annak okát, hogy az összegek miért nem kerültek átsorolásra; valamint azon módosítások jellegét, amelyek elvégzésre kerültek volna, ha az összegek átsorolásra kerülnek.

A bemutatás következetessége

A gazdálkodónak a pénzügyi kimutatásokban egyik időszakról a következőre meg kell tartania az egyes tételek bemutatását és besorolását. Kivételt jelent, ha:

- a gazdálkodó tevékenységeinek jellegében bekövetkezett jelentős változás vagy pénzügyi kimutatásainak áttekintése alapján úgy tűnik, hogy egy másfajta bemutatás vagy besorolás megfelelőbb lenne,
- az IFRS a bemutatás módosítását teszi szükségessé.

A beszámoló készítésének gyakorisága

A pénzügyi kimutatásokat legalább évente el kell készíteni. Rendkívüli körülmények miatt ez változhat, de ebben az esetben ezt fel kell tüntetni a beszámolóban. Rendkívüli

körülménynek minősül például, ha a mérleg fordulónapja változik, és emiatt az éves jelentés egy évnél hosszabb vagy rövidebb időszakot ölel fel.

Ha a beszámolási időszak nem egy évet ölel fel, akkor ezzel kapcsolatban be kell mutatni:

- annak okát, hogy a beszámoló miért nem egy év adatait tartalmazza (pl. cégegyesítés),
- azt a tényt, hogy a mérleg, az eredménykimutatás, a cash flow, a tőkeváltozás és a kapcsolódó megjegyzések adatai nem összehasonlíthatóak.

Az eszközök és kötelezettségek besorolásának, minősítésének kritériumai

E standard rögzíti, hogy a mérlegben fel kell tüntetni a fordulónaptól számított 12 hónapnál rövidebb idő alatt, illetve 12 hónapnál hosszabb idő alatt megtérülő, lejáró, illetve esedékessé váló eszközök és kötelezettségek összegét. Az eszközök és kötelezettségek likviditás szempontú bemutatása csak akkor engedélyezett, ha ennek révén e beszámoló lényegretörőbb és megbízhatóbb képet ad a vállalkozásról, mint az alapvetően alkalmazott befektetett és forgóeszközök, illetve hosszú és rövid lejáratú kötelezettségek jellegű csoportosítás. Az IAS a forgóeszközök és a rövid lejáratú kötelezettségek fogalmát, tartalmát definiálja. Azok az eszközök, kötelezettségek, amelyek nem sorolhatók ezekbe a csoportokba, értelemszerűen befektetett eszközök, illetve hosszú lejáratú kötelezettségek.

Forgóeszközök

A standard szerint forgóeszköznek minősül egy adott eszköz, ha:

- értékesítési, felhasználási, fogyasztási céllal került beszerzésre, és értékesítése, felhasználása egy normál működési periódus alatt megtörténik,
- kereskedelmi céllal került beszerzésre, vagy rövid távra, és várhatóan a fordulónaptól számított 12 hónapon belül értékesítésre, felhasználásra kerül,
- pénzeszköz vagy pénzeszköz-egyenértékes, amelynek használata nincs korlátozva.

Minden más jellegű eszközt nem forgóeszköznek, hanem befektetett eszköznek kell besorolni (immateriális javak, tárgyi eszközök, pénzügyi eszközök). Az eszközcsoportok más megnevezése is megengedett, ha jelentésük egyértelmű.

Rövid lejáratú kötelezettségek

A standard alapján a kötelezettség akkor minősíthető rövid lejáratúnak, ha:

- a gazdálkodó egy szokásos működési ciklusa alatt várhatóan kiegyenlítésre kerül,
- lejáratuk nem éri el a 12 hónapot,
- elsősorban kereskedési céllal tartott,
- a fordulónaptól számítva 12 hónapon belül kiegyenlítésre kerül,
- nincs feltétel nélküli jogosultsága a gazdálkodónak a kiegyenlítés fordulónapot követő 12 hónapon túli halasztására.

A szállítói tartozások, munkavállalókkal szembeni tartozások akkor is rövid lejáratúak, ha kiegyenlítésük a fordulónaptól számított 12 hónapon túl történik meg.

Az egyes mérleg sorok definíciója, tartalma nem ebben a standardban kerül megfogalmazásra, hanem külön standardokban.

A mérleg információtartalma

Az IAS 1. rögzíti azt a minimális információkört, amelyet a mérlegnek feltétlenül tartalmaznia kell a megbízható és valós kép érdekében. Ezek a következők:

- ingatlanok, gépek, berendezések,
- befektetési célú ingatlanok,
- immateriális javak,
- biológiai eszközök,
- pénzügyi eszközök,
- készletek,
- vevők és egyéb követelések,
- készpénz- és pénzeszköz-egyenértékesek,
- az IFRS 5. Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek standard alapján az elidegenítési csoportba sorolt értékesítésre tartottnak minősített eszközök összesen értéke,
- szállítói tartozások és egyéb kötelezettségek,
- céltartalékok,
- pénzügyi kötelezettségek (kivéve szállítói tartozások és egyéb kötelezettségek, valamint a céltartalékok),
- az IAS 12. Nyereségadó standard alapján a tárgyidőszaki adóból származó kötelezettségek és követelések,
- az IAS 12. Nyereségadó standard alapján kimutatott halasztott adókötelezettségek és halasztott adókövetelések,
- az IFRS 5. Értékesítésre tartott eszközök és megszűnő tevékenységek standard alapján az elidegenítési csoportba sorolt kötelezettségek összesen értéke,
- kisebbségi részesedés, a saját tőkében kimutatva,
- a jegyzett tőke és tartalékok, amelyek az anyavállalat tulajdonosainak feloszthatók.

A mérleg további sorokkal és részösszegekkel bővíthető, ha ezt valamelyik standard előírja vagy a vállalkozás pénzügyi, vagyoni helyzetének valós bemutatásához szükséges.

Az IAS 1. standard Bevezetési útmutatója példaként tartalmaz egy lehetséges formátumot és sorrendiséget a pénzügyi helyzet kimutatására vonatkozóan:

XYZ Csoport – Pénzügyi helyzet kimutatása 2013. december 31-én (ezer egységben)

<i>Eszközök</i>	<i>Tőke és kötelezettségek</i>
<i>Befektetett eszközök</i>	<i>Az anyavállalat tulajdonosainak felosztható tőke</i>
Ingatlanok, gépek, berendezések	Jegyzett tőke
Goodwill	Felhalmozott eredmény
Egyéb immateriális javak	Egyéb tőkeelemek
Befektetések kapcsolt vállalkozásokban	<i>Kisebbségi részesedés</i>
	<i>Saját tőke összesen</i>

Értékesítésre tartott befektetések	<i>Hosszú lejáratú kötelezettségek</i>
<i>Befektetett eszközök összesen</i>	Hosszú lejáratú hitelek
<i>Forgóeszközök</i>	Halasztott adókötelezettség
Készletek	Hosszú lejáratú céltartalékok
Vevőkövetelések	<i>Hosszú lejáratú kötelezettségek összesen</i>
Egyéb forgóeszközök	<i>Rövid lejáratú kötelezettségek</i>
Készpénz és egyenértékesek	Szállítók és egyéb kötelezettségek
<i>Forgóeszközök összesen</i>	Rövid lejáratú hitelek
<i>Eszközök összesen</i>	Hosszú lejáratú hitelek rövid lejáratú része
	Rövid lejáratú fizetendő adók
	Rövid lejáratú céltartalékok
	<i>Rövid lejáratú kötelezettségek összesen</i>
	<i>Kötelezettségek összesen</i>
	<i>Saját tőke és kötelezettségek összesen</i>

Az IAS/IFRS szabályok alapján elmondható, hogy:

- az időbeli elhatárolások a követelések vagy a kötelezettségek részeit képezik,
- a céltartalékok nem alkotnak külön főcsoportot, hanem jellegükből adódóan rövid vagy hosszú lejáratú kötelezettségek (IAS 37.),
- a halasztott adókövetelés a befektetett eszközök között jelenik meg, a halasztott adó kötelezettség a hosszú lejáratú kötelezettségek része (IAS 12.),
- a saját tőke megbontása a mérlegben jellemzően nem olyan részletes, mint az Sztv. (Számviteli törvény) szerinti csoportosítás, inkább a kiegészítő megjegyzésekben történik meg a tartalékok részletezése,
- a mérlegben elkülönítetten kell megjeleníteni a befektetési célú ingatlanokat a saját használatú ingatlanoktól (IAS 40., IAS 16.),
- a mérlegben elkülönítetten kell megjeleníteni az úgynevezett értékesítésre tartott befektetett eszközöket (IFRS 5.),
- a mérlegben a fizetendő osztalék a saját tőkében jelenik meg, nem kötelezettségként, amennyiben az osztalék jóváhagyása a fordulónapot követően történik (IAS 10.).

A mérlegben vagy kiegészítő információk között feltüntetendő tételek

Az IAS nem teszi kötelezővé minden adat közvetlenül mérlegben való szerepeltetését. Az információk egy része a vállalkozás megítélése alapján vagy a mérlegben kerül bemutatásra, vagy a kiegészítő adatok között. Ilyen információk például a mérlegsorok tovább részletezései a gazdálkodó sajátosságai alapján.

Lehetőség van arra is, hogy a gazdálkodó a mérlegben, vagy a tőkeváltozások kimutatásában, vagy a megjegyzésekben tegye közzé az alábbiakat:

- az alaptőke minden osztályára vonatkozóan,
- a kibocsátásra engedélyezett részvények száma,
- a kibocsátott és teljes egészében kiegyenlített, és a kibocsátott és még nem teljesen kiegyenlített részvények száma,
- a részvények névértéke,
- az időszak elején és végén forgalomban lévő részvények számának egyeztetése,

- az adott részvényosztályhoz kapcsolódó jogok, elsőbbségi jogok és korlátozások, beleértve az osztalékfizetéssel és a tőke-visszatérítéssel kapcsolatos korlátozásokat,
- a saját részvények és a gazdálkodó egység leányvállalatai vagy társult vállalkozásai által tulajdonolt részvények,
- az opciók és részvényeladásra vonatkozó szerződések alapján történő kibocsátásra fenntartott részvények, kitérve a feltételekre és az összegekre,
- a saját tőkében kimutatott tartalékok jellegének és céljának bemutatása.

Eredménykimutatás

A standard a kimutatásnak csak minimális szintű részletezettségét közli, mely a következő:

- bevétel,
- pénzügyi ráfordítások,
- közös és társult vállalkozások eredménye (tőkemódszer szerint),
- adó,
- egy összegben az adózás utáni eredménye a megszüntetett tevékenységeknek és az ehhez kapcsolódó tárgyi eszközök értékelésének különbözete,
- eredmény,
- kisebbségi tulajdonosok részesedése,
- részvényeseket megillető eredmény.

Itt kell megjegyezni, hogy a standard *nem ismer el rendkívüli tételeket!*

Az átfogó eredménykimutatás

A gazdálkodó egységnek az adott időszakra vonatkozó minden bevétel és ráfordítás tételét be kell mutatnia:

- vagy az átfogó eredménykimutatásában,
- vagy két külön kimutatásban: elsőként egy eredménykimutatásban, ezt követően az egyéb átfogó eredmény tételek kimutatásában.

Az átfogó eredménykimutatásban kötelezően (minimális szinten) megjelenítendő információk:

- bevételek,
- pénzügyi ráfordítások,
- a tőkemódszerrel kimutatott társult és közös vállalkozások eredményérdekeltsége, részesedése,
- adóráfördítés.

Összesített adat a következőkre:

- a megszűnő tevékenység adózott eredménye,
- a megszűnő tevékenység elidegenítési eszközeinek vagy csoportjainak az értékesítési költségekkel csökkentett valós értéken történő értékelése során elszámolt adózás utáni nyereség vagy veszteség értéke,

- eredmény (nyereség vagy veszteség),
- az egyéb átfogó eredmény minden komponense jelleg szerinti csoportosításban, kivéve a tőkemódszerrel kimutatott társult és közös vállalkozások részesedését az egyéb átfogó eredményből,
- a tőkemódszerrel kimutatott társult és közös vállalkozások részesedése az egyéb átfogó eredményből,
- átfogó eredmény összesen.

Az eredmény felosztásának információit szintén be kell mutatni az átfogó eredmény kimutatásában, az alábbi tartalommal:

- adott időszaki felosztott eredmény a kisebbségi részesedésre,
- adott időszaki felosztott eredmény az anyavállalat tulajdonosaira,
- adott időszaki átfogó eredmény felosztott összege a kisebbségi részesedésre,
- adott időszaki átfogó eredmény felosztott összege az anyavállalat tulajdonosaira.

Az IAS 1. standard példaként felvázol egy forgalmi eljárással készülő átfogó eredménykimutatást, azt a lehetőséget bemutatva, amikor valamennyi bevétel és ráfordítás tétel egy kimutatásban (az eredménykimutatásban) jelenik meg:

XYZ Vállalatcsoport átfogó eredményének kimutatása forgalmi költség eljárással 2010. december 31-ével záruló évre:

Árbevétel

Értékesítés közvetlen költségei

Bruttó eredmény

Egyéb bevételek

Forgalmazási költségek

Igazgatási költségek

Egyéb ráfordítások

Pénzügyi ráfordítások

Részesedés társult vállalkozások eredményéből

Adózás előtti eredmény

Adóráfordítás

Adózás utáni eredmény folytatódó tevékenységekből

Megszűnő tevékenységek eredménye

Adott időszaki nyereség/veszteség

Egyéb átfogó eredménytétel:

A külföldi érdekeltségek átszámításának árfolyamkülönbségei

Értékesíthető pénzügyi eszközök

Cash flow fedezeti ügyletek

Ingtatlanátértékelés nyereségei

Meghatározott nyugdíj-juttatási programok aktuáriusi nyereségei (veszteségei)

Részesedés társult vállalkozások egyéb átfogó eredményéből

Az egyéb átfogó eredmény tételekhez kapcsolódó nyereségadó

Adott időszaki egyéb átfogó eredmény, adózott

Adott időszaki átfogó eredmény összesen

Felosztható nyereség:
 Anyavállalat tőketulajdonosainak
 Kisebbségi érdekeltség
 Felosztható összes átfogó eredmény:
 Anyavállalat tőketulajdonosainak
 Kisebbségi érdekeltség
 Egy részvényre jutó eredmény (egy egységre)
 EPS alapértéke
 Hígitott EPS

Az IAS 1. standard példaként felvázol egy összköltség eljárással készülő átfogó eredménykimutatást, azt a lehetőséget bemutatva, amikor valamennyi bevétel és ráfordítás tétel két kimutatásban (egy eredménykimutatásban és az egyéb átfogó eredménytétel kimutatásában) jelenik meg:

XYZ Vállalatcsoport – Eredmény-kimutatás költségnemenként

2010. december 31-ével záruló évre (Ezer egységben)

Árbevétel

Egyéb bevételek
 Saját termelésű készletek állományváltozása
 Saját előállítású eszközök aktivált értéke
 Alapanyagok és fogyóanyagok (anyagjellegű ráfordítások)
 Személyi jellegű ráfordítások
 Értékcsökkenési leírás és amortizáció
 Ingatlanok, gépek, berendezések értékvesztése
 Egyéb ráfordítások
 Pénzügyi ráfordítások
 Részesedés társult vállalkozások eredményéből
Adózás előtti eredmény
 Adóráfordítás
Adózás utáni eredmény folytatódó tevékenységekből
 Megszűnő tevékenységek nyeresége (veszteségek)
Adott időszaki nyereség (veszteség)
 Felosztható nyereség
 Anyavállalat tőketulajdonosainak
 Kisebbségi részesedés
 Egy részvényre jutó eredmény (egységre)
 EPS alapértéke
 Hígitott EPS

Az átfogó eredménykimutatást megvizsgálva a következők állapíthatók meg:

- az összköltséges és a forgalmi eljárással készülő eredménykimutatások alapvetően nem térnek el a Számviteli törvény szerinti formától és tartalomtól (IAS 1.),
- az egyes eredménykategóriák tartalma kevésbé és lazábban szabályozott, mint a hazai számviteli törvényünkben (pl. a céltartalék nem feltétlenül egyéb ráfordítás, hanem

- a céltartalék jogcíméhez igazodik, továbbá a végkielégítésre képzett céltartalék a személyi jellegű ráfordítások között jelenik meg),
- eltérést jelent, hogy az IAS/IFRS szerint nincs rendkívüli ráfordítás és bevétel kategória.

Minden ilyen tétel az egyéb bevételekben/ráfordításokban jelenik meg (IAS 1.):

- a közvetített szolgáltatások értéke az értékesítés árbevételét csökkenti (IAS 18.),
- a fizetendő osztalék nem jelenik meg az eredménykimutatásban, illetve az adózott eredmény tartalmazza. Ennek oka, hogy az IAS 10. standard szerint csak a fordulónapot megelőzően jóváhagyott osztalék jelenhet meg kötelezettségként és eredményhatással,
- az egyéb átfogó eredménytétel olyan sajátos elemeket tartalmaznak, amelyeknek az átértékeléséből adódó különbségek az IFRS szabályai alapján a realizálásig nem közvetlenül az eredményben jelennek meg, hanem a saját tőke tartalékai között. Például: a tárgyi eszközök átértékelési különbsége a saját tőke átértékelési tartalékában jelenik meg, mivel ez az átértékelési különbözet nem realizált. Realizálttá vagy az eszköz használatával, vagy értékesítésével válik, amikor már eredményhatást okoz.

A gazdálkodó egység az egyéb átfogó eredménytételt bemutathatja:

- adózás utáni értéken, vagy
- az adó levonását megelőzően, egy összegben megadva valamennyi tétel összevont nyereségadójának értékét.

Saját tőke változásának kimutatása

A saját tőke változásának kimutatásában a következőkre kell kitérni:

- az egyéb átfogó eredmény összes tétele, elkülönítve az anyavállalat tulajdonosainak és a kisebbségi részesedésnek felosztható összegeket,
- a saját tőke minden egyes elemére a visszamenőleges alkalmazás vagy a visszamenőleges újbóli megállapítások hatásai (IAS 8.),
- a tulajdonosokhoz tulajdonosi minőségükben kapcsolódó tranzakciók, elkülönítve az általuk tett hozzájárulásokat, és a részükre eszközölt kifizetéseket,
- a tőke minden egyes elemére a nyitó és záró egyenlegek bemutatása, minden egyes állományváltozást külön közzétéve.

Az adott időszak alatt a tulajdonosoknak elszámolt osztalék, illetve az egy részvényre jutó osztalék a gazdálkodó egység választásától függően kimutatható vagy a saját tőkeváltozások kimutatásában vagy a kiegészítő megjegyzések között.

Cash flow kimutatás

A cash flow információk alapot szolgáltatnak a felhasználók számára ahhoz, hogy felmérjék a gazdálkodó pénzeszköz és pénzeszköz-egyenértékes termelésre való képességét, valamint azt, hogy a gazdálkodó egységnek ezen cash flow-kat mire kell felhasználnia. Az IAS 7. standard tartalmazza a cash flow kimutatás prezentálására és közzétételére vonatkozó előírásokat.

Kiegészítő megjegyzések

A megjegyzéseket rendszerezett módon kell közzétenni. A mérleg, az átfogó eredménykimutatás, a tőkeváltozás kimutatása és a cash flow kimutatások minden elemét hivatkozásokkal kell ellátni. A megjegyzéseknek a következőkre kell kitérniük:

- információkat kell bemutatniuk a pénzügyi kimutatások elkészítésének alapjáról, valamint az alkalmazott számviteli politikáról;
- közzé kell tenniük azokat az IFRS-ek által előírt információkat, amelyek a pénzügyi kimutatásokban máshol nem szerepelnek; valamint
- elérhetővé kell tenniük a pénzügyi kimutatásokban máshol nem bemutatott, de a kimutatásokban szereplő információk megértése szempontjából fontos információkat.

A kiegészítő megjegyzések sorrendje

A bemutatott sorrendiség nem kötelező jellegű, de az általánosan elfogadott és javasolt sorrendet mutatja:

1. Nyilatkozat az IFRS-eknek való megfelelésről.
2. A számviteli politika főbb elemeinek bemutatása(pl.):
 - a pénzügyi kimutatások elkészítéséhez alkalmazott értékelési alapelvekhez
 - a pénzügyi kimutatások megértéséhez szükséges további értékelési eljárások bemutatása.
3. A kiegészítő információk a mérlegben, az átfogó eredménykimutatásban, a tőkeváltozás- és cash flow kimutatásokban bemutatott tételekre vonatkozóan.
4. Egyéb közzétételek, beleértve a függő kötelezettségek, a ki nem mutatott szerződéses elkötelezettségek, továbbá a nem pénzügyi jellegű közzétételeket (a gazdálkodó pénzügyi, kockázat-kezelési céljai és politikái [IFRS 7]).
5. Becslési bizonytalanságok forrásai: ezek a jövőre vonatkozó feltételezéseket és a fordulónapon fennálló egyéb becslési bizonytalanságokat jelentik. Bemutatásuk akkor szükséges, ha jelentős a kockázata annak, hogy lényeges módosítást idéznek elő az eszközök és kötelezettségek könyv szerinti értékében a következő pénzügyi év során.
6. Tőkére, tőke kezelésére vonatkozó információk közzététele: lehetővé teszik a pénzügyi kimutatás felhasználói számára a gazdálkodó tőkekezeléssel kapcsolatos célkitűzéseinek, politikáinak és folyamatainak értékelését.
7. Egyéb közzétételek:
 - a pénzügyi kimutatások közzétételre való jóváhagyásáig javasolt vagy jóváhagyott osztalék összegét, amely nem került a tulajdonosok részére történő kifizetésként megjelenítésre az időszak alatt, valamint a kapcsolódó egy részvényre jutó összegét;
 - bármely halmozódó elsőbbségi osztalék ki nem mutatott összegét.

Amennyiben máshol nincs közzétéve, úgy a gazdálkodónak közzé kell tennie az alábbiakat:

- a gazdálkodó címe és jogi formája, bejegyzésének országa, és bejegyzett székhelyének (vagy ha ez a székhelytől eltérő, tevékenysége elsődleges helyének) címe,
- működési területeinek és főbb tevékenységeinek leírása,
- az anyavállalat és a csoport legfőbb anyavállalatának megnevezése.

Beszámolók részei (kötelező elemek):

- mérleg,
- átfogó eredménykimutatás,
- saját tőke változását tükröző kimutatás,
- saját tőke összes változása,
- cash flow kimutatás (IAS 7.),
- kiegészítő melléklet a számviteli politika ismertetésével és magyarázatokkal együtt.

A kötelező elemek mellett rendszerint bemutatnak további információkat az üzleti stratégiára vonatkozóan vagy más környezetvédelmi riportokat csatolnak a beszámolóhoz.

A mérleg a vagyoni, pénzügyi, az eredménykimutatás a teljesítményre vonatkozó információkat tartalmazza az IAS 1. szerint előírt módon és bontásban. *A cash flow a pénzügyi helyzet* változásait tükröző információkat tartalmazza, az IAS 7. szerint előírt szerkezetben és módon.

A kiegészítő mellékletben addicionális információkról kell számot adni, illetve ha a beszámoló készítése során eltértek egyes standardoktól vagy nem vették figyelembe, annak érdekében, hogy a beszámoló valós képet mutasson, akkor ezekről is itt kell beszámolni.

Beszámolási időszak: Kötelező fordulónapot nem ír elő. Legalább évente kell beszámolót készíteni.

Beszámoló közzététele: A gazdálkodónak a beszámoló közzétételét illetően a fordulónapot követő hat hónapon belül eleget kell tennie.

2.7.3.2. IAS 2. Készletek

A standard célja

A készletek számbavételének előírása, útmutatás a bekerülési érték, az értékesítésig bekövetkező értékváltozások (nettó realizálható értékre való leírás) meghatározása, továbbá a pénzügyi kimutatásokban közzeendő információk körének bemutatása.

Jellemzői

A nemzetközi standard szerint a készletek olyan eszközök,

- amelyek a szokásos üzletmenetben megvalósuló értékesítésre tartanak,
- amelyek még az előállítás folyamatában vannak, de előállításuk célja szintén értékesítés,
- amelyeket a termelés vagy szolgáltatásnyújtás során felhasználnak (anyagok, áruk és egyéb erőforrások).

A magyar számviteli törvény előírásai szerint a készletek a vállalkozó tevékenységét közvetlenül vagy közvetve szolgáló olyan eszközök,

- amelyeket a rendszeres (szokásos) üzleti tevékenység keretében értékesítési céllal szereztek be, és azok a beszerzés és az értékesítés között változatlan állapotban maradnak (áruk, göngyölegek, közvetített szolgáltatások), bár értékük változhat,

- amelyek az értékesítést megelőzően a termelés, a feldolgozás valamely fázisában vannak (befejezetlen termelés, még ki nem számlázott szolgáltatások, félkész termékek) vagy már feldolgozott, elkészült állapotban értékesítésre várnak (késztermékek),
- amelyeket az értékesítendő termékek előállítása vagy a szolgáltatások nyújtása során fognak felhasználni (anyagok),
- használatba vételükig azok az anyagi eszközök (szerszám, műszer, berendezés, felszerelés, munkaruha, egyenruha, védőruha), amelyek a vállalkozó tevékenységét legfeljebb egy évig szolgálják,
- növendék-, hízó- és az egyéb állatok, amelyek a termelés (tartás) költségei eredményeként növekednek, gyarapszik a tömegük (súlyuk), függetlenül attól, hogy a vállalkozási tevékenységet mennyi ideig szolgálják,
- átsorolt befektetett eszközök,
- készletre adott előlegként az anyag- és áruszállítóknak, a közvetített szolgáltatást nyújtóknak, importbeszerzésnél az importálást végző vállalkozásnak átutalt és az előzetesen levonható általános forgalmi adót nem tartalmazó összeg.

Az összehasonlítás alapján megállapítható, hogy a tartalmi előírások a standard és a magyar szabályozás szerint azonosak, a Számviteli törvény definíciója azonban kissé részletesebb.

A standard szerint a készletek főbb csoportjai:

- kereskedelmi áruk,
- eladásra szánt föld, és egyéb ingatlan,
- késztermékek,
- befejezetlen termelés,
- anyagok,
- szolgáltató vállalkozás esetén azon szolgáltatások költsége, amelyek még nem kerültek kiszámlázásra, tehát árbevételt nem eredményeztek.

A magyar számviteli törvény alapján:

- anyagok,
- befejezetlen és félkész termékek,
- növendék-, hízó és egyéb állatok,
- késztermékek
- áruk,
- készletre adott előlegek.

A nemzetközi standard nem tartalmaz kötelező szabályt a készletekre adott előlegek mérlegben történő megjelentetésének helyére vonatkozóan.

A nemzetközi standard alapján a készleteket a bekerülési érték és a nettó realizálható érték közül az alacsonyabb értéken kell a könyvekben, illetve a mérlegben kimutatni. A bekerülési érték lehet a beszerzési ár, illetve előállítási költség a hozzájuk rendelhető egyéb közvetlen költségek összegét is ideértve.

A *nettó realizálható érték* a szokásos üzletmenetben becsült eladási ár, csökkentve az eszköz befejezéséhez és értékesítéséhez még várhatóan felmerülő költségekkel. A nemzetközi standard megállapítja, hogy a nettó realizálható értéket a legtöbb esetben

tételenként kell alkalmazni, bár kivételt tesz olyan esetekben, amikor kapcsolt árucsoportokról vagy hasonló tételokról van szó, amelyeket együttesen is jól lehet értékelni. Általános elvként megállapítható, hogy tételenként kell a bekerülési értéket összehasonlítani a nettó realizálható értékkel, nehogy bizonyos tételeken (amelyeknél a nettó realizálható érték meghaladja a múltbéli értéket) nem realizált eredmény ellentételezze az el nem számolt veszteséget, amellyel csökken az elszámolandó nettó veszteség. Több országban a nettó realizálható érték elnevezés alatt a bekerülési vagy a piaci érték közül az alacsonyabb összeget használják, ellentétben a nemzetközi standard bekerülési vagy nettó realizálható érték közül az alacsonyabb elnevezésével. *Helyettesítési költség*: egy tétel újra-előállításának költsége vásárlással vagy gyártással.

A következő példában ezen elvek alkalmazását mutatjuk be. A példában a helyettesítési költséget a készletérték legfőbb meghatározásaként használják, amikor az összeg kisebb a múltbéli bekerülési értéken meghatározott könyv szerinti értéknél. A helyettesítési költség az adott készlettel jövőbeni hasznosságának elfogadott mércéje, mivel annak beszerzési áringadozásai általában előrevetítik a kapcsolódó piaci árat is. Induljunk ki az A, B, C, D és E termékre vonatkozó következő információkból:

Az A tétel esetén a nettó realizálható érték a nemzetközi standard alapján $2,50 - 0,50 = 2,00$ € (becsült piaci ár mínusz a befejezéshez és az értékesítéshez szükséges költség). Ez történetesen megegyezik a múltbéli bekerülési értékkel, ami azt jelenti, hogy nem lenne szükség az érték helyettesítésére.

<i>(Értékek euróban)</i>					
Tétel	Bekerülési érték	Helyettesítési költség	Becsült piaci ár	Befejezéshez szükséges költség	Szokásos haszonkulcs (%)
A	2,00	1,80	2,50	0,50	24,0
B	4,00	1,60	4,00	0,80	24,0
C	6,00	6,60	10,00	1,00	18,0
D	5,00	4,75	6,00	2,00	20,0
E	1,00	1,05	1,20	0,25	12,5

Ha azonban nem veszik fel az érték helyettesítését, a következő időszakban az értékesítésen realizált profit $2,50 - 2,00 - 0,50 = 0$ €, amely szokatlanul alacsony nettó haszonkulcs volna, tekintve a 24%-os múltbéli haszonkulcsot. A szokásos haszonkulcs megőrzése érdekében, amely $0,60$ € ($2,50 \times 0,24$) lenne, a készletet le kellene írni $1,40$ euróra ($2,50 - 0,50 - 0,60$). Viszont a készlettel ismert tényleges helyettesítési értéke $1,80$ €, ami azt jelzi, hogy a szokásos 24%-os haszonkulcsot nem lehet megismételni az aktuális körülmények között.

Egyes standardalkotók szerint a készletet a bekerülési érték vagy a piaci érték közül az alacsonyabbikon kell elszámolni, ahol a piaci értéket a felső értéktől és az alsó bekerülési értéktől függő helyettesítési értéként, a felső értéket nettó realizálható értéként (Net Realizable Value, NRV) az alsó bekerülési értéket az NRV mínusz a szokásos haszonkulcs összegeként definiálják.

A példát folytatva, az előző táblázatban szereplő adatokkal kiszámítottuk a korábban részletesen bemutatott piaci értékeket. Megjegyezzük, hogy az elsődleges mércé

minden esetben a helyettesítési költség. Ha ez a felső és az alsó bekerülési érték közé csökken, a piaci értéket méri, amelyet azután a múltbéli bekerülési értékkel hasonlítanak össze. A bekerülési vagy a piaci érték közül az alacsonyabbikkal ezután a készletelem tényleges értékét számítják ki. *Ha a helyettesítési költség meghaladja a felső bekerülési értéket (D, E készlet esetén), akkor a felső bekerülési érték lesz az a piaci érték, amelyet legközelebb össze kell hasonlítani a múltbéli bekerülési értékkel. Ha viszont a helyettesítési költség alacsonyabb az alsó bekerülési értéknél (B, C készlet esetén), akkor az alsó bekerülési érték lesz az a piaci érték, amelyet legközelebb össze kell hasonlítani a múltbéli bekerülési értékkel.*

Készletértékek összehasonlító táblázata (Értékek euróban)						
Tétel	Bekerülési érték	Helyettesítési költség	NRV (felső bekerülési érték)	NRV – haszon = alsó bekerülési érték	Piaci érték	Bekerülési vagy piaci érték közül az alacsonyabb
A	2,00	1,80	2,00	1,40	1,80	1,80
B	4,00	1,60	3,20	2,24	2,24	2,24
C	6,00	6,60	9,00	7,20	7,20	6,00
D	5,00	4,75	4,00	2,80	4,00	4,00
E	1,00	1,05	0,95	0,75	0,95	0,95

Felső bekerülési érték: A bekerülési vagy a piaci érték közül az alacsonyabb értékűben a piaci érték határa a nettó realizálható érték. A piaci érték nem lehet magasabb a felső értéknél (nettó realizálható érték)

Alsó bekerülési érték: A bekerülési vagy piaci érték közül az alacsonyabb, a piaci érték határa a nettó realizálható érték, levonva belőle a szokásos hasznot.

A bekerülési ár elemei:

- vételár,
- vámok és egyéb adók,
- szállítási és kezelési költségek,
- egyéb költségek, amelyek közvetlenül a késztermékek, anyagok, szolgáltatások megszerzéséhez kapcsolódnak.

A bekerülési érték nem tartalmazhatja a készletbeszerzéshez közvetlenül kapcsolódó árfolyam-különbségek összegét.

Az árengedmények, rabattok összegei csökkentik a beszerzési árat, ha az közvetlenül a készletbeszerzéshez kapcsolódik.

A magyar számviteli törvény előírásai a készletek bekerülési értékére vonatkozóan hasonlóan, azonban sokkal részletesebben határozza meg a bekerülési érték elemeit.

A nemzetközi standard alapján az *előállítási költség* tartalma:

- közvetlen anyagköltség,
- közvetlen bérköltség,
- felosztott fix és változó termelési általános költségek, amelyek a termék előállításával kapcsolatosak.

A *fix általános* költségek azok a költségek, amelyek a termelési mennyiség változásának ellenére viszonylag állandóak maradnak. A fix költségek jellemzően rövid távon állandóak, hiszen bizonyos termelési mennyiség növekedése esetén a fix költségek összege is emelkedik és az új szinten állandósul, ezért nevezik e költségeket lépcsőzetesen változó költségeknek is. Például az értékcsökkenési leírás összege, a karbantartási költségek és a gyár, a termelő részelt adminisztratív és igazgatási költsége.

A fix általános költségek felosztása a termelőeszközök jellemző kapacitása alapján történik. A kapacitás egy átlagos termelési mennyiséget jelöl meghatározott idő vagy termelési periódus alatt szokásos működési, termelési feltételek mellett, figyelembe véve a karbantartási idő miatti tervezett kapacitás kiesést. A tényleges termelési mennyiséget akkor lehet alkalmazni a felosztásnál, ha megközelíti a szokásos, jellemző kapacitást.

Az alacsony termelési szint vagy a nem működő gépek költsége nem növelheti az egy egységre jutó felosztott fix általános költséget. Tehát, ha például a termelési fix általános költség összege 100 €, a jellemző termelési mennyiség 10 darab, akkor a felosztott általános fix költség 10 €/db. Ha valamilyen ok miatt a termelési szint átmenetileg 5 egység, akkor a felosztott általános költség összege nem nő 20 €/db összegre, hanem marad 10 €/db szinten, a fennmaradó összeg pedig nem kerül felosztásra, hanem felosztás nélkül ráfordításként kerül elszámolásra.

E logikának az az alapja, hogy így a készletek értéke a fix költségek felosztása miatt nem egy túlértékelt, magas értékben megállapított készletértéket fog mutatni. Ez fordítva is igaz. Ha a termelési volumen szokatlanul, kiemelkedően magas, akkor a fix általános költség felosztott összege az egy egységnyi készletre vonatkozóan csökkenni fog, így a készletek nem kerülnek felértékelésre.

Változó költség például a közvetett anyag- és bérköltség. Ezen belül degresszív a rezsiköltség, progresszív a túlórapótlék. A változó termelési költségeket a termelőeszközök tényleges használata alapján osztják fel.

Ha a termékek egymással összekapcsolódnak, iker- vagy melléktermékek keletkeznek, akkor gyakran nem mérhető elkülönülten a költségük. A költségek felosztása történhet például az egyes termékek eladási ára alapján vagy azon a termelési szinten, amikor a termékek különválaszthatóak vagy a termelés befejezésekor. A standard alapján a melléktermék gyakran immateriális jószág. Ebben az esetben a melléktermék nettó realizálható értéken értékelhető, és a főtermék költségéből a nettó realizálható érték, mint megállapított költség levonásra kerül.

A standard alapján az egyéb költség összege csak olyan mértékben számítható be a készletek értékébe, amely ahhoz szükséges, hogy a készlet az adott helyre és adott állapotba hozható legyen. Például a termeléssel közvetlen kapcsolatban álló költségek, illetve a speciális igényeknek megfelelő termék tervezésének költsége is a készletek bekerülési értékének része, ha ezek a költségek ahhoz szükségesek, hogy a készlet az adott helyre és adott állapotba hozható legyen.

Valós érték

Az az összeg, amelyért jól tájékozott, üzleti szándékkal rendelkező felek között szokásos piaci feltételek szerint lebonyolított ügylet keretében egy eszközt el lehet cserélni, vagy egy kötelezettséget rendezni lehet. A valós érték azt az összeget mutatja, amennyiért ugyanezt a készletet jól tájékozott, üzleti szándékkal rendelkező eladók és vevők között

a piacon el lehet cserélni. A készletek nettó realizálható értéke nem feltétlenül egyezik meg az értékesítési költségekkel csökkentett valós értékkel.

A következő költségek *nem részei* a bekerülési értéknek:

- szokatlanul magas hulladék értéke,
- raktározási költségek, kivéve ha az a termelési folyamat része (pl. borászat, sajtgyártás),
- adminisztratív, igazgatási költségek,
- értékesítési költségek.

Szolgáltatásnyújtás esetén a készletek értéke elsősorban személyi jellegű ráfordításokat tartalmaz. A bér és egyéb költség, amely az értékesítéshez és az általános adminisztrációhoz, irányításhoz kapcsolódik, nem lehet része a bekerülési értéknek, hanem az adott időszak ráfordítása.

A magyar számviteli törvény értelmében a saját termelésű készleteket közvetlen előállítási költségen szabad értékelni. Részei:

- a termék előállítása, üzembe helyezése, bővítése, rendeltetésének megváltozása, átalakítása, eredeti állagának helyreállítása során közvetlenül kapcsolódnak,
- az előállítással bizonyíthatóan szoros kapcsolatban vannak,
- az eszközre megfelelő mutatók, jellemzők alapján feloszthatók.

Értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségeket a közvetlen önköltség nem tartalmazhatja.

A számviteli törvény nem foglalkozik az általános költségek felosztásának kérdésével.

A nemzetközi standard az általános költségek egy részének felosztásával a készleteket a közvetlen önköltségük fölött, szűkített vagy teljes önköltségen értékeli. A nemzetközi standard és a magyar számviteli törvény is a készletek értékeléséhez a *FIFO* és az *átlagár* módszereket engedélyezi.

A nemzetközi standard alapján a készletek bekerülési értékét csökkenteni kell, ha a készlet értéke várhatóan nem fog megtérülni, például ha az megsérült, részben vagy teljesen elavult, eladási ára csökkent, becsült előállítási költsége növekedett. Tehát azért kell az értékvesztést elszámolni a készletek után, mivel az eszköz nyilvántartási értéke nem haladhatja meg azt az összeget, amely értékesítésük, használatuk során realizálható.

Az értékvesztést minden évben vizsgálni kell, és minden évben meg kell becsülni a nettó realizálható értéket. Ha azok a körülmények, amelyek az előző időszakban az értékvesztés elszámolását okozták, megszűntek, akkor az értékvesztést vissza kell írni.

A magyar számviteli törvény értelmében ha a vásárolt készlet bekerülési ára, illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert tényleges piaci értéke, akkor azt a mérlegben a tényleges piaci értéken, ha pedig a saját termelésű készlet bekerülési (előállítási), illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert és várható eladási ára, akkor azt a mérlegben a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett, várható támogatásokkal növelt eladási áron számított értéken kell kimutatni. A készlet értékét a különbözet értékvesztéskénti elszámolásával kell csökkenteni. Továbbá ha a vásárolt készlet bekerülési (beszerési) értékét, illetve könyv szerinti értékét, valamint a saját termelésű készlet bekerülési (előállítási) értékét csökkentetten kell a mérlegben szerepeltetni, ha a készlet a vonatkozó előírásoknak (szabvány, szállítási feltétel, szakmai előírás), illetve

eredeti rendeltetésének nem felel meg, ha megrongálódott, feleslegessé vált. A készlet értékének csökkentését értékvesztés elszámolásával addig a mértékig kell elvégezni, hogy a készlet a használhatóságnak, értékesíthetőségnek megfelelő, mérlegkészítéskor, illetve a minősítéskor ismert paci értéken, legalább haszonanyagáron, illetve hulladékértéken szerepeljen a mérlegben.

Amennyiben a készlet piaci értéke jelentősen és tartósan meghaladja a könyv szerinti értékét, a különbözetet a korábban elszámolt értékvesztés visszairásával csökkenteni kell. Az egymással nem keveredő készleteket, valamint az elvégzett szolgáltatásokat egyedileg, a tényleges bekerülési értékükön kell értékelni, amennyiben az nem haladja meg a készlet nettó realizálható (piaci) értékét. A jelen standard külön nem említi a csereügyletben vagyoni hozzájárulásként kapott készletek értékének meghatározását.

A nemzetközi standard bizonyos esetekben megengedi, hogy a készlet értéke *egyedileg* is meghatározható legyen. Ilyen például:

- *standard költség módszer*: az anyagok, a munkaerő, egyéb erőforrások felhasználásának, a hatékonyságnak és a kapacitásnak általános szintjét veszik alapul. Ezek az elemek folyamatos felülvizsgálatra kerülnek, és ha szükséges, az aktuális körülményeknek megfelelően módosítják őket.
- *kiskereskedelmi módszer*: olyan kiskereskedelmi készletek értékesítésére használják, amelyek forgási sebessége gyors, nagy mennyiségűek, és amelyek árrése hasonló, és nem lenne értelme más költségelszámolási módszert alkalmazni. A készlet költségét úgy számítják, hogy az eladási árat csökkentik a bruttó árrés százalékaival.

A készlet bekerülési értékének összetevői a beszerzéssel, az előállítással kapcsolatos költségek, továbbá minden olyan egyéb költség, amely a készletnek adott helyre és állapotba hozásával összefügg. A beszerzési ár tartalmazza az engedményekkel csökkentett vételárat, a vámokat és az adókat (kivéve a vásárlást követően az adóhatóságtól visszaigényelhető adót), a szállítási, rakodási és az egyéb olyan költségeket, amelyek a beszerzéshez közvetlenül kapcsolódnak, vagy megfelelő módszerrel feloszthatók a megvásárolt anyag- és árukészletekre, szolgáltatásokra. A külföldi pénzürtékben számlázott beszerzések esetében a nyilvántartásba vétel a beszámoló pénznemében, az ügylet időpontjában érvényes átváltási árfolyammal átszámítva történik. Amennyiben a vállalkozás él a 23. IAS-ben felkínált lehetőséggel, akkor a hitelfelvételi költségek is aktiválhatók.

A saját termelésű készletek előállítási költségének összetevőit a standard az EU negyedik irányelvétől eltérően fogalmazza meg, de valójában közvetlen önköltségen értékeli. A magyar számviteli törvényben is a közvetlen önköltség (a termelőelőállításal és a szolgáltatásnyújtással kapcsolatos üzemi költségek felosztásával együtt) szerepel. Az előállítási költséget a standard szerint az értékelés tárgyával kapcsolatban közvetlenül felmerülő költségeken kívül az anyagoknak késztermékké való átalakításához szükséges, megfelelő módszerrel felosztott fix (a termelés mennyiségétől független) és változó (a termeléssel arányosan alakuló) üzemi általános költségek összegében kell meghatározni. A fix költségek felosztását a kapacitások átlagos kihasználását alapul véve kell meghatározni. A fel nem osztható üzemi általános költségeket az eredmény terhére kell elszámolni. A tevékenység során felmerülő költségek csak olyan mértékben vehetők a készlet bekerülési értékében figyelembe, amely mértékben azok szükségesek

voltak a termék értékeléskori helyzetébe és állapotába hozásához. Ezért nem lehet a termék bekerülési értékében aktiválni:

- a termelés csökkenése, az állásidők miatti költségeket,
- a hulladékok értékét,
- a raktározási költségek többségét,
- a kutatási költségeket, és a legtöbb esetben a kísérleti fejlesztés költségét,
- az igazgatási költségeket,
- az értékesítési költségeket.

Növelheti azonban a készletek értékét az – igazgatási, az értékesítési feladatokra jutó költségek nélkül számított – üzemi általános költségek megfelelő felosztásával:

- a hibás gyártmányok javítási költsége,
- a bérleti díj,
- a közüzemi szolgáltatások díja,
- az üzem takarításának költsége,
- a minőségellenőrök, a garanciális szolgáltatást végzők bére,
- a tárgyi eszközként nem aktivált munkaeszközök költsége stb.

A 2. IAS szerint a készletek között kell számításba venni a még be nem fejezett (ki nem számlázott) szolgáltatásokat. E szolgáltatások bekerülési értéke elsődlegesen a szolgáltatásban közvetlenül foglalkoztatott személyek (ideértve az ellenőrzést végző személyeket is) munkabéréből és az ahhoz kapcsolódó egyéb költségekből, valamint a felosztható üzemi általános költségekből áll. A szolgáltatás értékében sem szabad figyelembe venni adminisztrációs költségeket.

Közzétételi kötelezettség

A készletekkel kapcsolatban közzendő információk köre:

- számviteli politika készletekre vonatkozó specialitásai,
- készletek csoportosítása fajták szerint,
- nettó realizálható értéken értékelt készletek állománya,
- átmenő tételek készleteket érintő összege,
- kötelezettségek fedezetére elkülönített készletérték (zálogtárgyak).

Magyar vonatkozások

A magyar számviteli szabályozásban a készletek között mutatjuk ki a biológiai eszközöket, az erdészeti termékeket, ásványokat.

A nem realizálható érték fogalma hazánkban hiányzik, helyette a vásárolt készleteknél a piaci értékre, saját termelésű készleteknél a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett, várható támogatásokkal növelt eladási árra történik hivatkozás.

Az átalakítás költségeit a magyar szabályozás külön nem nevesíti, illetve az értékvesztéssel csökkentett bekerülési értéknek része, a közvetlenül felhasznált anyagok értékével együtt képezi a bekerülési értéket.

A nettó realizálható értékre történő leértékelés a magyar gyakorlatban az értékvesztés elszámolását jelenti.

A magyar szabályozás kötelezően előírja a készletkategóriákat, beleértve az állapotokat és a készletre adott előlegeket is, a standardtól eltérően.

A hitelfelvételi költségek nem része a bekerülési értéknek, mivel a készlet beszerzéséhez a magyar gyakorlatban általában nem kapcsolódik közvetlenül hitelfelvétel.

A *magyar számviteli* törvény 47–51. §-ai összefoglalják a bekerülési érték megállapításának szabályait, ahol a fő szempont az üzembe helyezőség, a raktárba történő beszállításig felmerült költségeknek – ideértve a hitelfelvételi költségeket is – az eszközzel való egyedi kapcsolata. Amennyiben a beszerzés, az előállítás költsége közvetlenül, vagy közvetetten, de megfelelő módszerrel az eszközre felosztható módon kapcsolódik az értékelés tárgyához, akkor azt a bekerülési értékbe be kell számítani. Árfolyamveszteség csak a vagyoni értékű joghoz, vagy tárgyi eszközhöz közvetlenül kapcsolódó devizahitel esetében számolható el az eszköz bekerülési értékében, annak üzembe helyezőségig, használatba vételéig, de ez már a mérlegfordulónapi értékelés feladatai közé tartozik.

Az *EU* negyedik irányelvének 39. cikke a forgóeszközök értékelésére előírja a bekerülési értéken való értékelést, amely szerint a beszerzési költségekbe a vételár mellett a mellékköltségek is beletartoznak. Az előállítási költséget a nyers-, a segéd-, és az üzemanyagok beszerzési költségei és az adott termékre közvetlenül elszámolható költségek összegezésével kell megállapítani. Az előállítási költségekhez a gyártás idején felmerült közvetett költségek elfogadható, arányos része is hozzászámítható. Az értékesítési költségek az előállítási költségek között nem vehetők figyelembe. Nem tartalmaz viszont az irányelv előírást az átszámítási árfolyamkülönbözetek kezelésére.

2.7.3.3. IAS 7. Cash flow kimutatás

A standard célja

A standard cash flow kimutatás formájában írja elő az információnyújtást a gazdálkodó pénzeszközeiben és a pénzeszköz egyenértékeseiben bekövetkezett múltbeli változásokról, amely az adott időszaki cash flow-kat működési, befektetési és finanszírozási tevékenységekből származó cash flow kategóriákba sorolja. Alapvető célja, hogy a cash flow kimutatás olvasói, felhasználói, különösen a befektetők és a hitelezők, mérlegelni tudják, hogy várhatóan tud-e majd a gazdálkodó a jövőben cash flow-t generálni, képes-e eleget tenni kötelezettségeinek, ezen túlmenően tud-e majd osztalékot fizetni, értelmezni tudják a pénzeszköz be- és kiáramlás közötti eltérések okát, átlássák az egység befektetési és finanszírozási tevékenységének pénzügyi aspektusait.

Jellemzői

A cash flow kimutatás a vállalkozás pénzeszközeiben és pénzegegyenértékeseiben bekövetkezett változásokat foglalja össze, különböző kategóriákba sorolva a változásokat okozó tételeket.

A standard előírása szerint a *pénzeszközök* tartalmazzák a pénztári készpénzállományt és a látra szóló betéteket.

A *pénzeszköz-egyenértékese*k jellemzői:

- rövid távú (a standard példája szerint maximum 3 hónapos lejáratú),

- magas likviditású befektetések,
- amelyek könnyen ismert összegű készpénzre válthatók át,
- és amelyeknél elhanyagolható az értékváltozás kockázata,
- alapvetően rövid lejáratú kötelezettségek teljesítéséhez tartják.

Az IAS 7. a cash flow-k három csoportját azonosítja:

- *működési tevékenység cash flow-ja,*
- *befektetési tevékenység cash flow-ja,*
- *finanszírozási tevékenység cash flow-ja.*

A *működési tevékenység* a gazdálkodó fő bevétel-termelő tevékenységei és azok az egyéb tevékenységei értendők, amelyek nem befektetési vagy finanszírozási tevékenységek.

A standard szerint a gazdálkodó a működési tevékenységből származó cash flow levezetésére két módszer közül választhat:

- *Direkt módszer:* amellyel a bruttó készpénzbevételek és a bruttó készpénzkifizetések főbb kategóriáit mutatja be; vagy
- *Indirekt módszer,* amellyel a nettó nyereséget vagy veszteséget módosítják:
 - a nem készpénz jellegű tranzakciók hatásaival,
 - a múltbeli vagy jövőbeni működési pénzbevételek vagy -kifizetések aktív vagy passzív időbeli elhatárolásaival,
 - és a befektetési vagy finanszírozási cash flow-kal kapcsolatos bevételi vagy kiadási tételekkel.

Az indirekt módszerrel a működési tevékenységekből származó nettó cash flow-t a nettó nyereségnek vagy veszteségnek az alábbiak hatásaival történő módosításával határozzák meg:

- az adott időszak alatt a készletekben, valamint a működési követelésekben és kötelezettségekben történt változások;
- nem készpénz-tételek:
 - értékcsökkenés,
 - céltartalékok,
 - halasztott adók,
 - nem realizált árfolyam nyereségek és -veszteségek,
 - társult vállalkozások fel nem osztott nyeresége,
 - kisebbségi részesedések, és
 - minden egyéb olyan tétel, amelyhez kapcsolódó pénz hatások, befektetési vagy finanszírozási cash flow-k.

A standard a direkt módszer alkalmazását javasolja, ám a gyakorlatban elterjedtebb az indirekt módszerrel levezetett cash flow kimutatás.

A *befektetési tevékenység* a hosszú lejáratú eszközök és a pénzeszköz-egyenértékesek között nem szereplő egyéb befektetések vásárlása és értékesítése.

A *finanszírozási tevékenységek* közé olyan tevékenységek tartoznak, amelyek eredményeképpen változások állnak be a gazdálkodó saját tőkéjének és felvett kölcsöneinek nagyságában és összetételében.

Az alábbi működési, befektetési vagy finanszírozási tevékenységből származó cash flow-k *nettó módon* mutathatók be:

- a vevők nevében történő pénzbevételek és -kifizetések, ha a cash flow inkább a vevő, mint a gazdálkodó tevékenységeit tükrözi,
- látra szóló letétek elfogadása és visszafizetése egy banknál,
- az olyan tételekre vonatkozó pénzbevételek és -kifizetések, amelyekben a forgalom gyors, az összegek nagyok és a lejáratok rövidek,
- a hitelkártya-ügyfelekkel kapcsolatos hitelösszegek.

A *külföldi pénzeszközben kifejezett tranzakciók cash flow-ját* a gazdálkodó funkcionális pénznemében kell elszámolni a cash flow napján érvényes átváltási árfolyamot alkalmazva. A külföldi pénznemben kifejezett cash flow-kat az IAS 21. Az átváltási árfolyamok változásainak hatásai standarddal összhangban kell bemutatni, amely alapján nem kizárólag a napi tényleges árfolyam alkalmazása lehetséges, hanem olyan árfolyamé is, amely megközelíti a tényleges árfolyamot (bizonyos időszakra vonatkozó súlyozott átlagos átváltási árfolyam).

A külföldi pénzeszközök év végi átértékeléséből adódó árfolyamkülönbséget a cash flow elkülönítetten tartalmazza, annak érdekében, hogy a pénzeszközök nyitó és záró értékének egyeztetése elvégezhető legyen.

A *kapott, fizetett kamatból és osztalékokból származó cash flow*-kat elkülönülten kell közzétenni és következetes módon kell besorolni. A következetesség azt jelenti, hogy az egymást követő években a besorolás nem változhat.

A kamatok és osztalékok megjelenhetnek akár a működési, befektetési vagy finanszírozási tevékenység részeként:

- a kapott, fizetett kamat, illetve kapott osztalék:
 - a pénzügyintézetek általában működési cash flow-ként sorolják be ezen tételeket, egyéb gazdálkodóknál azonban még nincs teljesen egységes alkalmazás,
- besorolhatók működési cash flow-ként, mivel a nettó nyereség vagy veszteség meghatározásában kerülnek figyelembevételre,
- finanszírozási és befektetési cash flow-ként is besorolhatók, mivel finanszírozási források megszerzésének ráfordításai vagy befektetések hozamai.

A kifizetett osztalékok besorolhatók:

- finanszírozási cash flow-ként, mivel finanszírozási források beszerzésének költségei, vagy
- a működési tevékenységből származó cash flow-ként is, hogy segítséget nyújtsanak a felhasználóknak a gazdálkodó működési cash flow-ból történő osztalékfizetési képességének meghatározásában.

A cash flow kimutatáshoz kapcsolódó főbb közzétételek

A gazdálkodónak közzé kell tennie:

- a pénzeszközök és pénzeszköz-egyenértékesek összetevőit,
- a cash flow kimutatásában szereplő összegek összevetését a mérlegben bemutatott megfelelő tételekkel,
- a vállalatcsoport számára rendelkezésre nem álló pénzeszközöket és pénzeszköz-egyenértékeseket,

- a jövőbeni működési tevékenységekhez és a tőkekötelezettségek rendezéséhez rendelkezésre álló, le nem hívott hitelkeretek összegét, ezen keretek felhasználásának bármely korlátait,
- minden egyes bemutatott üzleti és földrajzi szegmens működési, befektetési és finanszírozási tevékenységeiből származó cash flow-inak összegét.

Magyar vonatkozások

A hazai számviteli szabályozás nem a működési tevékenység cash flow-járól, hanem a szokásos tevékenységből származó pénzeszközváltozásról szól. A finanszírozási tevékenysége cash flow-ja a pénzügyi műveletekből származó pénzeszköz változása elnevezést kapta. Ennek alapvető problémája, hogy a pénzügyi tevékenység mást jelent, mint a finanszírozási tevékenység. A pénzügyi tevékenységből származó pénzeszközváltozás így a finanszírozáshoz kapcsolódó tranzakciókon túl tartalmazni fogja a gazdálkodó befektetett pénzügyi és a szabad pénzeszközeivel történő gazdálkodás hatását is (pl. hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök és elhelyezett bankbetétek törlesztése, beváltása).

2.7.3.4. IAS 8. Számviteli politika, számviteli becslés és változásai, számviteli hibák

A standard célja

Egyrészt felállítani a számviteli politika megválasztásának és módosításának kritériumait, másrészt meghatározni a számviteli politika változásának, a számviteli becslések változásainak és a hibák javításának számviteli kezelését és közzétételét.

Jellemzői

A számviteli politika fogalma: A gazdálkodó egység által a pénzügyi kimutatások elkészítésére és bemutatására alkalmazott sajátos elvek, alapok, konvenciók, szabályok és gyakorlat.

A számviteli politika kialakításánál meg kell vizsgálni, hogy az adott tranzakcióra van-e vonatkozó standard vagy értelmezés.

A standard szabályozza, hogy milyen forrásokra és milyen sorrendben kell/lehet támaszkodnia a vezetésnek a releváns és megbízható számviteli politika kiválasztásakor.

Kötelező:

- hasonló vagy kapcsolódó tételekre érvényes standardok, értelmezések, útmutatások,
- az IASB Keretelvek.

Választhatóan:

- hasonló keretelvek szerint standardokat alkotó szervezetek legújabb kiadványai,
- egyéb számviteli szakirodalom,
- elfogadott iparági gyakorlat.

A számviteli politika egy adott ország számviteli beszámolóira vonatkozó makroszintű szabályrendszere tagolástani és értéktani választási lehetőségei közül az egyik változat adaptálása.

A számviteli politika a gazdálkodó által a pénzügyi kimutatások elkészítésére és bemutatására alkalmazott sajátos elvek, alapok, konvenciók, szabályok és gyakorlat.

Az alkalmazott számviteli politika főbb elemeit, kivonatát szükséges a beszámolás során közzétenni, hogy a felhasználók számára egyértelmű legyen, a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről alkotott kép az adott szabályrendszer keretei között milyen mérési/minősítési rendszer eredménye.

A számviteli politika értelmezése esetén nem kerülhető meg, hogy a választási lehetőségek közül melyek a tisztán számviteli politika és melyek a számviteli becslés témakörébe tartozóak. A gazdálkodó tevékenysége ugyanis magában hordozza a bizonytalanságot, amelynek következtében a számviteli beszámolók számos tétele nem mérhető közvetlenül és pontosan, hanem csak becsülhető (pl. céltartalékolás mértéke, követelések behajthatósága stb.).

A gazdálkodónál hasonló tranzakciókra, egyéb eseményekre és kondíciókra következetesen azonos számviteli politikát kell kiválasztani és alkalmazni. Például az IAS 2. Készletek standard FIFO vagy a súlyozott átlagos bekerülési érték formula alkalmazásával kapcsolatos előírás, amely szerint a gazdálkodónak a hasonló jellegű és rendeltetésű készletére azonos formulát kell alkalmazni, azonban az eltérő jellegű és rendeltetésű készletekre kifejezetten indokolt lehet eltérő formula használata. Az egyes beszámolási időszakok során ugyanazt a számviteli politikát alkalmazza, kivéve a standard által meghatározott eseteket:

- valamely standard vagy értelmezés előírja azt, vagy
- a módosítás javítja a beszámolóban megjelenő információk minőségét.

Például egy gazdálkodó 2008. január 1-jétől a hitelköltségek aktiválása helyett az eredmény terhére történő elszámolás mellett döntött. Eddig egy még használatba nem vett technológiai berendezés esetén tőkésítette csak a hitelköltségeket, 2006-ban 1000 €, 2007-ben 1500 € összegben. 2006. december 31-én a berendezés könyv szerinti értéke 40 000, a felhalmozott eredmény 20 000 €, amíg 2007. december 31-én 50 000 €, illetve 30 000 € volt. 2008-ban a berendezéssel kapcsolatos hitelköltség 2000 € összeget mutatott, amíg az adózás előtti eredmény 5000 € volt, a berendezést egy 10 000 € értékű beállítási munkát követően 2008. december 31-én vették használatba. Egyszerűsítés miatt a vizsgált években a társasági adó kulcsa 0%, és más hitelköltség nem merült fel. A gazdálkodó üzleti éve egybeesik a naptári évvel és a pénzügyi kimutatásokban két üzleti évet mutat be egyszerre.

Kérdés

Hogyan jelenik meg a 2008. évi Mérlegben, Eredménykimutatásban és a Saját tőke változás kimutatásban a számviteli politika módosítása?

Megoldás

2006-ban a berendezés könyv szerinti értéke 1000 euróval alacsonyabb, amíg a finanszírozás költsége ennyivel magasabb lett volna. 2007-ben a berendezés könyv szerinti értéke és finanszírozási költsége 1500 euróval módosult volna. A 2008. évi pénzügyi

kimutatásokban a bemutatott legkorábbi időszak kezdőpontja 2007. január elseje, amikorra vonatkozóan a nyitó adatokat át kell dolgozni. A 2007. január 1-jén a berendezés átdolgozott nyitó adata 39 000 €, az 1000 € korrekciót a felhalmozott eredménnyel szemben kell elszámolni, amely így 19 000 €-ra módosul.

A mérlegben 2007. december 31-ére vonatkozóan a berendezés értéke $40\,000 - 1000 - 1500 = 37\,500$ €, a felhalmozott eredményé pedig $30\,000 - 1000 - 1500 = 27\,500$ €, 2008. december 31-ére pedig $37\,500 + 10\,000 = 47\,500$ €, illetve $27\,500 + 5000 = 32\,500$ €. Az eredménykimutatásban 2007-re a finanszírozás költsége 1500 €, az időszaki eredmény $30\,000 - 20\,000 - 1500 = 8500$ €, 2008-ra 2000 €, illetve 5000 €. A saját tőke változás kimutatásban a felhalmozott eredmény 2007-január elsejei nyitó adata 20 000 €, a számviteli politika változás miatti korrekció 2007. január 1-jére vonatkozóan 1000 €, a felhalmozott eredmény 2007. január elsejei korrigált értéke 19 000 €. A 2007. évi növekedés időszaki eredményből 8500 €, 2007. december 31-ei értéke 27 500 €. A felhalmozott eredmény 2008. január elsejei (eredeti) nyitó adata 30 000 €, a számviteli politika változás miatti korrekció 2008. január elsejére vonatkozóan 2500 €, a felhalmozott eredmény 2008. január elsejei korrigált értéke 27 500 €, 2008. évi növekedése időszaki eredményből 5000 € és 2008. december 31-i értéke 32 500 €.

A számviteli politika változtatása

A standard szigorúan szabályozza, hogy mely esetekben lehetséges a számviteli politika változtatása. Ezek alapján a számviteli politika akkor változtatható meg, ha valamely standard vagy értelmezés írja elő, vagy ha a változás a pénzügyi kimutatások valódiságát, megbízhatóságát növeli.

Nem minősül a számviteli politika megváltoztatásának a számviteli politika módosítása olyan események, ügyletek szabályozása miatt, amelyek alapvetően eltérnek a korábban bekövetkezett eseményektől, ügyletektől és új számviteli politika bevezetése olyan eseményekre, ügyletekre, amelyek az eddigiek során nem következtek be vagy nem minősültek jelentősnek.

A standard szabályainak értelmében a számviteli politika változtatásának hatását minden esetben *visszamenőlegesen* kell kimutatni a pénzügyi kimutatásokban, módosítva az eredménytartalék nyitó összegét.

Ha azonban létezik egy standardban vagy értelmezésben átmeneti előírás a változás kezelésére, akkor e szerint kell eljárni. Ha átmeneti rendelkezés nincs, akkor minden esetben visszamenőlegesen kell alkalmazni a hatályos szabályokat.

Előfordulhat, hogy a visszamenőleges alkalmazás kivitelezhetetlen, mert: az információk eltérő szerkezetben kerültek összegyűjtésre és az újra-előállításuk nem lehetséges feltételezéseket igényelne arról, mi lett volna a vezetés szándéka a korábbi időszakokban, mivel a vezetés jelenlegi szándékára vonatkozó információkat nem lehet felhasználni, olyan hosszú idő telt el, hogy a becslések nem megbízhatóak.

A számviteli politika változtatásának közzétételei

A számviteli politika változtatásával kapcsolatban számos kiegészítő információt kell közzétenni:

- a változtatást okozó standard vagy értelmezés megnevezését, vagy annak okait, hogy az új számviteli politika alkalmazása miért biztosít megbízhatóbb és relevánsabb információt,
- ha volt átmeneti rendelkezés, akkor az erre történő hivatkozást és a rendelkezés jellegét,
- a számviteli politikában bekövetkezett változás jellegét,
- amennyiben kivitelezhető, a módosítás összegét a tárgyidőszakra, valamint minden bemutatott korábbi időszakra vonatkozóan a pénzügyi kimutatások valamennyi érintett sorára és az egy részvényre eső eredményre vonatkozóan;
- ha a visszamenőleges alkalmazás valamely korábbi időszakra vonatkozóan nem kivitelezhető, akkor azon körülményeket, amelyek ehhez a helyzethez vezettek, valamint annak leírását, hogy a számviteli politika változása mikortól és hogyan került alkalmazásra.

Ha a gazdálkodó egy már kiadott, de még nem hatályos új standardot vagy értelmezést még nem alkalmaz, akkor közzé kell tennie ennek tényét, valamint megbízható információkat arra vonatkozóan, hogy új standard vagy értelmezés alkalmazása milyen hatással lesz az egység pénzügyi kimutatásaira a kezdeti alkalmazás időszakában.

A számviteli becslés

Fogalma: A számviteli információk elsődleges célja, hogy megbízhatóságuk, pontosságuk révén a vállalkozás valós helyzetéről tájékoztassák a beszámoló felhasználóit. Azonban a megbízható, valós kép nem kizárólag tényadatokon alapuló elszámolásokkal biztosítható. Megfelelően óvatos és körültekintő alkalmazással a becslés elkerülhetetlen a számvitel rendszerében. Becsléssel állapítjuk meg például a kétes követelések után elszámolandó értékvesztés összegét, az eszközök hasznos élettartamát, leírási kulcsát, a céltartalékok képzett összegét.

Számviteli becslés változása

A *számviteli becslés változása* alatt valamely eszköz vagy kötelezettség könyv szerinti értékének, vagy az eszköz időszaki felhasználásának azon módosításait kell érteni, amelyek az eszközök és a kötelezettségek jelenlegi helyzetének értékelésén, illetve a kapcsolódó jövőbeni hasznok és kötelezettségek mérlegelésén alapulnak.

A gazdálkodás, működés folyamatában azonban a becsléskor fennálló körülmények megváltozhatnak; új vagy módosult információk válnak ismertté, újabb tapasztalatokat szerez a vállalkozás. A becslés változásának a hatását a számvitel nyelvére is le kell képezni, a becslött értékeket, százalékos adatokat szükség esetén módosítani kell.

A számviteli becslés változásának hatását *soha nem kell visszamenőlegesen* érvényesíteni az elszámolásokban. Az adott időszak elszámolásait kell módosítani, illetve a jövőbeni időszakok adatait kell a változás hatásával korrigálni, ha a változtatás nem kizárólag egy beszámolási időszakot érint.

Az üzleti tevékenységek által hordozott bizonytalanság miatt a pénzügyi kimutatások számos tétele nem mérhető pontosan, hanem csak becsülhető. Az ésszerű becslések a

pénzügyi kimutatások elkészítésének szükséges velejárói, azok nem csorbítják a kimutatások megbízhatóságát. A standard példászerűen említi, hogy:

- a kétes követelések,
- a készlet avulása,
- a pénzügyi eszközök és pénzügyi kötelezettségek valós értéke,
- az értékcsökkenthető eszközök hasznos élettartama vagy az általuk megtestesített jövőbeni gazdasági hasznok felhasználásának ütemezése, illetve
- a garanciális kötelezettségek
kapcsán szükség lehet ésszerű becslésekre.

Például valamely gazdálkodó 2008. január elsején beszerzett és használatba vett egy 13 000 € bekerülési értékű termelőgépet, amelynek hasznos élettartamát 5 évben, maradványértékét 3000 € összegben határozta meg, és időarányos leírást választott. A 2010-es év során a hasonló típusú és hasonló körülmények között használt ötéves gépek piaci ára 6000 € összeget mutatott folyamatosan az év elején bekövetkezett váratlan, de azóta állandósult keresletnövekedés hatására. A gazdálkodó nem választotta az átértékelési modellt, üzleti éve egybeesik a naptári évvel és a termelőgép éves értékcsökkenését teljes egészében az időszaki eredményben számolja el. A társasági adózás rendszere ilyen típusú termelőgépek esetén elfogadja a számvitelben meghatározott értékcsökkenést.

Kérdés

Milyen értékek jelennek meg a termelőgéppel kapcsolatban a 2010. évi pénzügyi kimutatásokban az eset hatására?

Megoldás

A maradványérték meghatározása számviteli becslésnek minősül. A becsült maradványértékben lényeges változás következett be. 2010. január 1-jén a termelőgép könyv szerinti értéke $(13\ 000 - (13\ 000 - 3000) / 5 \times 2) = 9000$ € volt és a jövőre néző alkalmazást követve a gazdálkodó 2010-re a termelőgép éves értékcsökkenésének összege $(13\ 000 - 6000 - 4000) / 3 = 1000$ € összegre változik a korábbi években elszámolt 2000 € összeggel szemben. A termelőgép 2010. december 31-i könyv szerinti értéke $(9000 - 1000) = 8000$ [€ összeget mutat. Halasztott adó továbbra sem keletkezik a termelőgéppel kapcsolatban. A maradványérték módosulásának jelentős hatása lesz a termelőgép 2011. és 2012. évi értékcsökkenésére is, mert évente 2000 €-ről 1000 €-ra csökken.

Az eredménykimutatásban nem kell elkülönítetten kimutatni a változás hatását, azt az eredménykategóriát, sort kell módosítani, amelyikben az adott tétel alapvetően elszámolásra került.

A számviteli becslések változásának közzétételei

A standard előírásainak értelmében közzé kell tenni a számviteli becslés változásainak jellegét és összegét az adott periódusra, illetve a következő időszakokra vonatkozóan.

Amennyiben a jövőbeni időszakokra vonatkozó hatás összegét nem teszik közzé, mert annak megbecslése nem kivitelezhető, akkor ennek tényét kell közzétenni.

Hibák kezelése

Hibának minősül, ha a gazdálkodó egy vagy több korábbi időszakra vonatkozó pénzügyi kimutatásában tételek kihagyása vagy helytelen bemutatása történt meg, amelyek a korábbi időszakokban rendelkezésre álló vagy elérhető megbízható információk téves felhasználásából, illetve figyelmen kívül hagyásából erednek.

A visszamenőlegességet úgy kell értelmezni, hogy a hiba feltárását követő első, közzétételre kerülő pénzügyi kimutatásokat már módosítani szükséges. A bemutatott legkorábbi időszak nyitó adatait az addigi halmozott hatások figyelembevételével módosítani kell.

Ha a hibahatások visszamenőleges javítása korlátokba ütközik vagy kivitelezhetetlen, akkor:

- részleges visszamenőleges alkalmazás, ha részben megállapíthatók a visszamenőleges hatások,
- jövőbeni alkalmazás, ha egyáltalán nem állapíthatók meg a visszamenőleges hatások.

Ha a korábbi időszakban elkövetett hiba nem minősül lényegesnek, akkor a tárgyidőszaki kimutatásokat kell módosítani. A lényegességet a hiányos vagy helytelen bemutatás mértékének és jellegének adott körülményei közötti megítélésétől kell függővé tenni, a megítélésnél azonban az adott tétel nagysága és jellege, vagy ezek kombinációja a döntő.

A pénzügyi kimutatások egyes elemeinek megjelenítése, értékelése, bemutatása és közzététele során egyaránt keletkezhet *hiba*.

Például egy gazdálkodó számviteli politikája 2008. január 1-jétől az egyik pénzügyi eszközre – helytelenül – nem terjesztette ki a valós érték modellt. A treasury 2010. január 3-án vetette fel a problémát a főkönyvelőnek. Megállapították, hogy az adott pénzügyi eszköz legfeljebb 2010. január elsejéi valós értékét tudják csak megbízhatóan meghatározni, és a kimutatható eltérés lényeges. A gazdálkodó üzleti éve egybeesik a naptári évvel és a pénzügyi kimutatásokban két üzleti évet mutat be egyszerre.

Kérdés

Milyen teendői vannak a gazdálkodónak az eset kapcsán?

Megoldás

A rosszul megválasztott számviteli politika hibának minősül. A hiba lényeges és korábbi időszaki. A korábbi beszámolási időszakokra a hibahatások megállapítása nem kivitelezhető, legkorábban 2010. január elsejére vonatkozóan határozható meg hibahatás, tehát a részleges visszamenőleges újbóli megállapítást kell követni.

A standard szerint csak a *lényeges hibák* esetében kell átdolgozni a hiba vagy annak hatása miatt érintett beszámolóval lezárt előző időszakok adatait. Lényegesnek az olyan hiba minősül, amely miatt az elkövetésének időszakáról készített beszámoló adatai valótlanok. A helyesbítések hatása az eredménytartalék tárgyévi nyitóállományában jelentkezik. Minden egyéb, a standardokban szabályozott, jelentős összegű tétel esetén a hiba helyesbítését és annak hatásait a tárgyévi eredményben számolják el. A standard előírásait az elhanyagolható összegekre nem kell alkalmazni, de lehet például a számolási hibákra, a szabály félreértésére, a pontatlan könyvelésre stb. Az EU számviteli irányelve ezt a kérdést külön nem kezeli, de alapelveként előírja az adatok összehasonlíthatóságának

követelményét, amelynek teljesítésére az előző évre vonatkozó adatokat szükség szerint át kell dolgozni. Az össze nem hasonlítható adatokat, azoknak a torzítás kiszűrését célzó bármely korrekcióját a kiegészítő mellékletben be kell mutatni az indokolásukkal együtt.

A korábbi időszak hibáinak közzétételei

A standardok megkövetelik, hogy a kiegészítő információ részeként be kell mutatni:

- a hiba jellegét,
- a hiba hatásának összegét a tárgyidőszakra és valamennyi bemutatott korábbi időszakra az érintett pénzügyi kimutatás sorokra és az egy részvényre jutó eredmény értékére vonatkozóan,
- a legkorábbi bemutatott időszak elejére vonatkozóan elvégzett helyesbítés összegét,
- ha a visszamenőleges újramegállapítás valamely korábbi időszakra vonatkozóan nem kivitelezhető, azon körülményeket, amelyek ehhez a helyzethez vezettek, valamint annak leírását, hogy a hiba miként és mikortól kezdődően került kijavításra.

Magyar vonatkozások

A számviteli törvény nem tesz különbséget a számviteli politika és számviteli becslés között, a becsléseket is politikának tekinti, ezért a politika és a becslés változásának IFRS-ek szerinti eltérő kezelésével kapcsolatos előírások a magyar szabályozásban meg sem jelennek.

A magyar szabályozás a számviteli politika fogalmát tágabb értelemben használja, hiszen annak részeként értelmezi többek között az Eszközök és Források leltározási és leltárkészítési szabályzatát, az Eszközök és Források értékelési szabályzatát, az Önköltség-számítási szabályzatot és a Pénzkezelési szabályzatot.

A magyar szabályozás nem nyújt segítséget például a számviteli politika választásához, csak annyit rögzít, hogy a törvény alapelvei és értékelési előírásai alapján ki kell alakítani a gazdálkodó adottságainak, körülményeinek leginkább megfelelő számviteli politikát, amely a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetről megbízható és valós összképet nyújt. Vagy például azzal a kérdéssel sem foglalkozik mélyebben, hogy a politikát mikor kell/lehet megváltoztatni, csak annyit rögzít, hogy a mérlegtételek értékelési elveinek és eljárásainak állandóságát biztosítani kell és a mérlegkészítésnél alkalmazott értékelési elvek csak akkor változtathatók meg, ha a változás okai legalább egy éven túl jelentkeztek és állandósultak.

A standard szerint a *számviteli politika megváltoztatása* akkor indokolt, ha változnak az alapul vett előírások vagy a módosítás javítja a beszámoló minőségét. Amennyiben a változtatás lényege az, hogy valamely, a jövőre vonatkozó, becsült adat (például a céltartalék szükséges összege, becsült jövőbeni pénzmozgások diszkontálásával meghatározott érték) számítását módosítják, akkor ezt visszamenőlegesen nem kell korrigálni, hanem elég kiegészítő információt adni a becslési módszer megváltozásáról. Ha azonban a tényleges adat számbavételének módszerében történik változás (például a bekerülési érték meghatározására más módszert választanak), akkor a beszámolóban közölt időszakok adatait indokolt összehasonlíthatóvá tenni.

A standard szerint a változtatást kétféleképpen végezheti el:

- tárgyidőszaki eredményben számolja azokat el,
- korábbi időszak adatait dolgozza át és az eredménytartalék nyitó állományát módosítja.

A számviteli törvény szerint minden feltárt hibát ki kell javítani.

A magyar számviteli gyakorlat 1997-től alkalmazza ezt a megközelítést: a jelentős hibák helyesbítését a mérlegben és az eredménykimutatásban elkülönítetten, külön oszlopban kell szerepeltetni, és az összevontan közölt adatokat a kiegészítő mellékletben részletezni kell. A jelentős hiba egyidejűleg lényeges minősítése esetén a beszámoló ismételt közzétételének kötelezettsége is fennáll. A számviteli politikában kell meghatározni, hogy a vállalkozás milyen feltételeket, milyen értékhatárt figyelembe véve minősít egy hibát jelentősnek, illetve lényegesnek. Számviteli törvényünk értelmében mindenképpen jelentős összegű a hiba, ha a helyesbítések abszolút (előjeltől független) értéke meghaladja az ellenőrzött év mérlegfőösszegének 2 százalékát vagy az 500 millió forintot, illetve a hiba által a saját tőke növekedése vagy csökkenése meghaladja a 20 százalékot. Lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása – az ésszerűség határain belül – befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit.

2.7.3.5. IAS 10. Beszámolási időszakot követő események

Standard célja

A standard megfogalmazza, hogy mikor szükséges egy vállalkozás beszámolóját a fordulónapot követő eseményekkel, azok hatásával módosítani, valamint ismerteti a kapcsolódó közzéteendő kiegészítő információkat.

Jellemzői

A definíció szerint a *beszámolási időszakot követő események* a fordulónap és a beszámoló aláírásra, közzétételre történő engedélyezésének (authorised for issue) napja közötti időszakot ölelik fel.

Ha a gazdálkodó tevékenységét felügyelőbizottság ellenőrzi, és a felügyelőbizottság jóváhagyása szükséges a beszámoló elfogadásához, akkor a közzétételre történő engedélyezés napjának az a nap számít, amikor a vezetés a felügyelőbizottságnak átadja a beszámolót.

Az IAS nem rögzíti a fordulónap, a mérlegkészítés, a közzététel, letétbe helyezés napját, mivel nemzetközi szintű szabályozásnál ez nem megoldható, hiszen az egyes nemzetek jogi, adózási, számviteli rendje, rendszere jelentősen befolyásolja e napok, határidők kitűzését.

A mérlegfordulónap utáni események kezelése

A fordulónap és a beszámoló közzétételre történő engedélyezése közötti időszakban történt eseményekkel, azok hatásával abban az esetben kell *módosítani a beszámolót, ha az adott esemény a fordulónapon teljes bizonyossággal fennállt.*

A standard számos példát jegyez le a helyesbítést igénylő eseményekre. Például:
– peres ügyek hatásának elszámolása: ha a peres ügy a fordulónapon már fennállt, és a fordulónap és a beszámoló aláírásának napja között döntés születik, amelynek

értelmében a vállalkozás kötelezettsége megerősítésre kerül, akkor a vállalkozás az eddigiekben feltételes kötelezettségként kezelt esemény után most céltartalékot kell képezzen, vagy a már megképzett céltartalékot kell módosítania,

- a készletek piaci értékének csökkenése miatt elszámolt értékvesztések,
- az időbeli elhatárolások eseményei,
- a vevő fizetéseképtelensége miatt elszámolt értékvesztés,
- a fordulónapon fennálló biztosítási igények elszámolása,
- csalások vagy hibák feltárása és kijavítása.

Ha az események *nem álltak fenn a mérlegfordulónapon*, a pénzügyi kimutatásokat módosítani nem szükséges. Ha az események jellege, jelentősége ezt indokolja, akkor a kiegészítő információk között be kell mutatni az események jellegét, valamint becsült pénzügyi hatását.

Jelentősnek minősülő, de helyesbítést nem igénylő események lehetnek például a standard alapján:

- a tervezett vagy már elindított fúziók, felvásárlások,
- a működés tervezett csökkentése vagy a tevékenység tervezett megszüntetése,
- tervezett szervezeti átalakulások,
- tervezett részvény, kötvény kibocsátása,
- katasztrófák veszteségei,
- új üzleti tevékenység beindítása, vagy tevékenység bővítése,
- igen jelentős összegű, nem jellemző árfolyamváltozások,
- a fordulónapot követő állami intézkedések,
- adóváltozások, amelyek a tényleges és halasztott adók összegét jelentősen módosítani fogják a jövőben,
- jelentős függő jövőbeni kötelezettségek és követelések,
- sztrájkok, munkaügyi viták stb.

A fizetendő osztalék elszámolása

A standard előírásai szerint a fizetendő osztalék csak akkor mutatható ki kötelezettségként a tárgyévi pénzügyi kimutatásokban, ha a fordulónapot megelőzően jóváhagyásra került.

Ha ez nem történik meg, akkor a fordulónapot követően jóváhagyott osztalék tulajdonképpen az adózott eredményben, így a saját tőkében jelenik meg. A jóváhagyott osztalék összegét a kiegészítő megjegyzésekben be kell mutatni.

Ez a gondolatmenet az IAS előzőekben ismertetett előírásával támasztható alá, miszerint a beszámolót csak azon eseményekkel kell módosítani, amelyek a fordulónapon fennálló állapotra teljes bizonyossággal utalnak. Mivel az osztalék kérdésében a fordulónapig érdemi döntés nem születhet, az osztalék nem jelenik meg a kötelezettségek között.

Közzétételi kötelezettségek

- Közzétételre történő engedélyezés napja.
- A mérleg fordulónapján fennálló körülményekről nyújtott információk aktualizálása.
- A mérlegfordulónap után nem módosítható események.

Magyar vonatkozások

A hazai szabályozás nem tartalmaz tételes felsorolást a mérlegfordulónap utáni tárgyévve elszámolandó, illetve nem módosító eseményekről. Az osztalék kifizetéséhez igénybe vett eredménytartalékkal növelt, osztalékkal csökkentett adózott eredmény (mérleg szerinti eredmény) levezetését kell az eredménykimutatásban megjeleníteni és az osztalékot annak az évnek a beszámolójában kell kimutatni, amelyre vonatkozóan a tulajdonosi testület az osztalékfizetésről döntött.

2.7.3.6. IAS 11. Beruházási szerződések

A standard célja

A standard előírásait valamennyi kivitelezési tevékenységet végző, ilyen jellegű szerződést kötött vállalkozásnak, kivitelezőnek alkalmaznia kell. A standard célja, hogy a beruházási szerződések bevételeinek és költségeinek értelmezéséhez és számviteli elszámolásához útmutatást adjon.

A beruházási szerződések fogalma és fajtái

Beruházási szerződés olyan eszköz vagy eszközcsoporthoz megépítésére vonatkozik, amelyek szorosan kapcsolódnak egymáshoz vagy kölcsönösen függenek egymástól kialakításuk, technológiájuk, funkciójuk vagy végső használatuk révén.

A szerződések a díjazás módjától függően lehetnek rögzített áras vagy „költség plusz” jellegű szerződések, illetve ezek kombinációja.

Szerződések fajtái

- Rögzített áras szerződés.
- Költségalapú szerződés.

A kivitelezési díj vagy egy adott, rögzített összeg, vagy egységnyi teljesítményre jutó fix díj.

Költségnövekedési kikötés rögzítése: a költségek tervezett összegén felüli növekedése esetében milyen összeg, milyen módon és feltételek mellett kerül a vállalkozónak megtérítésre. Az elismert költségeket megtérítik, és a megtérített költségeken felül vagy a költségek meghatározott százaléka, vagy egy rögzített díj kerül kifizetésre a vállalkozásnak.

A szerződés szerinti *bevételek* elemei:

- a szerződésben a felek által elfogadott eredeti díj összege,
- szerződésben rögzített munkák vagy a szerződéses időtartam módosulása,
- a vállalkozás által a megrendelőre áthárított, a szerződésben eredetileg nem rögzített költségek. Például a megrendelő hibájából eredő többletmunkák áthárítása. Bevételeként csak akkor számolhatók el, ha az egyeztetések alapján a megrendelő várhatóan elfogadja a vállalkozás költségtérítési, illetve egyéb igényeit, és ezek összege megbízhatóan mérhető,

- a megrendelő által a vállalkozásnak jutalomként, prémiumként, sikerdíjként fizetett összegek. Például, ha a teljesítés a szerződésben kikötött határidőt megelőzően megtörténik. A bevétel ebben az esetben akkor számolható el, ha összege megbízhatóan mérhető és valószínű, hogy a jutalom, prémium, sikerdíj feltételeként meghatározott követelményeknek a vállalkozás eleget tesz vagy túlteljesíti azt.

A szerződéses bevételt csökkenthetik a késedelmes teljesítés miatt fizetendő büntetések, kártérítések.

Az építési szerződések költségtényezői

A szerződés szerinti költségek tartalmazzák:

- az adott szerződéshez közvetlenül hozzárendelhető költségeket,
- a szerződésben rögzített tevékenységhez, illetve az adott szerződésre felosztható általános költségeket. Például: a tevékenységre kötött biztosítások díja:
 - megrendelőre hárítható költségek,
 - a szerződés elnyerése előtti költségek is, amelyek beazonosíthatók, összegük megbízhatóan mérhető és várhatóan megtérülnek a szerződés megkötése esetén.

A költségeket csökkenthetik olyan tételek, amelyeket a szerződés nem tartalmaz, például a megmaradt anyagok vagy a munka során használt gépek, berendezések értékesítésének bevétele. A szerződéshez nem kapcsolódó, *közvetett költségek nem számíthatók* az építési szerződés összegébe. Ilyen közvetett költségek például:

- az értékesítési költségek,
- az általános igazgatási költségek, amelyek megtérítéséről a szerződésben nem állapodtak meg a felek stb.

A szerződéses bevételek és költségek elszámolásának módszere

Ha a szerződés végeredménye megbízhatóan mérhető, akkor a szerződéses bevételek és költségek összegét a teljesítésnek megfelelően, arányosan kell elszámolni – teljesítmény-arányos módszerrel. Ha azonban várhatóan veszteség keletkezik az építési szerződéssel kapcsolatban, akkor annak összegét azonnal el kell számolni ráfordításként, függetlenül a teljesítés alakulásától. Veszteség felmerülése akkor várható, ha a szerződéses költségek összege valószínűleg meghaladja a szerződéses bevétel összegét.

A teljesítésarányos módszer alkalmazása alátámasztja az összemérés elvét, így a szerződés szerinti költségek és bevételek az összemérés elvét érvényesítve abban az időszakban, illetve azokban az időszakokban kerülnek elszámolásra, amikor az adott munka, amelyhez a bevételek és költségek kapcsolódnak, ténylegesen elvégzésre került. Azaz a bevétel és a költségek elszámolása az adott beruházás készültségi fokának megfelelően történik. A készültségi fok többféle módon is meghatározható. A vállalkozásnak azt a módszert kell alkalmaznia, amely az elvégzett munkát a legmegbízhatóbban méri. A szerződések jellegétől függően a standard következő lehetőségeket ajánlja a készültségi fok számítására:

- az elvégzett munka szerződés szerinti költségeit arányosítani kell a becsült teljes költségek összegéhez,

- az elvégzett munkát ténylegesen fel kell mérni,
- az elvégzett munkák részaránya alapján kell kiszámítani.

A legelterjedtebb a készülségi fok kiszámítására az elsőként említett módszer, azaz az adott időpontig felmerült költségek arányosítása a becsült összes költséghez. Az egyes időszakokban elszámolandó bevétel összege tehát az alábbi módon számítható:

- adott időpontig felmerült költségek összege,
- becsült teljes költség összege.

Problémát jelenthet, ha a szerződés végeredménye nem mérhető megbízhatóan. Ez elsősorban a szerződéses tevékenységek megkezdésekor, illetve az építési folyamat első szakaszaiban fordulhat elő.

A standard szerint ekkor a bevétel összege kizárólag a várhatóan megtérülő költségek összegéig számolható el, így tulajdonképpen eredmény nem kerül kimutatásra. A várhatóan meg nem térülő költségek összegét ráfordításként kell elszámolni felmerülésük időszakában.

Közzeendő információk

Az IAS 11. standard számos közzeendő információt fogalmaz meg a beruházási szerződésekkel kapcsolatban. Például:

- az adott időszakban elszámolt szerződéses bevétel és ennek meghatározására alkalmazott módszer,
- készülségi fok meghatározásának módszere.

A fordulónapon folyamatban lévő szerződéses munkákkal kapcsolatban közzé kell tenni:

- a fordulónapig felmerült költségek és nyereségek összegét,
- a kapott előlegek összegét,
- a visszatartások összegét.

A gazdálkodónak:

- a megrendelőktől a szerződéses munkáért járó bruttó összeget követelésként kell bemutatnia,
- a megrendelőknél a szerződéses munkával kapcsolatban járó bruttó összeget kötelezettséggként kell bemutatnia.

Magyar vonatkozások

A hazai szabályozás a szerződés szerinti munkák bevételeinek és költségeinek elszámolására külön előírást nem tartalmaz. Az óvatosság elvére alapozva csak a biztos árbevétel enged elszámolni a Ptk. szerinti szerződéses előírások alapján. A számviteli előírás készülségi fok (teljesítés) alapján történő bevételmegosztást nem ismer, erre nem tartalmaz rendelkezést. A magyar szabályozás szerint az árbevételhez kapcsolódóan a tényleges veszteség minden esetben kimutatásra kerül. A már elvégzett, de még ki nem számlázott beruházási szerződés szerinti munkák közvetlen önköltsége befejezetlen termelésként a készletek között kimutatásra kerül, így azt a mérleg-for-

dulónapi értékelés keretében minősíteni kell, indokolt esetben értékvesztést is el kell számolni. A szerződéses költségek tartalmukban megegyeznek a magyar szabályozás szerinti közvetlen önköltséggel, azzal az eltéréssel, hogy a közvetlen önköltség becsült jövőbeni költségeket nem tartalmazhat.

A magyar szabályozás szerint a kiegészítő mellékletben a standard által előírt információk közül lényegében csak a függő követelésekre, a függő kötelezettségekre vonatkozó információkat kell bemutatni, illetve a befejezetlen termelésként kimutatott teljesítmény értékelésére vonatkozó számvitel-politikai döntéseket, értékelési előírásokat kell még szerepeltetni.

2.7.3.7. IAS 12. Jövedelemadók

A standard célja

A standard az eszközök és kötelezettségek könyv szerinti értékének és adózás szempontjából figyelembe vehető értékének különbözetéhez halasztott adó képzését írja elő. Megállapítja az elveket és számviteli iránymutatást ad az alábbiak jelenlegi és jövőbeni adókövetkezményeivel kapcsolatban:

- a gazdálkodó a pénzügyi helyzet kimutatásában elszámolt eszközök (kötelezettségek) könyv szerinti értékének jövőbeni megtérülése (elszámolása), és
- a gazdálkodó pénzügyi kimutatásaiban elszámolt tárgyidőszaki tranzakciók és más események.

Tárgyévi adókötelezettségek és adókövetelések elszámolása a tárgyidőszak és a korábbi időszakok adói vonatkozásában, az adott időszakra vonatkozó kulcsok alkalmazásával.

Az átmeneti eltérés egy eszköz vagy kötelezettség könyv szerinti értéke és adóalapja közti eltérést jelenti.

Jellemzői

Halasztott adókötelezettséget kell elszámolni valamennyi adóköteles átmeneti eltérés jövőbeni adókövetkezményei vonatkozásában, három kivétellel:

- ha a halasztott adókötelezettség a goodwill első elszámolása miatt merül fel,
- egy eszköz/kötelezettség első elszámolása (üzleti társulás kivételével), amely a tranzakció időpontjában nem befolyásolja sem a számviteli, sem az adóköteles eredményt, és
- leányvállalatokban, fióktelepekben és társult vállalkozásokban lévő befektetésekből, illetve közös vállalkozásokban lévő érdekeltségekből eredő eltérések (pl. fel nem osztott nyereség miatt), ahol a gazdálkodónak módjában áll meghatározni az eltérés visszairásának időpontját, és valószínűsíthető, hogy a visszairásra az előre látható jövőben nem kerül sor.

Halasztott adókövetelést kell elszámolni levonható átmeneti eltérések, fel nem használt negatív adóalap, illetve adójóváírás esetén, amennyiben valószínűsíthető, hogy rendelkezésre fog állni az az adóköteles nyereség, amellyel szemben a levonható átmeneti eltérések érvényesíthetők, az alábbi kivételekkel:

- egy eszköz/kötelezettség első elszámolásából eredő halasztott adókövetelés (üzleti társulás kivételével), amely a tranzakció időpontjában nem befolyásolja sem a számviteli, sem az adóköteles eredményt, és
- leányvállalatokban, fióktelepekben és társult vállalkozásokban lévő befektetésekkel, illetve közös vállalkozásokban lévő érdekeltségekkel kapcsolatos levonható átmeneti eltérésekből eredő adókövetelést csak akkor lehet elszámolni, ha valószínűsíthető, hogy az átmeneti eltérés az előre látható jövőben visszairásra kerül, és rendelkezésre fog állni annyi adóköteles nyereség, amivel szemben az eltérés érvényesíthető.

A halasztott adókötelezettségeket (-követeléseket) a kötelezettség kiegyenlítése vagy az eszköz realizálása időpontjában várhatóan érvényes adókulcsok szerint kell értékelni, azon adókulcsok és adótörvények alapján, amelyeket már elfogadtak vagy lényegében elfogadtak a beszámolási időszak végéig.

A halasztott adókövetelések és -kötelezettségek nem diszkontálhatók.

A tárgyévi és a halasztott adót bevételként vagy ráfordításként kell elszámolni az eredményben, kivéve amennyiben az ilyen adó az alábbiakból ered:

- nem az eredménykimutatásban elszámolt tranzakció vagy esemény (függetlenül attól, hogy az egyéb átfogó jövedelmet vagy a saját tőkét érinti), vagy
- üzleti kombináció.

A halasztott adóköveteléseket és -kötelezettségeket hosszú lejáratú tételként kell bemutítani a pénzügyi helyzet kimutatásban.

Az IFRS szabályai figyelembe veszik a számviteli és adózás szerinti eredmény közötti különbség jellegét. A különbségek egy része abból adódik, hogy például a számvitelben elszámolt ráfordítást az adózás nem engedi érvényesíteni az adóalapban sem a tárgyidőszakban, sem az ezt követő időszakban. Az ilyen jellegű különbségek adóhatása kizárólag a tárgyévi adófizetési kötelezettség összegét módosítja.

A másik része a különbségeknek viszont abból származik, hogy az adózási előírások értelmében a ráfordítások eltérő ütemben, eltérő időszakokban érvényesíthetők a számviteli elszámolásokhoz képest. Ezeknek a különbségeknek az adóhatása viszont már nemcsak a tárgyidőszakot érinti, hanem a következő időszakok adóelszámolásait is. Ilyen például valamely tárgyi eszköz értékcsökkenésének elszámolása, amelyet a számvitelben például 20%-os értékcsökkenési leírási kulccsal amortizálnak, az adótörvény szerint viszont például 14,5%-os leírási kulccsal engedi elszámolni az eszköz értékét ráfordításként.

Az adóköteles eredmény és az alkalmazott adókulcs szorzata megadja az adóráfördítés összegét, amely összeg magába foglalja a tárgyidőszaki adó és a halasztott adó összegét. A tárgyidőszaki adó az adott időszak adótörvények szerint számított adózás előtti eredménye alapján számított fizetendő adó összege.

A halasztott adókötelezettség az adóköteles átmeneti különbségeken alapuló, a jövőben fizetendő jövedelemadók összege.

A halasztott adókövetelés a jövőben levonható, bizonyos feltételek teljesülése esetén visszaigényelhető jövedelemadók összege.

Példa

Valamely gép bekerülési értéke 400 €, számvitel szerinti nettó értéke 300 €. Az adott eszköz után két éves értékcsökkenést számoltak el. Az adótörvény szerinti leírási kulcsa

25%-os, így adózás szerinti értékcsökkenésének összege $400 \times 0,25 \times 2 = 200$ €. Így az adózás szerinti nettó értéke 200 €.

Valamely kötelezettség adózás szerinti értéke a nemzetközi standard alapján a kötelezettség nyilvántartási értékének csökkentése azzal az összeggel, amely az adózási szempontok miatt a jövőben levonható lesz.

Példa halasztott adókövetelésre

Például valamely 600 000 € értékű berendezés értékcsökkenését a vállalkozó 18%-os leírási kulccsal számította lineáris módszerrel, és az adott eszközre vonatkozóan maradványértéket nem állapított meg. Ezzel szemben az adótörvény 14,5%-os leírási kulcsot tesz lehetővé.

Időszak	Számviteli törvény szerinti értékcsökkenési leírás (€)	Adótörvény szerinti értékcsökkenési leírás (€)
1. évben	$600\,000 \times 0,18 = 108\,000$	$600\,000 \times 0,145 = 87\,000$
2. évben	108 000	87 000
3. évben	108 000	87 000
4. évben	108 000	87 000
5. évben	108 000	87 000
6. évben	60 000	87 000
7. évben	–	78 000

A fenti példa azt mutatja, hogy a számviteli és az adótörvény egyaránt lehetővé teszi a 600 000 € bekerülési érték elszámolását ráfordításként, de egymástól eltérő ütemben. Az adótörvény előírásai szerint az eszköz bekerülési értéke közel 7 év alatt térül meg, amíg a számviteli elszámolások szerint szűk 6 év alatt.

A számvitel szerint az értékcsökkenéssel az adóalapot meg kell növelni, az adózás szerinti értékcsökkenéssel az adóalapot csökkenteni kell. Összességében ez azt jelenti, hogy 21 000 € adóalapot növelő tételként jelenik meg.

A magyar szabályok szerint a 21 000 € összegét az érvényes adókulccsal számítva a tárgyévben leadózzuk. Az IFRS előírásait alkalmazva e 21 000 € érvényes adókulccsal számított adója halasztott adókövetelésként kerül kimutatásra, mivel ez az adóösszeg az eszköz értékének megtérülésekor érvényesíthető.

Példa halasztott adókötelezettségre

Az értékcsökkenési leírás halasztott adó hatása levezethető az IFRS logikája alapján is, azaz nem a ráfordítások összegéből, hanem az eszközértékből kiindulva. Az IFRS szerint, ha az eszköz könyv szerinti értéke meghaladja az adózás szerinti értékét, akkor az adóköteles gazdasági haszon magasabb lesz az adóból levonható összegnél.

A különbség adóköteles átmeneti különbséget jelent, halasztott adókötelezettséggként kell kimutatni. Amikor a vállalkozás realizálja – értékesítés vagy használat során – az eszköz értékét, akkor az adóköteles átmeneti különbség visszafordul, megfordul és a vállalkozásnak adóköteles eredménye keletkezik. Így valószínű, hogy a gazdasági haszon a vállalkozástól adófizetés formájában kiáramlik.

Tételezzük fel, hogy valamely tárgyi eszköz bekerülési értéke 300 €, nyilvántartási értéke a használatának első éve végén 200 €. Az adó szerinti halmozott értékcsökkenése 180 €, az adó mértéke 25%-os.

Megoldás

Az IAS alapján levezetve:

Adótörvény szerinti nettó érték: 120 €.

Számviteli törvény szerinti nettó érték: 200 €.

Mivel a számviteli törvény szerinti nettó érték (200) magasabb, mint az adótörvény szerinti (120) – a különbség 80 € –, ez adóköteles átmeneti különbséget jelent. Ennek összege, szorozva az adó mértékével, 25%-kal, megadja az első évben kimutatandó halasztott adófizetési kötelezettség összegét: $80 \times 0,25 = 20$ €.

Ugyanezt az eredményt kell kapnunk a magyar elszámolási mód alapján is.

Megnevezés	1. év	2. év	3. év
Adóalapot növelő, a számviteli törvény szerint elszámolt értékcsökkenés	100	100	100
Adóalapot csökkentő, az adótörvény szerinti értékcsökkenés	180	120	0
Adóalapra gyakorolt hatás	(80)	(20)	100
Adó 25%	20	5	(25)
A különbszet minősítése	halasztott adókötelezettség	halasztott adókötelezettség	halasztott adókötelezettség ellentételezése

Az IFRS részletesen ismerteti a halasztott adókötelezettség és adókövetelés elszámolásának eseteit, nem kizárólag az értékcsökkenési leírás példáját említve. Tárgyalja a halasztott adó vonzatát:

- az adózásban és a számvitelben eltérő időszakokban jelentkező tételek tekintetében,
- a cégfelvásárlások esetében,
- az eszközök piaci, valós értékre történő átértékelésekor,
- goodwillra, illetve negatív cégértékre vonatkozóan,
- a kapcsolt vállalkozások elszámolásaiban.

Példa adóelszámolás levezetésére

Valamely vállalkozás tárgyi eszközeinek bekerülési értéke 210 000 €. A számviteli törvény szerint levezetett értékcsökkenési leírás összege 105 000 €/év, az adótörvény szerint elszámolható értékcsökkenés pedig legyen 70 000 €/év.

A számviteli törvény szerint levezetett és az értékcsökkenési leírást is tartalmazó adózás előtti eredmény legyen 1 000 000 €/év. Az előző év eredménye tartalmazzon 65 000 € adóbírságot. A társasági adó mértéke legyen 16%-os.

Megoldás

(Értékatatok ezer €-ban)				
A számviteli törvény szerinti eredményelszámolás a számviteli eredmény szerinti adóráfördítéssel				
Megnevezés	1. évben	2. évben	3. évben	
Bevételek – ráfordítások:	1105	1105	1000	
Értékcsökkenési leírás	(105)	(105)	–	
Adózás előtti eredmény	1000	1000	1000	
Vissza nem forduló adóalap korrekciók*	65	–	–	
Adóráfördítés	170	160	160	
Adózott számviteli eredmény	830	840	840	
Az adótörvény szerinti eredményelszámolás az adóalap szerinti adófizetési kötelezettséggel				
Megnevezés	1. évben	2. évben	3. évben	
Bevételek – ráfordítások	1105	1105	1000	
Értékcsökkenési leírás	(105)	(105)	–	
Adózás előtti eredmény	1000	1000	1000	
Adóalap korrekciók:				
+ számviteli törvény szerint elszámolt értékcsökkenés	105	105	–	
– adótörvény szerint elszámolható értékcsökkenés	(70)	(70)	(70)	
+ adóbírság	65	–	–	
Adóalap:	1100	1035	930	
Fizetendő társasági adó (16%)	176	166	148	
Eltérés az adóráfördítés és a fizetendő társasági adó között				
Megnevezés	1. évben	2. évben	3. évben	Összesen
Adóráfördítés	170	160	160	490
Fizetendő társasági adó	176	166	148	490
Adóráfördítés – fizetendő társasági adó	(6)	(6)	12	0
Különbözet minősítése	adó-követelés**	adó-követelés	adó-tartozás = adó-követelés ellen-tételezése	0

* A vissza nem forduló hatású adóalap korrekció nem okozhat halasztott adótartozást vagy halasztott adókövetelést a hatályos standardok alapján.

** Mivel az adófizetési kötelezettség összege meghaladja az adóráfördítés összegét, így a halasztott adókövetelést kell kimutatni a standardban rögzített feltételek teljesülése esetén.

Könyvelések

1. évben: T Tárgyidőszaki adóráfordítás	176 ezer €
K Tárgyidőszaki adófizetési kötelezettség	176 ezer €
T Halasztott adókövetelés	6 ezer €
K Halasztott adóbevétel	6 ezer €
2. évben: T Tárgyidőszaki adóráfordítás	166 ezer €
K Tárgyidőszaki adófizetési kötelezettség	166 ezer €
T Tárgyidőszaki adókövetelés	6 ezer €
K Halasztott adóbevétel	6 ezer €
3. évben: T Tárgyidőszaki adóráfordítás	148 ezer €
K Tárgyidőszaki adófizetési kötelezettség	148 ezer €
T Halasztott adóbevétel	12 ezer €
K Halasztott adókövetelés	12 ezer €

A halasztott adókövetelés akkor számolható el, ha:

- valószínű, hogy a jövőben a vállalkozás olyan összegű adóköteles eredményt ért el, amellyel szemben érvényesíthető a levonható átmeneti különbség összege, azaz a jövőbeni eredmény fedezi a levonható átmeneti különbség összegét,
- ugyanazon adóhatósággal elszámolandó adókra vonatkozóan megfelelő összegű adóköteles átmeneti különbség képződik,
- az adóköteles átmeneti különbség összege megfordul, kiegyenlítődik:
 - vagy ugyanabban az időszakban, amelyekben a levonható átmeneti különbség is megfordul, kiegyenlítődik,
 - vagy azokban az időszakokban, amelyekre a halasztott adókövetelés átvihető vagy visszamenőlegesen érvényesíthető.

A halasztott adókövetelés abban az esetben is kimutatható, ha ugyanazon adóhatósággal szemben elszámolandó adókkal kapcsolatban nem keletkezik megfelelő összegű adóköteles levonható különbség,

- de valószínűsíthető, hogy a vállalkozás adóköteles eredményt fog elérni ugyanabban az időszakban, amelyekben a levonható átmeneti különbségek megfordulnak, kiegyenlítődnék, vagy amelyekben a halasztott adókövetelések átvihetők, visszamenőlegesen érvényesíthetők, illetve
- ha a vállalkozás rendelkezik olyan adóstratégiával, amelynek megvalósítása révén az érintett időszakokban adóköteles nyereség képződik. Adóstratégia alatt a vezetés által tervezett olyan intézkedéseket értünk, amelyek azokban az években fejtik ki hatásukat, amelyekben az átmeneti különbségek adóköteles vagy levonható összegeket eredményeznek. Például az adóköteles eredményből bizonyos levonási lehetőségeket későbbre halaszt a vállalkozás, vagy olyan eszközöket értékesít, amelyek értékesítése

nem adóköteles bevételt eredményez, majd adóköteles bevételt jelentő eszközök vásárlásába fekteti be a jövőben az értékesítésből származó pénzüsségeket.

A nemzetközi standardok alapján halasztott adókövetelést kell kimutatni az adózás szerint elhatárolt veszteségekre és az adókedvezmények összegére, ha valószínűsíthető, hogy a vállalkozás a jövőben olyan összegű adóköteles eredményt ér el, amellyel szemben érvényesíthető a halasztott veszteség, illetve az adókedvezmények összege.

A vállalkozásnak minden mérlegfordulónapon felül kell vizsgálnia a halasztott adókövetelés érvényesíthetőségét és ellenőriznie kell a halasztott adókövetelés átvitt összegét, ugyanis abban az esetben, ha a vállalkozás a halasztott adókövetelés elszámolása feltételeinek nem tud eleget tenni, akkor a halasztott adókövetelés nem mutatható ki, illetve csökkentenie kell a halasztott adókövetelés összegét, ha nem valószínű, hogy elegendő adóköteles eredmény keletkezik, amellyel szemben a halasztott adókövetelés egy része vagy egésze felhasználható.

A nemzetközi számviteli standardok szabályozása alapján az adófizetési kötelezettség ki nem egyenlített összegét a mérlegben kötelezettségként kell kimutatni, amíg az adótűlfizetés összegét követelésként. A halasztott adókövetelés a befektetett eszközök, a halasztott adókötelezettség pedig a hosszú lejáratú kötelezettségek között mutatható ki.

A tényleges és a halasztott adók összegét az eredménykimutatásban bevételként vagy ráfordításként kell kimutatni az időszak nettó eredményének részeként, kivéve, ha az adó közvetlenül a tőkét érintő tranzakcióból származik (például az átértékelési különbség adóvonzata).

Magyar vonatkozások

A magyar szabályozás egyértelműen definiálja, hogy mely adónem milyen eredménykategóriát érint. A nemzetközi szabályozásban viszont a nyereség jellegű adókról van szó, így ki kell „válogatni” a magyar adókból azokat, és adóráfördításként szükséges kezelni.

A halasztott adó elszámolását és megjelenítését a hazai számvitel nem követeli meg.

2.7.3.8. IAS 16. Tárgyi eszközök (ingatlanok, gépek és berendezések)

A standard célja

Iránymutatást ad az ingatlanok, gépek és berendezések számviteli szempontú értelmezésében, elszámolási és értékelési sajátosságaiban. A standard szabályozza az ingatlanok, a gépek és berendezések számviteli kezelését. Részletesen foglalkozik azzal, hogy mikor és milyen értéken kell azokat a pénzügyi kimutatásokban megjeleníteni, valamint hogyan kell az eszközök könyv szerinti értékét meghatározni az értékcsökkenés és az értékvesztés miatti veszteségek figyelembevételével.

Jellemzői

Fogalma: Az ingatlanok, gépek, berendezések olyan tárgyasult eszközök, amelyeket a gazdálkodó termelés, szolgáltatásnyújtás érdekében tart és használ, illetve mások

számára bérbe ad, továbbá adminisztratív, irányítási célokat szolgálnak, valamint várhatóan egy perióduson, egy éven túl használják.

Adott tárgyi eszköz *akkor mutatható ki* az eszközök között, ha:

- az eszközök definíciója (a vállalkozás ellenőrzése alatt álló erőforrás múltbeli eseményeként jött létre, mely révén a vállalkozás a jövőben gazdasági haszonra tesz szert) teljesül,
- az eszköz bekerülési értéke, költsége megbízhatóan mérhető.

A Nemzetközi Számviteli Standardok előírásai alapján a következő lehetséges tárgyi eszköz csoportokat mutathatja ki a vállalkozás:

- földterületek,
- földterület és épületek (ingatlanok),
- gépek, berendezések,
- hajók,
- repülőgépek,
- gépjárművek,
- bútorok és felszerelési tárgyak,
- irodai berendezések.

A tárgyi eszközök értékelése

A tárgyi eszközök nyilvántartásba vétele bekerülési értéken történik, mely lehet:

- beszerzési érték (vásárlás esetén),
- előállítási költség (saját belső előállítás esetén).

A bekerülési érték egy eszköz megszerzéséért fizetett pénzeszköz vagy pénzeszköz-egyenértékes összege, vagy az eszköz megszerzéséért adott egyéb ellenérték valós értéke a megszerzés vagy a létrehozás időpontjában.

Beszerzési érték tartalma

- Vételár,
- vámok,
- vissza nem térítendő adók,
- üzembehelyezési költségek,
- minden egyéb, közvetlenül az eszköz megszerzéséhez és használatba helyezéséhez kapcsolódó költség,
- az eszköz leszerelésének, elszállításának és a terület helyreállításának becsült költsége is a bekerülési érték része olyan mértékben, ahogyan céltartalékot képeztek rá (tehát a céltartalékképzés ebben az esetben nem ráfordítás, hanem bekerülési érték része. A céltartalékot jelenértéken kell kimutatni, ami azt jelenti, hogy annak értéke az idő előrehaladtával változni [növe]ni fog, az aktiválás után ezt a növekményt már kamatráfordításként kell elszámolni),
- bizonyos feltételek teljesülése esetén („minősített” eszközökhöz egyedileg hozzárendelhető) a hitelezési költségek aktiválhatók (IAS 23.),
- amennyiben a tárgyi eszköz ellenértékének kifizetése a szokásos fizetési határidőn túl történik (kamat felszámítása nélkül), akkor a fizetendő összeg jelenértékét kell a bekerülési érték részeként nyilvántartásba venni.

A beszerzési értéket *csökkentik*:

- az engedmények, kedvezmények, rabattok összegei, melyek az eszközhöz kapcsolódnak,
- a kapott támogatás összege (vagy halasztott bevételként mutatjuk ki),
- halasztott fizetés kamatterhe, ha az eszköz használatra kész állapotát megelőzően merült fel.

Eszközcseré értelmezése

Amennyiben egy eszközt csereügylet során szerzett meg a vállalkozás, akkor annak értékét piaci, valós értéken kell értékelni, kivéve, ha

- a csereügylet nem kereskedelmi jellegű, így a piaci, valós értéke nem áll rendelkezésre,
- sem az átvett, sem az átadott eszköz piaci, valós értéke nem mérhető megbízhatóan.

Ekkor az átvett eszközt az átadott eszköz könyv szerinti értékén kell nyilvántartásba venni.

Tárgyi eszközök értékcsökkenése

A nemzetközi standard azonban megemlíti néhány olyan értékcsökkenés-számítási módszert, amely a magyar szabályozásban nem található meg (pl. töredék évi, összekapcsolt, illetve a csoportos értékcsökkenési leírás).

Csoportos és összekapcsolt értékcsökkenés

Az angol terminológia az immateriális javak értékcsökkenésére az amortizáció (amortization), amíg a tárgyi eszközök értékcsökkenésére az értékcsökkenés (depreciation) kifejezést alkalmazza. Az amortizáció szélesebb körű fogalom az értékcsökkenésnél, ezzel jelölik például a halasztott bevételek visszaírását, de bizonyos pénzügyi eszközök diszkontált értékének kiszámításánál is e fogalmat használják.

A hasonló eszközök egy csoportba való rendezésekor alkalmazhatják a csoportos értékcsökkenés módszerét, amelynek segítségével úgy számolják ki az értékcsökkenés összegét, mintha az adott kategóriába tartozó eszközök (kivéve a mezőgazdasági tevékenység eszközeit, a bányászati jogokat, ásványkincseket) egyetlen egységet képeznének. Amennyiben az adott csoportba tartozó eszközök heterogének és különböző hasznos élettartammal rendelkeznek, de az értékcsökkenésük számításánál egyetlen egységet képviselőként veszik figyelembe.

Példa

Tételezzük fel, hogy a vállalkozásunk telefonfülkéit csoportosan tartja nyilván, amelyek bekerülési értékük összesen 500 000 €, várható maradványértékük összesen 100 000 €, csoportos lineáris értékcsökkenési leírásuk pedig 25%-os.

Így értékcsökkenésük: $(500\,000 - 100\,000) \times 0,25 = 100\,000$ €.

Könyvelés: T Értékcsökkenési leírás	100 000 €
K Telefonfülkék halmozott értékcsökkenése	100 000 €

Tételezzük fel továbbá, hogy a vállalkozásunk bútorai után összekapcsolt értékcsökkenést számít. A bútorok közül a szekrények bekerülési értéke 1450 €, várható maradványértéke 250 €, a hasznos élettartamuk pedig 8 év. Az asztalok bekerülési értéke 440 €, maradványértékük 40 €, várható élettartamuk pedig 4 év. A székek bekerülési értéke 350 €, maradványértékük 50 €, hasznos élettartamuk pedig 5 év.

Értékcsökkenésük számítási alapja:

Szekrények esetén: $1450 - 250 = 1200$

Asztalok esetén: $440 - 40 = 400$

Székek esetén: $350 - 50 = 300$

Az éves értékcsökkenés összege:

Szekrények esetén: $1200/8 = 150$

Asztalok esetén: $400/4 = 100$

Székek esetén: $300/5 = 60$

Összesen: 310

Összekapcsolt értékcsökkenési leírási kulcs: $310 / (1450 + 440 + 350) \times 100 = 13,84\%$.

Tételezzük fel, hogy a telefonfülkék felét a vállalkozás egy évi használat után értékesítette 180 000 €-ért. A nemzetközi számviteli standard szerint a tárgyi eszközök értékesítéskor a halmozott értékcsökkenés a bruttó érték és a kapott ellenérték különbsége.

Példánkban: 1 évi használat után: $250\ 000 - 180\ 000 = 70\ 000$ €

Könyvelések:

T Pénzeszközök 180 000 €

T Telefonfülkék halmozott értékcsökkenése 70 000 €

K Telefonfülkék bruttó értéke 250 000 €

Így a telefonfülkék halmozott értékcsökkenése számlán az értékesített telefonfülkékre vonatkozóan az egyenleg ($70\ 000 - 50\ 000 = 20\ 000$ €), ami az értékesítés veszteségét jelenti:

T Ráfordítások 20 000 €

K Halmozott értékcsökkenés 20 000 €

Amennyiben az értékesített telefonfülkék (tárgyi eszközök) tényleges halmozott értékcsökkenése alapján kiszámítjuk a nettó értéküket, akkor az $250\ 000 - 50\ 000 = 200\ 000$ € könyv szerinti érték. Mivel az eladási áruk 180 000 € volt, újból a fentiekben kiszámított 20 000 € összegű veszteséget kapjuk.

Amennyiben a készpénzfizetéssel egyenértékű ár nem kerül feltüntetésre, akkor a diszkontált összeg (jelenérték) és a fizetendő összeg különbsége lesz a kamatráfordítás. A nettó jelenérték számításának összefüggése: a tőke összegét meg kell szorozni az $1/(1+r)$ kifejezéssel. Ez az elszámolási logika a pénz időértékének figyelembevételével magyarázható.

Terven felüli értékcsökkenés

Az angol terminológiában használt értékvesztés (impairment loss) fogalom a magyar számviteli törvény terven felüli értékcsökkenés fogalmának felel meg a tárgyi eszközök és az immateriális javak esetében.

A nemzetközi standard szerint terven felüli értékcsökkenést kell elszámolni egy adott eszközre, ha annak könyv szerinti értéke magasabb a megtérülési értékénél. A megtérülési értéket két módon kell kalkulálni:

- nettó eladási érték: az eszköz piaci, valós értéke csökkentve azt a várhatóan felmerülő értékesítési költségekkel,
- használati érték: az eszközzel kapcsolatos jövőben várható pénzáramok diszkontált jelenértéke alapján.

A terven felüli értékcsökkenés összegének kiszámításához a könyv szerinti értékből ki kell vonni a nettó eladási érték vagy használati érték közül a magasabb összeget.

A standard szerint a gazdálkodónak minden beszámoló elkészítését megelőzően meg kell vizsgálnia, hogy terven felüli értékcsökkenésre utaló jelek, körülmények fennállnak-e. A standard részletesen ismerteti azokat a körülményeket, amelyek a terven felüli értékcsökkenés elszámolására utalnak, például az eszköz piaci értéke jelentősen csökken, nagyobb mértékben, mint az az eszköz elavultsága alapján elvárható lenne, vagy a technológiai, piaci, gazdasági hatások az eszközre vonatkozóan kedvezőtlenek.

A terven felüli értékcsökkenés elszámolása ráfordításként történik. A standard nem rögzíti, hogy a ráfordításokkal szemben az eszköz értékcsökkenési számláját vagy a bruttó értéket mutató számlát kell-e alkalmazni, de szerencsésebb megoldás az értékcsökkenés számla alkalmazása. A standard nem tartalmazza a tartósság és jelentőség kritériumát a terven felüli értékcsökkenés elszámolásához.

A tárgyi eszközök értékelésének és értékcsökkenésének értelmezése után az átértékelésük sajátosságait tekintjük át.

Tárgyi eszközök átértékelése

A nemzetközi számviteli standardok szerint megengedett alternatív módszer az eszközök átértékelése, azaz az eszközök piaci értéken történő kimutatása. Az általánosan elfogadott és alkalmazott múltbéli értékelés módszere ugyanis nem kezeli az infláció, az árszínvonal változásának hatását. Hosszú távon ezért ez azt eredményezi, hogy a mérlegben kimutatott vagyon egymással nem összehasonlítható bekerülési értékeket tartalmaz, illetve a vagyon mérlegértéke nem annak aktuális értékét mutatja. A múltbéli értékelés azonban befolyásolja az eredmény nagyságát is. Egy múltbéli értéken nyilvántartott tárgyi eszköz értékcsökkenési leírása a költséget múltbéli értéken mutatja. Az értékcsökkenés elszámolása azonban az eszköz értékének jövőbeni pótlása érdekében történik. Így a múltbéli értékelés miatt az eszköz értékcsökkenési leírása az árszínvonal emelkedését feltételezve azt jelenti, hogy az eszköz jövőbeni pótlása több erőforrást igényel, mint amilyen összeget a terv szerinti értékcsökkenés elszámolása fedezett. Ennek következtében még egy nyereséges vállalkozás is felélheti önmagát, és működésének, tevékenységének fenntartása érdekében új, pótlólagos hitelfelvételre, tőkebevonásra kényszerülhet. Amennyiben ez utóbbi nem lehetséges, akkor ez a vállalkozás tönkremenetelét is okozhatja. A valós értékelés esetén az eszközök mérlegértéke a piaci érték csökkentve a terv szerinti és a terven felüli értékcsökkenés összegével.

Az IAS-ek értelmében a tárgyi eszközök értékelhetők piaci értéken. Amennyiben a vállalkozás valós értékre értékeli tárgyi eszközét, akkor mind a maradványérték összegét, mind a hasznos élettartam valódiságát rendszeresen ellenőrizni, esetenként módosítani kell, megváltoztatva a leírási kulcsot, az elszámolt amortizációt is.

A piaci érték megállapításának módszerei:

- újrabeszerzési áron,
- költségalapon (helyettesítési költségen): hasonló paraméterekkel rendelkező eszköz jelenleg érvényes ára,
- jövedelemalapon (jelenérték),
- piaci árak alapján.

A jövedelemalapú (jelenérték) módszer esetén az eszközöket diszkontált jelenértéken mutatjuk ki a jövőbeni pénzáramokat számítva, amelyet várhatóan az eszköz szokásos üzletmenet esetén termel. A vagyontárgy értéke a tárgy élettartama során előállított nettó gazdasági haszon, azaz az eszköz által megtermelt jövedelmek jelenlegi értéke.

Példa

Állapítsuk meg az adott tárgyi eszköz piaci (jövedelemalapon számított) értékét, ha az eszközünkkel elérni kívánt éves árbevétel összege 10 ezer €, az üzemeltetési költségek összege évi 8 ezer €. Az eszköz várható használati időtartama 12 év. A 6. évben karbantartási munkák miatt az eszköz működése lecsökken, amelynek következtében csak 1,2 ezer € eredményt termel.

Kérdés: Mennyi az eszköz jövedelemalapú értéke, ha a hasonló eszközök üzemeltetésétől elvárt hozam 12%-os?

Megoldás

A pénzáramokat táblázatba foglalva: (Értékek ezer euróban)												
Évek	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Árbevétel	10	10	10	10	10	1,2	10	10	10	10	10	10
Költségek	(8)	(8)	(8)	(8)	(8)	–	(8)	(8)	(8)	(8)	(8)	(8)
Pénzáramok korrigálása annak érdekében, hogy évente egyenlő összegű pénzáramok legyenek												
Eredmény	02	02	02	02	02	02	02	02	02	02	02	02
Korrektív tényező	–	–	–	–	–	(0,8)	–	–	–	–	–	–

A fenti pénzáramok jelenértékeként kiszámítható az adott eszköz jövedelemalapú értéke.

Azonos összegű jövőbeni pénzáramok jelenértékére annuitásfaktort kell számítani.

Egy egységnek 12 időszakra (évre), 12%-os hozammal számított annuitásfaktora a pénzügyi táblázatok annuitásra vonatkozó adatait használva: $PVA(12\%, 12) = 6,19437$.

Példánkban a hozam (eredmény) 2 ezer €, amelynek az annuitásfaktorial kiszámított jelenértéke:

$$2 \times PVA(12\%, 12) = 2 \times 6,19437 = 12,38874 \text{ ezer } \text{€}.$$

Valamely jövőbeni időpontban esedékes pénzáram jelenértékéhez jelenértékfaktort kell számítani. Egy egységnek a 6. időszakra, 12%-os hozammal számított jelenértékfaktora a pénzügyi táblázatok jelenértékére vonatkozó adatait felhasználva: $PVF(12\%, 6) = 0,50663$.

Példánkban viszont nem egy egységre, hanem $-0,8$ egységre kell a számítást elvégezni, azaz:

$$- 0,8 \times PVF(12\%, 6) = - 0,8 \times 0,50663 = - 0,405304 \text{ ezer } \text{€}.$$

A két tényező alapján az adott eszköz piaci értéke a pénzáramok jelenértékével számítva:

$$PV = 2 \times PVA(12\%, 12) + - 0,8 \times PVF(12\%, 6) = 2 \times 6,19437 - 0,8 \times 0,5663 = 12,38874 - 0,405304 = 11,98, \text{ azaz megközelítőleg } 12 \text{ ezer } \text{€}.$$

Az IAS szerint az átértékelés esetén az eszközök mérlegben kimutatott értéke az átértékelés időpontjában megállapított piaci értéket mutatja, csökkentve ezt az átértékelt eszköz értéke alapján számított halmozott terv szerinti és terven felüli értékcsökkenés összegével. Az átértékelt eszközök értékcsökkenésének alapja az átértékelt eszközérték.

Az átértékelt eszközök könyv szerinti értékének módosítása az átértékelés időpontjában két módon történhet:

- Az egyik módszer szerint a halmozott értékcsökkenést újraszámítják az eszköz bruttó értékében bekövetkezett változással arányosan, továbbá a bruttó értékében bekövetkezett változással arányosan, utána mind a bruttó értéket, mind pedig a halmozott értékcsökkenést ennek az aránynak megfelelően módosítják. Így a nyilvántartási érték az átértékelés után megegyezik az eszköz átértékelt értékével. Ezt a módszert általában akkor alkalmazzák, ha az átértékelést az értékcsökkenés utáni újrabeszerzési értékhez kapcsolódó index segítségével végzik.
- A másik módszer szerint első lépésként a halmozott értékcsökkenés összegét az eszköz bruttó értékével szemben elszámolva a könyvekből kivezetik. Ezt követően az eszköz nettó értékét módosítják annak átértékelt értékére. Ezt a módszert alkalmazzák például az épületek piaci értékének megállapításánál.

Az értékelési tartalék összegének azon része, amely realizálódik, közvetlenül az eredménytartalékba kerül átvezetésre. A teljes értéknövekmény az eszköz könyvekből történő kivezetésekor (selejtezéskor) vagy értékesítéskor realizálódhat. Az eszköz használata során is realizálódhat az elszámolt értéknövekmény, ilyenkor a realizált összeg nem más, mint az átértékelt eszköz értéke alapján számított értékcsökkenés és az eredeti eszközérték alapján számított értékcsökkenés különbsége. Az értékelési tartalékból az eredménytartalékba átvezetett összeg elszámolása nem érinti, nem is érintheti az eredménykimutatást.

Az IAS szerint, ha az átértékelés növeli az eszközértéket, akkor a növekményt az értékelési tartalékkal szemben kell elszámolni, a saját tőke részeként. Azonban az átértékelésből adódó növekményt bevételként kell elszámolni, ha ellentételezi az előző időszakok átértékelésekor ráfordításként elszámolt eszközérték-csökkenést. A bevételt az elszámolt ráfordítások összegéig kell elszámolni. Amennyiben az átértékelés az eszközértéket csökkenti, akkor annak összege az eredményt terheli. Vagyis:

- Ha az eszköz után terven felüli értékcsökkenés kerül elszámolásra, amit ráfordításként kell elszámolni, akkor az átértékelés növekedésének elszámolásakor elsőként a terven felüli értékcsökkenés összegét kell visszaírni bevételként, az elszámolt ráfordítás összegéig. Az e fölötti rész növeli az értékelési tartalékot.

- Ha az eszközt leértékeljük, akkor elsőként az átértékelés összegét kell kivezetni az értékelési tartalékkal szemben, majd ezt követően könyvelünk (ráfordításként) terven felüli értékcsökkenést.

A magyar számviteli törvény tárgyi eszközök esetében nem engedi meg a valós értéken történő értékelést. (Bár valójában az értékhelyesbítés elszámolhatósága megfeleltethető ennek, de a magyar gyakorlatban az átértékelés összege után értékcsökkenés nem számolható el.)

Minden gazdálkodónak két modell közül kell választania tárgyi eszközeinek értékelésekor, mégpedig a költségmodell és az újraértékelési modell közül.

Költségmodell alkalmazása esetén az aktiválás után az eszközt bekerülési költség értékcsökkenéssel és értékvesztéssel csökkentett értékén kell kimutatni.

Az újraértékelési modell alkalmazása esetén az eszköz átértékelésekor megállapított piaci értéke a későbbi halmozott értékcsökkenéssel és az értékvesztéssel csökkentve. A teljes tárgyi eszköz osztályt át kell értékelni. Az átértékelési különbözetet a saját tőkében kell kimutatni értékelési tartalékként. Amennyiben korábban értékvesztés került elszámolásra, akkor addig az értékig vissza kell fordítani és az eredménykimutatásban kell kimutatni, s csak az ezen felüli értéknövekmény kerülhet a saját tőkébe tartalékként. Az átértékelési tartalék akkor kerül az eredménytartalékba átvezetésre, amikor az adott eszköz értékesítése miatt kivezetésre kerül. Az eszköz használata során azonban a folyamatos értékcsökkenési elszámolással összhangban is részenként átvezetésre kerül az eredménytartalékba az átértékelt és az eredeti bekerülési érték értékcsökkenése közötti különbözet.

Tárgyi eszközök használatból történő kivonása, értékesítése

A standard szerint a tárgyi eszközöket a nyilvántartásokból ki kell vezetni, ha az adott eszköz értékesítésre kerül vagy véglegesen kivonják a használatból, és a jövőben további bevétel nem származik értékesítéséből, illetve használatából.

Az aktív használatból kivont, de még nem selejtezett, értékesített eszközt a könyvekből történő kivezetésig az eszköz könyv szerinti értékén kell nyilvántartani, és legalább a pénzügyi év végén a gazdálkodónak meg kell vizsgálnia a terven felüli értékcsökkenés elszámolásának lehetőségét.

A könyv szerinti érték és az értékesítés nettó bevételének, illetve a használatból történő kivonás becsült nettó bevételének különbségét bevételként vagy ráfordításként kell elszámolni.

Közzétételi kötelezettség

- Bekerülési értékre, értékcsökkenésre és egyeztetésekre vonatkozóan,
- eszközökön lévő korlátozásokra vonatkozóan,
- átértékelésükre vonatkozóan,
- számviteli becslések, számviteli politika változásának kiegészítő információira vonatkozóan,
- egyéb bemutatandó információk.

Magyar vonatkozások

A standard nem tételesen szabályozza a mérlegtételeket, igaz a magyar beszámoló is mutat némi rugalmasságot: a mérlegsorok elhagyhatók, illetve újak felvehetők. A standard nem emeli ki, hogy a beruházásokra adott előlegek összege is ebben a mérlegtételcsoportban mutatható ki. A nemzetközi gyakorlatban az ilyen címen adott folyósított előlegek a pénzügyi eszközök között szerepelnek.

A bekerülési érték elemei között is található néhány eltérés. A magyar számviteli törvény az eszköz leszerelésének, elszállításának és a terület helyreállításának becsült költségét, mint az eszköz bekerülési értékének részét nem tárgyalja, így a jelenlegi magyar gyakorlat alapján ezen költségek nem képezik a bekerülési érték részét.

A halasztott fizetés kamatráfordításának elszámolását sem érinti hazai szabályozásunk, és a gyakorlatban sem csökkentjük a bekerülési értéket a halasztott fizetésből származó kamatteherrel.

A nemzetközi standard szabályai alapján az eszközök bekerülési értékét a kapott állami támogatások összege a gazdálkodó döntése alapján csökkentheti, vagy halasztott bevételként kerülhet elszámolásra. A magyar szabályozás szerint az eszköz finanszírozásához kapcsolódó állami támogatás kizárólag halasztott bevételként számolható el.

A számviteli szabályunk a tartalékalkatrészek, karbantartási célú berendezések elszámolását, illetve a biztonsági és környezetvédelmi eszközök kimutatását nem különíti el az egyéb tárgyi eszközök nyilvántartásától. A főbb alkotóelemek elkülönített nyilvántartása sem jellemző a magyar gyakorlatban, a törvény nem említi lehetőségként sem.

A gyakorlatban a felújítás, a karbantartás fogalmának elkülönítése, annak eldöntése, hogy az adott költséget aktiválni kell-e vagy sem, gyakran jelent problémát. A probléma attól függetlenül megjelenik, hogy a számviteli törvény vagy a nemzetközi standard előírásait vesszük alapul.

Az eszközátértékelés tekintetében a hazai szabályozás több ponton eltér a standard előírásaitól. A hazai törvény kizárólag a pénzügyi instrumentumokra definiálja a valós érték fogalmát, a tárgyi eszközök értékhelyesbítésénél piaci értékről szól. Az átértékelést a mérlegkészítés napjára vonatkoztatja, nem pedig fordulónapra, nem olyan alaposággal, részletezettséggel szabályozza az átértékelés gyakoriságát, nem ad módszereket az egyes eszközcsoportok átértékelési módjára. Az átértékelés esetében az egyedi értékelés elvét hangsúlyozza, de arra vonatkozóan nem tartalmaz előírást, hogy az egész eszközcsoportot át kell-e értékelni az adott eszköz átértékelése esetén.

A legfőbb eltérés azonban az, hogy a hazai törvényi szabályozásban az átértékelés nem változtatja meg az eszközök könyv szerinti értékét és értékcsökkenését. Az átértékelés hatására kizárólag az értékhelyesbítés összege változik az eszköz oldalon, illetve az átértékelési tartalék összeg módosul a saját tőkében. Ennek következtében az átértékelés a mérlegfőösszeget módosítja, de az eredményre nincs hatással, az átértékelési különbözet után értékcsökkenés nem számítható, valamint nem teszi kötelezővé az évenkénti átértékelést.

Valószínű, hogy a magyar gyakorlatban is szélesebb körben alkalmaznák a gazdálkodók az átértékelést, ha az a nemzetközi szabályoknak megfelelően történhetne. Az IAS-ben az értékcsökkenthető összeg az átértékelt eszköz értéke, így az eredménykimutatásban az átértékelt összegű értékcsökkenés jelenhet meg, javítva annak információminőségét.

A nemzetközi standard előírásai így támogatják a gazdálkodó költségtakarékossági törekvéseit, hiszen ha a piaci árak jelentősen nem változnak, akkor a költség-haszon elvből kiindulva nem célszerű az értébecslés költségét felvállalni.

A számviteli törvény alapelve a bruttó elszámolás elve, amelytől csak a törvényben szabályozott esetekben lehet eltérni. A nemzetközi standardokban az ingatlanok, gépek és berendezések értékesítésének eredményhatása nettó módon jelenik meg az eredménykimutatásban, összevonva az értékesítésből származó bevétel és a könyv szerinti érték miatti ráfordítás értékét. Ilyen akár elszámolási, akár eredménykimutatási megoldást a hazai szabályozás nem teszi lehetővé.

Összefoglalva

<i>Eltérés a Számviteli törvény és az IAS-ek között</i>		
Megnevezés	Számviteli törvény	IAS
Fogalom, tartalom	Tételesen rögzíti a mérlegtételeket, azok tartalmát	Tárgyi eszközökénti elszámolás feltételeit rögzíti, csoportosításra csak példát ír elő
Előlegek	Kötelező tárgyi eszközöként kimutatni	Nem tiltja tárgyi eszközökénti kimutatását
Beszerezési érték	SZT-ben: Tartalma részletesebben szabályozott Leszerelés, elszállítás, terület-helyreállítás becsült értékének költsége (célartalékkal arányosan) bekerülési értéknek nem része Halasztott fizetés kamatráfordításával nem foglalkozik Kapott támogatás nem csökkenti	
Cseréként kapott eszköz	Csereszerződés szerinti érték vagy a cserébe adott eszköz eladási ára	Valós értéken vagy az átadott eszköz könyv szerinti értékén
Átértékelés	Nem megengedett	Megengedett, az értékcsökkenés alapja az átértékelést követően az átértékelt eszközérték.
Terven felüli értékcsökkenés	Könyv szerinti értéke – piaci érték különbsége	Könyv szerinti értéke – (nettó eladási ár és a használati érték közül a magasabb) különbsége
Értékesítés	Eladási ár egyéb bevétel, könyv szerinti érték egyéb ráfordítás	Értékesítés eredménye nettósítva kerül könyvelésre

2.7.3.9. IAS 17. Lízing

A standard célja

Bemutatja, hogyan jelenik meg az IAS rendszerében a lízingek meghatározása, mit minősít pénzügyi és operatív lízingnek, illetve ezen lízingek elszámolása milyen szabályok szerint történik.

Jellemzői

A lízing fogalma

Egy olyan pénzügyi ügylet, amelynek során a lízing cég azzal a céllal vásárol meg egy az ügyfele által kiválasztott eszközt, hogy aztán folyamatos díjfizetés ellenében annak használatát az adott ügyfélnek átengedje a szerződésben meghatározott futamidőre, amelynek lejártával az eszköz az ügyfél tulajdonába is kerülhet.

A lízing olyan szerződés, amelyben a lízingbeadó rendszeres anyagi juttatásért cserébe egy előre meghatározott időtartamra a lízingbevevőnek átad valamely eszközt.

A lízing implicit kamatláb olyan diszkontráta, amellyel számolva a lízing kezdetén a minimális lízingdíjfizetések és a nem garantált maradványérték összesített jelenértéke egyenlő a lízingelt eszköz valós értékével.

A lízing kialakulása

A lízing az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg a XX. század második felében. Megjelenésének oka, hogy a tőkeszükséglet meghaladta a rendelkezésre álló forrásokat. A hitelezők számára biztonságos megoldás, hiszen a tulajdonjog megmaradt és a kockázatokat sem ők viselték, és egyes országok még adókedvezményeket is biztosítottak.

Hazánkban az 1970-es évektől adott a jogi szabályozás a lízingügyletekkel kapcsolatban. A szabályozás ellenére nehezen terjedt el, ennek oka a viszonylag magas lízingdíj és az ismeretek hiánya.

Az utóbbi években viszont elképesztő fejlődést produkált a lízing, ennek okai:

- nagyfokú rugalmasság,
- gazdasági előnyök,
- 100%-os finanszírozás,
- adózási előnyök,
- a lízingbevevőnél kicsi az elavulás kockázata.

Ennek a megnövekedő igénynek felel meg a nemzetközi standardalkotók által 1982-ben elfogadott és 1997 végén módosított 17. IAS. A lízingügyletekkel foglalkozó standard célja a lízingügyletek értelmezésének, elszámolási sajátosságainak szabályozása, összefoglalása. Bemutatja a minősítés, az értékelés és a közzététel szabályait.

A standard szabályozza azokat a területeket, amelyekre az *előírások nem alkalmazhatók*:

- ásványkincsek és a nem megújuló erőforrások kitermelésére, használatára vonatkozó megállapodások,
- licencszerződések (film, videó, kézirat),
- befektetési célú ingatlanok pénzügyi lízingügyletére a lízingbevevő oldaláról,
- növények és állatok pénzügyi lízingügyletére a lízingbevevő oldaláról,
- növények és állatok operatív lízingügyletére a lízingbeadó oldaláról.

A lízingügyletek minősítése

A minősítés során a *tartalom elsődlegessége a formával szemben* alapelv érvényesül. A standard olyan körülményeket, sajátosságokat határoz meg, amelyek alapján a lízingügylet pénzügyi lízingnek minősül.

Ilyen például:

- a futamidő végén a tulajdonjog a vevőhöz kerül,
- a lízingbevevő szempontjából kedvezményes vételi opciót tartalmaz,
- az eszköz gazdaságos élettartalmának jelentős részét lefedi a futamidő (US GAAP 75%),
- a lízingdíj jelenértéke lényegében a lízingtárgy valós piaci értékével egyenlő (US GAAP 90%),
- a lízingelt eszköz speciális jellegű, amelyet átalakítás nélkül kizárólag a lízingbevevő tud használni.

A fenti feltételek között vagy-vagy kapcsolat áll fenn, tehát bármelyik teljesülése elegendő. A lízingügyletet annak megkezdésekor kell minősíteni. Ha a futamidő alatt megváltoznak a szerződéses feltételek, akkor a hátralévő időszakot újra értékelni kell, ez a lízingügylet minősítését megváltoztathatja.

A lízingügyletek csoportosítása

A csoportosítás középpontjában a haszon és a kockázat megítélése áll a lízingbevevő és a lízingbeadó relációjában.

Ez alapján megkülönböztetünk:

- pénzügyi lízingügyletet,
- operatív lízingügyletet.

Pénzügyi lízing

A lízingbevevő használatába, birtokába kerül az eszköz, őt terheli a használatból eredő minden kockázat és övé a haszon. A szerződés végén a lízingbevevő megszerezheti az eszköz tulajdonjogát. Pénzügyi lízing esetén a lízingbevevő viseli lényegében az összes kockázatot és ő szedi be az összes hasznot a tulajdonjogtól függetlenül.

A lízingbeadással átruházódik a lízingtárgy tulajdonlásával kapcsolatos valamennyi kockázat és haszon a lízingbevevőre. Tartalom elsődlegessége a formával szemben.

A pénzügyi lízingszerződésben a felek abban állapodnak meg, hogy a lízingbeadó megfelelő díjazás ellenében úgy adja tartósan bérbe a lízing tárgyát képező eszközt a lízingbevevőnek, hogy lényegében annak hasznosításával kapcsolatos minden kockázat és megszerezhető haszon a lízingbevevőre száll át.

A pénzügyi eszköz bekerülési értéke

- A lízingelt eszköznek a lízingügylet megkötésekor érvényes piaci értéke, vagy
- ha ez alacsonyabb, akkor a fizetendő minimális lízingdíjak jelenértéke.

Gazdasági élettartam: az az időszak, amely alatt egy eszköz egy vagy több használó számára várhatóan gazdaságilag használható.

Hasznos élettartam: a lízingidőtartam kezdetétől számítva az eszköz által megtestesített gazdasági haszon.

Garantált maradványérték: a lízingbevevő által garantált összeg.

Nem garantált maradványérték: a lízingbeadó által történő realizálása nem biztosított.

Bruttó lízingbefektetés: minimálisan kifizetendő lízingdíjak és a nem garantált maradványérték együttes összege.

Nem realizált pénzjövedelem: bruttó lízingbefektetés – garantált maradványérték implicit kamatlábbal számított jelenértéke.

Nettó lízingbefektetés: bruttó lízingbefektetés – nem realizált pénzjövedelem.

A minimális lízingdíj: az az összeg, amelynek a megfizetésére a lízingbevevő kötelezhető, és amely nem tartalmazhatja a feltételekhez kötött kifizetéseket és az üzleti költségeket (biztosítási díjak, karbantartási költségek, adók stb.).

A minimális lízingdíj jelenértékének kiszámításakor *alkalmazott diszkont tényező:*

- vagy a lízingügyletben alkalmazott belső (implicit) kamatláb,
- vagy ha ennek alkalmazása nem praktikus, akkor a lízingbevevő által, hasonló lízingügyletben vagy hasonló feltételű kölcsönügyletben fizetendő kamatláb.

A fizetendő lízingdíj általában a fizetendő bérleti díjak és az esetleges garantált maradványérték összege. A fizetendő lízingdíjak összegét meg kell osztania *fizetendő kamatok* és a kötelezettség, *tőkerész* összegére. A fizetendő kamatok összegét a lízing futamidejére kell felosztani, így tulajdonképpen egy *állandó kamatrátát* kell alkalmazni a kötelezettség fennmaradó összegére minden egyes hátralévő periódusra vonatkozóan.

A pénzügyi lízingként való minősítés a standard szerint több kritériumnak való megfelelést jelent. A standard alábbi kritériumok egyedileg vagy kombináltan utalhatnak arra, hogy pénzügyi lízingnek minősíti az adott ügyletet:

- a lízingügylet futamidejének lejáratakor az adott eszköz tulajdonjoga átkerül a lízingbevevőhöz,
- a lízingbevevő számára biztosított egy olyan vételi opciós lehetőség, amelynek vételára a lízingszerződés megkötésének időpontjában olyan alacsony a piacon érvényes valós értékhez képest, hogy a lízingbevevő biztosan élni fog vételi jogával (ettől függetlenül még nem biztos, hogy ezzel ténylegesen élni is fog a futamidő végén),
- a jövőbeni lízingtörlesztések nettó jelenértéke a futamidő kezdetén lényegében megegyezik az eszköz valós piaci értékével,
- a lízingügylet tárgya egy olyan eszköz, amely annyira speciális jellegű, hogy lényegében csak a lízingbevevő számára jelent értéket, illetve hasznosítási lehetőséget,
- a lízing futamideje lefedi a lízingelt eszköz gazdasági élettartamának jelentős részét, még akkor is, ha a tulajdonjog nem száll át,
- a lízing futamidejének lejáratakor a lízingbevevőnek lehetősége van arra, hogy folytassa a lízinget, de már egy olyan lízingdíjért, amely jóval alacsonyabb a piacon alkalmazott bérleti díjaknál,
- a lízingelt eszköz maradványértéke és a futamidő lejáratakor érvényes valós piaci ár közötti nyereség vagy veszteség a lízingbevevő nyeresége, illetve vesztesége,
- a lízingszerződés lejárat előtti felmondásából eredő veszteségeket a lízingbevevőnek kell megtérítenie.

A lízingbevevő könyveiben

- eszközként, illetve kötelezettségként kell elszámolni,
- a bekerülési értéke a megkötéskor érvényes piaci értéke vagy a lízingdíj jelenértéke,
- a bekerülési érték része a lízingbevevő által a lízingelt eszköz érdekében végzett tevékenységek közvetlen költsége.

Az eszközként kimutatott lízingtárgy után értékcsökkenést kell elszámolni.

A kötelezettség értékelése

- a lízingdíjat meg kell osztani kamat és tőkerészre,
- a kamatot a futamidőre kell felosztani,
- elkülönítetten kell kimutatni a kötelezettség hosszú és rövid lejáratú részét.

A lízingbeadó könyveiben

- a nettó befektetés összegével megegyező értéket követelésként kell kimutatni,
- nettó befektetés alatt azt az összeget értjük, amely a lízingbeadónak az ügyletbe fektetett bruttó befektetése és a nem realizált pénzügyi bevétel különbsége,
- a lízingügylet megkötése érdekében felmerülő közvetlen költségek összegét a bevétellel egyező időtartam alatt kell elszámolni (elhatárolás).

A lízingbevevő beszámolójában a következő információkat kell bemutatni

- az ügylet keretében birtokolt eszközök mérlegértékét,
- a lízingdíjak összegét és jelenértékét,
- lejáratukat,
- a feltételes bérleti díjak összegét,
- a megújítási, vásárlási opciók összegét,
- a szerződésben rögzített korlátozásokat (osztalék, hitelfelvétel).

A lízingbeadó beszámolójában a következő információkat kell bemutatni

- a bruttó tőkeösszeg és járó lízingdíj jelenértékét,
- lejáratukat,
- a nem realizált jövedelmet,
- a feltételes bérleti díjak összegét,
- a nem garantált maradványértékét,
- a be nem hajtható minimális lízingdíjak összegét.

Példa

Egy gazdálkodó bérbe vesz egy nagy teljesítményű fénymásoló gépet, amelyre tartós bérleti szerződést kötnek a bérbeadóval. A fénymásoló gép műszaki-gazdasági élettartama 5 év, amely idő után a gép nemcsak elavul, de már nem képes a feladat ellátására sem. A tartós bérleti szerződés futamideje 5 év, azonban a futamidő végén nincsen vételi opció, így az eszköz a futamidő végén visszakerül a bérbeadóhoz.

A pénzügyi lízingnek történő megfelelés nyilvánvaló. A fénymásoló géppel kapcsolatos kockázatok és hasznok, azaz a használati jog átadásra került. Bár a futamidő végén vételi opció nincsen, ez a tartós bérleti szerződés IFRS rendszerében pénzügyi lízingnek minősül.

Operatív lízing

Az *operatív lízingügylet* fogalmát a standard igen röviden fogalmazza meg: minden olyan lízingügylet, ami nem felel meg a pénzügyi lízing definíciójában rögzítetteknek.

Például egy gazdálkodó bérbe vesz egy fénymásoló gépet, melyre tartós bérleti szerződést kötnek a bérbeadóval. A fénymásoló gép műszaki-gazdasági élettartama 5 év, amely idő után a gép nemcsak elavul, de már nem képes a feladat ellátására. A tartós bérleti szerződés futamideje 2 év, azonban a futamidő végén nincsen vételi opció, így az

eszköz a futamidő végén visszakérül a bérbeadóhoz. A lízingbe adott eszköz lízingdíjainak nettó jelenértéke 5 ezer €, amíg a piaci valós értéke a futamidő kezdetekor 10 ezer €. A tartós bérlet folytatására van lehetőség, ugyanolyan díjak mellett, mint korábban. Amennyiben a gazdálkodó a futamidő végén visszaadja az eszközt a lízingbeadónak, a lízingbeadó azt másnak fogja bérbe adni.

A fenti esetben a pénzügyi lízing kritériumai nem teljesülnek. A fénymásoló gép használati joga átadásra került, így lízingről beszélünk. Azonban a fénymásoló gép gazdasági élettartama és az ügylet futamideje jelentősen nem került lefedésre (2 év / 5 év), valamint a lízingdíjak nettó jelenértéke és a valós érték sem közelíti meg egymást. A lízingügylet folytatására van lehetőség, azonban ugyanolyan díjak mellett, mint korábban, ezért ez nem teljesíti a pénzügyi lízing kritériumait. Az eszköz jellegénél fogva nem olyan speciális eszköz, amelyet más gazdálkodó ne tudna hasznosítani, így ezt a pénzügyi lízing kritériumot nem teljesíti.

A lízingügyletet mindig az ügylet kezdetekor kell minősíteni!

Az operatív lízing (bérlet) esetében a megállapodás tárgyát képező eszköz hasznosíthatóságával kapcsolatos kockázatok nem szállnak át a bérbevevőre (pl. a bérelt eszköz műszaki meghibásodása esetén a bérbeadó gondoskodik a javításról, szükség szerint másik eszközt kell a bérbevevő rendelkezésére bocsátani).

Aktiválás a lízingbeadónál

Az ügyletben nem ruházódik át a lízingbevevőre a lízingtárgy tulajdonlásával kapcsolatos valamennyi kockázat és haszon. A tartalom elsődlegessége a formával szemben.

A lízingbeadónak az operatív lízingügylet során használatra átadott eszközt az eszköz jellegének megfelelő eszközcsoportban kell kimutatni. Mivel az eszköz a lízingbeadó könyveiben kerül kimutatásra, így az *értékcsökkenési leírás* elszámolása, annak összege is a lízingbeadó eredményében jelentkezik költségként, de megtérül a kapott/járó lízingdíj összegében.

A lízingügyletkez közvetlenül kapcsolódó, a lízingbeadó által viselt *költségek* összegét a vállalkozás vagy elhatárolja, és a bevétellel azonos arányban számolja el, vagy a költség felmerülésének időpontjában elszámolja az adott időszaki eredmény terhére.

A lízingből származó *bevételt* a bérlet futamideje alatt *lineárisan* kell elszámolni, kivéve, ha létezik olyan vetítési alap, amely az eszköz tényleges fizikai használatát, a belőle származó haszon csökkenését jobban tükrözi.

A lízingbevevő esetén

Az operatív lízing bérleti díjának összegét a lízing futamideje alatt lineárisan kell költségként elszámolni, kivételt jelent ez alól, ha létezik olyan vetítési alap, amely az eszköz tényleges használatát jobban tükrözi.

A lízingbeadó esetén

A használt eszközt a jellegének megfelelő eszközcsoportban kell kimutatni. Az értékcsökkenés itt számolandó el. A lízinghez kapcsolódó költségeket vagy elhatároljuk, vagy az időszak költségei közé soroljuk. A bevételt lineárisan számoljuk el, kivételt jelent ez alól, ha létezik olyan vetítési alap, amely az eszköz tényleges használatát jobban tükrözi.

A lízingbevevő beszámolójában a

- fel nem bontható ügyletek bérleti díjait,

- lejáratukat,
- feltételes bérletek összegét,
- feltételes bérleti díjak összegét,
- megújítási, vásárlási opciók összegét,
- szerződésben rögzített korlátozásokat (osztalék, hitelfelvétel) tüntetik fel.

A lízingbeadó beszámolója a

- fel nem bontható ügyletek bérleti díjait,
- lejáratukat,
- feltételes bérletek összegét,
- megállapodások általános jellegű ismertetését tartalmazza.

Visszlízing

Sajátos lízingforma a *visszlízing*. A lényegében finanszírozási formának tekinthető szerződéssel a vállalkozás tulajdonában lévő eszközeit a lízingbeadónak eladja és rögtön bérbe is veszi tőle.

Amennyiben a visszlízing pénzügyi lízinget eredményez, akkor a könyv szerinti értéket meghaladó bármely értékesítési bevétel nem kerül bevételként azonnal elszámolásra az eladó-lízingbevevőnél. Ehelyett azt el kell határolni és az elhatárolást a lízing időtartama alatt kell feloldani.

Az eszköz eladó által történő eladását ugyanannak az eszköznek az eladó részére történő lízingbeadása követi.

Könyvelések

Könyv szerinti érték kivezetése:

- T Egyéb ráfordítások – K Tárgyi eszköz bruttó értéke
- T Tárgyi eszközök halmozott értékcsökkenése – K Egyéb ráfordítások

Eladás:

- T Vevők – K Egyéb bevételek

Lízing elszámolása:

- T Tárgyi eszköz – K Kötelezettségek pénzügyi lízingből

Amennyiben a visszlízing operatív lízinget eredményez, akkor az ügylet eredményének elszámolására több szabály is megfogalmazható.

A nyereséget vagy veszteséget azonnal el kell számolni, ha:

- nyilvánvaló, hogy az ügyletet valós értékben kötötték,
- az eladási ár a valós értéknél kisebb (kivételt jelent, ha a veszteséget a jövőbeni, a piaci árnál alacsonyabb lízingfizetések kompenzálják. Ekkor a különbséget el kell határolni és a lízingfizetések arányában kell feloldani azon időszak alatt, amely során az eszközt várhatóan használni fogják).

A visszlízingügylet időpontjában a valós érték kisebb az eszköz könyv szerinti értékénél, a könyv szerinti érték és a valós érték közötti különbözettel azonos összegű veszteséget

azonnal el kell számolni. Amennyiben az eladási ár magasabb a valós értéknél, a valós érték fölötti részt el kell határolni és azon időszak alatt kell feloldani, amely során az eszközt várhatóan használni fogják.

A *közvetlen finanszírozási lízing* annyiban különbözik az értékesítés típusú lízingtől, hogy a kamatjövedelmen kívül a lízingbeadó az ügyleten sem nyereséget, sem veszteséget nem realizál. Egy közvetlen finanszírozású lízingügyletben a szerződéskötéskor a lízingtárgy valós piaci értéke megfelel a költségeknek (vagy a könyv szerinti értéknek, ha a lízingtárgy nem új). Ez a fajta lízingügylet a leggyakrabban a pénzügyi műveletekkel foglalkozó szervezeteket jellemzi. A lízingbeadó (bank vagy más pénzintézet) megveszi az eszközt, majd lízingbe adja a lízingbevevőnek. Ez az ügylet mindössze a szokványos kölcsönnyújtás helyébe lép, ahol a kölcsönfelvevő arra használja a kölcsön összegét, hogy megvegye az eszközt. Sokféle oka lehet egy lízingügyletnek, például:

- a lízingbevevő (kölcsönfelvevő) általában 100%-os finanszírozáshoz jut,
- a lízingbevevő adókedvezményekben részesülhet,
- a lízingbeadó kamatnak megfelelő jövedelemben részesül, valamint kap egy olyan eszközt, amelynek a lízingfutamidő végén még némi maradványértéke is lesz (kivéve, ha az ügyletet olyan felétellel kötik, hogy a tulajdonjog is átszáll),
- a lízingbevevő védelmet élvez az elavulással szemben.

A *hitelből finanszírozott lízing* a közvetlen pénzügyi lízing egyik speciális formája. Ez a típus tulajdonképpen megfelel a közvetlen pénzügyi lízing kritériumának. Annyiban mégis különbözik, hogy legalább három felet érint: lízingbevevőt, a hosszú távú kölcsön hitelezőjét és a lízingbeadót (akit általában tőkerészesnek neveznek). A hosszú távú kölcsön hitelezője nem élhet visszeresettel a lízingbeadó általános hitelezőjével szemben, noha a hitelező visszeresettel élhet a lízingtárgy vonatkozásában. A finanszírozás összegének akkorának kell lennie, hogy a lízingbeadó elegendő pénzügyi erővel rendelkezzen az ügylethez. A futamidő kezdeti éveiben a lízingbeadó nettó befektetése csökken, a későbbi években pedig növekszik.

Közzétételi kötelezettségek:

- mérleg fordulónapján a pénzügyi lízingelt eszközök érvényes nettó könyv szerinti értéke minden egyes eszközcsoportnál,
- a mérleg fordulónapján fennálló teljes lízingfizetési követelés/kötelezettség, valamint ennek jelenértéke közötti levezetés, egyeztetés,
- ki kell mutatni a lízingből származó követelés/kötelezettség összegéből az egy éven belüli, az egy év öt éven belüli, továbbá az öt éven túli részt a teljes lízingkövetelés/-kötelezettség, valamint ennek a jelenértékére vonatkozólag is,
- be kell mutatni az adott időszakban elszámolt függő bérleti díjakat és
- a lízingszerződések általános leírását, a meghosszabbítási lehetőségeket, a vételi opciókat, illetve különleges feltételeket.

Magyar vonatkozások

A magyar számviteli törvény meghatározása alapján a pénzügyi lízing fogalma a következő: a pénzügyi lízing olyan szerződés alapján valósul meg, amely szerződés értelmé-

ben a lízingbeadó a lízingbevevő igényei szerint beszerzett és a lízingbeadó tulajdonát képező eszközt lízingdíj ellenében, a szerződésben rögzített időtartamra a lízingbevevő használatába, birtokába adja azzal, hogy a lízingbevevőt terheli a használatból következő minden költség és kockázat, a lízingbevevő jogosult a hasznok szedésére. A szerződés időtartamának végén a lízingelt eszköz tulajdonjogát a lízingbevevő vagy az általa megjelölt megszerzi (vagy megszerezheti), a maradványérték megfizetésével vagy anélkül, illetve a lízingbevevőt elővételi jog illeti meg, a lízingbevevő azonban ezen jogairól a szerződés megszűnése előtt is lemondhat.

A magyar számviteli törvény nem emeli ki a gyártók és forgalmazók elszámolásának sajátosságait. A járó kamat kimutatásra kerül, de időarányosan és nem a jelenérték alapján számított. A nemzetközi gyakorlatban kifejezetten hangsúlyozott a pénz jelenértékének kimutatása. A bruttó befektetés és annak jelenértéke közötti különbséget elszámolják nem realizált pénzügyi bevételként. A nem realizált pénzügyi bevétel a lízingbevevő által megfizetett kamat jóváírásakor válik realizálttá és kerül átvezetésre a kamatbevétel számlára.

Az Európai Unió negyedik irányelve nem tér ki a lízingbe vett eszközök értékelésére.

A magyar számviteli törvény szerint az általános értékelési szabályokat kell alkalmazni a pénzügyi lízingszerződés alapján átvett, a lízingbevevő mérlegében kimutatott eszközre, függetlenül attól, hogy az eszköz tulajdonjoga átszáll-e rá a szerződés lejártakor.

2.7.3.10. IAS 18. Bevételek

A standard célja

A bevételek standard célja szabályozni a különböző jellegű gazdasági események, tranzakciók hatására keletkező bevételek számviteli elszámolását, értelmezését, valamint azok megjelenítését is. A standard továbbá megfogalmazza azokat a kritériumokat és körülményeket, amelyek teljesülése esetén a bevételek elszámolhatóak.

Jellemzői

A bevételek fogalmán gazdasági hasznoknak az adott időszak alatt a gazdálkodó egység szokásos tevékenysége során történő bruttó beáramlását értjük, amikor ezek a beáramlások a tulajdonosok hozzájárulásából eredő növekedésektől eltérő módon emelik a saját tőkét.

Előírja a bizonyos típusú ügyletekből és eseményekből származó bevételek számviteli kezelését, ugyanis az egyes ügyletek értékelését a „kreatív számvitelből” megismert (Worldcom) botrányok tették szükségessé. Egy ügyletsorozat ügyletei akkor kapcsolódnak össze és az ügyletsorozatot akkor kell egyetlen ügyletként elszámolni, ha az ügyletsorozat egészére történő hivatkozás nélkül nem lehetne megérteni a teljes gazdasági hatást. A gazdálkodó ugyanis megteheti, hogy jogilag értékesít eszközöket és ugyanazokat az eszközöket visszalízingeli. Előfordulhat például, hogy a megállapodást azért hozták létre, hogy a befektető számára adókedvezményt érjenek el, nem pedig azért, hogy egy eszköz használatának jogát átadják.

Ügyletek

- áruk értékesítése,
- szolgáltatások nyújtása,
- gazdálkodó egység eszközeinek mások által történő kamatot, jogdíjakat és osztalékot eredményező használata.

Az áruértékesítés magában foglalja a gazdálkodó által értékesítés céljából előállított árukat (saját termelésű készletek) és a továbbértékesítés céljából vásárolt eszközöket (pl. ingatlant).

A szolgáltatások nyújtása alatt egy szerződésben vállalt feladat adott időszak alatt történő teljesítését értjük.

A gazdálkodó eszközeinek mások által történő használata kamatbevétellel, jogdíjjal és osztalékbevétellel jár. Kamat a követelések, a jogdíj a hosszú lejáratú eszközök használatáért fizetett díj, míg az osztalék a tulajdonosok között befektetéseik arányában történő eredmény szétosztása.

Az áruk értékesítéséből származó bevételt akkor kell elszámolni, amikor az alábbi feltételek mindegyike teljesül:

- a gazdálkodó egység átadta a vevőnek az áruk tulajdonlásával járó lényeges kockázatokat és hasznokat,
- a gazdálkodó egység az eladott árukkal kapcsolatban nem tart meg olyan szintű irányítási részvételt, amely szokásosan a tulajdonláshoz kapcsolódik, sem tényleges ellenőrzést nem gyakorol,
- a bevételek összege megbízhatóan mérhető,
- valószínű, hogy az ügylethez kapcsolódó gazdasági hasznok be fognak folyni a gazdálkodó egységhez,
- az ügylettel kapcsolatban felmerült vagy még felmerülő költségek megbízhatóan mérhetők.

Annak megállapítása, hogy egy gazdálkodó mikor adja át vevőjének a tulajdonjoggal járó lényeges kockázatokat és hasznokat, az ügylet körülményeinek vizsgálata alapján dönthető el. A legtöbb esetben a tulajdonjoggal járó kockázatok és hasznok átadása egybeesik a tulajdonjog jogcímének a vevő felé történő átadásával vagy a birtoklás átengedésével. A legtöbb kiskereskedelmi értékesítés esetében ez történik. A jogokra és a kötelezettségekre vonatkozó egységes szabályokat az INCOTERMS 2000 világkereskedelmi feladatgyűjtemény nyújtja.

A bevétel nem kerül elszámolásra, ha:

- a vállalkozásnak a vevő felé helyt kell állnia nem megfelelő teljesítés esetén, amely kötelezettség garanciális tartalékkal nem fedezett,
- az értékesítés kinyilvánítása attól függ, hogy a vevő az árut tovább tudta-e értékesíteni,
- a termék leszállításra került, de a szerződésnek a lényeges eleme az adott termék üzembe helyezése, akkor a bevétel csak az üzembe helyezést követően számolható el,
- a szerződésben meghatározott esetekben a vevőnek joga van lemondani a megrendelést vagy elállni a szerződéstől,
- a tranzakció költsége nem mérhető megbízhatóan.

Értékesítésnek minősül, ha az eladó csak a tulajdonjoghoz kapcsolódó, jelentősnek nem minősülő kockázatokat tartja meg. Például az eladó megtartja az áru feletti rendelkezési jogot az ellenérték kifizetésének biztosításához, vagy a vevő elégedetlenségekor az áruértéket visszatérítik.

Amennyiben a bevétel már elszámolásra került, de a kiegyenlítés bizonytalanná válik, akkor a várhatóan nem realizálható összeget nem bevétel módosító tételként, hanem ráfordításként kell elszámolni.

Példa

Az Ön vállalkozása egy másik vállalkozónak árukészletet értékesített 5600 € összegben. A kiegyenlítés 7 hónap múlva esedékes, a szokásos fizetési határidő 30 nap. Kamatot nem kell fizetnie a vevőnek. A jelenlegi piaci kamat 8%-os.

Megoldás

$$PV(8\%, 0,5 \text{ év}) = 5600 \times (1/1 + 0,04) = 5385 \text{ €}$$

Éves kamat 8%-os, akkor a féléves kamat 4%-os

$$\text{Kamatbevétel összege: } 5385 \times 0,04 = 215 \text{ €}$$

Könyvelés

Kiszámlázáskor

T Vevők	– K Értékesítés árbevétele	5385 €
T Vevők	– K Vevők diszkontja	215 €

Pénzügyi teljesítéskor

(7 hónap múlva)

T Pénzeszközök	– K Vevők	5600 €
T Vevők diszkontja	– K Kamatbevétel	215 €

Amikor egy szolgáltatásnyújtást tartalmazó ügylet kimenetele megbízhatóan megbecsülhető, az ügylettel kapcsolatos bevételt az ügylet mérleg-fordulónapi teljesítési fokának megfelelően kell megjeleníteni. Az ügylet kimenetele akkor becsülhető megbízhatóan, amikor az alábbi feltételek mindegyike teljesül:

- a bevételek összege megbízhatóan mérhető,
- valószínű, hogy az ügylettel járó gazdasági hasznok be fognak folyni a gazdálkodó egységhez,
- az ügylet mérleg-fordulónapi teljesítési foka megbízhatóan mérhető,
- az ügylettel kapcsolatban felmerült ráfordítások és az ügylet befejezéséhez szükséges ráfordítások megbízhatóan mérhetők.

Amennyiben egy szolgáltatásnyújtást magában foglaló ügylet kimenetele nem becsülhető megbízhatóan, akkor a bevételt az elszámolt ráfordításoknak csak olyan mértékéig lehet elszámolni, amely mértékben azok megtérülnek. Az ügylet kezdeti szakaszában előfordul, hogy a bevételt nem lehet megbízhatóan becsülni, de valószínűsíthető, hogy az ügylet során felmerült ráfordítások meg fognak térülni. Így a bevételt a felmerült ráfordításoknak csak olyan mértékéig lehet elszámolni, amely mértékig azok várhatóan megtérülnek. Ha az ügylet kimenetele nem becsülhető megbízhatóan és valószínűleg

a felmerült költségek sem térülnek meg, akkor a bevételt nem lehet megjeleníteni, a költségeket pedig ráfordításként kell elszámolni. Például: installálási díjak, reklámozási jutalékok, biztosítási ügynöki jutalékok, pénzügyi szolgáltatások díjai (rendelkezésért tartási díj, kölcsönkezelési díj), belépési díjak, tandíjak, tagsági díjak, franchise díjak.

Az ügylet teljesítési foka szerinti elszámolás alapján a bevételt abban a számviteli időszakban kell megjeleníteni, amelyben a szolgáltatást nyújtották (*készültségi fok szerinti elszámolás*).

Az ügylet teljesítési fokát számos módszerrel meg lehet határozni. Például az elvégzett munka felméréseivel, az adott időpontig elvégzett teljesítménynek a teljes teljesítményhez történő arányosításával (bevételalapú teljesítési fok), az adott időpontig felmerült költségeknek az ügylet becsült összes költségéhez viszonyított arányával (költségalapú teljesítési fok).

Egyes esetekben a kiszámlázott bevételek befolyásának kockázata olyan magas lehet, hogy a bevételként történő elszámolás nem megengedhető. Alapesetben a befolyási kockázat mértékében csökkenteni kell a bevétel értékét, de ha a kockázat nem mérhető és nagyon magas, akkor nem szabadna bevételt elszámolni. Jellemző esete a hosszú távú részletfizetésre eladott nagy értékű eszközértékesítések (ingatlan), vagy a gazdálkodó által finanszírozott lakossági hitelértékesítések. Ez a megközelítés nem minden esetben használható, hiszen alapvetően a követelés értékvesztése jelenthet fedezetet a nemfizetési kockázatokra. Minden olyan esetben használható azonban, ahol a hosszú futamidő magában rejt a kockázat beláthatatlanságát, és ez a kockázat magas. Ennek a kockázatnak a megjelenítésére kétféle módszert alkalmaznak a nemzetközi gyakorlatban:

- a részletfizetés arányában történő realizációs megközelítést (installment sales accounting method), és
- a költségmegtérülés melletti elszámolást (cost recovery method).

A gazdálkodó egység eszközeinek (mint a védjegyek, szabadalmak, szoftverek, zenei szerzői jogok, hangfelvételek és mozifilmek) használatáért fizetett díjak és jogdíjak általában a szerződés tartalmának megfelelően kerülnek elszámolásra.

A gazdálkodó egység eszközeinek mások által történő, kamatot, jogdíjakat és osztalékot eredményező használatából származó bevételt akkor kell elszámolni, amikor:

- valószínű, hogy az ügylet kapcsoló gazdasági hasznok be fognak folyni a gazdálkodó egységhez,
- a bevétel összegét megbízhatóan lehet mérni.

A kamatot az *effektív kamatláb módszerrel* kell elszámolni. Egy eszköz effektív kamatlába lényegében az a kamatláb, amely az eszköz élettartama alatt várható jövőbeli pénzbevételeknek az eszköz induló könyv szerinti értékére történő diszkontálásához szükséges. Ha valamely gazdálkodó például hosszú lejáratú pénzügyi eszközt bocsát ki, jogosultjává válik névértékének egy meghatározott időpontban történő megtérítésére, és a futamidőre egy névleges kamat átvételére. Nem valószínű, hogy egy ilyen követelés névleges kamatlába megegyezik a piaci kamatlábbal. Amennyiben a névleges kamat magasabb, mint a piaci kamat, akkor a kötvény eladási ára magasabb a névértéknél, tehát a kibocsátás felárral növelt (prémium) értéken történhet.

Példa

Az Ön vállalkozása 3 év múlva 10 000 € értékben törlesztendő kölcsönt nyújt váltófedezet mellett egy másik vállalkozásnak (kibocsátva 2008. január 1-jén). Kamatfizetés minden év végén történik.

Mekkora pénzüsszeget adhat ma, ha a névleges kamat 10%-os, a futamidő 3 év, az elvárt hozam pedig 12%-os?

Megoldás

Ha a piaci kamatláb magasabb (12% > 10%) a névleges kamatlábnál, akkor a piacon magasabb hozamot érhetnek el a befektetők hasonló kockázatú eszközökkel, ezért 10%-os hozamelvárás mellett 10 000 € értéken törlesztő pénzüsszegekért csak

$10\,000 \times PV(12\%, 3 \text{ év}) + 1000 \times PVA(12\%, 3 \text{ év}) = 7118 + 2402 = 9520 \text{ €}$ összeget érdemes fizetni.

Ez azt is jelenti, hogy 10 000 € névértéken törlesztett váltókövetelésért 9520 €-t érdemes kérnie, különben a névérték és a diszkontérték közötti különbség nem fedezi az alternatív befektetésektől elvárható + 2%-os hozamelvárást.

A diszkont évek közötti felbontása a tényleges (effektív) kamat figyelembevételével (Értékek euróban)					
Évek	Névleges tőkeállomány	Névleges tőkeállomány kamata	Alternatív tőkeállomány	Alternatív állomány piaci kamata	Alternatív kamat- többlet
2008. 01. 01.	10 000	0	9 519,64	0	0
2008. 12. 31.	10 000	1000	9 661,99	1142,36	142,36
2009. 12. 31.	10 000	1000	9 821,43	1159,44	159,44
2010. 12. 31.	10 000	1000	10 000,00	1178,57	178,57
Σ	-	-	-	-	480,37

A táblázat első sorának adatai alapján 10 000 € 10%-os kamatozású eszközért 9520 €-t (9519,64) érdemes ma adni.

A táblázat második sora szerint a 10 000 € névértékű eszköz 1000 € hozamot termel. Az eszközért ténylegesen átadott (nettó árfolyam, bekerülési érték stb.) 9520 €-t, ha más piaci hozamú eszközbe fektette volna be, akkor $9520 \times 0,12 = 1142 \text{ €}$ hozamot ért volna el az első évben (2008-ban), azaz 142 €-val többet, mint amit ténylegesen realizált.

A 10 000 € névértékű eszköze a második évben (2009-ben) is 1000 € hozamot termel (táblázat harmadik sora). Az eszközért ténylegesen átadott 9520 € és az előző időszakban realizálható piaci kamattöbblet 142 €-s összege 9662 € tőkeállományt jelentene, ami $9662 \times 0,12 = 1159 \text{ €}$ hozamot termelne, ami 159 €-val több, mint amit a névleges kamattal realizálhatott volna.

A 10 000 € névértékű eszköze a futamidő harmadik évében (2010-ben) is 1000 € hozamot termel. Az eszközért ténylegesen átadott 9520 € és az előző időszakokban realizálható kamattöbblet (142 + 159) összege együttesen 9821 € tőkeállományt jelentene, ami $9821 \times 0,12 = 1179 \text{ €}$ hozamot termelne a harmadik időszakban (táblázat negyedik sora). Ez 179 €-val több, mint amit a névleges kamattal realizált.

Könyvelések

Kibocsátáskor:

T Váltók	– K Pénzeszközök	9 520 €
----------	------------------	---------

T Váltók	– K Váltók diszkontja	480 €
----------	-----------------------	-------

1. év végén:

T Pénzeszközök	– K Kapott kamatok	1 000 €
----------------	--------------------	---------

T Váltók diszkontja	– K Kapott kamatok	142 €
---------------------	--------------------	-------

2. év végén:

T Pénzeszközök	– K Kapott kamatok	1 000 €
----------------	--------------------	---------

T Váltók diszkontja	– K Kapott kamatok	159 €
---------------------	--------------------	-------

3. év végén:

T Pénzeszközök	– K Kapott kamatok	1 000 €
----------------	--------------------	---------

T Váltók diszkontja	– K Kapott kamatok	178 €
---------------------	--------------------	-------

T Pénzeszközök	– K Váltók	10 000 €
----------------	------------	----------

Bevétel értékelése

A bevételeket a kapott vagy járó ellenérték *valós értékén* kell értékelni. Valós érték az az összeg, amelyért jól tájékozott, üzleti szándékkal rendelkező felek között szokásos piaci feltételek szerint lebonyolított ügylet keretében egy eszközt el lehet cserélni vagy egy kötelezettséget rendezni lehet.

Szokásos fizetési határidőn túli értékesítés esetén árbevétel és kamatbevétel együttes összege mutatható ki.

Hasonló áru/szolgáltatás cseréje esetén (barter) a csereügylet nem jár bevétel elszámolásával. Csak az eltérő áruk és szolgáltatások cseréje esetén keletkezik bevétel. Amennyiben a bevétel pénzügyi befolyása és nominális értékének kimutatása eltérő időpontban történik, akkor az időpont változásával a pénz időértékét is figyelembe kell venni ahhoz, hogy valós értékhez juthassunk. A pénznek tehát időértéke van. Az ellenérték valós értéke és nominális összege közötti különbség kamatbevételként kerül elszámolásra.

Az ellenérték leggyakrabban pénzeszközök vagy pénzeszköz-egyenértékesek formájában van és a bevétel összege a kapott vagy járó pénzeszközök vagy pénzeszköz-egyenértékesek összege. Ha azonban a pénzeszközök vagy pénzeszköz-egyenértékesek beáramlása halasztva történik, az ellenérték valós értéke kevesebb lehet, mint a kapott vagy járó pénzeszközök nominális összege. Egy gazdálkodó egység például kamatmentes hitelt adhat a vevőnek, vagy az áru értékesítésével kapcsolatos ellenértékként a piaci kamatnál alacsonyabb kamatozású fizetési ígérvényt fogadhat el a vevőjétől. Amikor a megállapodás által ténylegesen egy finanszírozott ügylet jön létre, az ellenérték valós értéke az összes jövőbeni befizetésnek beszámított kamatlábbal való diszkontálásával kerül meghatározásra. A beszámított kamatláb az alábbi két lehetőség közül az, amelyet pontosabban lehet meghatározni:

- vagy egy hasonló hitelminősítésű kibocsátó hasonló instrumentumánál alkalmazott kamatláb, vagy
- egy olyan kamatláb, amely az instrumentum névértékét az áruk vagy szolgáltatások jelenlegi készpénzes értékesítési árának szintjére diszkontálja.

Például az Ön vállalkozása 72 M € nominális értékben értékesített egy ingatlant olyan feltételekkel, hogy értékesítése szerint vevőjének 12 év alatt egyenlő értékben, évi 6 M € részletekben kell törlesztenie tartozását.

Kérdés:

Mennyi a követelésének értéke, ha az elvárt hozam évi 12%-os mértékű?

Megoldás

Adott időszakban (N), egyenlő nagyságú jövedelmek (A) jelenértéke:

$$P = A \times \left\{ \frac{[(1+r)^N - 1]}{r \times (1+r)^N} \right\}.$$

Példánk adatai alapján:

$$P = 6 \times \left\{ \frac{[(1+0,12)^{12} - 1]}{0,12 \times (1+0,12)^{12}} \right\} = 37,164 \text{ M €}.$$

$$(P = +6 \times [PVA; 12\%, 12])$$

Az adott eszköz piaci értéke 37,164 M €.

A követelés névértéke: $6 \times 12 = 72 \text{ M €}$.

Ha nem tudjuk az elvárt hozamot, de tudjuk, hogy 72 M € névleges értékű követelésért cserében egy mai 37,164 M € piaci árú eszközt adtunk, akkor szintén 12%-os elvárt hozamhoz (kamathoz) juthatunk a következő képlet alapján:

$$\sqrt[12]{72/37,164} = 1,12.$$

Ráfordítások (Keretszabály)

A ráfordítások a gazdasági hozam csökkenései a beszámolási időszakban kiáramlás, eszközfelhasználás vagy kötelezettségek keletkezésének formájában, amelyek – nem a tulajdonosoknak történő kifizetés miatti – saját tőkecsökkenést eredményeznek.

A ráfordítások jellemzői:

- a jövedelemszerzés folyamatába tartozó felhasználások,
- a szokásos tevékenységekből származó tényleges vagy várható pénzkiráramlások,
- a bruttó módon szerepeltetett kiáramlások.

A Keretszabály megállapítja, hogy a ráfordítás elnevezés tág fogalom, abba beletartoznak az elszámolt veszteségek is.

A Keretszabály szerint elszámolt nyereségek és veszteségek alatt a következőket érti:

Az elszámolt nyereségek (veszteségek) olyan tételeket jelentenek, amelyek megfelelnek a bevétel (ráfordítás) meghatározásnak, és amelyek a vállalkozás szokásos tevékenységei során vagy keletkeznek, vagy sem. Az elszámolt nyereségek (veszteségek) a gazdasági hozam növekedését (csökkenését) jelentik, és mint ilyenek, jellegükben nem különböznek a tevékenység szokásos bevételeitől (ráfordításaitól), tehát nem önálló elemek. A ráfordítások és az elszámolt veszteségek közötti különbség az, hogy a ráfordítások a folyamatos működés eredményeként jelentkeznek, míg az elszámolt veszteségek olyan periférikus ügyletekben, amelyekre a szervezetnek esetleg nincsen befolyása (pl. készletek, követelések értékvesztése, sztrájkok hatása, átszámítási ár-folyam-különbözetek).

Az eredménykimutatás főbb összetevői

Az IFRS keretszabálya meghatározza, hogy az eredménykimutatásnak legalább a következő sorokat kell tartalmaznia:

- a tevékenység bevételei,
- az üzemi (üzleti) tevékenységek eredménye,
- finanszírozási költségek,
- részesedés az equity módszerrel számba vett társult és közös vezetésű vállalatok nyereségeiből és veszteségeiből,
- fizetendő adó,
- a szokásos tevékenységek eredménye,
- rendkívüli tevékenységek eredménye,
- külső tulajdonosok részesedése,
- az időszak adózott eredménye.

Az IFRS további sorok felvételét az eredménykimutatásba engedélyezi, ha azokat a vállalkozási tevékenység eredményeinek valós bemutatásához szükségesnek ítélik. Az IAS értelmében is (megfelelően a magyar gyakorlatnak) kétféle formában készíthető el az eredménykimutatás, hiszen a költségek besorolásának két különböző módját ajánlja: a költségnemek szerinti, illetve a funkcionális (értékesítés költségei) sémát. Mindkét esetben meg kell felelni azonban a fentiekben felsorolt minimális információszolgáltatásnak.

Az eredménykimutatás néhány kiemelt tételének tartalma:

- értékesítés árbevétele: a vevőnek az adott időszakban eladott áruért és/vagy teljesített szolgáltatásért felszámított ellenérték,
- értékesítés közvetlen költsége: az adott időszakban értékesített készlettelételek bekerülési értéke.

Kereskedelmi cég esetében a nettó beszerzést hozzáadják az induló készlethez, hogy az értékesíthető áruk beszerzési értékét megállapítsák. Az eladott áruk beszerzési értékét úgy állapítják meg, hogy az értékesíthető áruk értékéből levonják a zárókészletet.

Termelő vállalkozás esetében az elkészült termékek előállítás költséget hozzáadják a nyitókészlethez, hogy megkapják az értékesíthető termékek bekerülési értékét. Majd a zárókészletet levonják az értékesíthető termékek bekerülési értékéből, hogy az értékesítés közvetlen költséget meghatározzák. Az elkészült termékek előállítás költséget úgy számítják ki, hogy az időszak elején raktáron lévő anyagokhoz hozzáadják az időszak alatt beszerzett anyagokat, a termelés egyéb költségeit, így megkapják az időszak alatt a munkába vett termékek előállítás költséget. Ezt követően helyesbítenek a befejezetlen és félkésztermékek tárgyidőszaki változásával, így kapva a késztermékek önköltségét.

Működési költségek: olyan, az értékesítés érdekében felmerülő, a fő tevékenységekhez kapcsolódó, ismétlődő elemi költségek, amelyek nem azonosak az értékesítés közvetlen költségeivel.

Csoportjaik:

- értékesítési költségek (például eladók fizetése, jutalékok, reklámozási költségek, szállítási költségek, bolti berendezések értékcsökkenése),
- általános és igazgatási költségek (tisztviselők fizetése, irodaszerek, telefon- és postaköltség, könyvviteli szolgáltatás díja, jogi képviselő költsége stb.),

- egyéb bevételek és ráfordítások: olyan bevételek és ráfordítások, amelyek nem kapcsolódnak a vállalat fő tevékenységeihez (például tárgyi eszközök értékesítésének nyeresége/vesztesége, kapott, fizetett kamatok, osztalékbevételek stb.).

Közzétételi kötelezettségek:

- készletértékesítés bevétele,
- szolgáltatásnyújtás bevétele,
- kamatok,
- jogdíjak,
- osztalékok.

Magyar vonatkozások

A nemzetközi standard általános értékelési elvárásokat fogalmaz meg a bevételek elszámolhatóságával kapcsolatban. Ennek eredményeként a számviteli szakemberek értékelési feladatainak súlya lényegesen nagyobb a magyar szabályokhoz képest.

A magyar számviteli törvény kimondottan a teljesítésre koncentrál, az IFRS pedig a várható jövőbeni gazdasági hasznot és a mérhetőséget hangsúlyozza.

Bár a bevételek kimutatásának számviteli elvei azonosak, érvényesítendő az óvatosság, valódiság elve, az időbeli elhatárolás és az összemérés elve, mégis az *időérték megjelenése* több lényeges részletes előírási különbséget eredményez (például diszkontált jelenérték számítása).

Formai sajátosság, hogy nincsenek export és belföldi értékesítési kibocsátások szerinti megjelenítési különbségek a nemzetközi számviteli rendszerben.

Míg a magyar számviteli szabályok a bevételeket fajtánként említik, addig a nemzetközi standard szabályai az általános fogalmak mellett, azzal nem ellentétesen ügyletek elszámolási sajátosságainak bevételekre gyakorolt hatásával foglalkoznak.

2.7.3.11. IAS 19. Munkavállalói juttatások

A standard célja

Előírja a munkavállalói juttatások elszámolására és közzétételére vonatkozó szabályokat, ideértve a rövid távú juttatásokat (bérek, éves szabadság, betegszabadság, éves nyereségrészesedés, jutalmak és természetbeni juttatások), nyugdíjakat, a munkaviszony megszűnése utáni életbiztosítást és az egészségügyi ellátást is. A standard megköveteli, hogy a gazdálkodó akkor mutasson ki kötelezettséget, amikor a munkavállaló a jövőbeni juttatásért cserébe a szolgálatot elvégzi, továbbá ráfordítást akkor, amikor a gazdálkodó a munkavállaló által végzett szolgálatból eredő gazdasági hasznot élvez.

Jellemzői

A munkavállalói juttatások költségét abban az időszakban kell elszámolni, amikor a munkavállaló a juttatásokért cserében a szolgálatot elvégezte, és nem akkor, amikor a juttatásokat kifizetik vagy azok esedékessé válnak.

A rövid távú (12 hónapon belül fizetendő) munkavállalói juttatásokat költségként kell elszámolni abban az időszakban, amikor a munkavállaló a szolgáltatást végzi. A ki-fizetetlen juttatásokat diszkontált értéken kell nyilvántartani.

A nyereségrészesedéseket és a jutalmakat csak akkor kell elszámolni, amikor a gazdálkodónak jogi vagy vélelmezett kötelme van ezek kifizetésére, és a költségek megbízhatóan becsülhetők.

A munkaviszony megszűnése utáni juttatási programok (pl. nyugdíj és egészségügyi ellátás) lehetnek meghatározott hozzájárulási programok vagy meghatározott juttatási programok.

A meghatározott hozzájárulási programok esetén a költségeket abban az időszakban kell elszámolni, amelyben a hozzájárulás fizetendő.

A meghatározott juttatási programok esetén kötelezettséget kell elszámolni a pénzügyi helyzet kimutatásában, amely megfelel az alábbiak egyenlegének:

- a meghatározott juttatási kötelelem jelenértéke (a munkavállaló szolgáltatásból a tárgy- és a korábbi időszakokban eredő kötelelem kiegyenlítéséhez szükséges várható jövőbeli kifizetések jelenértéke),
- a halasztott biztosításmatematikai nyereségek és veszteségek, valamint halasztott múltbeli szolgálati költségek, és
- a program eszközeinek valós értéke az időszak végén.

A biztosításmatematikai nyereségek és veszteségek:

- a) azonnal elszámolhatók az eredményben,
- b) elhatárolhatók egy maximumig, amely fölötti összeget az eredmény terhére kell amortizálni (a „folyosó módszer”), vagy
- c) azonnal elszámolhatók az egyéb átfogó jövedelemben.

A juttatási programokhoz kapcsolódó eszközök közé tartoznak a hosszú lejáratú munkavállalói juttatási alap által tartott eszközök, illetve a minősített biztosítási kötvények.

Csoportprogramok esetén a nettó költséget azon gazdálkodó egyedi pénzügyi kimutatásaiban kell elszámolni, amely jogi értelemben a programot finanszírozó munkáltató, kivéve, ha érvényben van a költségek allokációjára vonatkozó más értelmű szerződéses megállapodás vagy szabályzat.

A hosszú távú munkavállalói juttatásokat ugyanúgy kell elszámolni és értékelni, mint a meghatározott juttatási program alapján nyújtott munkaviszony megszűnése utáni juttatásokat. Ugyanakkor – szemben a meghatározott juttatási programokkal – a biztosításmatematikai nyereségeket és veszteségeket, illetve a múltbeli szolgálat költségeit minden esetben azonnal el kell számolni az eredményben.

Végkielégítést akkor kell elszámolni, amikor a gazdálkodó bizonyítottan elkötelezte magát arra, hogy egy munkavállaló vagy a munkavállalók egy csoportja munkaviszonyát a szokásos nyugdíjazási időpont előtt megszünteti, vagy hogy a munkavállalók önkéntes felmondásának ösztönzésére tett ajánlat eredményeként végkielégítést fizet.

A kötelezettség értékét négy tényező alakíthatja:

- a fordulónapi jelenérték,
- a még el nem számolt (aktuáriusi) nyereségek és veszteségek,

- a múltbeli szolgálat (el nem számolt) költsége,
- a juttatási program fedezetéül szolgáló eszközök valós értéke.

A tárgyidőszaki ráfordítás értékét befolyásolja:

- a tárgyidőszaki szolgálat költsége,
- a kamatköltség,
- a program eszközeinek hozama, illetve bármely várható visszatérítése,
- a tárgyidőszakot terhelő akturáliusi nyereségek és veszteségek,
- a múltbeli szolgálat költsége,
- a megszorítások és rendezések hatása.

A múltbeli szolgálat költségén azt a többletráfordítást értjük, ami azért keletkezett, mert a munkáltató újonnan vezet be egy meghatározott juttatási programot vagy egy meglévő program feltételeit módosítja.

A standard a program eszközeinek valós értéken történő értékelését írja elő. Fő szabályként ez nem más, mint a piaci érték. Amikor ez utóbbi nem áll rendelkezésre, akkor diszkontált cash flow módszert kell alkalmazni.

Közzétételi kötelezettségek

- Általános információk: a kötelelem típusairól és a juttatások folyósításának módjairól,
- meghatározott juttatási kötelelem értékéről és az azt alakító tényezőkről,
- a programeszközök értékéről,
- a hozamok és ráfordítások alakulásáról,
- aktuáriusi feltételekről.

Magyar vonatkozások

A magyar szabályozás nem különbözteti meg a fizetett távollétek halmozódó és nem halmozódó csoportjait, a távollétekkel kapcsolatos ráfordítás és kötelezettség mindig annak az időszaknak a terhére számolandó el, amikor a távollét megvalósult.

Amennyiben a gazdálkodó – szervezeti kereteken belül – meghatározott juttatást ígér az alkalmazottaknak, például egy bizonyos szolgálati időt feltételezve, az abból eredő várható kötelmet sem kötelezettséggként, sem céltartalékként kimutatni nem lehet. Az ilyen típusú juttatások intézményrendszerének gyakorlatilag egy fajtája létezik, az állami alapok működése, amelyek a magyar szabályozás értelmében meghatározott hozzájárulási programnak minősülnek. Így a gazdálkodó kötelme ugyanis a nyugdíjalapba történő befizetésre korlátozódik, amelyet a tárgyidőszaki eredmény terhére számol el és ezzel együtt rövid lejáratú kötelezettsége keletkezik.

Végkielégítésként a magyar jogszabályok csak azt a juttatást ismerik el, amelyet a munkavállaló azért kap, mert a munkaviszonyát a munkáltató a nyugdíjazás időpontja előtt megszünteti.

A korengedményes nyugdíj és a végkielégítés vonatkozásában a várható kötelezettségre céltartalékot kell képezni, értékelése pedig ezen a várható értéken történik.

A közzétételre vonatkozóan kizárólag a felelős vezetők – menedzsment – részére kifizetendő juttatások bemutatására koncentrálnak.

2.7.3.12. IAS 20. Állami támogatások elszámolása

Célja

A standard előírja az állami támogatások és az egyéb állami közreműködés elszámolásának, valamint közzétételének a szabályait.

Jellemzői

Állami támogatás az erőforrásoknak egy gazdálkodó részére történő átadása formájában nyújtott állami közreműködés, amelyet a gazdálkodó működési tevékenységéhez kapcsolódó, meghatározott feltételek múltbeli vagy jövőbeli teljesítése ellenében nyújtanak.

Az állami közreműködés bizonyos kritériumoknak megfelelő, egy vagy több gazdálkodó részére gazdasági előny nyújtását célozza. Például az ingyenes műszaki vagy marketing tanácsadás, garanciák biztosítása, kamatmentes vagy alacsony kamatozású kölcsönök nyújtása stb.

Állami támogatások fajtái:

- eszközökkel kapcsolatos,
- jövedelemmel kapcsolatos támogatások.

Az állami támogatások nem mutathatók ki a gazdálkodónál addig, amíg nincs ésszerű bizonyíték arra, hogy a gazdálkodó teljesíteni fogja a hozzá kapcsolódó feltételeket, valamint a támogatásokat meg fogja kapni. A két feltétel egyszerre történő teljesítése kötelező!

Amennyiben az előző két feltétel teljesült, a támogatást bevételként kell elszámolni.

A bevételeket csak azokra az időszakokra kell elszámolni, amelyekben a hozzájuk kapcsolódó költségek felmerültek, amelyeket a támogatás hivatott kompenzálni.

Állami támogatásokat csak akkor lehet elszámolni, ha elfogadható bizonyosság van arra nézve, hogy a gazdálkodó meg fog felelni a támogatás elnyeréséhez szükséges feltételeknek, és a támogatást folyósítani fogják. A nem pénzbeli támogatások elszámolása általában valós értéken történik, bár a névértéken történő elszámolás is engedélyezett.

Módszere:

- bruttó bemutatás,
- nettó bemutatás.

A bruttó bemutatás módszerének alkalmazása esetén a kapott támogatást a költségek felmerülésének időpontjában egyéb bevételként mutatjuk ki.

A nettó bemutatás esetén a kapcsolódó ráfordításokból vonjuk le az állami támogatás összegét.

A támogatásokat az eredményben kell elszámolni azon időszakokban, amelyek során a kapcsolódó költségek felmerülnek.

Az eszközökhöz kapcsolódó támogatásokat vagy a pénzügyi helyzet kimutatásban, halasztott bevételként, vagy pedig az eszköz könyv szerinti értékéből történő levonásként kell kimutatni.

Egy állami támogatás visszafizetését a számviteli becslésben bekövetkezett változásként kell elszámolni. A bevételhez és az eszközökhöz kapcsolódó támogatások eltérő bánásmódot igényelnek.

A 2008. májusi módosítás előírja, hogy a piacinál kedvezőbb kamatozású állami hitelekkel szemben származó előnyt állami támogatásként kell elszámolni, amelynek mértéke megegyezik a hitel IAS 39. szerint meghatározott eredeti nyilvántartási értéke és a ténylegesen folyósított összeg közti különbséggel.

A kapott támogatást halasztott bevételként mutatja ki és csak akkor számolja el működési bevételként, ha a támogatott eszköz értékcsökkenési leírását lekönyvelték.

Közzétételi kötelezettségek

Előírják:

- az állami támogatások elszámolásának módszerét,
- az állami támogatások jellegét és mértékét,
- az állami közreműködéshez kapcsolódó, nem teljesített feltételeket és egyéb függő kötelezettségeket.

Magyar vonatkozások

A számviteli törvény mindig a bruttó bemutatásos módszert alkalmazza.

A hazai számviteli szabályok szerint az állami támogatást rendkívüli bevételként számoljuk el, kivéve a törvény által meghatározott körben lehet tőketartalékként is.

2.7.3.13. IAS 21. Az átváltási árfolyamok változásának hatásai

A standard célja

A standard előírja a gazdálkodó devizaügyletei és külföldi tevékenységei számviteli elszámolásának szabályait, különös tekintettel azok átváltási hatásait a pénzügyi kimutatásokra

Jellemzői

Először meg kell határozni a gazdálkodó funkcionális pénznemét (azaz annak az elsődleges gazdálkodási környezetnek a pénznemét, ahol a gazdálkodó működése zajlik).

Ezt követően minden, külföldi valutában kifejezett tételt át kell fordítani a funkcionális pénznemre:

- a tranzakciókat a felmerülés napján kell elszámolni, és az első elszámolás és értékelés során a tranzakció napján érvényes árfolyamot kell alkalmazni,
- a további beszámolási időszakok végén:
 - a bekerülési értéken nyilvántartott nem pénzbeli tételeket továbbra is a tranzakciónapi árfolyamon kell értékelni,
 - a pénzbeli tételeket ismételten át kell értékelni a záró árfolyam alkalmazásával, és
 - a valós értéken nyilvántartott nem pénzbeli tételeket az értékelés fordulónapján érvényes árfolyamon kell értékelni.

A standardot a következő ügyletekre kell alkalmazni:

- a külföldi pénznemben bonyolított gazdasági események számviteli elszámolásánál,
- külföldi befektetések (érdekeltségek) eredményének és pénzügyi helyzetének átszámításánál konszolidáció esetén,
- az eredménynek és a pénzügyi helyzetnek a prezentálás pénznemére történő átszámításánál.

A pénzbeli tételek rendezések, illetve a pénzbeli tételek első elszámoláskori árfolyamtól eltérő árfolyamra történő értékelésekor felmerülő árfolyam-különbözeteket egy kivétellel az eredményben kell elszámolni. A beszámolót készítő gazdálkodó külföldi vállalkozásban lévő nettó befektetésének részét képező pénzbeli tételekkel kapcsolatban felmerülő árfolyam-különbözeteket a külföldi érdekeltiséget is tartalmazó konszolidált pénzügyi kimutatásokban, az egyéb átfogó jövedelemben kell elszámolni. Az ilyen különbségeket a nettó befektetés elidegenítésekor a saját tőkéből át kell sorolni az eredménybe.

Prezentálás pénzneme az a pénznem, amelyet egy gazdálkodó egység a beszámolója összeállítása során alkalmaz (általában a székhelyének a pénzneme).

A funkcionális pénznem annak az elsődleges gazdasági környezetnek a pénzneme, amelyben a gazdálkodó működik.

A standard elkülöníti a monetáris és nem monetáris tételeket a pénzügyi beszámolóknak. Monetáris tételeknek minősülnek a meglévő pénzeszközök és más olyan követelések vagy fizetendő kötelezettségek, amelyeket meghatározott vagy meghatározható számú pénznem egységben fognak megkapni vagy kifizetni. Nem monetáris tételek, amelyek mérlegből történő kikerülése nem jár pénzkiáramlással (kötelezettségek esetén). Ilyen eszközök például a tárgyi eszközök, készletek, tőkeinstrumentumok és a kötelezettségeken belül a halasztott bevételek.

Közzétételi kötelezettségek

- Az időszaki eredményben elszámolt árfolyam-különbözetekről,
- saját tőke részeként elszámolt árfolyam-különbözetekről,
- nem funkcionális pénznem prezentálása esetén a választott pénznemről,
- a mérlegfordulónap utáni időszakban bekövetkezett árfolyam-változásokról a választott pénznemre vonatkozóan.

Közzétételi kötelezettségének a gazdálkodó kizárólag a kiegészítő megjegyzésekben tehet eleget.

Magyar vonatkozások

Számviteli törvényünk nem használja a monetáris és nem monetáris megkülönböztetést, hanem tételesen meghatározza a fordulónapi árfolyamra átértékelendő eszközöket és kötelezettségeket. Átértékelendő tételek közé sorolja a tőkeinstrumentumokat is.

A forintban történő könyvvezetést és beszámolókészítést írja elő és csak szűk körben enged ettől eltérést.

A külföldi részesedések átszámítása a saját tőke részét képező tőketartalékban, illetve eredménytartalékban jelenik meg.

2.7.3.14. IAS 23. Hitelfelvételi költségek

A standard célja

A standard előírja a hitelfelvételi költségek számviteli elszámolásának szabályait.

Azokat a hitelfelvételi költségeket, amelyek közvetlenül egy minősített eszköz beszerzésének, megépítésének vagy előállításának tulajdoníthatók, aktiválni kell az adott eszköz bekerülési értékének részeként, de csak abban az esetben, ha valószínűsíthető, hogy a jövőben a gazdálkodó számára gazdasági hasznokat fognak eredményezni, és ha a bekerülési érték megbízhatóan megállapítható. Minden egyéb hitelfelvételi költséget ráfordításként kell elszámolni a felmerüléskor.

Jellemzői

A minősített eszköz olyan eszköz, amelynek a rendeltetésszerű vagy értékesíthető állapotba hozása jelentős időt vesz igénybe. Ide tartoznak például a termelőüzemek, a befektetési célú ingatlanok és egyes készletek. Amennyiben egy hitelt kimondottan egy minősített eszköz megszerzése céljából vettek fel, az adott eszközre aktiválható hitelfelvételi költségek összegét az adott hitelfelvétellel kapcsolatban az időszakban felmerült tényleges költségnek – a felvett hitel ideiglenes befektetéséből nyert – bármely befektetési jövedelemmel való csökkentésével kell meghatározni. Amennyiben a hitelt általános céllal veszik fel és egy minősített eszköz megszerzésére fordítják, egy aktiválási rátát (az adott időszakban fennálló, általános célú hitelekre vonatkozó hitelfelvételi költségek súlyozott átlaga) kell alkalmazni az adott időszak alatt felmerült kiadásokra az aktiválható hitelfelvételi költségek összegének a meghatározása érdekében.

A hitelfelvételi költségek aktiválását akkor kell megkezdeni, ha:

- a minősített eszközzel kapcsolatos kiadások felmerültek,
- a hitelfelvételi költségek felmerültek,
- a minősített eszköz tervezett használatra vagy értékesítésre kész állapotba hozásához szükséges tevékenységek már folyamatban vannak.

A hitelfelvételi költségek aktiválását fel kell függeszteni azokra a hosszabb időszakokra, amelyekben az aktív fejlesztés, az eszköz használatra vagy értékesítésre kész állapotba hozásához szükséges tevékenység szünetel. Nem kell felfüggeszteni a hitelfelvételi költségek aktiválását olyan időszakban, amikor jelentős műszaki és adminisztrációs munka folyik.

A hitelfelvételi költségek aktiválását be kell fejezni, amikor lényegében befejeződnék az eszköz tervezett használatra vagy értékesítésre kész állapotba hozásához szükséges tevékenységek, amikor tehát a fizikai megvalósítás befejeződött.

Közzétételi kötelezettségek

- A hitelfelvételi költségekre alkalmazott számviteli politikáról,
- a beszámolási időszakban aktivált hitelfelvételi költségek összegéről,
- az aktiválható hitelfelvételi költségek összegének meghatározásához alkalmazott aktiválási rátáról.

Magyar vonatkozások

Kötelező az eszköz beszerzéséhez, előállításához közvetlenül kapcsolódó hitelfelvételi költségek aktiválása, illetve a hitelfelvételi költségeket csökkentő bevételek számításba vétele. Az általános céllal felvett hitelek hitelfelvételi költségeit nem lehet aktiválni, így az aktiválási ráta használata nem lehetséges.

A hitelfelvételi költségek aktiválásának megkezdésére, felfüggesztésére, befejezésére a hazai szabályozás nem tartalmaz tételes előírást. A beszerzett, az előállított eszközöket a rendeltetésszerű használatba vételkor, az üzembe helyezéskor kell aktiválni. Nyilvánvalóan ezzel az időponttal kell a hitelfelvételi költségeket is aktiválni.

A hitelfelvételi költségek kötelező bemutatására nem ad előírást a magyar számviteli törvény, legfeljebb az alkalmazott értékelési eljárások, a pénzügyi helyzet bemutatása keretében kerülhetnek azok ismertetésre.

2.7.3.15. IAS 24. Kapcsolt felekre vonatkozó közzétételek

A standard célja

Annak biztosítása, hogy a pénzügyi kimutatások felhívják a figyelmet annak lehetőségére, hogy a gazdálkodó pénzügyi helyzetét és tevékenységei eredményét befolyásolhatta a kapcsolt felek létezése, illetve az ilyen felekkel folytatott ügyletek és nyitott egyenlegek.

Jellemzői

A jelen standardot kell alkalmazni:

- kapcsolt felek közötti viszonyokra,
- kapcsolt felek közötti ügyletek, nyitott egyenlegek, körülmények azonosítására,
- kapcsolt felekre vonatkozó közzéteendő információk meghatározására.

Kapcsolt fél: egyik fél képes ellenőrizni a másik felet vagy képes jelentős befolyást gyakorolni a másik fél felett, annak pénzügyi és működési döntései meghozatalában.

Kapcsolt felekkel folytatott ügylet: erőforrásoknak, szolgáltatásoknak vagy kötelemények az átadása kapcsolt felek között, tekintet nélkül arra, hogy felszámítanak-e árat.

Ellenőrzés: az a képessége egy gazdálkodó pénzügyi és működési politikájának irányítására, a tevékenységéből származó haszon megszerzése érdekében.

Közös ellenőrzés: egy gazdasági tevékenység fölött gyakorolt ellenőrzés szerződésben rögzített megosztása.

Jelentős befolyás: egy gazdálkodó pénzügyi és működési politikájával kapcsolatos döntésekben való részvétel képessége, de nem ezen politikák ellenőrzése.

A standard az alábbiak közzétételét írja elő:

- ellenőrzést tartalmazó kapcsolatok, még akkor is, ha nem jött létre tranzakció,
- kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók, és
- vezetői fizetések (a kompenzáció típusai szerinti elemzéssel együtt).

Kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók esetén közzé kell tenni a kapcsolat jellegét, és elégséges információt kell biztosítani ahhoz, hogy megismerhetők legyenek a tranzakciók potenciális hatásai.

A kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók és a csoportba tartozó egyéb gazdálkodókkal szembeni nyitott egyenlegek a gazdálkodó pénzügyi kimutatásaiban kerülnek megjelenítésre. A csoporton belüli kapcsolt felekkel folytatott ügyletek és nyitott egyenlegek a csoport konszolidált pénzügyi kimutatásainak elkészítése során a konszolidáció folyamatában kiszűrésre kerülnek.

Közzétételi kötelezettségek

A standard alapján közzétételre kötelezett, kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók:

- termékek beszerzése vagy értékesítése,
- eszközök beszerzése vagy értékesítése,
- szolgáltatások nyújtása vagy igénybevétele,
- lízing,
- kutatási és fejlesztési eredmények átadásai,
- licencmegállapodások alapján történő átadások,
- finanszírozási megállapodások (ideértve a hiteleket és tőkehozzájárulásokat) alapján történő átadások,
- garancia- vagy fedezetnyújtás, és
- kötelezettségek rendezése a gazdálkodó nevében vagy a gazdálkodó által más személy nevében.

Magyar vonatkozások

A hazai törvényi szabályozás szelleméből következően a kapcsolt felekre vonatkozó információkat a kiegészítő mellékletben be kell mutatni.

A mérlegben és az eredménykimutatásban elkülönítetten kell bemutatni a kapcsolt vállalkozásokkal kapcsolatos tranzakciók hatásait, de ezen sorok értéke szűkebb információs kört hordoz, mint a standard alapján készítendő kiegészítő megjegyzések.

2.7.3.16. IAS 27. Konszolidált és egyedi pénzügyi kimutatások

A standard célja,

hogy előírja:

- egy anyavállalat ellenőrzése alatt álló gazdálkodók csoportjának a konszolidált pénzügyi kimutatásai elkészítésére és bemutatására vonatkozó követelményeket,
- a leányvállalatokban fennálló érdekeltségek tulajdonlási szintjében bekövetkező változások elszámolásának szabályait, ideértve a leányvállalat feletti ellenőrzés elvesztését, és
- a leányvállalatokban, közösen ellenőrzött gazdálkodókban és társult vállalkozásokban fennálló befektetések elszámolásának szabályait az egyedi pénzügyi kimutatásokban.

Jellemzői

A standard kiterjed egy anyavállalat ellenőrzése alatt álló gazdálkodó egységek csoportja konszolidált pénzügyi kimutatásainak elkészítésére és bemutatására, valamint a leányvállalatokban, a közös vezetésű vállalkozásokban és a társult vállalkozásokban lévő befektetések elszámolására, amennyiben a gazdálkodó egység választja, vagy a helyi előírások kötelezővé teszik számára az egyedi pénzügyi kimutatások elkészítését.

A leányvállalat olyan gazdálkodó, amelyet egy másik gazdálkodó, az anyavállalat ellenőriz. Az ellenőrzés képesség egy gazdálkodó pénzügyi és működési politikájának irányítására.

A konszolidált pénzügyi kimutatások egy csoport (anyavállalat és leányvállalatok) pénzügyi kimutatásai, amelyeket úgy mutatnak be, mintha azok egyetlen gazdálkodó pénzügyi kimutatásai lennének.

A csoport az anyavállalatból és a leányvállalatokból áll.

Anyavállalat – leányvállalat kapcsolat esetén konszolidált pénzügyi kimutatásokat kell készíteni.

A konszolidált pénzügyi kimutatásoknak valamennyi leányvállalatra ki kell terjedniük. Ez alól nem képez kivételt az „ideiglenes ellenőrzés”, az „eltérő üzleti tevékenység” vagy a „szigorú, hosszú távú készpénzátadási korlátozásokkal működő leányvállalatok” esete sem. Ha azonban a felvásárláskor egy leányvállalat teljesíti azokat a kritériumokat, amelyek alapján értékesítésre tartottnak minősül az *IFRS* 5. értelmében, akkor az ilyen leányvállalatot azon standard szerint kell elszámolni.

Teljeskörűen ki kell szűrni a csoporton belüli egyenlegeket, tranzakciókat, bevételeket és ráfordításokat.

A csoport valamennyi gazdálkodó egységének azonos számviteli politikákat kell alkalmaznia.

Egy leányvállalat beszámolási időszakának a vége nem térhet el három hónappal nagyobb mértékben a csoport beszámolási időszakának a végétől.

A nem ellenőrző részesedéseket (NCI, korábban „kisebbségi részesedés”) a saját tőkében kell bemutatni a pénzügyi helyzet kimutatásban, elkülönítve az anyavállalat tulajdonosainak a saját tőkéjétől. Az átfogó jövedelmet meg kell osztani az NCI és az anyavállalat tulajdonosai között, még abban az esetben is, ha emiatt az NCI egyenlege negatív lesz.

Ha egy gazdálkodó elidegeníti egy leányvállalatban fennálló befektetése egy részét oly módon, hogy közben megtartja az adott leányvállalat feletti ellenőrzést, ezt az ügyletet a tulajdonosokkal folytatott saját tőke tranzakcióként kell kimutatni, ugyanakkor nyereséget vagy veszteséget nem lehet elszámolni utána.

Ha egy gazdálkodó az ellenőrzés megszerzését követően további tulajdonosi részesedést szerez egy leányvállalatban, ezt az ügyletet saját tőke tranzakcióként kell kimutatni, ugyanakkor nyereséget, veszteséget vagy goodwill korrekciót nem lehet elszámolni utána.

Ha egy gazdálkodó elidegeníti egy leányvállalatban fennálló befektetése egy részét oly módon, hogy ezáltal elveszíti az adott leányvállalat feletti ellenőrzést, a tranzakció miatt a fennmaradó részesedését át kell értékelnie a valós értékre. A valós érték és a könyv szerinti érték közti bármely eltérés az elidegenítés nyeresége vagy vesztesége, amelyet az

eredmény javára/terhére kell elszámolni. Ezt követően a fennmaradó részesedésre – a körülményektől függően – az IAS 28-at, az IAS 31-et vagy az IAS 39-et kell alkalmazni.

Az anyavállalat egyedi pénzügyi kimutatásaiban: a leányvállalatokban, társult vállalkozásokban és közös vállalkozásokban fennálló befektetéseket (az IFRS 5. szerint értékesítésre tartottként besorolt befektetések kivételével) bekerülési értéken vagy befektetesként kell elszámolni az IAS 39-nek megfelelően.

Konzolidációs eljárások

- a tőkekonzolidáció, azaz az anyavállalat leányvállalatokban lévő befektetéseinek és a leányvállalatok akvizíció időpontjában meglévő saját tőkéjének kiszűrése,
- kisebbségi részesedések értékének megállapítása a leányvállalatok saját tőkéjéből és időszakai eredményéből,
- csoporton belüli egyenlegek (követelések és kötelezettségek) kiszűrése,
- csoporton belüli bevételek és ráfordítások kiszűrése, beleértve a csoporton belüli ügyletekből származó, az eszközökben – például készletekben vagy befektetett eszközökben – elszámolt nyereség vagy veszteség (az ún. közbenső eredmény) kiszűrését.

A standard megköveteli az időszakai teljes eredmény felosztását az anyavállalat tulajdonosai és a külső tulajdonosok között akkor is, ha a külső tulajdonosok részesedése negatívvá válik. Az anyavállalatnak a leányvállalatokban fennálló tulajdoni hányad változásokat a saját tőkében kell elszámolni, ha a tranzakció nem eredményezi a kontroll elvesztését. Ha azt eredményezi, akkor az eredménnyel szemben számolandó el.

Közzétételi kötelezettségek

- az anyavállalat és a leányvállalat közötti kapcsolatok jellegéről,
- annak okairól, hogy a befektetést befogadó szavazati vagy potenciális szavazati jogai több mint felének közvetlen, vagy leányvállalatokon keresztül közvetett tulajdonlása miatt nem valósította meg az ellenőrzést,
- a leányvállalati pénzügyi kimutatások mérlegfordulónapjáról,
- a konszolidációmentességről,
- a jelentős befektetések felsorolásáról (nevük, székhelyük, tulajdoni hányaduk, szavazati arányuk),
- egyedi pénzügyi kimutatások készítésének okáról,
- a felsorolt befektetések elszámolására alkalmazott módszerekről.

Magyar vonatkozások

A hazai számviteli szabályozás alkalmazza az ún. nagyságrendi mentesség fogalmát (mérlegfőösszeg 2700 millió Ft, éves nettó árbevétel 4000 millió Ft, átlagos foglalkoztatotti létszám 250 fő). Nem alkalmazhatják a hitelintézeti, biztosítóintézeti anyavállalatok, pénzügyi vállalkozások mint anyavállalatok, valamint azok az anyavállalatok, amelyek esetében a mérleg fordulónapján az anyavállalat vagy a konszolidálásba bevont leányvállalat részvényei, üzletrészei, illetve az általuk kibocsátott értékpapírok tőzsdei kereskedelme engedélyezett, vagy az engedélyezést már kérelmezték.

2.7.3.17. IAS 28. Társult vállalkozásokban lévő befektetések

A standard célja

A standard előírja, hogy egy befektető hogyan számolja el az olyan társult vállalkozásokban fennálló befektetéseit, amelyekben jelentős befolyással bír.

Jellemzői

Minden olyan befektetésre alkalmazandó, ahol a befektetőnek jelentős befolyása van, kivéve, ha a befektető egy kockázati tőkebefektető cég, kölcsönös befektetési alap vagy befektetési jegyek által megtestesített alap, és döntése értelmében az ilyen befektetéseket valós értéken értékeli az eredménnyel szemben az IAS 39-nek megfelelően.

Társult vállalkozás olyan gazdálkodó – beleértve a nem tőkeegyesítő társaságokat is, mint például a személyegyesítő társaságot –, amelyben a befektető jelentős befolyással rendelkezik, de amely nem leányvállalat és nem is közös vállalkozásban lévő érdekelttség.

A társult vállalkozásokban lévő és az IFRS 5. értelmében értékesítésre tartottként besorolt befektetéseket ezen standardnak megfelelően kell elszámolni. Egyéb esetekben a saját tőke módszert kell alkalmazni minden olyan társult vállalkozásban lévő befektetés esetén, amelyben a gazdálkodónak jelentős befolyása van. Jelentős befolyás cáfolható vélelmezésére akkor kerül sor, ha a közvetlenül és közvetve fennálló befektetés a társult vállalkozás több mint 20%-ára kiterjed.

A saját tőke módszer szerint a befektetést első alkalommal bekerülési értéken kell elszámolni. Ezt követően az értéket korrigálni kell a társult vállalkozás nettó eszközértékében a felvásárlás után bekövetkező változásokból a befektetőnek betudható résszel.

A befektető átfogó eredménykimutatásának tükröznie kell a társult vállalkozás felvásárlást követő nyereségéből vagy veszteségéből a befektetőnek betudható részt.

A társult vállalkozás számviteli politikája meg kell hogy egyezzen a befektetőével.

Egy társult vállalat beszámolási időszakának a vége nem térhet el három hónapnál nagyobb mértékben a befektető beszámolási időszakának a végétől.

A saját tőke elszámolást kell alkalmazni még abban az esetben is, ha nem készítenek konszolidált pénzügyi kimutatásokat (pl. mivel a befektetőnek nincsenek leányvállalatai). Ugyanakkor a befektető nem alkalmazhatja a saját tőke módszert az IAS 27. szerinti „egyedi pénzügyi kimutatások” elkészítése során. Ehelyett a befektető vagy bekerülési értéken, vagy befektetesként számolja el a befektetést az IAS 39-nek megfelelően.

Az értékvesztést az IAS 36-nak megfelelően kell megállapítani. Az IAS 39-ben előírt értékvesztési mutatók is alkalmazandók. A 2008. májusi módosítások egyértelműsítik, hogy egy társult vállalkozásban lévő befektetést az értékvesztés szempontjából egyedi eszköznek kell tekinteni.

Az IAS 27-ből (2008) eredő módosítások a társult vállalkozás feletti jelentős befolyás elvesztésének a számviteli elszámolását szabályozzák. Jelentős befolyás elvesztésekor a befektetést át kell értékelní a befolyás elvesztése napján érvényes valós értékére, a nyereséget vagy veszteséget pedig az eredmény javára/terhére kell elszámolni. Ezt követően a fennmaradó részesedésre az IAS 39-et kell alkalmazni.

A befektető (pl. anyavállalat) és a befektetést befogadó közötti ügyleteken keletkező nyereségeket vagy veszteségeket a befektető pénzügyi kimutatásaiban csak a társult vállalkozásban lévő nem kapcsolt befektetői érdekeltségek mértékében lehet megjeleníteni.

Közzétételi kötelezettségek

- társult vállalkozásokban lévő befektetések valós értékéről, amelyekre vonatkozóan nyilvánosan közzétett árjegyzése van,
- társult vállalkozások főbb pénzügyi adatairól,
- társult vállalkozások pénzügyi kimutatásainak mérlegfordulónapijáról,
- társult vállalkozások veszteségéből a befektetőre jutó, el nem számolt részről,
- a nem tőkemódszer szerint elszámolt társult vállalkozások főbb pénzügyi adatairól.

Magyar vonatkozások

Tőkemódszert csak egy anyavállalat összevont (konszolidált) éves beszámolójában alkalmazunk. Amennyiben a befektető nem anyavállalat, tőkemódszert alkalmazó éves beszámolót a hazai szabályozás szerint nem kell készítenie.

Csak abban az esetben nem alkalmazunk tőkemódszert egy társult vállalkozásban lévő részesedésre egy összevont (konszolidált) éves beszámolóban, ha a konszolidálásba bevont vállalkozások vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének megbízható és valós megítélése szempontjából nem jelentős a társult vállalkozás részesedése.

Negatív goodwill nem keletkezhet a társult vállalkozásban lévő részesedésünkön.

2.7.3.18. IAS 29. Pénzügyi beszámolás a hiperinflációs gazdaságokban

Célja

A standard konkrét útmutatást ad egy hiperinflációs gazdaság pénznemében beszámolót készítő gazdálkodók számára annak érdekében, hogy értelmezhető pénzügyi információkat tegyenek közzé.

Jellemzői

Azon gazdálkodókra alkalmazzák, amelyek funkcionális pénzneme egy olyan gazdaság valutája, ahol hiperinfláció van. Csak akkor kell alkalmazni, ha a gazdálkodó azonosítja a hiperinflációt.

A standard csak felsorol jelzéseket, amelyekből arra lehet következtetni, hogy a gazdaságban hiperinfláció van:

- a lakosság nagy része nem a hazai valutában tartja vagyonát,
- a pénzben kifejezhető értékeket nem a hazai valutában, hanem egy másik valutában fejezi ki a lakosság,
- az árakat, kamatokat és a béreket árindexhez kötik,
- a három éves kumulált inflációs ráta megközelíti vagy meghaladja a 100%-ot.

Egy hiperinflációs gazdaság pénznemében beszámolót készítő gazdálkodó pénzügyi kimutatásait a beszámolási időszak végén érvényes értékelési egységben kell megállapítani.

A megelőző időszak(ok)ra vonatkozó összehasonlító adatokat szintén a beszámolási időszak végi értékelési egységben kell megállapítani.

Ha egy gazdálkodó funkcionális pénznemének a gazdasága hiperinflációssá válik, a gazdálkodónak úgy kell alkalmaznia az IAS 29. követelményeit, mintha a gazdaság mindig hiperinflációs lett volna.

Közzétételi kötelezettségek

- a pénzügyi kimutatásokban szereplő értékek újramegállapításáról,
- újramegállapításhoz alkalmazott árindexről,
- a pénzügyi kimutatásokban szereplő adatok múltbeli bekerülési vagy jelenlegi érték szemléletéről.

Magyar vonatkozások

A hazai szabályozás nem írja elő (nem engedi meg) a pénzügyi kimutatások értékeinek kiigazítását arra az esetre, ha a gazdaságban hiperinfláció következik be. A nemzetközi standardok globálisan és kötelező jelleggel, a magyar számviteli törvény parciálisan (csak a befektetett eszközökre vonatkozóan, kizárólag a mérlegtételek körében) és opcionális módon engedélyezi a kiigazítást.

2.7.3.19. IAS 31. Közös vállalkozásokban lévő érdekeltségek

Célja

A standard előírja a közös vállalkozásokban (JV) lévő érdekeltségek számviteli elszámolásának szabályait, függetlenül attól, hogy a közös vállalkozási tevékenység milyen szerkezetben vagy formában valósul meg.

Jellemzői

Minden olyan befektetésre alkalmazandó, ahol a befektető közösen gyakorolja az ellenőrzést, kivéve, ha a befektető egy kockázati tőkebefektető cég, befektetési alap (mutual fund or unit trust), és döntése értelmében vagy a rá vonatkozó előírások szerint az ilyen befektetéseket valós értéken értékeli az eredménnyel szemben az IAS 39-nek megfelelően.

A közös vállalkozások fő jellegzetessége az ellenőrzés megosztásáról szóló szerződéses megállapodás. A közös vállalkozásokat közösen ellenőrzött tevékenységekként, közösen ellenőrzött eszközökként vagy közösen ellenőrzött gazdálkodókként lehet besorolni. Minden egyes közös vállalkozástípus esetében eltérő elszámolási alapelvek érvényesek.

Közösen ellenőrzött tevékenységek: a tulajdonos az általa ellenőrzött eszközöket, a nála felmerült ráfordításokat és kötelezettségeket, és a rá jutó jövedelmet az egyedi és a konszolidált pénzügyi kimutatásaiban egyaránt elszámolja.

Közösen ellenőrzött eszközök: a tulajdonos elszámolja a közös eszközök rá eső részét, a nála közvetlenül felmerült kötelezettségeket, a többi tulajdonossal közösen felmerült kötelezettségek rá eső részét, a közös vállalkozás teljesítményéből rá eső rész értékesítéséből vagy felhasználásából eredő jövedelmet, a közös vállalkozásánál felmerült ráfordítások rá eső részét, és a közös vállalkozásban lévő részesedése tekintetében közvetlenül nála felmerült ráfordításokat. A fenti szabályok egyaránt vonatkoznak az egyedi és a konszolidált pénzügyi kimutatásokra.

Közösen ellenőrzött gazdálkodók két számviteli politika közül választhatnak:

- arányos konszolidáció: e módszer szerint a tulajdonos pénzügyi helyzet kimutatása tartalmazza a közösen ellenőrzött eszközök rá eső részét, és azon kötelezettségek rá eső részét, amelyekért közös felelősséget visel. A tulajdonos átfogó eredménykimutatása tartalmazza a közösen ellenőrzött gazdálkodó bevételeinek és ráfordításainak a rá eső részét, és
- az IAS 28. szerinti saját tőke módszer.

A közösen ellenőrzött vállalkozásokban lévő és az IFRS 5. értelmében értékesítésre tartotként besorolt befektetéseket ezen standardnak megfelelően kell elszámolni.

Közösen ellenőrzött vállalkozások esetén az arányos konszolidáció/saját tőke elszámolást kell alkalmazni még abban az esetben is, ha nem készítenek konszolidált pénzügyi kimutatásokat (pl. mivel a tulajdonosnak nincsenek leányvállalatai).

Ugyanakkor a tulajdonos IAS 27. szerinti „egyedi pénzügyi kimutatásaiban” a közösen ellenőrzött vállalkozásokban lévő érdekeltségeket vagy bekerülési értéken, vagy befektetesként kell elszámolni az IAS 39-nek megfelelően.

Az IAS 27-ből eredő módosítások a közösen ellenőrzött vállalkozás feletti közös ellenőrzés elvesztésének a számviteli elszámolását szabályozzák.

A közös ellenőrzés elvesztésekor a befektetést át kell értékelni a közös ellenőrzés elvesztése napján érvényes valós értékére, a nyereséget vagy veszteséget pedig az eredmény javára/terhére kell elszámolni. Ezt követően a fennmaradó részesedésre – a körülményektől függően – az IAS 28-at vagy az IAS 39-et kell alkalmazni.

Általában elfogadott az a módszer, amikor egy közösen ellenőrzött vállalkozásnak nyújtott nem pénzbeli hozzájárulásokon elért nyereség vagy veszteség arányos részét számolják el az adott vállalkozás tőkerészesedésével szemben.

Közzétételi kötelezettségek

- a tulajdonosoknak bármely, közös vállalkozásban lévő érdekeltségeivel kapcsolatos tőkekötelezettségeiről és a részesedéséről azon tőkekötelezettségekben, amelyeket más tulajdonosokkal közösen vállalt,
- részesedéséről a közös vállalkozások tőkekötelezettségeiből.

Magyar vonatkozások

A hazai számviteli törvény a közös vezetésű vállalkozásokban lévő részesedések elszámolására általános szabályként az arányos konszolidáció módszerét írja elő, és csak egy anyavállalat összevont (konszolidált) éves beszámolójában.

A közösen ellenőrzött tevékenységekből származó összes, az adott tulajdonosnál felmerült bevételt és ráfordítást maga a tulajdonos számolja el, és a többi tulajdonossal történő elszámolások során pénzügyi műveletek egyéb bevételeként vagy ráfordításaként mutatja ki a közösen ellenőrzött tevékenység átvett vagy átadott eredményét.

A közösen ellenőrzött eszközök esetén a teljes eszközt az ún. gesztor mutatja ki, a többi tulajdonostárs részesedését az eszközben egyéb kötelezettségként jelenítve meg. A gesztor könyve tartalmazza az eszközökhöz kapcsolódó összes követelést, kötelezettséget, bevételt és ráfordítást, miközben a többi tulajdonostárssal való elszámolásokat a pénzügyi műveletek egyéb bevételei vagy ráfordításai tartalmazzák.

Az egyéb tulajdonosok az eszközben lévő érdekeltségüket egyéb követelésként szerepeltetik a mérlegben, és kizárólag az átvett eredményt számolják el a pénzügyi műveletek egyéb bevételei és ráfordításai között.

2.7.3.20. IAS 33. Egy részvényre jutó eredmény

A standard célja

A standard előírja az egy részvényre jutó eredmény (EPS) kiszámítására és bemutatására vonatkozó alapelveket, hogy az egyes egységek közötti, ugyanazon időszakra vonatkozó, valamint az ugyanazon egységre, de különböző beszámolási időszakra vonatkozó teljesítmény-összehasonlítások javuljanak.

Jellemzői

Az egy részvényre jutó eredmény kiszámítását és közzétételét azoknak a gazdálkodóknak kell alkalmazni, amelyeknek:

- nyilvánosan kibocsátott törzsrészvényei nyíltpiaci forgalomban vannak,
- potenciális törzsrészvényei nyíltpiaci forgalomban vannak,
- már elkezdtek a törzsrészvények, potenciális törzsrészvények kibocsátását a nyilvános értékpapírpiacra.

Törzsrészvény olyan tőkeinstrumentum, amely valamennyi más tőkeinstrumentumnak alárendelt. Például csak az elsőbbségi részvények után részesülhet osztalékban. A tőkeinstrumentum egy szerződést foglal magában, amely a gazdálkodó valamennyi kötelezettségének levonása után az eszközökben fennálló érdekeltséget testesít meg, azaz a tulajdoni részesedést jelentő befektetés kibocsátójánál a saját tőke.

A potenciális törzsrészvény olyan pénzügyi instrumentumot vagy egyéb szerződést jelent, amely annak tulajdonosát törzsrészvényre, annak megszerzésére jogosítja fel. Például a részvénywarrantok, opciók, törzsrészvényre váltható hitelviszonyt megtestesítő instrumentumok, elsőbbségi részvények stb.

Azokra a gazdálkodókra vonatkozik, amelyeknek a részvényei tőzsdén jegyzettek, amelyek jelenleg bocsátanak ki ilyen részvényeket, illetve amelyek önként közzéteszik az EPS értéket.

A gazdálkodó köteles bemutatni az egy részvényre jutó eredmény alapértékét és hígított értékét:

- minden olyan törzsrészesedésre vonatkozóan, amelyek különböző mértékben részesednek az időszak nettó nyereségéből,
- azonos hangsúllyal,
- minden beszámolási időszakra vonatkozóan.

Amennyiben egy gazdálkodó kizárólag átfogó eredménykimutatást tesz közzé, az EPS-t ebben a kimutatásban kell bemutatni. Amennyiben átfogó eredménykimutatást és egyedi eredménykimutatást is közzétesz, az EPS-t csak az egyedi eredménykimutatásban kell bemutatni.

Az EPS értékét be kell mutatni az anyavállalat részvényeseinek betudható nyereség vagy veszteség, az anyavállalat részvényeseinek betudható folytatódó tevékenységekből eredő nyereség vagy veszteség, illetve bármely megszűnő tevékenység tekintetében (az utóbbi a kiegészítő mellékletben is szerepeltethető).

A konszolidált pénzügyi kimutatásokban az EPS az anyavállalat részvényeseinek betudható eredményt tükrözi.

A hígítás az EPS csökkentése vagy az egy részvényre jutó veszteség növelése azon feltételezés alapján, hogy az átváltható instrumentumokat átváltják, az opciókat vagy warrantokat lehívják, vagy a meghatározott feltételek teljesülésekor törzsrészesedések kibocsátására kerül sor.

Az egy részvényre jutó eredmény alapértékének számítása: minden ráfordítás (ideértve az adókat is) levonása után, továbbá a nem ellenőrző részesedések és az elsőbbségi osztalékok levonása utáni eredmény összege, viszonyítva az adott időszak során forgalomban lévő törzsrészesedések súlyozott átlagához.

Az EPS hígított értékének kiszámítása: az adott időszak törzsrészesedéseknek betudható nyereségét meg kell növelni az adott időszakban a hígító potenciális törzsrészesedések (pl. opciók, warrantok, átváltható értékpapírok és függő biztosítási szerződések) tekintetében elszámolt osztalékok és kamatok adózás utáni összegével, és korrigálni kell a bevételek vagy ráfordítások minden egyéb, a hígító potenciális törzsrészesedések átváltásából eredő változásával, majd az így kapott összeget viszonyítani azon részvények számához, amelyeket ki kellene bocsátani, ha az összes hígító potenciális törzsrészesedést átváltanák törzsrészesedésekre és a hígítással ellentétes hatású potenciális törzsrészesedéseket ki kell szűrni a kalkulációból.

Közzétételi kötelezettségek

Közzé kell tenni:

- az EPS alapértékének és hígított értékének kiszámítását,
- a forgalomban lévő törzsrészesedések és potenciális törzsrészesedések változását,
- a potenciális törzsrészesedéseket létrehozó pénzügyi instrumentumokat és egyéb szerződéseket.

Magyar vonatkozások

Az egy részvényre jutó eredmény feltüntetésére az eredménykimutatásban nem kerülhet sor, hanem a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetére vonatkozó mutatókat a kiegészítő mellékletben mutathatja be. A hazai számviteli szabályozás

nem érinti az egy részvényre jutó eredmény fogalmát és kiszámításának módját. Ezzel a kérdéssel a mai magyar gyakorlatban a pénzügy, illetve a kontrolling területén találkozhatunk. Azoknak a multinacionális cégeknek, konszerneknek, ahol az EPS mutató és különböző szintjeinek bemutatása igazán jelentőséggel bír, az IFRS vagy az US GAAP szabályrendszerében kifejtett előírásokat kell alkalmaznia.

2.7.3.21. IAS 36. Eszközök értékvesztése

Célja

A standard megköveteli, hogy a gazdálkodó megjelenítse az értékvesztés miatti veszteséget, meghatározza, hogy mikor kell azt visszaírni, valamint előírja a közzétételi követelményeket is.

Jellemzői

Valamely eszköz értékvesztése az az összeg, amennyivel az eszköz vagy pénztermelő egység könyv szerinti értéke magasabb, mint annak megtérülő értéke. Az értékvesztés miatti veszteséget – teljes összegében – az eredménykimutatásban kell megjeleníteni. Biztosítja, hogy az eszközök könyv szerinti értéke soha ne haladja meg a megtérülő értéket, és előírja a megtérülő érték kiszámításának a módját.

Az IAS 36-ot kell alkalmazni valamennyi eszköz tekintetében, kivéve a készleteket (I. IAS 2.), a beruházási szerződésekből származó eszközöket (I. IAS 11.), a halasztott adóköveteléseket (I. IAS 12.), a munkavállalói juttatásokból származó eszközöket (I. IAS 19.), a pénzügyi eszközöket (I. IAS 39.), a valós értéken kimutatott befektetési célú ingatlanokat (I. IAS 40.) és a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó, az eladáskor felmerülő becsült költségekkel csökkentett valós értéken értékelt biológiai eszközöket (I. IAS 41.).

Értékvesztés miatti veszteséget kell elszámolni, ha egy eszköz könyv szerinti értéke meghaladja a megtérülő értékét.

Az értékvesztés miatti veszteséget a bekerülési értéken nyilvántartott eszközök esetén az eredmény terhére kell elszámolni, míg az átértékelt értéken nyilvántartott eszközök esetén átértékelési különbözet csökkenéseként kell kezelni.

A megtérülő érték az eszköz értékesítési költséggel csökkentett valós értéke és használati értéke közül a magasabb összeg.

A használati érték az eszköz folytatólagos használatából, illetve a hasznos élettartamot követő elidegenítéséből várhatóan befolyó jövőbeni pénzáramok jelenértéke.

A diszkontráta olyan adózás előtti ráta, amely a jelenlegi piaci értékítéleteket fejezi ki a pénz időértékére és az eszközspecifikus kockázatokra vonatkozóan. Az alkalmazott diszkontráta nem tükrözhet olyan kockázatokat, amelyeket a jövőbeni pénzáramok becsülésénél már figyelembe vettek. Az alkalmazott diszkontráta az a hozam, amelyet a befektetők megkövetelnének, ha nekik kellene kiválasztaniuk egy olyan befektetést, amely az eszköztől elvárt pénzáramokkal megegyező pénzáramot eredményezne.

Az egyes beszámolási időszakok végén az eszközöket felül kell vizsgálni abból a szempontból, hogy vannak-e az eszközök értékvesztésére utaló jelek. Amennyiben ilyen jelek azonosíthatók, ki kell számítani az eszköz megtérülő értékét.

Évente legalább egy alkalommal vizsgálni kell a goodwill és az egyéb, határozatlan hasznos élettartamú immateriális javak esetleges értékvesztését, és ki kell számítani a megtérülő értéket.

Amennyiben nem határozható meg egy adott eszköz megtérülő értéke, akkor az eszköz pénztermelő egységének a megtérülő értékét kell meghatározni.

A goodwill értékvesztésének a vizsgálatát a gazdálkodó azon legalacsonyabb szintjén kell elvégezni, amelyen a goodwill belső vezetési célokra megfigyelésre kerül, feltéve, hogy az az egység vagy egységcsoport, amelyhez a goodwillt hozzárendelik, nem nagyobb, mint egy IFRS 8. (vagy – az IFRS 8. átvétele előtt egy IAS 14.) szerinti működési szegmens.

Bizonyos esetekben lehetőség van a korábbi évek értékvesztés miatti veszteségeinek visszairására (goodwill esetén nem megengedett).

Megtérülő érték

Valamely eszköz vagy pénztermelő egység értékesítési költségekkel csökkentett valós értéke és a használati értéke közül a magasabb.

Pénztermelő egység

Az eszközöknek az a legkisebb hasznosítható csoportja, amely olyan pénzbeáramlást teremt, amely nagyrészt független a más eszközökből vagy eszközcsoportokból származó pénzbeáramlástól.

Például egy kisebb légitársaság valamely utasszállító repülőgépe önálló pénztermelő egység, egy nagyobb légitársaság esetében már több repülőgép együtt jelenthet önálló pénztermelő egységet.

Valamely gazdálkodó által gyártott termékhez saját előállítású részegységet (félkész terméket) használ fel. Amennyiben a felhasznált félkész terméknek aktív piaca van, akkor azt az eszközt vagy eszközcsoportot, amellyel a belső használatra készített félkész terméket előállították, pénztermelő egységként kell azonosítani, függetlenül attól, hogy az általuk előállított részegységekből beazonosítható pénzbeáramlás nem keletkezik.

A goodwill és a társasági eszközök nem képesek önállóan független pénzbevételt teremteni. Az üzleti kombináció során megszerzett goodwill a felvásárló által olyan eszközökből származó jövőbeni gazdasági hasznokra vonatkozó várakozások miatt tett kifizetést testesít meg, amelyek egyidejűleg nem azonosíthatók és elkülönítetten nem mutathatók ki.

A társasági eszközök a goodwill kivételével azok az eszközök, amelyek mind a vizsgált pénztermelő egységnek, mind pedig a többi pénztermelő egységeknek a jövőbeli pénzáramlásaihoz hozzájárulnak. Önállóan nem teremtenek pénzbevételt és könyv szerinti értékük sem egyértelműen rendelhető a vizsgált pénztermelő egységhez.

Használati érték

Valamely eszköz vagy pénztermelő egység folyamatos használatából, és hasznos élettartama végén történő elidegenítéséből várhatóan keletkező becsült jövőbeli pénzáramok jelenértéke.

A jövőbeni cash flow becslése: pénzügyi tervek, előrejelzések alapján.

Nettó cash flow = az adott eszköz folyamatos használatából származó pénzbevételek – az adott eszköz folyamatos használatából eredő pénzbevételek megteremtéséhez szükségszerűen felmerülő pénzkidadások (pl. karbantartás) + az adott eszköz hasznos élettartamának végén az adott eszköz elidegenítéséből szerzhető (vagy ahhoz fizetendő) nettó cash flow-k.

Alkalmazott diszkontráta

Olyan adózás előtti diszkontrátának kell lennie, amely a pénz időértékének és az adott eszközre jellemző specifikus kockázatoknak a piac általi értékesítését tükrözi, azaz a diszkontráta tulajdonképpen az eszközöktől elvárt hozamot fejezi ki (pl. jelenlegi piaci ügyletek implicit kamatlába, egy tőzsdére bevezetett hasonló termelékenyséű eszköznek az átlagos tőke költsége, hitelfelvételi kamatlábak, egyéb piaci hitelfelvételi kamatlábak).

Infláció kezelése

A cash flow előrejelzéseknek és az alkalmazott diszkontrátának az általános infláció okozta áremelések hatásait következetesen kell tükrözniük.

Jelenérték technikák alkalmazása

A használati érték alapvetően a prognosztizált jövőbeni cash flow-k és az alkalmazott diszkontráták függvénye.

A két paraméter becsült értéke számos kockázatot tartalmaz attól függően, hogy a becslésnél a bizonytalansági tényezőket melyik alapvető paraméter számításában vesszük figyelembe a használati érték meghatározásánál (becslésénél), két alapvető módszert jelöl ki a standard:

- hagyományos módszer,
- várható cash flow-k módszere.

A hagyományos módszer a legvalószínűbb jövőbeni cash flow-kat egy, a bizonytalanságoknak megfelelően korrigált kockázatmentes kamatlábbal diszkontálja. Ebből következően az alkalmazott diszkontrátának tartalmaznia kell a cash flow-kra vonatkozó valamennyi várakozást és a kockázati prémiumot.

A várható cash flow módszer a valószínűséggel súlyozott cash flow-kat diszkontálja a kockázatmentes kamatlábbal, azaz mindenféle, a jövőbeni cash flow-val kapcsolatos bizonytalanságot nem a számításnál alkalmazott diszkontráta tartalmazza. A módszer a jövőbeni cash flow-k lehetséges variációit becsüli és nem egy legvalószínűbb jövőbeni cash flow-val számol.

A standard megköveteli, hogy az értékvesztés vizsgálatát minden fordulónapra vonatkozóan el kell végezni:

- a határozatlan hasznos élettartamú vagy használatra még nem alkalmas immateriális javak körében azok könyv szerinti értékét összehasonlítva a megtérülő értékükkel,
- az üzleti kombináció során megszerzett goodwillt tartalmazó pénztermelő egységekre vonatkozóan.

Kivéve:

- ha az immateriális jószág és a goodwill nem generál olyan pénzbevételt a folyamatos használatból, amely nagymértékben független az egyéb eszközök és eszközcsoportok által generált pénzbeáramlásoktól,

- ha a megtérülő érték számítása óta bekövetkezett események, körülmények alapján kicsi a valószínűsége annak, hogy egy jelenlegi megtérülő értékszámítás eredménye az eszköz könyv szerinti értékénél alacsonyabb értéket eredményez.

Értékvesztésre utaló külső és belső körülmények

- az adott eszköz piaci értéke lecsökken
(pl. az üzlethelyiség piaci ára leesik, mivel az adott körzetben egy óriás bevásárlóközpontot létesítettek)
- kedvezőtlen technológiai, közgazdasági, jogi változások
(pl. új technológiával jobb minőségű és olcsóbb termékeket állítanak elő, vagy az adott termék forgalmazását korlátozó törvénymódosítás lép életbe, megszigorított környezetvédelmi előírások növelik a működtetés költségeit)
- a piaci kamatlábak, befektetési hozamráták növekedtek
(magasabb diszkontráta miatt csökken a jelenérték, ami értékvesztéshez vezet)
- az adott eszköz fizikai károsodást szenved
- az adott eszköz gazdasági teljesítménye a vártnál gyengébb
- az adott eszköz beszerzésére fordított cash flow-k vagy az eszköz működtetésének és karbantartásának a követő pénzigényei jelentősen meghaladják az eredetileg tervezett összeget
- az adott eszköz működtetéséből származó aktuális nettó cash flow-k vagy működési nyereség jelentősen kedvezőtlenebb a tervezettnél
- az adott eszköz használatából származó tervezett nettó cash flow vagy működési nyereség jelentősen csökken vagy a tervezett veszteség jelentős mértékben nő.

Ha értékvesztésre utaló jelzések érkeznek, akkor az adott eszköz várható élettartamát, értékcsökkenésének módszerét és maradványértékét is felül kell vizsgálni és a standardnak megfelelően helyesbíteni kell még akkor is, ha az értékvesztés miatti veszteség nem került elszámolásra.

Bottom-up és Top-down teszt

A 10. év végén valamely X vállalkozás megvásárolja Y vállalkozást 3 millió € áron (100%-os részesedés). Az Y vállalkozás A, B és C pénztermelő egységekkel (Cash-Generating-Unit – CGU) rendelkezik, amelyek valós értéke a vásárlás időpontjában ezer €-ban:

Vételár:	3000
A	1200
B	800
C	400
Összesen	2400
Goodwill	600

A 15. év végén az A megtérülési értékét 1,4 millió €-ra becsülik. A könyv szerinti értékek ebben az időpontban az alábbiak szerint alakulnak ezer €-ban:

A	1300
B	1200
C	800
Goodwill	450
Összesen	3750

Feladat

Vizsgálja meg az „A” pénztermelő egység értékállóságát a 15. év végén az alábbi lehetőségek tükrében:

a) A cégérték ésszerűen hozzárendelhető a CGU-khoz, azoknak a vásárlás időpontjában érvényes valós értékük alapján.

b) A cégértéket nem lehet ésszerű és állandó alapon hozzárendelni a CGU-khoz. Az „Y” vállalkozás megtérülési értékét a 15. év végén 3500 ezer €-ra becsülik.

*Megoldás**a) eset*

Mivel az egyes CGU-k cégértéke (ezen belül az „A” jelű CGU-é is) egyértelműen besorolható, csupán a Bottom-up tesztet kell elvégezni. Ehhez elsőként a cégérték 15. év végi könyv szerinti értékét a CGU-knak a vásárlás időpontjában érvényes valós értéke alapján kell felosztani az „A”, „B” és a „C” egységekre ezer €-ban.

Megnevezés	„A”	„B”	„C”	Együttesen
Valós érték a 10. év végén	1200	800	400	2400
Részarány a valós értéken belül (2400 = 100%)	50%	33%	17%	100%
Könyv szerinti érték az 5. év végén	1300	1200	800	3300
Goodwill megoszlása (450 = 100%)	50% = 225	33% = 150	17% = 75	450 = 100%
Könyv szerinti értékek (Goodwillel együtt)	1525	1350	875	3750

Második lépésben az „A”-nak a hozzárendelt cégértéket is magában foglaló könyv szerinti értékével szembe kell állítani annak megtérülési értékét a Bottom-up teszt keretében:

Bottom-up teszt az „A” jelűre az 15. év végén ezer €-ban:

Könyv szerinti értéke goodwillel együtt:	1525
Megtérülési érték:	1400
Értékvesztés:	125

Amely teljes mértékben az üzleti vagy cégértéket terheli.

b) eset

Az üzleti vagy cégértéket nem lehet ésszerűen hozzárendelni a pénztermelő egységekhez. Az Y esetben a megtérülési értéket az 15. év végén 3500 ezer €-ra becsülik.

Bottom-up teszt végrehajtása:

A Bottom-up teszt alapján a megtérülési értéket a goodwill nélküli könyvértékkel kell összehasonlítani ezer €-ban:

Az „A” pénztermelő egység könyvértéke goodwill nélkül:	1300 €
Megtérülési értéke (visszanyerhető értéke):	1400 €
Értékvesztés:	0

A Bottom-up teszt eredményeként nem kell értékvesztési ráfordítást elszámolni.

A második lépésben viszont a Top-down tesztet el kell végezni. Mivel az „Y” a legkisebb pénztermelő egység, amely tartalmazza az „A”-t is, és amelyhez a cégérték ésszerű és állandó alapon hozzárendelhető. Az „Y” könyv szerinti értékét teljes egészében az „Y” megtérülési értékével kell egybevetni az alábbiak szerint, ezer €-ban:

Megnevezés	A	B	C	Cégérték	Összesen
Könyv szerinti érték a 15. év végén	1300	1200	800	450	3750
Bottom-up tesztből eredő leértékelés	0	–	–	–	0
Könyv szerinti érték a Bottom-up teszt után	1300	1200	800	450	3750
Megtérülési érték					3500
Értékvesztés					250

A 250 ezer € értékvesztési ráfordítást teljes egészében a goodwillhez kell hozzárendelni.

Magyar vonatkozások

A standard egységesen valamennyi eszközre vonatkozóan értékvesztést használ, ugyanakkor a magyar számviteli szabályozásban az immateriális javak, a tárgyi eszközök esetén terven felüli értékcsökkenést, a gazdasági társaságban lévő tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél pedig értékvesztést számolunk el.

A magyar számviteli törvény az óvatosság elvét hangsúlyosan alkalmazza mérlegbe beállítható eszközök értékelésénél. Az eszközérték csökkenésében szerepet játszó tartós és váratlan események hatásának az eredményben való számbavételét egyaránt előírja. Az érték csökkentése mértékét a használhatóság vagy az értékesíthetőség szabja meg, vagyis a valóság elve alapján a visszanyerhető érték logikáját követi.

Immateriális javak és tárgyi eszközök esetén terven felüli értékcsökkenés, a többi eszköznél értékvesztés.

Az EU negyedik irányelve 35. § (1) bekezdése szerint értékmódosítást kell végrehajtani a befektetett eszközöknél – függetlenül attól, hogy gazdaságilag hasznos élettartamuk korlátozott-e vagy sem –, hogy azok az alacsonyabb értéken jelenjenek meg a mérlegben, ha az érték csökkenése előreláthatóan tartós jellegű. Az alacsonyabb értéken való értékelés nem folytatható, ha az értékmódosítás végrehajtásának okai már nem állnak fenn.

A standardban a könyvérték és a megtérülő érték különbsége jelenik meg értékvesztésként.

A hazai szabályozásban terven felüli értékcsökkenést számolunk el, ha:

- az immateriális jószág, a tárgyi eszköz (ide nem értve a beruházást) könyvértéke tartósan és jelentősen meghaladja ezen eszközök piaci értékét,
- az immateriális jószág, a tárgyi eszköz (ideértve a beruházást is) értéke tartósan lecsökken, mert feleslegessé vált, vagy megrongálódás, megsemmisülés, valamint hiány miatt rendeltetésének megfelelően nem használható,
- a vagyoni értékű jog a szerződés módosulása miatt csak korlátozottan vagy egyáltalán nem használható.

A terven felüli értékcsökkenést hazánkban olyan mértékig kell elszámolni, hogy az immateriális javak, a tárgyi eszközök a használhatóságuknak megfelelő, a mérlegkészítéskor érvényes (ismert) piaci értéken szerepeljenek a mérlegben.

A standardban nem a piaci érték tág és nem pontosan körülhatárolható fogalmát, hanem a megtérülő értéket használják, amelynek meghatározásához részletes szabályok tartoznak.

A hazai szabályozás nem nevesíti a pénztermelő egység fogalmát, így egy adott pénztermelő egységhez tartozó goodwill vagy társasági eszköz terven felüli értékcsökkenésének elszámolására vonatkozó útmutatást nem ad.

A részesedések piaci értékének meghatározásánál csak felsorolja azokat a szempontokat, amelyeket annak számításakor szem előtt kell tartani, és hasonlóan, mint az immateriális javaknál és tárgyi eszközöknél, itt sem nevesíti a használati értéket.

Az értékvesztést hazánkban a ráfordítások között számoljuk el, a visszaírásokat pedig a bevételek között, kivéve a részesedések értékvesztésének visszaírását, amelyet a ráfordítást csökkentő tételként mutatunk ki.

A korábban elszámolt értékvesztést meghaladó „még pozitív” különbség a hazai szabályozás alapján is az értékelési tartalék növekedésében jelenik meg.

2.7.3.22. IAS 37. Céltartalékok, függő kötelezettségek és függő követelések

A standard célja annak biztosítása, hogy megfelelő elszámolási kritériumok és értékelési alapelvek kerüljenek alkalmazásra a céltartalékokra, a függő kötelezettségekre és a függő követelésekre, valamint, hogy a pénzügyi kimutatásokhoz fűzött jegyzetekben elegendő információ kerüljön közzétételre ahhoz, hogy a felhasználókat képessé tegye azok jellegének, időzítésének és összegének megértésére.

Jellemzői

Minden gazdasági eseménynél alkalmazandó, amely megfelel a céltartalék vagy a függő tételek tartalmának.

Kivételek:

- jövőben teljesülő kötelmek esetén,
- ha egy másik standard tartalmaz szabályokat (a speciális lerontja az általánost).

Alapvető fogalmak

Kötelelem = a gazdálkodó egység elkötelezettsége arra, hogy valamit teljesítsen vagy rendezzen (\neq kötelezettség).

Fajtái:

- jogi,
- vélelmezett.

Jogi kényszer tapadhat:

- szerződéskötéshez,
- jogszabályokhoz,
- bírósági ítélethez.

Vélelmezett kötelek esetén a gazdálkodó egység szokásos és ismert gyakorlatából, illetve a közzétett vállalati politikából fakadnak.

Kötelmet keletkeztető esemény = az az esemény, amely az elkötelezettséget okozta.

Céltartalékok = meglévő kötelek, melyek időbeli ütemezése vagy összege bizonytalan, de a kötelezettség összegére megbízható becslés adható.

Vagyoni elem	Kiáramlás időbeni ütemezése	Kiáramló összeg nagysága
Céltartalékok	Bizonytalan	Bizonytalan
Időbeli elhatárolások	Nem bizonytalan	Kis fokú bizonytalanság lehet
Kötelezettségek	Nem bizonytalan	Nem bizonytalan

Függő kötelezettség = lehetséges kötelek, amely múltbeli események következménye, melynek létezése bizonytalan jövőbeni események bekövetkezésétől függ, mely eseményeket nemcsak a gazdálkodó egység irányítja.

Függő kötelezettség = meglévő kötelek, melynek kiegyenlítése valószínűleg nem jár majd gazdasági hasznossággal bíró javak kiáramlásával.

Függő kötelezettség = meglévő kötelek, melynek összegére nem lehet megbízható becslést adni.

Függő követelés = lehetséges követelés, mely múltbeli események következménye, de létezése még bizonytalan jövőbeni események bekövetkezésétől függ.

Bekövetkezés valószínűsége (%)	Bizonyosság foka	Elem
0–10	Esetleges	Semmi
10–50	Lehetséges	Függő tétel
50–75	Valószínű	Céltartalék
75–99	Lényegében biztos	Céltartalék

Céltartalék kimutatható:

- ha múltbeli eseményekre visszavezethető, meglévő,
- jogi vagy vélelmezett kötelme van,
- melynek rendezése várhatóan gazdasági hasznossággal bíró javak kiáramlását eredményezi majd, és
- a kötelek nagyságára megbízható becslés adható.

A céltartalék kimutatásának feltétele, hogy a kötelek meglévő, azaz a jelenben már fennálló legyen (pl. a mérleg fordulónapján). A meglévő kötelekhez egy múltbeli kötelmet keletkeztető esemény vezetett. Nem lehet olyan kötelekkel kapcsolatosan céltartalékokat kimutatni, amelyek csak a jövőben – a mérlegfordulónap után – léteznek majd. A bekövetkezés valószínűsége nagyobb, mint 50%. A céltartalék létezésének és értékének meghatározása különösen igényli a becsléseket.

Céltartalék képezhető:

- költséggel szemben,
- eszközzel szemben.

A céltartalék mérlegértéke a kapcsolódó kötelem rendezéséhez szükséges összegre vonatkozó legjobb becslés:

- a becslés a mérleg fordulónapjára vonatkozik,
- az adóhatásokat figyelmen kívül kell hagyni.

Céltartalékok számviteli kezelése

Ha a kapcsolódó kifizetés nem rövid időn belül következik be – pénz időértéke jelentős (jelenérték alkalmazása). Ekkor céltartalékként a jövőben kifizetendő összeg jelenre diszkontált értékét mutatjuk ki.

A céltartalék az erőforrás kiáramlásakor használható fel.

Minden fordulónapon újra kell becsülni.

A diszkont lebontásából fakadó növekedés elszámolása a pénzügyi ráfordításokkal szemben.

A kötelmet keletkeztető események egy része kivédhető, áterrelhető – megtérülés.

Akkor vehető figyelembe, ha realizálódása biztos.

Különálló eszközként mutatandó ki.

A megtérülés miatt kimutatott eszköz értéke nem lehet nagyobb a kötelem miatt képzett céltartaléknál.

Függő kötelezettségek számviteli kezelése

- Megfelel valamely elem definíciójának,
- értéke megbízhatóan mérhető,
- az esemény bekövetkezése valószínűsíthető.

Ha a fentiek közül néhány nem teljesül, akkor függő kötelezettség keletkezik.

Így a mérlegben nem megjeleníthető.

A jövőbeni eseményektől eszközök beáramlása függ.

Nem kelhetnek alaptalan várakozásokat.

Eszközként állományba kell venni, ha biztossá válik a gazdasági hasznossággal bíró javak beáramlása.

Összefoglalva

Téma	Céltartalék	Értékelés
Jövőbeni működési veszteségek	Nem lehet	–
Hátrányos szerződések	Kell	Szerződésből származó veszteség, illetve nemteljesítésből fakadó következmény közül a kisebb
Átszervezések	Kell, ha van meglévő kötelem	Az átszervezés közvetlen ráfordításaira

A céltartalékokat csak az eredeti célra lehet felhasználni.

Céltartalék képezhető – többek között – hátrányos szerződésekre, átszervezésekre, szavatosságra, visszatérítésekre és telephelyek helyreállítására.

Tervezett jövőbeni ráfordításokra nem lehet céltartalékot képezni, még akkor sem, ha az igazgatóság vagy hasonló irányító szerv azt jóváhagyta, továbbá nem képezhető

céltartalék az önbiztosítással fedezett várható veszteségekre, általános bizonytalanságokra vagy olyan eseményekre, amelyek még nem történtek meg.

Függő kötelezettség akkor merül föl, amikor:

- van egy olyan lehetséges kötelem, amelynek a létezését csak egy, nem a gazdálkodó ellenőrzése alatt álló, jövőbeli esemény bekövetkezése fogja megerősíteni, vagy
- lehet, de nem valószínű, hogy egy meglévő kötelem kiegyenlítése erőforrások kiáramlását fogja igényelni, vagy
- nem készíthető a meglévő kötelem összegére vonatkozóan megbízható becslés (ez ritka eset).

A függő kötelezettségeket közzé kell tenni (de nem kell elszámolni). Ha az erőforrások kiáramlása valószínűtlen, közzétételre sincs szükség.

Függő követelés akkor merül föl, ha gazdasági hasznok beáramlása valószínű, de nem teljesen biztos, és a gazdálkodó ellenőrzésén kívül lévő események függvénye.

A függő követeléseket közzé kell tenni, de nem kell elszámolni. Amennyiben egy bevétel realizálása lényegileg biztos, úgy a kapcsolódó eszköz nem függő követelés, és elszámolása indokolt.

Közzétételi kötelezettségek

- céltartalékok időszak eleji és végi értékét,
- az időszak során képzett céltartalékok összegét,
- az időszak során felhasznált céltartalékok összegét,
- az időszak során megszüntetett céltartalék összegét,
- elkülönítve tartalmazza a diszkontértéken állományba vett céltartalékoknak azon növekedését, amelyek kizárólag az időérték elvéhez (pénz időértékének változásához) kapcsolódnak.

Magyar vonatkozások

A számviteli törvényünk nem követeli meg, hogy a céltartalék múltbéli eseményre legyen visszavezethető. A céltartalékok nem tekinthetőek kötelezettségnek, a mérlegben külön főcsoportot (E) alkotnak.

A magyar szabályozás nem alkalmazza a jelenértéket a céltartalék értékének megállapításánál. A pénz időértékét, függetlenül attól, hogy annak hatása jelentős vagy nem, nem vesszük figyelembe.

Az egyik leglényegesebb különbség a függő tételek kezelésében van. Számviteli törvényünk kimondja, hogy a „szükséges mértékben” a függő kötelezettségekre céltartalékot kell képezni.

A hazai szabályozás szerint nem lehetséges céltartalékok állományba vétele az eszközökkel szemben, illetve a pénzügyi eredményre gyakorolt hatása sem kerül kimutatásra.

Az EU negyedik irányelv 20. cikkelye szerint: „A kötelezettségekre és a kiadásokra képzett céltartalék azt a célt szolgálja, hogy fedezetet nyújtson olyan veszteségekre vagy fizetési kötelezettségekre, amelyek mibenléte egyértelműen meghatározott és amelyek a mérleg fordulónapján feltételezhető vagy bizonyos, hogy felmerülnek, de összegük vagy felmerülésük időpontja még bizonytalan.”

31. cikkely c) pontja szerint: „az értékelést az óvatosság elve alapján kell elvégezni, így különösen figyelembe kell venni valamennyi olyan előrelátható kötelezettséget és feltételezhető veszteséget, amely a tárgyidőszakban vagy a megelőző üzleti évben keletkezett, akkor is, ha az csak a mérleg fordulónapja és elkészítése közötti időszakban vált ismertté. A kötelezettségekre és költségekre képzett céltartalékok nem haladhatják meg a szükséges összeget.”

2.7.3.23. IAS 38. Immateriális javak

A standard célja

A standard megadja az immateriális eszközök definícióját, a megjelenítés kritériumait, a bekerüléskori és az azt követő értékelés módjait. Továbbá új megközelítésbe helyezi a hasznos élettartam meghatározását, és ennek megfelelően új szabályokat vezet be az amortizáció elszámolásához is.

Jellemzői

Az immateriális javak olyan múltbeli események eredményeképpen a *vállalkozás ellenőrzése alatt álló erőforrások, amelyek révén a vállalkozás várhatóan jövőbeni gazdasági haszonra tesz szert, az eszköz bekerülési költsége megbízhatóan mérhető.*

A mai gazdaságban az immateriális javaknak fokozódó jelentőségük van. A tudományos-technikai fejlődés, a tudásintenzív ágazatok előtérbe kerülése, a globalizáció, egyes márkanevek világméretű ismertsége, az országhatárokon túlnyúló vállalati akvizíciók növekvő száma mind ezen terület fontosságát hangsúlyozza. A megváltozott gazdasági trend következtében átalakult a vállalatok erőforrás-összetétele, a tárgyasult erőforrások jelentősen háttérbe szorultak a technológiai, a piaci és az egyénhez kötődő (humán tőke), vagyis a nem tárgyasult erőforrásokhoz képest.

Adott immateriális jószág *akkor mutatható ki* az eszközök között, ha megfelel a következő kritériumoknak.

Azonosíthatóság: jól elkülöníthető legyen a goodwill értékétől. Ez akkor lehetséges, ha az immateriális jószág önmagában bérbe adható, értékesíthető. Ha egy eszköz csak más eszközökkel együttesen eredményez jövőbeni gazdasági hasznot a vállalkozásnak, akkor nem mutatható ki immateriális jószágként. Az eszköz immateriális jószágként azonosítható, ha a vállalkozás az adott eszközre vonatkozóan meg tudja ítélni a jövőbeni gazdasági hasznot, és külön tudja azt választani a többi eszökből származó gazdasági haszontól.

Rendelkezési jog: kizárólagosan és jogi úton is érvényesíthető formában a vállalkozás ellenőrzése, irányítása alatt áll.

Például, ha a vállalkozás munkavállalóit magas szintű szakképzésben részesíti, akkor a munkavállalók szaktudását a vállalkozás érdekében felhasználva ez a vállalkozásnak jövőbeni gazdasági hasznot hoz. A probléma azonban az, hogy a gazdasági haszon összege nem mérhető pontosan, így ezen kiadások összege akkor sem mutatható ki az immateriális javak között, ha a munkavállaló a belátható időben nem fogja elhagyni a vállalkozást. Hasonló okok miatt nem mutatható ki immateriális jószágként a vezetési, technikai szaktudás sem.

Az ügyfélkör vagy piaci részesedés sem szerepelhet az immateriális javak között, mivel ezek nem állnak a vállalkozás teljes ellenőrzése alatt és a belőlük származó jövőbeni gazdasági haszon nem mérhető biztonsággal.

Például egyes hatósági engedélyek, jogosítványok a gazdálkodó egységhez kötődnek, és csak az egész vállalkozással együtt transzferálhatóak, vagy még úgy sem.

Nincs fizikai megjelenése: például CD (szoftver), papír (franchise szerződés), film-szalag (film forgalmazási joga).

Például egy számítógépes program attól még nem válik tárgyi eszközzé, hogy egy fizikailag megtestesülő eszközön, például lemezen tárolják. Ugyanakkor egy autóiipari robotot működtető speciális szoftver a robot része, mert az anélkül nem működőképes, és mint egy tárgyi eszköz része kerül megjelenítésre. Egy prototípus esetében pedig, amely fizikai formában létezik, az eszköz fizikai összetevője másodlagos a benne megtestesülő tudással szemben.

A Nemzetközi Számviteli Standardok előírásai alapján a következő lehetséges immateriális javakat aktiválhatja a vállalkozás:

- üzleti vagy cégérték,
- számítógépes szoftverek,
- licencek, franchise,
- szerzői jogok, szabadalmak, működési jogok,
- receptek, minták, modellek, tervek, prototípusok,
- fejlesztés, kivitelezés alatt álló immateriális javak.

A Standardok nem tiltják az adott előlegek immateriális jószágkénti kimutatását. A mérlegben történő bemutatáskor a csoportosítás ismerveit a vállalkozó dönti el, a Standardok nem adnak olyan csoportbontást, mint a hazai számviteli törvény.

Immateriális jószágként nem aktiválható tételek:

- vállalkozáson belül keletkező goodwill,
- márkanevek, védjegyek,
- kiadói, szervezői jogok, ügyféllisták,
- kutatással, fejlesztéssel kapcsolatos költségek,
- alapítással kapcsolatos költségek, hirdetési és promóciós költségek,
- a vállalkozás egy részének vagy egészének áthelyezésével, átszervezésével kapcsolatos költségek,
- oktatási költségek.

Az immateriális jószágként nem aktiválható tételeket ráfordításként kell elszámolni.

Az immateriális javak értékelése

Az immateriális javak nyilvántartásba vétele bekerülési értéken történik, mely lehet:

- beszerzési érték (vásárlás esetén),
- előállítási költség (saját belső előállítás esetén).

Beszerzési érték tartalma:

- vételár,
- vámok,
- vissza nem térítendő adók,

- minden egyéb, közvetlenül az eszköz megszerzéséhez és használatba helyezéséhez kapcsolódó költség,
- amennyiben az immateriális jószág ellenértékének kifizetése a szokásos fizetési határidőn túl történik (kamat felszámítása nélkül), akkor a fizetendő összeg jelenértékét kell a bekerülési érték részeként nyilvántartásba venni.

A beszerzési értéket *csökkentik* az engedmények, kedvezmények, rabattok összegei, melyek az eszközhöz kapcsolódnak, és a kapott támogatás összege (választható).

Előállítási költség tartalma

Annak eldöntéséhez, hogy immateriális jószágnak minősül-e az adott saját előállítású eszköz, a vállalkozásnak két fázisra kell elkülönítenie az előállítás menetét.

Kutatási fázis: kutatásnak minősül az új tudományos vagy technikai ismeretek megszerzésére irányuló eredeti és megtervezett vizsgálat. Ezen költségek minden esetben *ráfordításként* számolandók el, mivel nem állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy az esetleg előállított eszközből származik-e a vállalkozásnak a jövőben haszna, megterülnek-e kiadásai.

Fejlesztési fázis: a kutatás eredményeire vagy egyéb ismeretre támaszkodik, célja új anyagok, termékek, szerkezetek, folyamatok és rendszerek létrehozása, vagy a már bevezetett lényeges javítása. A fejlesztés költségeit *aktiválni kell* a következő *feltételek teljesülése esetén:*

- a vállalkozás képes megvalósítani, használni vagy értékesíteni az eszközt,
- képes bemutatni azt, hogy az eszközből a jövőben haszna származik (létezik piaca, vagy a vállalkozás használni tudja),
- a szükséges erőforrások rendelkezésre állnak a befejezéséhez,
- a vállalkozás képes megbízhatóan mérni az előállítás költségeit a fejlesztés alatt.

Az aktiválást követő ráfordítások elszámolása

Az immateriális javak aktiválását követő kiadásokat alapvetően ráfordításként kell elszámolni, kivéve:

- ha a kiadás az eredetileg megbecsült gazdasági előnyökön túl további hasznot jelent a jövőben a vállalkozásnak, és
- a kiadás megbízhatóan megállapítható és közvetlenül az eszközhöz rendelhető.

Goodwill értelmezése

Goodwill keletkezik, ha a felvásárolt cégért fizetett ellenérték meghaladja a piaci értéken értékelt eszközök és kötelezettségek különbségét. Üzleti vagy cégérték csak konszolidált beszámolóban jelenhet meg. A belső goodwill a gazdálkodó folyamatos működése során keletkezik, és soha nem lehet eszközként kimutatni.

Eszközcseré értelmezése

Amennyiben egy eszközt csereügylet során szerzett meg a vállalkozás, akkor annak értékét piaci, valós értéken kell értékelni, kivéve, ha

- a csereügylet nem kereskedelmi jellegű, így a piaci, valós értéke nem áll rendelkezésre,
- sem az átvett, sem az átadott eszköz piaci, valós értéke nem mérhető megbízhatóan.

Ekkor az átvett eszközt az átadott eszköz könyv szerinti értékén kell nyilvántartásba venni.

Immateriális javak amortizációja

Az angolban használt *értékvesztés* fogalom a magyarban *terven felüli értékcsökkenést jelent* a tárgyi eszközök és az immateriális javak esetében. Ezen kívül eltérő fogalmat használnak az angolban az értékcsökkenésre, amennyiben az *immateriális javak esetében amortizációról* beszélnek, míg tárgyi eszközök esetében értékcsökkenésről. Előbbi kifejezést *tágabban* értelmezik, például a negatív üzleti vagy cégérték halasztott bevételének visszairását is beleértik.

Egy immateriális eszközt akkor kell határozatlan hasznos élettartamúnak tekinteni, ha minden releváns tényező (pl. jogi, szabályozási, gazdasági, szerződéses) vizsgálata alapján igaz, hogy nincs belátható korlátja annak az időtartamnak, amely alatt az eszköztől elvárható, hogy pozitív nettó cash flow-t biztosítson a gazdálkodó számára. A határozatlan élettartam azonban nem jelenthet végtelen élettartamot. Egy immateriális eszköz hasznos élettartama csupán azt a várható jövőbeni karbantartási ráfordítás szintet tükrözi, amely ahhoz szükséges, hogy az eszköz hasznos élettartama felméréseinek időpontjában becsült szokásos teljesítménye fenntartható legyen, valamint az egység képességét és szándékait e szint fenntartására. Az a következtetés, hogy valamely immateriális eszköz hasznos élettartama határozatlan, nem függhet olyan tervezett jövőbeni ráfordításoktól, amelyek az eszköz szokásos teljesítményének fenntartásán felül merülnek fel.

Határozatlan hasznos élettartam esetén:

- nincs terv szerinti értékcsökkenési leírás,
- az értékvesztés ellenőrzése legalább évente egyszer, kiegészítő vizsgálat, ha konkrét okok utalnak az értékvesztésre,
- a hasznos élettartam rendszeres felülvizsgálata.

Határozott hasznos élettartam esetén:

- továbbvezetett beszerzési költségek, illetve újraértékelési módszer alkalmazása,
- értékvesztés ellenőrzése az IAS 36-ot kiváltó okok esetén,
- a hasznos élettartamra 20 évre vonatkozó korlátozását eltörölték,
- a hasznos élettartam rendszeres felülvizsgálata.

Például, ha egy vízszolgáltatásra vonatkozó engedély 30 évre szól, de a vízelosztó rendszer hasznos élettartama ennél rövidebb, mivel az engedély nem választható el a fizikai eszköztől, az engedélyt a rövidebb időtartam alatt kell amortizálni.

Amennyiben valamely könyvkiadó megvásárolta valamely mű szerzői jogát, amelynek jogi védettsége 40 év, és ebből még 30 év hátra van, akkor a fogyasztói szokások és a piaci kilátások elemzése alapján a szerzői joggal védett mű 20 évig fog még cash flow-t generálni tulajdonosának. Ennek alapján a gazdálkodó a rövidebb élettartam (a hasznos élettartam) alatt fogja az eszközt amortizálni.

Amennyiben a korlátozott időtartamú szerződéses vagy egyéb jogok megújíthatók, az immateriális eszköz hasznos időtartama csak akkor tartalmazhatja a megújítás időszakát, ha bizonyíték támasztja alá, hogy a megújítás a gazdálkodó számára nem jár jelentős költséggel. Többek között az alábbi tényezők jelzik, ha a jogok megújítása – jelentős költség nélkül – lényegileg biztos:

- lehetőleg tapasztalati bizonyíték van a megújításra, ha a megújítás a harmadik fél (pl. a kormány) beleegyezésétől függ, a múltbéli tapasztalat már lényegében bizonyíték a hozzájárulásra,

- bizonyíték van arra, hogy a jogok megújításához szükséges feltételek teljesülnek,
- a megújítási költség nem jelentős, összehasonlítva a megújításból a gazdálkodóhoz várhatóan befolyó gazdasági hasznokkal (költség-haszon elve). Ellenkező esetben a megújítási költség lényegében egy új immateriális eszköz megszerzésének költségét jelentené.

Például egy műsorszórási engedély 10 évenként megújítható, ha a szolgáltató legalább átlagos színvonalon szolgáltat és megfelel a jogszabályban előírtaknak. A licencet meghatározatlan számú esetben lehet megújítani, minimális költség felmerülése mellett, és már kétszer megújításra került. A szolgáltatónak (gazdálkodónak) szándékában áll meghatározatlan időre meghosszabbítani az engedélyt, és a bizonyítékok támasztják alá, hogy erre képes is. Tapasztalatok alapján állítható, hogy a megújítás nem támadható meg. A műsorszórás technológiájában a belátható jövőben nem várható változás.

Az engedély várhatóan meghatározatlan ideig járul hozzá pozitívan a gazdálkodó cash flow-jához, tehát azt meghatározatlan hasznos időtartamúnak kell tekintetni.

Tételezzük fel, hogy valamely termék, amelyet szabadalmaztatott technológiai eljárással állítanak elő, legalább 15 évig nettó pozitív cash flow forrása lesz. A szabadalom megvásárlója részére egy harmadik fél kötelezettséget vállalt, hogy 5 év múlva megvásárolja a szabadalmat a megszerzés pillanatában valós érték 60%-áért. A szabadalom megvásárlója értékesíteni kívánja a szabadalmat 5 év múlva.

Így a szabadalmat a vásárló számára 5 éves hasznos időtartam alatt kell amortizálni. A maradványérték egyenlő a szabadalom megszerzésekori valós értéke 60%-ának jelenértékével.

Az immateriális eszköz amortizációját akkor kell elkezdeni, amikor az eszköz a vezetés által meghatározott módon történő üzemeltetéshez megfelelő helyen és állapotban van, függetlenül attól, hogy megkezdődött-e a tényleges használata.

A standard hangsúlyozza, hogy az amortizációt akkor is el kell számolni, ha az eszköz valós értéke meghaladja a nettó értékét, arra való tekintettel, hogy az amortizáció célja nem az eszköz értékelése, hanem az eszköz bekerülési értékének a hasznos élettartamra történő elosztása.

Azok az eszközök, amelyek még nem készek a használatra, nem amortizálhatóak.

Az amortizálandó összeget (bekerülési érték csökkentve a maradványértékkel) szisztematikusan és racionális alapon kell az eszköz hasznos élettartama alatt szétosztani. Ehhez az amortizációs módszert úgy kell megválasztani, hogy tükrözze az eszköz hasznos élettartama alatt történő felhasználását.

Amennyiben az eszközökből származó jövőbeni gazdasági hasznok ütemezése nem határozható meg megbízhatóan, lineáris leírást kell alkalmazni. Az immateriális javak esetében a standard nem látja annak realitását, hogy a lineáris értékcsökkenési módszerrel kevésbé konzervatív módszert lehessen alkalmazni.

Amennyiben az immateriális jószág ellenértékének a kifizetése a szokásos fizetési határidőn túl történik, úgynevezett halasztott fizetéssel – kamat felszámítása nélkül –, akkor az immateriális jószág bekerülési értékének kiszámításához a fizetendő összeg *nettó jelenértékét* kell kiszámítani. Ennek az a magyarázata, hogy az eladó kalkulál a halasztott fizetés költségeivel. Mindaddig, amíg a vevő nem utalja át az eladónak az ellenértéket, tulajdonképpen az eladó pénzét a vevő használja, így az eladó e pénzeszeget nem tudja befektetni. Ennek következtében esik ezen összeg kamatától, ami a befektetésből származna. Ezt a tőke alternatív költségének nevezzük.

A készpénzben fizetendő összeg és a ténylegesen fizetendő összeg különbsége a vevő számára kamatráfordítást jelent. Ha kizárólag a ténylegesen fizetendő ellenérték ismert, akkor ki kell számítani azt az összeget, amelyet a készpénzzel történő fizetés esetén kellett volna fizetnie a vevőnek. Ez a számítás a *jelenérték módszerével* történik, amely megmutatja a jövőben fizetendő összeg jelenértékét. Ehhez egy megfelelő kamatlábat kell alkalmazni, amelynek megállapításához hasonló típusú ügyletek kamatait kell figyelembe venni, hasonló kondíciók mellett, például a vevő hasonló ütemezésű adósságainak kamatlábat. A nettó jelenérték számításánál a tőke összegét meg kell szorozni $1/(1+r)^n$.

Immateriális javak mérlegértéke

Az immateriális javakat a mérlegben bekerülési értékükön kell kimutatni, csökkentve a halmozott terv szerinti és terven felüli értékcsökkenés értékével. A standard szerint azonban lehetőség van az immateriális javak egy részének valós értékre történő átértékelésére is (alternatív módszer).

Immateriális javak átértékelése

Az immateriális javak azon (igen kis) köre, amely rendelkezik aktív piaccal (olyan piac, ahol az áruk homogének, a vásárlási és az eladási szándék rendszerint bármely időpontban fellelhető és az árak a nyilvánosság számára hozzáférhetők), értékelhető *valós értéken*. Amennyiben a vállalkozás valós értékre értékeli immateriális jószágát, akkor mind a maradványérték összegét, mind a hasznos élettartam valódiságát rendszeresen ellenőrizni, esetenként módosítani kell, megváltoztatva a leírási kulcsot, az elszámolt amortizációt is.

Egy gazdálkodó piaci értéke a legtöbb esetben meghaladja a könyv szerinti értékét. Ennek egyik oka lehet, hogy a gazdálkodó rendelkezik olyan erőforrásokkal, amelyeknek nincs fizikai megjelenése és nem pénzügyi jellegűek, ugyanakkor lényeges részét képezik az üzleti tevékenységnek, kulcsfontosságúak a jövőbeni növekedés szempontjából, mert általában hosszú távon teremtenek értéket. Ilyen „láthatatlan” erőforrás, immateriális eszköz például a goodwill, a szabadalom, a szoftverek, a szerzői jogok, a márkanevek, a franchise szerződések, a különböző engedélyek, a kvóták, a szellemi tőke.

A mai gazdaságban az immateriális javaknak fokozódó jelentőségük van. A tudományos-technikai fejlődés, a tudásintenzív ágazatok előtérbe kerülése, a globalizáció, egyes márkanevek világméretű ismertsége, az országhatárokon túlnyúló vállalati akvizíciók növekvő száma mind ezen terület fontosságát hangsúlyozza. A megváltozott gazdasági trend következtében átalakult a vállalatok erőforrás-összetétele, a tárgyasult erőforrások jelentősen háttérbe szorultak a technológiai, a piaci és az egyénhez kötődő (humán tőke), vagyis a nem tárgyasult erőforrásokhoz képest.

Közzétételre vonatkozó előírások

A standard széles körű közzétételi követelményeket ír elő a következőkre vonatkozóan:

- hasznos élettartam meghatározásának módszere,
- alkalmazott amortizációs módszerek leírása,
- bruttó érték és halmozott amortizáció időszak elején és végén,
- könyv szerinti érték levezetése mozgástáblán keresztül,

- határozatlan hasznos élettartam kialakításának alapja,
- korlátozott és egyedileg jelentős immateriális javak,
- eszközértékelés időpontja,
- átértékelt eszközök könyv szerinti értéke,
- átértékelési tartalék mozgásai,
- teljesen leírt, de még használatban lévő immateriális javak,
- gazdálkodó ellenőrzése alatt álló, de eszközként ki nem mutatott jelentős immateriális javak.

Magyar vonatkozások

Az immateriális javak definícióját tekintve a nemzetközi standard lényegesen konkrétabb a hazai szabályozásnál, s több jellemzőt is felsorol, amelyeknek a mérlegképesség vizsgálatakor az adott tételnek meg kell felelnie.

A standard nem ad kötelező sémát és besorolást, csak a hasonló jellegű és rendeltetésű immateriális javak csoportjait különbözteti meg.

A hazai szabályozásban az ingatlanhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogokat nem lehet a vagyoni értékű jogok mérlegtételben kimutatni, a standardban ilyen kitétel nem található.

A saját előállítású immateriális javak körében a hazai törvény különbséget tesz az alap kutatás, az alkalmazott kutatás és a kísérleti fejlesztés között. Az alap- és alkalmazott kutatás költségeit ráfordításként kell elszámolni. A kísérleti fejlesztés közvetlen költségeit a gazdálkodó döntésétől függően aktiválni lehet. Az aktiválási feltételek kevésbé szigorúak és meghatározottak, mint a standardban.

A standardok, illetve a magyar számviteli törvény között az *alapfogalmak* (értékcsökkenés, maradványérték, hasznos élettartam) tekintetében *nincs különbség*. Eltérés a hasznos élettartam meghatározásában van: a standard néhány kivételtől eltekintve nem engedi, hogy az immateriális javakat *20 éven túl* írják le a vállalkozások.

Az amortizációt *ráfordításként* kell elszámolni.

Immateriális jószágra terven felüli értékcsökkenést kell elszámolni, ha annak könyv szerinti értéke magasabb a megtérülési értékénél (nettó eladási ár vagy használati érték közül a magasabb). Azért van szükség mindkét érték kiszámítására, mert feltételezzük, hogy a vállalkozó racionálisan dönt, és az eszközt értékesítené, amennyiben annak (várhatóan felmerülő értékesítési költségekkel csökkentett) nettó eladási ára magasabb használati értékénél. A használati érték az eszközzel kapcsolatos jövőbeni várható pénzáramok diszkontált jelenértéke.

A számviteli törvényben is megengedett az átértékelés (a gazdálkodó döntésétől függően), de az értékhelyesbítés csak a vagyoni értékű jogokra és a szellemi termékekre mutatható ki, amennyiben a piaci érték és a könyv szerinti érték közötti különbséget a mérlegkészítéskor pozitív és jelentős. A piaci értéket a mérlegkészítés-kori információk alapján kell meghatározni. A könyv szerinti érték alatt a mérleg-fordulónapi nettó érték értendő, amely a bruttó értéknek a terv szerint és terven felüli értékcsökkenéssel csökkentett, az esetleges visszairással növelt összege.

A nemzetközi standardban az átértékelt érték az átértékelés napján meghatározott valós érték, és a valós érték meghatározásának feltétele az aktív piac. A valós érték legmegfelelőbbben egy adott időpontban érvényes jegyzett vételeinek ára alapján hatá-

rozható meg. Ennek hiányában hasonló eszközökre vonatkozó, közelmúltbeli árak is figyelembe vehetők.

A hazai szabályozás minden fordulónapon előírja az átértékelést, a standard nem. Fontos különbség, hogy az átértékelést követően az átértékelt érték lesz a további értékcsökkenés számításának alapja.

A hazai előírások alapján lehetőség van – a gazdálkodó döntésétől függően – az alapítási, átszervezési költségek aktiválására, a standard szerint az ilyen tételeket ráfordításként kell megjeleníteni.

Értékesítés, kivezetés esetén az ügyletből származó eredmény nettó módon kerül megjelenítésre a standardban, amíg hazánkban, a bruttó elszámolás elvének megfelelően, mind az egyéb bevétel, mind az eszköz könyv szerinti értékének kivezetése (egyéb ráfordítás) megjelenik az eredménykimutatásban.

Az amortizáció és a hasznos élettartam tekintetében a fő különbség az, hogy a magyar szabályozásban – bár a Számviteli törvény is ismeri – a határozatlan élettartamú immateriális javak nem jelennek meg, a hasznos élettartamról a gazdálkodó dönt, kivéve a törvényben felsorolt eseteket. A terv szerinti értékcsökkenést, az immateriális javakra adott előlegek kivételével, a törvényben felsorolt valamennyi immateriális eszközre el kell számolni, kivéve, ha az eszköz értéke a használat során nem csökken, hanem éppen nő.

Európai Unió irányelvei szerint immateriális javaknak tekinthetők a

- kutatás és kísérleti fejlesztés költségei,
- koncessziók, találmányok, licencek, márkanév, védjegyek,
- üzleti vagy cégérték (goodwill),
- immateriális javakra fizetett előlegek.

A magyar számviteli törvény immateriális javak esetében nem engedi meg a valós értéken történő értékelést. (Bár valójában az érték helyesbítés elszámolhatósága megfeleltethető ennek.)

Összefoglalva

Eltérés a Számviteli törvény és az IAS-ek között		
Megnevezés	Számviteli törvény	IAS
<i>Fogalom, tartalom</i>	Tételesen rögzíti a mérlegtételeket, azok tartalmát.	Az immateriális jószágkénti elszámolás feltételeit rögzíti, csoportosítást nem ír elő.
<i>Előlegek</i>	Kötelező immateriális jószágként kimutatni.	Nem tiltja az immateriális jószágkénti kimutatást.
<i>Beszerezési érték</i>	Az IAS-szabályozáshoz képest a számviteli törvényünkben: Tartalma részletesebben szabályozott Halasztott fizetés kamatráfordításával nem foglalkozik Kapott támogatás nem csökkenti	
<i>Csereként kapott eszköz</i>	Csereszerződés szerinti érték vagy a cserébe adott eszköz eladási ára.	Valós értéken, vagy az átadott eszköz könyv szerinti értékén.
<i>Aktiválást követő kiadások</i>	Nem emeli ki, ráfordítás.	Kiemelt esetekben bekerülési értéket módosít.

Eltérés a Számviteli törvény és az IAS-ek között – <i>folytatás</i>		
Megnevezés	Számviteli törvény	IAS
<i>Üzleti vagy cégérték</i>	Nemcsak konszolidált beszámolóban jelenhet meg. Negatív nem eszköz.	Csak konszolidált beszámolóban jelenhet meg.
<i>Hasznos élettartam</i>	Időkorlátok	–
<i>Valós értéken történő értékelés</i>	Nem megengedett.	Aktív piaccal rendelkező immateriális javaknál engedi.
<i>Terven felüli értékcsökkenés</i>	Könyv szerinti értéke – piaci érték különbsége.	Könyv szerinti értéke – nettó eladási ár és a használati érték közül a magasabb különbsége.
<i>Értékesítés</i>	Eladási ár egyéb bevétel, könyv szerinti érték egyéb ráfordítás.	Értékesítés eredménye nettósítva kerül könyvelésre.

2.7.3.24. IAS 39. Pénzügyi instrumentumok: megjelenítés és értékelés

A standard célja

A pénzügyi eszközökkel, kötelezettségekkel, valamint egyes, nem pénzügyi tételek adásvételével kapcsolatos megjelenítési, értékelési és közzétételi elvek szabályozása. A pénzügyi instrumentumok ugyanis nemcsak a pénzügyi szektorban, hanem a gazdaság más ágazataiban működő termelő, illetve szolgáltató vállalkozások körében is elterjedtek. Mindezek olyan szabályozást igényeltek, amely egyértelműen meghatározza a pénzügyi instrumentumok különböző fajtáit, valamint segíti azok kockázatainak számszerűsítését, kezelését és fedezését.

Jellemzői

Pénzügyi instrumentum: olyan szerződéses megállapodás, melynek eredményeként az egyik félnél *pénzügyi eszköz*, a másik félnél *pénzügyi kötelezettség* vagy saját tőke (tőkeinstrumentum) keletkezik, így különösen: a szerződéses megállapodáson alapuló *követelés és kötelezettség, a pénzeszköz, az értékpapír, a származékos ügylet.*

Pénzügyi eszközök:

- a pénzeszköz,
 - a szerződéses megállapodáson alapuló követelés (pénzeszközök vagy egyéb pénzügyi eszközök más felektől való átvételére), ideértve:
 - a mérlegben szereplő követeléseket,
 - hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat,
 - határidős, opciós ügyletek, illetve a swap ügyletek határidős ügyletrésze miatt fennálló mérlegen kívüli követeléseket,
 - a szerződéses megállapodás alapján biztosított jog pénzügyi instrumentumoknak potenciálisan kedvező feltételek mellett történő cseréjére más felekkel,
 - más vállalkozó saját tőkéjét megtestesítő instrumentum (tulajdoni részesedést megtestesítő befektetés).

Más megközelítésben:

- mérlegbeni pénzügyi eszközök:
 - befektetett pénzügyi eszközök,
 - forgóeszközökön belüli szerződéses jogviszonyon alapuló követelések,
 - forgóeszközökön belüli értékpapírok,
 - pénzeszközök.
- mérlegen kívüli pénzügyi eszközök:
 - a határidős és opciós ügyletek, valamint a swap ügyletek határidős ügyletrésze miatt fennálló *biztos (jövőbeni) követelések*,
 - *függő követelések*.

Kapcsolódó fogalmi meghatározások

Mérlegen kívüli tétel: olyan szerződés alapján fennálló *függő vagy biztos (jövőbeni) követelés* (illetve a másik félnél *kötelezettség*), amely pénzeszköz vagy egyéb eszköz átvételére (a másik félnél átadására) vonatkozik, a mérleg fordulónapján fennáll, de *mérlegtételkénti szerepeltetése egy jövőbeni esemény bekövetkezésétől vagy a szerződés teljesítésétől függ*.

Függő követelés: olyan pénzeszközre vagy egyéb eszközre vonatkozó, a mérleg fordulónapján fennálló követelés, amelynek *mérlegtételkénti szerepeltetése jövőbeni eseménytől függ*. Ide tartoznak a

- kapott garanciák,
- kezességek harmadik felek tartozásaiért,
- kapott fedezetek, biztosítékok, zálogtárgyak, óvadékok,
- opciós ügylet miatti pénzeszköz vagy egyéb eszköz átvételére vonatkozó követelések.

Biztos (jövőbeni) követelés: olyan pénzeszközre vagy egyéb eszközre vonatkozó, a mérleg fordulónapján fennálló követelés, amelynek *mérlegtételkénti szerepeltetése a szerződés teljesítésétől függ*.

Ide tartoznak:

- a határidős adásvételi ügyletek,
- a swap ügyletek határidős része miatti pénzeszköz vagy egyéb eszköz átvételére vonatkozó követelések.

Swap ügylet: valamely pénzügyi instrumentum cseréjére vonatkozó olyan összetett megállapodás, amely *általában egy azonnali és egy határidős* (vagy több határidős) *ügyletből tevődik össze* és általában jövőbeni pénzáramlások cseréjét vonja maga után.

Pénzügyi kötelezettség:

- a szerződéses megállapodáson alapuló *kötelezettség* pénzeszközök vagy egyéb *pénzügyi eszközök* más felek részére történő *átadására*, ideértve:
 - a *mérlegben* szereplő kötelezettségeket,
 - a határidős, opciós ügyletek, illetve a swap ügyletek határidős ügyletrésze miatt fennálló *mérlegen kívüli* kötelezettségeket is.
- a szerződéses megállapodáson alapuló *kötelezettség* *pénzügyi instrumentumoknak* potenciálisan kedvezőtlen feltételek mellett történő *cseréjére* más felekkel, ideértve:

- az opciós jog kiírójának egyoldalú kötelezettségvállalását is pénzügyi *elszámolással teljesülő* ügyleteknél a záraskori piaci ár és a határidős kötési ár különbözetében, illetve
- áru vagy pénzügyi eszköz *leszállításával teljesülő* ügyleteknél a határidős kötési ár összegében.

Nem minősülnek pénzügyi instrumentumnak:

- tárgyi eszközök,
- immateriális javak,
- készletek,
- aktív időbeli elhatárolások,
- a nem szerződésen alapuló követelések,
- a saját tőke a kibocsátónál (tőkeinstrumentum),
- a céltartalékok,
- a passzív időbeli elhatárolások,
- a nem szerződésen alapuló kötelezettségek.

Amennyiben a vállalkozó valós értéken értékkel, akkor a pénzügyi instrumentumokat azok bekerülésekor (illetve a valós értéken történő értékelésre való áttéréskor) az értékelés szempontjából további kategóriákba kell sorolni (függetlenül attól, hogy besoroljuk a befektetett vagy a forgóeszközök, kötelezettségek közé, esetleg mérlegen kívüli követelésről, kötelezettségről van szó).

Értékelés a hazai számviteli törvény szerint

A lejáratig tartott pénzügyi eszközök és a saját jogon keletkeztetett kölcsön- és más követelések, az egyéb pénzügyi kötelezettségek esetében a mérlegérték (könyv szerinti érték) a *bekerülési (beszerzési) érték törlesztésekkel és értékvesztéssel csökkentett, visszairással növelt összege*. Ezen eszközök bekerülési érték fölé nem értékelhetők, esetükben *nem alkalmazható a valós értéken történő értékelés*.

A kereskedési célú pénzügyi eszközök és pénzügyi kötelezettségek esetében a könyv szerinti érték a *bekerülési érték értékelési különbözettel módosított összege, azaz a valós érték*. (Az értékelési különbözet külön soron jelenik meg a mérlegben, így a mérlegtétele értéke nem tartalmazza!)

Az értékelési különbözet az eszköz (illetve kötelezettség) bekerülési értéke és az értékeléskori valós értéke közötti különbözet, amely lehet pozitív és negatív is. Elszámolását tekintve az eszközhöz, kötelezettséghez rendelt *értékelési különbözet számlán*, és (jellegétől függően) a *pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai, illetve a pénzügyi műveletek egyéb bevételei számlán* kell könyvelnünk.

Értékelés a standard szerint, különbségek

A standard a *kereskedési célú pénzügyi eszközökre és kötelezettségekre* a valós értéken történő értékelést írja elő. A valós értéket minden beszámoló elkészítését megelőzően felül kell vizsgálni, és módosítani kell a kimutatásokat. A könyv szerinti érték és a valós érték különbségét az eredménnyel szemben kell elszámolni nem realizált bevételként.

Ha a vállalkozás értékesíti az eszközt (általában értékpapír), akkor annak bevételét át kell vezetni a nem realizált bevételek közül a realizált bevételek közé.

A magyar *Számviteli törvény* szerint az átértékelést pénzügyi műveletek bevételeivel, illetve ráfordításaival szemben kell elszámolni, tehát logikailag a két szabályozás megegyezik, csak *elszámolásuk technikája tér el*. Ezen kívül az átértékelés összege a standard szerint része a mérlegtétel értékének, ezzel szemben a magyar mérlegben külön soron szerepel az értékesítési különbözet.

A számviteli törvény szerint nincs választási lehetőség a vállalkozásnak, kizárólag saját tőkében (értékelési tartalék) jelenhet meg az átértékelési különbözet, feltéve, hogy az pozitív.

A *lejáratig tartott befektetések, kölcsönök és követelések* értékelése esetén a valós értéken történő értékelés nem lehetséges. Ezen pénzügyi eszközöket az úgynevezett amortizált (leírással csökkentett) bekerülési értéken kell kimutatni. Ez a pénzügyi eszköznek az az összege, amelyet úgy kapunk, hogy a bekerülési értéket csökkentjük a törlesztésekkel, növeljük vagy csökkentjük a bekerülési érték és a lejáratkori érték különbségének halmozott értékcsökkenésével, valamint csökkentjük az értékvesztés összegével. Az amortizáció számításának módja az IAS előírásai szerint egy tényleges kamatlábbal történő diszkontálást jelent, a várható pénzáramok diszkontálását a pénzügyi eszköz vagy kötelezettség lejáratáig vagy a következő piaci alapú újraárazásáig.

Elsőbbségi részvény kötelezheti a kibocsátóját arra, hogy egy fix vagy meghatározott összegért valamely jövőbeni időpontban visszaváltsa azt, és ennek megfelelően fennáll az instrumentumhoz kötődően a szerződéses kötelelem, vagyis pénzügyi kötelezettségként kell bemutatni.

Tőkeinstrumentum: a kibocsátó *fix darabszámú* saját tőkeinstrumentumát adja át vagy veszi át *fix pénzeszköz vagy egyéb pénzügyi eszköz ellenében*.

Az első esetben – vagyis amikor fix számú tőkeinstrumentumot ad át fix összegért – növekszik a saját tőkéje (warrantok értéke, azaz a saját részvényre kiírt vételi, jegyzési opciók opciós díja, egy kötvény fix tőkeösszegéért biztosított fix darabszámú részvény, vagyis átváltási opció értéke).

Az utóbbi esetben – amikor fix számú tőkeinstrumentumot vesz át fix összegért – például a saját részvényre vonatkozó vásárolt vételi opciók díja csökkenti azt.

Amennyiben vagy *nem fix mennyiségű* részvény, vagy *nem fix összeg ellenében* cserél gazdát, akkor *pénzügyi eszköz, illetve pénzügyi kötelezettség* keletkezik.

Közzététel

A pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos közzétételi követelményeket az IFRS 7. standard tárgyalja.

2.7.3.25. IAS 40. Befektetési célú ingatlanok

Célja

Az ingatlanokon belül a befektetési célú ingatlanok nemzetközi számviteli szabályozásának bemutatása és közzétételi követelményeinek előírása.

Jellemzői

A befektetési célú ingatlanok egyrészt földterület és/vagy épület(rész), továbbá bérbeadási és/vagy tőkenövelési céllal tulajdonban tartott vagy pénzügyi lízing esetében a lízingbevevőnél lévő vagyონrész, valamint önmagukban is képesek cash flow-t generálni.

Egy saját használatú ingatlanban végzett tevékenység ugyanis olyan cash flow-t hoz létre, amely nem kizárólagosan az ingatlanok (például egy gyárépületnek) tulajdonítható, hanem a termelési, a szolgáltatási folyamatban használt más eszközöknek is.

Példák befektetési célú ingatlanokra:

- hosszú távú tőkenövekedés céljából tartott földterület,
- olyan földterület, amelynek a jövőbeni hasznosításáról még nem döntött a gazdálkodó, azaz még nem döntötte el, hogy ő fogja-e használni vagy rövid időn belül eladja, akkor a gazdálkodó az ilyen földterületet úgy tekinti, mintha tőkenövelés céljából lenne a tulajdonában,
- olyan épület, amelyet tulajdonosa – pénzügyi lízing esetén a lízingbevevő – operatív lízingbeadás szándékával tart,
- olyan épület, ami jelenleg üresen áll, de amelyet egy vagy több operatív lízing keretében történő bérbeadás céljából tartanak.

Az ingatlanok besorolásánál a tulajdonos, illetve pénzügyi lízing esetén a lízingbevevő jövőbeni szándéka a döntő tényező.

Példák nem befektetési célú ingatlanokra:

- saját használatú ingatlanok (IAS 16. Ingatlanok, gépek és berendezések),
- szokásos üzletmenet keretében értékesítésre szánt ingatlan, illetve az e célra építés, fejlesztés alatt álló ingatlan, amelyet kizárólag a jövőbeni értékesítés céljából szereztek be (IAS 2. Készletek),
- harmadik félnek megbízási szerződés alapján épített vagy fejlesztett ingatlan (IAS 11. Beruházási szerződések),
- befektetési célú ingatlanokként, jövőbeni hasznosítás céljából építés, fejlesztés alatt álló ingatlan az IAS 16. hatókörébe tartozik,
- pénzügyi lízing keretében egy másik gazdálkodónak lízingbe adott ingatlan.

Amennyiben egy ingatlant a bérbeadás mellett saját célra is használnak és a saját használatú rész aránya jelentéktelen (5% alatti), akkor az ingatlant befektetési célúnak kell minősíteni. Ellenkező esetben az IAS 16. alá tartozik.

Megjelenítés

A befektetési célú ingatlant az eszközök között akkor és csak akkor szabad kimutatni, ha:

- valószínű, hogy jövőbeni gazdasági hasznok beáramlását eredményezi, és
- bekerülési értéke megbízhatóan mérhető.

A befektetési célú ingatlanokat az ügyleti költségekkel növelt bekerülési értéken kell értékelni:

- vételár + szakértői díjak + ingatlan átruházási adók + egyéb ügyleti költségek,
- saját előállítás, fejlesztés esetén a megépítés vagy a fejlesztés befejezésének napjáig elszámolt költségek, kivéve az anyagveszteségeket,

- halasztott fizetés esetén a készpénzes árnak megfelelő összeg. Ezen összeg és a fizetendő teljes összeg közötti különbséget kamatráfordításként kell elszámolni a hitelezési időszak alatt,
- operatív lízing keretében lízingelt ingatlan érdekeltségét úgy kell elszámolni, mint ha pénzügyi lízing lenne. Értéke a lízing kezdetekor az eszköz valós értéke, illetve a minimális lízingfizetések jelenértéke közül az alacsonyabb,
- csereügylet esetén a nem monetáris eszközök cseréjét valós értéken kell értékelni, kivéve, ha az üzlet nélkülözi a kereskedelmi tartalmat (nincs jelentős hatása a jövőbeni cash flow-termelő képességre), és sem a kapott, sem az adott eszköz valós értéke nem állapítható meg megbízhatóan. Ebben az esetben a megszerzett eszköz bekerülési értéke az átadott eszköz könyv szerint értéke lesz.

A számviteli politikában kell rögzíteni, hogy a kezdeti értékelést követően a bekerülési érték modellt vagy a valós érték modellt választja valamennyi befektetési célú ingatlan esetén.

Valós érték modell

A befektetési célú ingatlan valós értéke az az összeg, amelyért jól tájékozott, üzleti szándékkal rendelkező felek között, szokásos piaci feltételek szerint lebonyolított ügylet keretében az eszköz gazdát cserél. Egy befektetési célú ingatlan valós értéke általában annak a piaci értéke.

Ha egy eszköznek aktív piaca van, akkor a valós érték meghatározásához az azonos helyen és állapotban lévő, hasonló szerződések tárgyát képező hasonló ingatlanok jelenlegi vagy közelmúltbéli áraihoz való viszonyítás lehet mérvadó, vagy az eszköz használatából eredő jövőbeni pénzáramlások diszkontált jelenértékét lehet alkalmazni.

Valós érték lehet:

- adásvétel, illetve más módon történő elidegenítés esetén az ügyleti költségek levonása nélküli érték,
- amelynek a mérleg fordulónapján meglévő piaci viszonyokat kell tükröznie,
- valamint a meglévő lízingekből származó bevételeket és a bevételekre vonatkozó jövőbeni feltételezéseket, valamint a várhatóan felmerülő pénzáramlásokat.

A valós érték nem határozható meg folyamatosan megbízhatóan akkor, ha

- ritkán kerül sor összehasonlító piaci tranzakciókra,
- a valós értékre nem állnak rendelkezésre alternatív becslések (például diszkontált cash flow előrejelzések), így ebben az esetben bekerülési érték modellt kell alkalmazni.

Bekerülési érték modell

Az értékelés ebben az esetben a halmozott értékcsökkenéssel és a halmozott értékvesztés miatti veszteséggel csökkentett bekerülési értéken történik.

Átsorolások

Az átsorolásokat abban az esetben lehet végrehajtani, ha az ingatlanok használatában bizonyítottan változás következik be, például:

- saját használat megkezdése (aktiválás), de eredményhatása nincs,
- egy későbbi eladás szándékával történő fejlesztés megkezdése (átsorolás a készletekhez), eredményhatása nincs,

- saját használat befejezése (átsorolás a befektetési célú ingatlanokhoz), tőkére gyakorolt hatása jelenik meg,
- operatív lízing megkezdése (átsorolás a készletek közül a befektetési célú ingatlanokhoz), eredményhatása jelenik meg,
- építés vagy fejlesztés befejezése (átsorolás a befektetési célú ingatlanokhoz), eredményhatása keletkezik.

Egy befektetési célú ingatlant a készletek közé csak akkor lehet átsorolni, amikor egy későbbi eladás miatti fejlesztés megkezdődik, mert ez bizonyítja, hogy a használatban változás áll be. Fejlesztés nélkül nem lehet átsorolni, hanem kivezetésig befektetési célú ingatlanként kell kezelni.

Hasonlóképpen, ha egy meglévő befektetési célú ingatlan átalakítását azzal a szándékkal kezdik meg, hogy továbbra is befektetési célú marad, az átalakítás idejére nem sorolják át a saját használatú ingatlanok közé, hiszen nem változott a használati célja.

Elidegenítések

A befektetési célú ingatlanokat akkor kell kivezetni a könyvekből, ha elidegenítik, azaz:

- eladják,
- pénzügyi lízingbe adják, a tulajdonosa lesz a lízingbeadó,
- visszlízing esetében amikor a tulajdonosa lesz a lízingbevevő,
- amikor véglegesen kivonják a használatból és az elidegenítésből jövőbeni gazdasági hasznok nem várhatók.

Az elidegenítésből származó nettó bevételnek és az eszköz könyv szerinti értékének különbözetét mint nyereséget vagy veszteséget az eredménykimutatásban kell megjeleníteni.

Amennyiben az értékesítés a szokásos kereskedelmi fizetési időn túl, úgynevezett halasztott fizetéssel történik, akkor a bevételt – figyelembe véve a pénz időértékét – annak nettó jelenértékén kell kimutatni. A szerződéses ár és a készpénzes ár közötti különbözetet kamatbevételeként kell elszámolni.

A befektetési célú ingatlanokhoz kapcsolódóan közzeendő információk:

- minősítési alapelvek, kritériumok,
- értékelési módszerek,
- értékbecslő megállapításai,
- elidegeníthetőség és korlátai,
- szerződéses kötelezettségek,
- érintett eredménykimutatás tételei,
- valós értéken történő értékelés esetén a könyv szerinti érték levezetése az időszak elején és végén, állományváltozásokkal együtt,
- bekerülési értéken történő értékeléskor az ingatlan leírása és értékelésének körülményei, becsült valós értéke, hasznos élettartama, alkalmazott értékcsökkenési kulcsok,
- speciális tételek (pl. ha korábban nem tett közzé valós értéket, akkor nem tudja megállapítani újra az összehasonlítható információkat stb.).

Magyar vonatkozások

Számviteli törvényünk nem különíti el a saját használatú és a befektetési célú ingatlanokat, és nem ír elő sajátos megjelenítési, értékelésbeli kötelezettségeket. Így, ha össze akarjuk hasonlítani az IAS 40. standardot a hazai szabályozással, csak általában beszélhetünk az ingatlanokról, amelyek a törvényünk szerint a befektetett eszközök között szerepelnek, amennyiben tartósan – 1 éven túl – szolgálják a vállalkozás tevékenységét, illetve a készletek között kerülnek kimutatásra, ha értékesítési célúak.

Az ingatlanok kezdeti értékelése múltbéli bekerülési értéken történik. A későbbiekben a gazdálkodónak lehetősége van átértékelésre, amelynek hatása a saját tőkében jelentkezik, ennyiben ez az IAS 16. standard által szabályozott átértékelési modellnek felel meg.

Ugyanakkor meg kell említeni, hogy az átértékelés könyvviteli elszámolása eltérő. Hazai szabályozásunk a piaci érték és a könyv szerinti érték különbségét mint érték-helyesbítést külön sorban szerepelteti a befektetett eszközök között, a saját tőkében kimutatott értékelési tartalékkal szemben és az átértékelési különbség után értékcsökkenést nem számolhatunk el. A valós érték modell alkalmazása az ingatlanok között nem megengedett.

2.7.3.26. IAS 41. Mezőgazdaság

Célja

A standard célja a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó számviteli eljárások előírása, a pénzügyi kimutatásokban történő bemutatásának és közzétételének a szabályozása.

Jellemzői

A mezőgazdasági tevékenységhez tartozik a növénytermesztés, az állattenyésztés és az erdőgazdálkodás. A standard e tevékenységek közös jellemzőit emeli ki:

- változás képessége, azaz az élő állatok és növények képességét arra vonatkozóan, hogy biológiai átalakuláson mennek át,
- biológiai átalakulás irányítása – a nem irányított forrásokból származó betakarítás, például az óceáni halászat vagy az erdőirtás nem sorolható a mezőgazdasági tevékenységekhez,
- a biológiai átalakulás eredményeként létrejött változás mennyiségének és minőségének mérése.

Előírja a mezőgazdasági tevékenységek – a biológiai eszközök (élő növények és állatok) biológiai átalakításának irányítása mezőgazdasági termékekké – elszámolási szabályait.

Minden biológiai eszközt az értékesítéskor felmerülő becsült költségekkel csökkentett valós értéken kell értékelni, kivéve, ha a valós érték nem állapítható meg megbízhatóan.

A mezőgazdasági termékeket az értékesítéskor felmerülő becsült költségekkel csökkentett betakarításkori valós értéken kell értékelni. Mivel a betakarított termékek értékesíthető áruk, az ilyen termékek esetében nincs helye az „értékelési megbízhatóság” kivétel alkalmazásának.

A biológiai eszközök valós értékében egy adott időszak során bekövetkező változásokat az eredményben kell kimutatni.

Biológiai eszközök esetén nem a valós érték modellt kell alkalmazni, ha: a pénzügyi kimutatásban való elszámolás idején az eszközöknek nincs aktív piaca, és nem áll rendelkezésre más megbízható értékelési módszer sem; ilyen esetekben a bekerülési érték modellt kell alkalmazni, de csak az ilyen módon érintett biológiai eszköz vonatkozásában. A biológiai eszközöket az értékcsökkenéssel és a halmozott értékvesztés miatti veszteségekkel csökkentett bekerülési értéken kell értékelni.

Egy biológiai eszköz vagy mezőgazdasági termék esetében egy aktív piacon jegyzett ár jelenti a valós érték legmegbízhatóbb alapját. Amennyiben nem létezik aktív piac, az IAS 41. más értékelési módszerre tesz javaslatot.

A 2008. májusi módosítás lehetővé teszi a „további biológiai átalakítás” figyelembevételét a biológiai eszközök valós értékének a diszkontált cash flow módszerrel történő kiszámítása során.

A valós értéken történő értékelés a betakarításig tart. A betakarítást követően az IAS 2-t kell alkalmazni.

Közzétételi kötelezettség

A mezőgazdasági tevékenység megjelenítéséhez, értékeléséhez és elemzéséhez kapcsolódó közzétételi előírások fogalmazódnak meg a standardban.

2.7.3.27. IFRS 1. A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok első alkalmazása

Célja

A gazdálkodó IFRS-ek szerint készült pénzügyi kimutatásai olyan jó minőségű és hasznos információkat tartalmazzanak a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, valamint az abban bekövetkezett változásokról, amelyek:

- az információk felhasználói számára átláthatóak, s a pénzügyi kimutatásokban szereplő értékek összehasonlíthatóak,
- megfelelő kiindulási alapot nyújtanak az IFRS-ek alapján elkészített pénzügyi kimutatásokhoz,
- olyan költséggel állíthatók elő, amelynek vállalása az információk felhasználójánál jelentkező hasznosság alapján indokolt.

Jellemzői

Az első IFRS pénzügyi kimutatásokat a 2004. január 1-jén vagy azt követően kezdődő időszakra kell elkészíteni. Az első alkalmazáskor a befektetés bekerülési értékére vonatkozó (2008. januári) módosítások 2009. január 1-jén léptek hatályba, ugyanakkor lehetőség van a korábbi alkalmazásra.

Az átalakított standard (2008. november) 2009. július 1-jén lépett hatályba (a tartalom módosítása nélkül).

Előírja a követendő eljárásokat arra az esetre, amikor egy gazdálkodó első alkalommal használja az IFRS-eket az általános célú pénzügyi kimutatásai elkészítése során.

Áttekintés az olyan gazdálkodók esetében, amelyek a 2008. december 31-ével végződő évre vonatkozó pénzügyi kimutatásaikban alkalmazzák első alkalommal az IFRS-eket (oly módon, hogy kifejezett, korlátozás nélküli nyilatkozatot tesznek arról, hogy megfelelnek az IFRS-eknek).

A 2008. december 31-én hatályban lévő IFRS-eken alapuló számviteli politikák kiválasztása.

Legalább a 2008-as és 2007-es pénzügyi kimutatások elkészítése és a nyitó pénzügyi helyzet kimutatás ismételt, visszamenőleges bemutatása a 2008. december 31-én hatályban lévő IFRS-ek alkalmazásával, azon tételek kivételével, amelyeket az IFRS 1. konkrét kivételként kezel:

- a nyitó pénzügyi helyzet kimutatást legkésőbb 2007. január 1-jével kell elkészíteni (de lehet korábban is, amennyiben a gazdálkodó úgy dönt, hogy több évnyi összehasonlító információt tesz közzé az IFRS-ek szerint),
- a nyitó pénzügyi helyzet kimutatást a gazdálkodó első IFRS szerinti pénzügyi kimutatásaiban kell közzétenni (ennek megfelelően három pénzügyi helyzet kimutatást kell közzétenni); és amennyiben egy, az IFRS-eket 2008. december 31-ével bevezető vállalkozás (teljes körű pénzügyi kimutatások helyett) csak bizonyos pénzügyi adatokat tesz közzé IFRS alapon a 2007-et megelőző időszakok vonatkozásában, a 2007-re és 2008-ra vonatkozó teljes körű pénzügyi kimutatások mellett, ez nem változtatja meg azt a követelményt, hogy az IFRS szerinti nyitó pénzügyi helyzet kimutatását 2007. január 1-jei fordulónappal kell elkészítenie.

Az IAS megköveteli, hogy csak olyan eszközöket és forrásokat mutasson ki a vállalkozásunk, amelyeket az IFRS elismer. Az egyes IAS-ek által érintett területeken, ahol a nemzeti szabályozásunk (magyar) máshová sorolt egyes tételeket, át kell sorolni az IAS szerint megkövetelt mérleg vagy eredménykimutatás sorra. Az értékelés során pedig minden elem értékét a vonatkozó IAS-ek szerint kell meghatározni.

Mivel a nyitó IAS szerinti mérleg készítésekor az alkalmazott IAS szerinti számviteli politika és a nemzeti számviteli politika közötti eltérések miatti módosítások az IAS első alkalmazása előtti időszakra származnak, módosító tételeket a nyitó IAS mérlegben az eredménytartalékkal szemben kell felvenni.

Vállalkozásunknak bizonyos körülmények között lehetősége van nem alkalmazni néhány területen az IAS standardot, mint például: konszolidáció, valós értéken történő eszközértékelés.

Vállalkozásunk választhatja, hogy eszközei valós értékét úgy kezeli, mintha az azok beszerzési költsége lenne. Továbbá dönthet úgy is, hogy a korábbi felértékeléseket úgy veszi figyelembe, mintha az az eszközök beszerzési költsége lett volna, amennyiben reálisan hasonlíthatók azok valós értékéhez (például a munkavállalói juttatások esetén).

Azoknál a standardoknál, amelyek speciálisabbak és csak a gazdálkodók bizonyos körére vonatkoznak, meghatározott mentesség érhető el (pl. pénzügyi instrumentumok, biztosítási szerződések, átváltható kötvények esetén). Azonban az általános érvényű standardoknak, amelyek minden gazdálkodóra vonatkoznak, minden esetben eleget kell tenni.

Valamely eszköz bekerülési értéke vagy könyv szerinti értéke helyett alkalmazott fogalom a vélelmezett bekerülési érték. A későbbi értékcsökkenés elszámolása azt feltételezi, hogy a gazdálkodó az eszközt a nyitómérleg fordulónapján vagy egy korábbi értékelés időpontjában, az ebben az időpontban érvényes valós értéken aktiválta.

Közzétételi kötelezettség

Közzé kell tenni az IFRS 1. alapján az áttérés időpontjában az eredménnyel szemben piaci értéken értékeltként megjelölt pénzügyi eszközeinek és pénzügyi kötelezettségeinek a nyitó értékeit:

- ha a gazdálkodó a vélemezett bekerülési értéként valós értéket alkalmazott, akkor az ilyen valós értékek összesített összegét és az előző számviteli szabályozás szerinti kapcsolódó könyv szerinti értéket,
- közbenső pénzügyi kimutatás esetén minden olyan lényeges információt (eseményt vagy tranzakciót), amely fontos a mindenkori aktuális közbenső időszak értelmezéséhez, illetve egy kereszthivatkozást az ilyen információt tartalmazó másik közzétett dokumentumra.

2.7.3.28. IFRS 2. Részvényalapú kifizetések

Célja

A jelen IFRS célja a pénzügyi beszámolás rendjének meghatározása az olyan egységek számára, amelyek *részvényalapú kifizetési ügyleteket hajtanak végre*. Különösen azt írja elő az egység számára, hogy nyereségében vagy veszteségében és a pénzügyi helyzetében tüntesse fel a részvényalapú kifizetési ügyletek hatásait, beleértve az azon ügyletekhez kapcsolódó költségeket, amelyekben *részvényopciókat nyújtanak* a munkavállalók részére.

Jellemzői

Az egységnek a jelen IFRS-t kell alkalmaznia valamennyi részvényalapú kifizetési ügyletre, beleértve:

- a) a tőkeinstrumentumban teljesített részvényalapú kifizetési ügyleteket*, amelyekben az egység *tőkeinstrumentumai* (beleértve a részvényeket és részvény opciókat is) ellenértékként kap javakat vagy szolgáltatásokat,
- b) a készpénzben teljesített részvényalapú kifizetési ügyleteket*, amelyekben az egység javakat vagy szolgáltatásokat szerez meg úgy, hogy kötelezettsége keletkezik e javak vagy szolgáltatások szállítója felé a részvényei vagy más tőkeinstrumentumai árán (vagy értékén) alapuló összegre, és
- c) olyan ügyleteket*, amelyekben az egység javakat vagy szolgáltatásokat kap vagy szerez meg, és a megállapodás feltételei az egység vagy a javak vagy a szolgáltatások szállítója számára választási lehetőséget biztosítanak annak eldöntésére, hogy az egység az ügyletet készpénzben (vagy más eszközben) vagy tőkeinstrumentumok kibocsátásával rendezze-e, kivéve az 5. és 6. bekezdésben jelletteket.

A jelen IFRS céljára az egység tőkeinstrumentumainak az egység részvényesei általi átadásai valamely javakat vagy szolgáltatásokat szállító félnek (beleértve az alkalmazottakat is) részvényalapú kifizetési ügyletek, kivéve, ha az átadás célja egyértelműen más, mint az egységnek szállított javak vagy szolgáltatások ellenértékének a kiegyenlítése.

Ez vonatkozik az egység anyavállalata tőkeinstrumentumainak vagy a csoporton belüli más egységek tőkeinstrumentumainak az olyan felek számára történő átadásaira is, akik javakat vagy szolgáltatásokat szállítottak az egység számára.

A jelen IFRS céljaira egy munkavállalóval (vagy másik féllel) annak tőkeinstrumentum-birtokosi minőségében történő ügyletkötés nem minősül részvényalapú kifizetési ügyletnek. Például, amikor az egység tőkeinstrumentumai egy bizonyos osztályba tartozó birtokosai számára jogot biztosítanak további tőkeinstrumentumok megszerzésére az egységben e tőkeinstrumentumok valós értékénél alacsonyabb áron, és a munkavállaló azért kapja ezt a jogot, mert birtokosa az adott osztályba tartozó tőkeinstrumentumoknak, e jog biztosítása és gyakorlása nem tartozik a jelen IFRS előírásai alá.

A 2. bekezdésben foglaltak alapján a jelen IFRS azon részvényalapú kifizetési ügyletekre alkalmazandó, amelyek során az egység javakat vagy szolgáltatásokat szerez meg. A javakba beletartoznak a készletek, fogyóeszközök, ingatlanok, gépek, berendezések, immateriális javak és az egyéb nem pénzügyi eszközök. Ugyanakkor az egységnek nem kell alkalmaznia a jelen IFRS-t olyan ügyletekre, amelyekben az egység egy üzleti kombináció során szerzett nettó eszközök részét képező javakat szerez meg, amelyre az IAS 22. *Üzleti kombinációk* standard vonatkozik. Ennek megfelelően egy üzleti kombináció során, a felvásárolt feletti ellenőrzésért cserében kibocsátott tőkeinstrumentumok nem tartoznak a jelen IFRS hatálya alá.

Ugyanakkor a felvásárolt munkavállalói számára, azok munkavállalói minőségében (például a folytatódó szolgálatukért cserében) nyújtott tőkeinstrumentumok már a jelen IFRS hatálya alá tartoznak.

Hasonlóképpen a részvényalapú kifizetési megállapodások olyan törlését, helyettesítését vagy egyéb módosítását, amely egy üzleti kombináció vagy más tőkeszerkezet átalakítás miatt történik, a jelen IFRS alapján kell elszámolni.

A jelen IFRS nem vonatkozik az olyan részvényalapú kifizetési ügyletekre, amelyekben az egység olyan szerződés alapján kap vagy szerez meg javakat vagy szolgáltatásokat, amelyek a (2003-ban módosított) IAS 32. *Pénzügyi instrumentumok: Bemutató és közzététel* standard 8–10. bekezdéseinek, vagy a (2003-ban módosított) IAS 39. *Pénzügyi instrumentumok: Megjelenítés és értékelés* standard 5–7. bekezdéseinek hatálya alá tartoznak.

Megszolgálati feltételek

Olyan feltételek, amelyek meghatározzák, hogy a gazdálkodó megkapja-e azokat a szolgáltatásokat, amelyek a másik felet részvényalapú kifizetésre jogosítják fel, továbbá a szolgálati és a teljesítményfeltételekre korlátozódnak. A szolgálati feltételek olyan feltételeket határoznak meg, amelyek megkövetelik, hogy a másik fél letöltsön egy adott szolgálati időszakot.

Megjelenítés

A részvényalapú kifizetési ügylet során megszerzett termékeket és szolgáltatásokat az egységnek a javak vagy szolgáltatások átvételének időpontjában kell kimutatnia. Az egységnek egy kapcsolódó saját tőke növekedést kell kimutatnia, ha a javakat vagy szolgáltatásokat egy tőkeinstrumentumban teljesített részvényalapú kifizetési ügylet során szereztek meg, vagy egy kötelezettséget, ha a javakat vagy szolgáltatásokat egy készpénzben teljesített részvényalapú kifizetési ügylet során szereztek meg.

Amikor a részvényalapú kifizetési ügyletben megszerzett javak vagy szolgáltatások nem felelnek meg az eszközként való megjelenítés feltételeinek, azokat költségként kell elszámolni.

Tipikus esetben a javak és szolgáltatások felhasználásából költség keletkezik. Például a szolgáltatások tipikus esetben azonnal felhasználásra kerülnek, mely esetben a költséget akkor számolják el, amikor a szolgáltató a szolgáltatást nyújtja. A javak felhasználása történhet egy bizonyos időszak alatt, vagy készletek esetében azok egy későbbi időpontban kerülhetnek értékesítésre, mely esetben a költséget a javak felhasználásakor vagy értékesítésekor számolják el.

Ugyanakkor egyes esetekben a javak vagy szolgáltatások felhasználását vagy értékesítését megelőzően szükséges a költség elszámolása, mivel azok nem felelnek meg az eszközként való megjelenítés feltételeinek. Például előfordulhat, hogy az egység egy új termék kifejlesztésére irányuló projekt kutatási fázisában szerez meg valamely javakat. Bár e javak nem kerültek felhasználásra, előfordulhat, hogy azok nem felelnek meg a vonatkozó IFRS szerint az eszközként való megjelenítés feltételeinek.

Fajtái:

1. tőkeinstrumentumban teljesített részvényalapú kifizetési ügyletek,
2. pénzeszközben teljesített részvényalapú kifizetési ügyletek,
3. részvényalapú kifizetési ügyletek készpénzes alternatívával.

Közzétételi kötelezettség

Az egységnek olyan információkat kell közzétennie, amelyek lehetővé teszik pénzügyi kimutatásai felhasználói számára, hogy a tárgyidőszak alatt fennálló részvényalapú kifizetési megállapodások jellegét és mértékét megértsék.

Az előző bekezdésben foglalt alapelv betartásához az egységnek legalább a következő információkat kell közzétennie:

- a) az időszak alatt bármely időpontban létező részvényalapú kifizetési ügylet minden típusának leírását, beleértve az egyes megállapodások fő feltételeit, mint például a megszolgálati feltételek, a nyújtott opciók maximális időbeli hatálya, valamint a teljesítés módja (például készpénzben vagy tőkeinstrumentumban). Az alapvetően hasonló típusú részvényalapú kifizetési megállapodásokat az egység összevontan is bemutathatja, kivéve, ha az előző bekezdésben foglalt alapelv betartásához az egyes megállapodások elkülönülten történő bemutatása szükséges.
- b) a részvényopciók számát és súlyozott átlagos lehívási árát, az alábbi opció csoportokra vonatkozóan:
 - (i) az időszak elején meglévő;
 - (ii) a tárgyidőszakban nyújtott;
 - (iii) a tárgyidőszakban jogvesztetté vált;
 - (iv) a tárgyidőszakban lehívott;
 - (v) a tárgyidőszakban lejárt;
 - (vi) az időszak végén meglévő; és
 - (vii) az időszak végén lehívható.
- c) az időszakban lehívott részvényopciókra vonatkozóan a súlyozott átlagos részvényárat a lehívás időpontjában.

Amennyiben az opciók rendszeresen lehívásra kerültek a tárgyidőszak során, az egység e helyett az időszakra vonatkozó súlyozott átlagos részvényárat is közzé teheti.

d) az időszak végén meglévő részvényopciókra vonatkozóan a lehívási ársávot, valamint a súlyozott átlagos hátralévő szerződéses élettartamot. Amennyiben a lehívási ársáv széles, a meglévő opciókat olyan sávokra kell osztani, amelyek érdemi információt szolgáltatnak azon további részvények számának és ütemezésének a megítéléséhez, amelyek kibocsátásra kerülhetnek, valamint azon készpénzösszeg értékeléséhez, amely ezen opciók lehívásakor járna.

Az egységnek olyan információkat kell közzétennie, amelyek lehetővé teszik pénzügyi kimutatásai felhasználói számára, hogy megértsék, hogy a kapott javak és szolgáltatások valós értéke, vagy a nyújtott tőkeinstrumentumok valós értéke az időszak során hogyan került megállapításra.

Amennyiben az egység a tőkeinstrumentumai ellenértékeként kapott javak és szolgáltatások valós értékét közvetett módon határozta meg a nyújtott tőkeinstrumentumok valós értéke alapján, ahhoz, hogy a 46. bekezdésben meghatározott alapelv teljesüljön, az egységnek legalább a következőket kell közzétennie:

- a)* az időszak alatt nyújtott részvényopciókra vonatkozóan az ezen opciók értékelés időpontjában érvényes súlyozott átlagos valós értékét, valamint információt arra vonatkozóan, hogy a valós érték hogyan került megállapításra, beleértve:
- (i)* a felhasznált opcióárazási modellt, valamint az abba bevitt adatokat, beleértve a súlyozott átlagos részvényárat, a lehívási árat, a várható volatilitást, az opció élettartamát, a várható osztalékot, a kockázatmentes kamatlábat, és egyéb, a modellhez szükséges adatokat, beleértve a várható korai lehívás figyelembevételéhez felhasznált módszert és a feltételezéseket,
 - (ii)* a várható volatilitás hogyan került megállapításra, beleértve annak kifejtését, hogy a várható volatilitás meghatározása milyen mértékben alapul múltbeli adatokon, valamint
 - (iii)* az opció nyújtás bármely más jellemzője figyelembevételre került-e és hogyan a valós érték megállapításánál, például a piaci feltételek;
- b)* az időszak alatt nyújtott egyéb tőkeinstrumentumokra vonatkozóan (azaz, ami nem részvényopció) az ezen tőkeinstrumentumok értékelés időpontjában érvényes súlyozott átlagos valós értékét, valamint információt arra vonatkozóan, hogy a valós érték hogyan került megállapításra, beleértve:
- (i)* ha a valós érték nem egy piacon megfigyelhető áron alapul, az hogyan került megállapításra,
 - (ii)* a várható osztalék figyelembevételre került-e, és hogyan, a valós érték megállapításánál, és
 - (iii)* a tőkeinstrumentum bármely más jellemzője figyelembevételre került-e, és hogyan, a valós érték megállapításánál;
- c)* az olyan részvényalapú kifizetési megállapodásokra vonatkozóan, amelyek az időszak során módosításra kerültek:
- (i)* e módosítások magyarázata,
 - (ii)* az (e módosítások eredményeként) nyújtott valós értéknövekmény, valamint
 - (iii)* információ arra vonatkozóan, hogy a valós értéknövekmény értéke hogyan került meghatározásra, konzisztens módon a fenti *a)* és *b)* bekezdésben kifejtettekkel, ahol alkalmazandó.

Amennyiben az egység az időszak alatt kapott javak vagy szolgáltatások valós értékét közvetlenül határozta meg, közzé kell tennie, hogy a valós érték hogyan került megállapításra, például, hogy a valós érték az adott javak és szolgáltatások piaci ára alapján került-e meghatározásra.

Amennyiben az egység megcáfolta a 13. bekezdésben leírt feltételezést, közzé kell tegye ezt a tényt, és magyarázatot kell adnia arra, hogy a feltételezés miért dőlt meg.

Az egységnek olyan információkat kell közzétennie, amelyek lehetővé teszik a pénzügyi kimutatások felhasználói számára, hogy megértsék a részvényalapú kifizetési ügyletek hatását az egység tárgyidőszaki nyereségére vagy veszteségére, valamint pénzügyi helyzetére.

2.7.3.29. IFRS 3. Üzleti kombinációk

Célja

Előírja valamennyi, a standard hatálya alá tartozó üzleti kombináció esetében a felvásárlási számvitel alkalmazását. A felvásárlási számvitel alapvetően három lépésben valósul meg:

- felvásárló azonosítása,
- üzleti kombináció költségének meghatározása, vagyis az az ellenérték, amelyet a felvásárló a felvásárolt ellenőrzéséért cserében kifizetett,
- az előző költségeket kell a felvásárolt azonosítható eszközeire, kötelezettségeire és függő tartozásaira allokálni.

Jellemzői

Üzleti kombinációról akkor beszélünk, amikor egy vagy több meglévő üzleti tevékenységhez tartozó eszközök és kötelezettségek (a felvásárolt) felett ellenőrzést szerez egy másik gazdálkodó (a felvásárló). Az üzleti kombináció több jogi formában is megvalósulhat: részesedésszerzéssel, a tevékenységhez tartozó eszközök és kötelezettségek felvásárlásával, jogi egyesüléssel stb. Az üzleti kombináció tehát elkülönült gazdálkodó egységek vagy üzleti tevékenységek egyesítése egyetlen beszámolót készítő gazdálkodó egységbe. Üzleti tevékenység alatt a tevékenységek és eszközök integrált összességét érti a standard akkor, ha a tevékenységek folytatásának és az eszközök birtoklásának a célja az, hogy a befektetőknek megtérülést biztosítsanak vagy ezáltal alacsonyabb költségeket és egyéb gazdasági hasznokat teremtsenek. Amennyiben egy átadott tevékenységben vagy eszközállományban goodwill is jelen van, akkor az átadott eszközökről feltételezhető, hogy az egy üzleti tevékenységet alkot.

Példa üzleti tevékenységre

Üzleti tevékenység például az egyesület, amely az egyesületi tagok által befizetett hozzájárulásokból ellátja azok érdekképviselését, mivel tevékenysége eredményeként a tagok mint befektetők gazdasági haszonhoz jutnak.

Nem üzleti tevékenység a nonprofit szervezet (például alapítvány), ha az nem irányul arra, hogy a befektetők abból gazdasági hasznot szerezzenek.

Példa üzleti kombinációra

A felvásárolt egy olyan projektársaság, amelynek *egyetlen beépítetlen telke* van. Így a fizetett ellenérték a telek ellenértéke lesz és goodwill a tranzakció elszámolása során nem keletkezik.

Amennyiben egyetlen eszköz vagy eszközcsoport megvétele történik a tranzakció során vagy átvesznek termelőgépeket, *de nem vesznek át dolgozókat*, amely szükséges ahhoz, hogy a termelőgépeket egy üzleti tevékenységként hasznosítsák, ezek nem elegendőek ahhoz, hogy üzleti kombináció történjen.

Ahhoz, hogy üzleti kombináció történjen, nem szükséges, hogy minden, az adott üzleti tevékenységhez tartozó eszköz- vagy tevékenység átvételre kerüljön.

Üzleti kombináció szavazati jogot megtestesítő tőkeinstrumentum megszerzésével

Tételezzük fel, hogy A-B-C részvényesek közül „C” megvásárolja „A”-tól „B”-be fektetett részvényeinek 100%-át. Ezek után az üzleti kombináció B-C részvényesekből tevődik össze, ahol „C” részvényes birtokolja „B” részvényes üzletrészének 100%-át.

Üzleti kombináció jogi egyesüléssel

A „B” felvásároló magába olvasztja a felvásároltat („A”) például nettó eszközök kivásárlásával.

Üzleti kombinációhoz kapcsolódó időpontok

Akvizíció időpontja: amikor a felvásárló (például „A”) ténylegesen megszerzi a felvásárolt (például „B”) feletti ellenőrzést.

Megállapodás időpontja: a résztvevők jelentős megállapodásra jutnak és az üzleti kombinációt nyilvánosan be is jelentik. Kisebbségi részvényes esetén ez utóbbinak a hozzájárulási időpontja.

Adásvétel időpontja: az egyes befektetések a felvásárló könyvelésében megjelenítésre kerülnek.

Értékelés

Számviteli szempontból az átvett eszközök és kötelezettségek valós értékükön kerülnek a felvásárló könyveibe.

Az IFRS 3. nem vonatkozik közös vállalkozások létrehozására, gazdálkodó szervezetek vagy vállalkozások közös vezetés alatt történő egyesítésére, sem pedig egy vállalkozásnak nem minősülő eszköz vagy eszközcsoport megszerzésére.

A felvásárlási számvitel lépései

1. A „felvásárló” azonosítása – a társulás azon tagja, amely ellenőrzést szerez a felvásárolt fölött.
2. A „felvásárlási nap” meghatározása – az a nap, amelyen a felvásárló megszerzi a felvásárolt fölött az ellenőrzést.
3. A felvásárolttal együtt megszerzett azonosítható eszközök, átvállalt kötelezettségek és bármely nem ellenőrző részesedés (NCI) elszámolása és értékelése.
4. A goodwill és az előnyös vételen elért nyereség elszámolása és értékelése.

Az eszközöket és forrásokat a felvásárlás napi valós értéken kell értékelni (bizonyos korlátozott számú konkrét kivétellel). A gazdálkodó az NCI-t értékelheti vagy

- a) valós értéken, vagy
 b) a felvásárolt azonosítható eszközei valós értékéből az NCI-nek tulajdonítható arányos értéken (a választásra tranzakciónként van lehetőség).

Az üzleti kombináció során megszerzett goodwill egy olyan összeget testesít meg, amelyet a felvásárló olyan eszközökből származó jövőbeni gazdasági hasznokra vonatkozó várakozások miatt fizetett meg, amelyek egyedileg nem azonosíthatók és elkülönülten sem mutathatók ki. A gazdálkodó a goodwillt eszközként jeleníti meg.

A goodwillt az alábbiak különbözete alapján kell értékelni:

- az átadott ellenérték felvásárlás napi valós értékének,
- bármely NCI értékének,
- szakaszokban megvalósuló üzleti társulás esetén (l. lent) a felvásároltból már korábban a felvásárló tulajdonában lévő tőkerészesedés felvásárlás napi valós értékének az összege, és
- a felvásárolt azonosítható eszközök és átvállalt kötelezettségek felvásárlás napi összegének egyenlege.

Amennyiben a fenti különbség negatív, az ebből eredő nyereséget előnyös vételként kell elszámolni az eredményben.

Szakaszokban megvalósuló üzleti kombináció esetén, amennyiben a felvásárló a már meglévő tőkerészesedését növeli annak érdekében, hogy megszerezze az ellenőrzést a felvásárolt felett, a korábban tulajdonában lévő tőkerészesedést át kell értékelni a felvásárlás napi valós értékre, és bármely ebből eredő nyereséget vagy veszteséget el kell számolni az eredmény javára, illetve terhére.

Amennyiben az üzleti kombináció kezdeti elszámolása csak ideiglenesen állapítható meg az első beszámolási időszak végéig, a kombinációt ideiglenes értékek felhasználásával kell elszámolni. A felvásárlás napján már fennálló tények vagy körülmények alapján egy éven belül még lehetőség van a fenti ideiglenes értékek korrekciójára. Egy év után már nincs lehetőség korrekcióra, kivéve egy hiba javítása érdekében az IAS 8-nak megfelelően.

A felvásárlásért fizetett ellenérték tartalmazza a függő ellenérték felvásárlás napi valós értékét is. A függő ellenérték felvásárlás napját követő eseményekből eredő kötelezettségként besorolt változásait általában az eredményben kell elszámolni.

Minden felvásárlással kapcsolatos költséget (például közvetítői díjak, szakértői vagy szaktanácsadói díjak, a belső akvizíciós részleg fenntartásának a költségei) az eredményben kell elszámolni, a hitelviszonyt és tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírok kibocsátási költségeinek a kivételével, amelyeket rendre az IAS 39-nek, illetve az IAS 32-nek megfelelően kell elszámolni.

További útmutatás az üzleti kombinációk egyes konkrét vonatkozásaival kapcsolatban, úgymint:

- ellenérték átutalása nélkül létrejövő üzlet társulások,
- fordított felvásárlások,
- a megszerzett immateriális javak azonosítása,
- a felvásárló és a felvásárolt között már korábban is fennálló kapcsolatok (például újra megszerzett jogok), és
- a felvásárolt szerződéseinek az újbóli felmérése a felvásárlás napján.

Közzétételre vonatkozó előírások

A közzététellel kapcsolatban a standard új követelményeket vezetett be:

- főbb csoportonként az átadott teljes ellenérték akvizíció időpontjában fennálló piaci értékére,
- főbb csoportonként a megszerzett követelések piaci értékére és a szerződés szerinti bruttó összegére,
- azon szerződés szerinti cash flow-eknek az akvizíció időpontjában fennálló legjobb becslésére, amelyek beszedésére a felvásárló nem számít.

Magyar vonatkozások

Míg a standard egységesen szabályozza valamennyi üzleti kombináció elszámolását, addig a magyar számviteli törvény eltérő megközelítéseket alkalmaz a nettó eszközök kivásárlására és a részesedésszerzésekre. Egyik alapvető eltérés, hogy a konszolidált beszámolóinkban a leányvállalat bevonásakor befektetett pénzügyi eszközként kimutatandó aktív tőkekonszolidációs különbözet vagy hátrasorolt kötelezettségként kimutatandó passzív tőkekonszolidációs különbözet keletkezik.

Továbbá a nettó eszközök kivásárlásakor negatív üzleti vagy cégérték keletkezik, ha a fizetett ellenérték kevesebb, mint a cégvásárlás időpontjában az egyes eszközök piaci értékének az átvállalt kötelezettségekkel csökkentett összege.

A hazai szabályozásban az egyedi számviteli beszámolóinkban is sor kerül a goodwill vagy a negatív goodwill elkülönítésére egy részesedés megszerzésekor. Ugyanakkor a standard a felvásárló egyedi pénzügyi kimutatásaiban részesedésszerzéskor nem alkalmazza a goodwillt, azaz a részesedés könyv szerinti értéke fogja magában foglalni az esetleges üzleti vagy cégértéket.

A standard szerint a goodwill nem amortizálódik, hanem legalább évente értékvesztés kerül elszámolásra.

2.7.3.30. IFRS 5. Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megsűnt tevékenységek

Célja

A standard célja annak a biztosítása, hogy a kimutatások felhasználói megfelelő információkat kapjanak a gazdálkodó azon befektetett eszközeiről, amelyeket értékesítés útján kíván hasznosítani, továbbá azon tevékenységeiről is, amelyek megszüntetéséről döntött. A standard előírja az értékesítésre tartott befektetett eszközök elszámolási szabályait, valamint a megsűnt tevékenységek bemutatását és közzétételét.

Jellemzői

A standard előírásait minden az IAS 1. A pénzügyi kimutatások prezentálása standard alapján befektetett eszközként elszámolt eszközre, illetve elidegenítési csoportra alkalmazni kell.

Bevezeti az „értékesítésre tartott” besorolást (olyan azonnal értékesíthető eszköz, amelynek az elidegenítése 12 hónapon belül valószínűsíthető), illetve az elidegenítési csoport fogalmát (olyan eszközcsoporthoz, amelyet egyetlen tranzakció keretében kíván elidegeníteni, ideértve minden egyidejűleg átadott kapcsolódó kötelezettséget is). A gazdálkodó egység akkor minősíthet egy befektetett eszközt (vagy elidegenítési csoportot) értékesítésre tartottnak, ha annak könyv szerinti értéke elsődlegesen egy értékesítési ügylet, nem pedig a folyamatos felhasználás során fog megtérülni.

Az elidegenítési csoport a gazdálkodó eszközeinek olyan csoportja, amelyeket értékesítés útján vagy más módon együttesen, egy csoportként, egyszerre/egy ügyletben szándékoznak elidegeníteni, továbbá azon kötelezettségek, amelyeket az eszközökhöz közvetlenül kapcsolódva az elidegenítés során átadnak. Az elidegenítési csoport lehet:

- pénztermelő egységek csoportja,
- egy pénztermelő egység,
- pénztermelő egység egy része is.

Valamely befektetett eszközt vagy elidegenítési csoportot akkor minősíthet a gazdálkodó értékesítésre tartottnak, ha annak könyv szerinti értéke elsődlegesen egy értékesítési ügylet, nem pedig a folyamatos felhasználás során fog megtérülni.

Tételezzük fel, hogy gazdálkodónk értékesíteni kívánja egyik gépsorát tárgy üzleti év végén. Azonban a gépsor üzembe helyezését, amely minimálisan 12 hónapot vesz igénybe, csak a gazdálkodónk szakemberei tudják elvégezni. Ezek alapján valószínűsíthető, hogy a jövőbeni vevő a megvásárlása feltételül fogja megszabni a gépsor beüzemelését. Becslés szerint 5 hónapon belül vevőre találhat.

A gazdálkodónk tehát az üzleti év végén értékesítésre tartottnak minősítheti gépsorát, függetlenül attól, hogy az ügylet teljesítése esetleg 17 (12+5) hónapot is igénybe vehet.

Az értékesítésre tartott befektetett eszközöket vagy elidegenítési csoportokat a könyv szerinti érték és az értékesítési költségekkel csökkentett valós érték közül az alacsonyabb értéken kell értékelni. Az ilyen értékesítésre tartott befektetett eszközöket (sem egyedileg, sem elidegenítési csoport részeként) nem kell értékcsökkenteni.

Az értékesítésre tartottnak minősített besorolt befektetett eszközöket, illetve egy értékesítésre tartottnak minősített besorolt elidegenítési csoportot alkotó eszközöket és kötelezettségeket elkülönítve kell bemutatni a pénzügyi helyzet kimutatásban.

A leányvállalat eszközeit és forrásait akkor kell értékesítésre tartottnak minősítenek besorolni, ha az anyavállalat egy olyan tervet fogadott el, amelynek során el fogja veszíteni a leányvállalat feletti ellenőrzést, függetlenül attól, hogy megtart-e egy nem ellenőrző részesedést az értékesítés után vagy sem.

A megszűnt tevékenység egy gazdálkodó olyan része, amelyet már elidegenítettek vagy amelyet értékesítésre tartottnak soroltak be, és

- a) amely a tevékenység elkülönült, fontosabb üzletágát vagy földrajzi területét testesíti meg,
- b) amely része a tevékenység egy elkülönült, fontosabb üzletágának vagy földrajzi területének az elidegenítésére irányuló koordinált tervnek, vagy
- c) amely egy kizárólagosan továbbértékesítési célra megszerzett leányvállalat.

A gazdálkodó az átfogó eredménykimutatásban elkülönítetten egy összegben mutatja be a megszűnt tevékenységeken elért időszaki eredmény összegét, illetve a megszűnt

tevékenységek elidegenítéséből (vagy a megszűnt tevékenységek eszközeinek és forrása-
inak értékesítésre tartottként történő átsorolásából) eredő nyereséget vagy veszteséget.
Ennek megfelelően az átfogó eredménykimutatás ténylegesen két részre oszlik, úgymint
folytatódó tevékenységek és megszűnt tevékenységek.

Közzétételre vonatkozó előírások

Olyan információkat kell bemutatni és közzétenni, amelyek biztosítják, hogy a pénzügyi
kimutatások felhasználói értékelni tudják a megszűnt tevékenységek, illetve az elide-
genített befektetett eszközök (vagy elidegenítési csoportok) pénzügyi hatásait. Előírják
az értékesítés céljából tartott befektetett eszközökhöz (elidegenítési csoportok) vagy
megszűnő tevékenységhez kapcsolódó közzétételeket. Következésképpen más IFRS-ek
közzétételi követelményei nem vonatkoznak ezen eszközökre (vagy elidegenítési cso-
portokra), hacsak azok az IFRS-ek specifikusan nem írnak elő közzétételt vagy olyan,
az elidegenítési csoporthoz tartozó eszközök és kötelezettségek értékeléséhez kapcso-
lódó közzétételeket, amelyek a standard értékelési előírásainak hatókörén kívül esnek.

Magyar vonatkozások

A hazai számviteli szabályozás nem írja elő a megszűnt tevékenységek, értékesítésre
szánt eszközök bemutatására vonatkozóan kötelezően közzéteendő információkat, értéke-
lési módszereket. Az éves beszámolót készítő vállalkozásoknak üzleti jelentésében kell
számot adniuk a vállalkozásuk jövőbeni céljairól, terveiről, amelynek részeként javasolt
kitérni a megszűnt tevékenységek, értékesítésre tartottá minősített vagy értékesített
főbb eszközök bemutatására.

2.7.3.31. IFRS 6. Ásványi anyagok feltárása és felmérése

Célja

A standard előírja az ásványi anyagok feltárásának és felmérésének elszámolási szabá-
lyait mindaddig, amíg az IASB be nem fejezi az ezen a területen folyó átfogó projektjét.

Jellemzői

Nem ír elő és nem is tilt semmilyen konkrét számviteli politikát a feltáráshoz és felmé-
réshez használt eszközök elszámolása és értékelése tekintetében.

Lehetővé teszi a gazdálkodók számára, hogy továbbra is a meglévő számviteli poli-
tikájukat alkalmazzák, feltéve, hogy az megfelel az IAS 8., és 10. pontjában foglalt
követelményeknek, azaz olyan információt eredményez, amely megbízható és releváns
a felhasználók döntéshozatali igényeinek szempontjából.

Átmeneti mentességet biztosít az IAS 8., 11. és 12. pontja alkalmazása alól, amelyek
az IFRS GAAP forrásainak a hierarchiáját határozzák meg arra az esetre, ha nem áll
rendelkezésre konkrét standard.

Előírja egy értékvesztési teszt elvégzését, amennyiben van arra utaló jel, hogy a
feltárási és felmérési eszközök könyv szerinti értéke meghaladja azok megtérülő érté-

két. Ezen túlmenően tesztelni kell a feltárási és felmérési eszközök értékvesztését ezen eszközök fejlesztési eszközzé történő átsorolását megelőzően is.

Lehetővé teszi az értékvesztés IAS 36. szerinti „pénztermelő egység” szintnél magasabb szinten történő értékelését, ugyanakkor az értékelést követően az IAS 36-nak megfelelően határozza meg az értékvesztést.

Közzétételre vonatkozó előírások

Olyan információk közzétételét írja elő, amelyek alkalmasak az ásványi anyagok feltárásából és felméréséből eredő összegek azonosítására és értelmezésére.

2.7.3.32. IFRS 7. Pénzügyi instrumentumok: Közzététel

A standard célja

A standard annak előírásait tartalmazza a gazdálkodók részére, hogy olyan közzétételeket nyújtsanak be, amelyek lehetővé teszik a felhasználók számára a pénzügyi instrumentumok jelentőségének felismerését a gazdálkodók pénzügyi helyzete és teljesítménye szempontjából, illetve azon kockázatok jellegét és mértékét, amelyeknek a gazdálkodó egységek ki vannak téve.

A standard hatóköre

Nem iparág-specifikus standard, így minden gazdálkodó egységre vonatkozik, beleértve a pénzügyi szolgáltatókat is.

Közzétételre vonatkozó előírások

A standard olyan közzétételeket ír elő, amelyek lehetővé teszik a pénzügyi kimutatások felhasználói számára, hogy felmérjék a pénzügyi instrumentumok jelentőségét a gazdálkodó szempontjából, a kapcsolódó kockázatok jellegét és mértékét, valamint, hogy a gazdálkodó hogyan kezeli ezen kockázatokat.

Előírja a pénzügyi instrumentumok jelentőségének közzétételét a gazdálkodó pénzügyi helyzete és teljesítménye szempontjából. Például:

- a gazdálkodó pénzügyi helyzetére vonatkozó közzétételek, úgymint a pénzügyi eszközökre és pénzügyi kötelezettségekre vonatkozó információk, kategóriánként; speciális közzétételek a valós értékopció alkalmazása esetén; átsorolások; kivezetések; fedezetként terhelt eszköz; beágyazott (rejtett) derivatívák és megállapodások feltételeinek megszegése;
- a gazdálkodó időszaki teljesítményére vonatkozó közzétételek, úgymint az elszámolt jövedelemre, költségekre, nyereségre és veszteségre vonatkozó információk; kamat-bevételek és -ráfordítások; díjbevételek és értékvesztés miatti veszteségek; és
- egyéb közzétételek, úgymint számviteli politikákra vonatkozó információk; fedezeti elszámolás; a pénzügyi eszközök és pénzügyi kötelezettségek egyes osztályainak valós értéke.

Előírja a pénzügyi instrumentumokból eredő kockázatok jellegére és mértékére vonatkozó információk közzétételét:

- kvalitatív közzétételek az egyes kockázati osztályoknak való kitettségről, és az ilyen kockázatok kezeléséről, és
- kvantitatív közzétételek az egyes kockázati osztályoknak való kitettségről, külön bemutatva a hitelezési, likviditási és piaci kockázatot (ideértve az érzékenységviz-gálatokat is).

A standard részletezi a mérleghez, eredménykimutatáshoz, a számviteli politikához, a fedezeti elszámolásokhoz és a valós értékhez kapcsolódó fontosabb közzétételeket.

A minőségi közzétételi követelmények között kiemeli a kockázatoknak való kitettséget, illetve a kockázatok felmerülésének módját, valamint a kockázatok kezelésére és értékelésére alkalmazott módszereket.

A mennyiségi közzétételi követelmények részletezettségének szintjét azokra az információkra kell alapozni, amelyeket belsőleg szolgáltatnak a gazdálkodó kulcsfontosságú vezetői számára. Mennyiségi közzétételekre van szükség legalább a hitelkockázat, a likviditási kockázat és a piaci kockázat esetén.

Amennyiben a mennyiségi közzétételek nem eredményeznek olyan információ-nyújtást, amely bemutatja a gazdálkodó kockázatoknak való kitettségét, akkor további információt kell benyújtania, amely reprezentatív.

2.7.3.33. IFRS 8. Működési szegmensek

A standard *célja*, hogy a gazdálkodó köteles olyan információkat közzétenni, amelyek segítségével a pénzügyi kimutatások felhasználói értékelni tudják az általa végzett üzleti tevékenységek jellegét és pénzügyi kihatásait, valamint gazdálkodási környezetét.

Jellemzői

A működési szegmens a gazdálkodó olyan alkotóeleme:

- amely bevételekkel és kiadásokkal (ideértve az ugyanazon gazdálkodó más alkotó-elemeivel folytatott ügyletekhez kapcsolódó bevételeket és kiadásokat is) járó üzleti tevékenységet folytat,
- amelynek működési eredményeit a gazdálkodó fő működési döntéshozója rendszeresen felülvizsgálja annak érdekében, hogy döntést hozzon a szegmenshez rendelendő forrásokról, és értékeli annak teljesítményét, valamint
- amelynek a különálló pénzügyi információi rendelkezésre állnak.

Nincsenek elsődleges vagy másodlagos szegmensek.

Nincs földrajzi és üzleti szegmentálás sem.

Az olyan anyavállalattal rendelkező csoport konszolidált pénzügyi kimutatásaira (illetve egy gazdálkodó különálló vagy egyedi pénzügyi kimutatásaira) vonatkozik:

- amelynek a hitel- vagy tőkeinstrumentumaival nyilvános piacon kereskednek, vagy

- amely annak érdekében nyújtja be a (konszolidált) pénzügyi kimutatásait egy értékpapír-felügyeletnek vagy más felügyeleti szervnek, hogy bármilyen osztályú instrumentumot bocsásson ki egy nyilvános piacon.

Útmutatást nyújt arra nézve, hogy mely működési szegmenseket kell bemutatni (általában 10%-os küszöb).

A gazdálkodó árbevételének legalább 75%-át be kell vonni a bemutatandó szegmensek körébe.

Nem definiálja a szegmensárbevétel, szegmensköltség, szegmenseredmény, szegmenseszköz vagy szegmensforrás fogalmát, és nem írja elő, hogy a szegmensinformációkat a gazdálkodó pénzügyi kimutatásainál alkalmazott számviteli politikáknak megfelelően kell elkészíteni.

Közzétételi kötelezettségek

Az egész gazdálkodóra kiterjedő egyes közzétételi kötelezettségeket akkor is teljesíteni kell, ha a gazdálkodó csak egy szegmensből áll. Ide tartoznak az egyedi termékekre és szolgáltatásokra, vagy termék- és szolgáltatáscsoportokra vonatkozó információk.

Minden gazdálkodó számára kötelező az árbevétel és bizonyos befektetett eszközök földrajzi régió szerinti elemzése, és további követelmény az árbevétel/eszközök országokénti közzététele (amennyiben lényeges értékről van szó), függetlenül a gazdálkodó szervezetétől.

Kötelező továbbá a jelentős külső vevőkkel folytatott tranzakciókkal kapcsolatos információk közzététele (amelyek a gazdálkodó árbevételének legalább 10%-át generálják).

2.7.3.34. IFRS 9. Pénzügyi instrumentumok

Az IFRS 9. várhatóan a 2015. január 1-je után kezdődő üzleti évekre alkalmazandó kötelezően. A standard látszólag megfordítja a csoportosítás és értékelés logikáját, abból indul ki, hogy a pénzügyi eszközök valós értéken, illetve amortizált bekerülési értéken jelenhetnek meg a pénzügyi kimutatásokban. Alapesetben valós értéken kell értékelni a pénzügyi eszközöket. Ellenben amortizált bekerülési értéken kell értékelni egy pénzügyi eszközt, ha:

- a gazdálkodó egység egy olyan üzleti modell alapján tartja, aminek a célja a szerződéses cash flow-k beszedése, és
- a szerződés szerint a pénzügyi eszköz olyan, meghatározott időpontban esedékes cash flow-kat generál, amelyek kizárólag tőketörlesztéshez és kamatfizetéshez kapcsolódnak.

Az üzleti modell nem egyedi instrumentumokra vonatkozik, hanem a gazdálkodó egység egy általánosabb, eszközök nagyobb csoportjára kiterjedő politikáját kell vizsgálni. Az üzleti modell meghatározása a vállalati menedzsment feladata.

Valamely eszköz akkor és csak akkor értékelendő amortizált bekerülési értéken, ha az eszközökből származó cash flow-k kizárólag tőketörlesztést és kamatfizetést tartalmaznak. A tőketörlesztés meghatározása viszonylag egyszerű (az eszköz megszerzéséért fizetett

összeg valamilyen ütemezésben való visszatérülése), azonban a kamatfeltétel (kizárólag a pénz időértéke és a hitelezési kockázat ellentételezése) teljesülése több esetben problémát jelenthet. Ugyanis a szerződés lehetővé teszi a feleknek az előtörlesztést/visszahívást, illetve a szerződés kiterjesztését. Az ilyen eszközök csak akkor teljesítik a feltételeket, ha csak olyan jövőbeni eseményektől függenek, amelyek védik a feleket az adós fizetéseképtelensége, illetve az adós feletti irányítási jog megváltozása, vagy az adó- és más jogszabályok megváltozása esetén. Az előtörlesztési összeg, illetve a szerződés kiterjesztése esetén a további részletek a még hátralévő tőke- és kamatfizetéseket jelenítik meg.

Átsorolásra abban az esetben van lehetőség a standard keretein belül, ha a gazdálkodó egység megváltoztatja az adott pénzügyi eszközre vonatkozó üzleti modelljének célját. Ebből következően kizárólag a hitelviszonyt megtestesítő pénzügyi eszközök átsorolása kerülhet szóba és az átcsoportosítás a valós értékelés eredményével szemben vagy az amortizált bekerülési érték alapján lehetséges. Az üzleti modell megváltoztatásának meg kell előznie az átsorolást, az új üzleti modellnek már az átsorolást megelőzően működni kell, nem lehet üzletimodell-tervek alapján átsorolni a pénzügyi eszközöket.

A standard foglalkozik a származékos ügyletek elszámolásával is, amelyeket az eredménnyel szemben valós értéken kell értékelni. A származékos termékek értéke valamennyi esetben a mögöttes alaptermék értékével van kapcsolatban (pl. kamatlábak, devizaárfolyamok, részvényárfolyamok, hitelbesorolások, árutőzsdei termékárak).

A beágyazott derivatívák fogalma kapcsolatos az összetett instrumentumokkal, amelyek egyszerre tartalmaztak egy kötelezettség és egy tőkeinstrumentum komponenset. Ugyanilyen önálló komponensek a beágyazott derivatívák is. A beágyazott derivatívák azonosításához mindig egy nem származékos alapszerződésből (host contract) kell kiindulni. Ez lehet egy kölcsönszerződés, egy kötvény, egy részvény, de akár egy áruértékesítés vagy egy lízing, illetve biztosítási szerződés is.

A standard foglalkozik még a fedezeti ügyletek számviteli kezelésével is, amelyek még jelenleg az IAS 39-ben találhatóak, azonban ez a témakör is átdolgozás alatt áll. Tanultuk, hogy minden fedezeti ügyletnek két alapvető összetevője van: a fedezeti tétel és a fedezeti instrumentum. A kettő kapcsolatának „szorosságáról” árulkodik a fedezeti hatékonyság.

A fedezett tétel (hedged item) egy olyan eszköz, kötelezettség, biztos elkötelezettség, nagyon valószínű előre jelzett ügylet vagy külföldi nettó befektetés, amely a gazdálkodó egységet valós értékben vagy a jövőbeni cash flow-kban bekövetkező változások révén eredményváltozás kockázatának teszi ki, és amelyet fedezettnek megjelöltek.

A fedezeti instrumentum (hedging instrument) egy származékos termék vagy (kizárólag devizaárfolyam-változás kockázatának fedezete esetén) olyan nem származékos pénzügyi eszköz, vagy nem származékos pénzügyi kötelezettség, amelynek valós értéke vagy cash flow-i várhatóan ellentételezik egy fedezett tétel valós értékében vagy cash flow-iban bekövetkező változásokat.

A fedezett tételként csak olyan tétel jelölhető meg, illetve fedezeti instrumentum is csak olyan szerződés lehet, amely a beszámolót készítőn kívül más gazdálkodó egységet is tartalmaz félként.

Fedezeti ügylet hatékonysága (hedge effectiveness) az a mérték, amennyire egy fedezett tétel valós értékének vagy cash flow-inak egy fedezett kockázatnak tulajdonítható változásait a fedezeti instrumentum valós értékének vagy cash flow-inak változásai

ellentételezik. A fedezeti ügylet hatékonyságának mérésére nem ír elő a standard kötelezően alkalmazandó módszert. Javasolt módszerek:

- arányelemzés,
- regressziószámítás,
- szcenárióelemzés.

Valós érték fedezeti ügylet lehet például egy devizaalapú követelés (kölcsön) fedezése határidős devizaügylettel, ha a devizaárfolyam változik, a követelés értéke is változik, ezt kivédendő rögzíthetjük az árfolyamot a határidős ügylettel. Valós érték fedezeti ügylet továbbá egy fix kamatozású kötvény kamatváltozásból eredő valós érték változásának fedezése például kamatcsere ügylettel.

Cash flow fedezeti ügylet esetén valamely változó kamatozású kötvény kamatingadozásból eredő cash flow változásainak fedezése kamatcsere ügylettel. A cash flow fedezeti ügylet egy nagyon valószínű jövőbeni devizabevétel fedezése határidős eladási szerződés segítségével. Például egy fix kamatozású kötvény nagyon valószínű előre jelzett kibocsátása.

Közzétételek

A standardhoz kapcsolódó közzétételek alapelve, hogy olyan információkat kell közzétenni, amelyekből a pénzügyi kimutatások felhasználói számára világossá válik a pénzügyi instrumentumok jelentősége a gazdálkodó egységeknél.

2.7.3.35. IFRS 11. Közös megállapodások (szerveződések)

Közös megállapodásoknak (szerveződésnek) nevezzük azokat a szerződésen alapuló kötelezettségeket, amelyek két vagy több félnek közös kontrollt biztosítanak.

A közös irányítás az a megállapodással létrehozott helyzet, amely során a megállapodás kontrollt gyakorló résztvevői a megállapodás szempontjából lényeges kérdésekben konszenzussal döntenek.

A közös szerveződésnek azt a fajtáját, amelyben a felek a közös szerveződés által egyes kontrollált eszközei és egyes fennálló kötelezettségei kapcsán jogokat gyakorolnak, illetve felelősséggel tartoznak, közös tevékenységnek nevezzük.

A közös megállapodásnak azt a fajtáját, amelyben a felek a közös megállapodás nettó eszközeiben érdekeltek (és nem az egyes eszközökben és kötelezettségekben), közös vállalkozásnak hívjuk.

A közös tevékenység résztvevői megjelenítik a közös megállapodáshoz rendelhető:

- eszközöket, ideértve azokat az eszközöket is, amelyeket közösen birtokolnak,
- a közös megállapodás kötelezettségeit, ideértve a közösen vállalt kötelezettségeket is,
- a hozamokat, amelyek a közös megállapodás által előállított termékek értékesítéséből fakadnak,
- a hozamok reá jutó részét, amelyet közvetlenül a közös tevékenység realizált,
- a ráfordításokat, ideértve a ráfordítások megfelelő hányadát is, amelyeket közösen vállaltak a megállapodás tagjai.

A közös vállalkozás kontrollt gyakorló tagjai a közös vállalkozásban lévő részesedésüket az IAS 28-ban meghatározott tőkemódszer alapján konszolidálják.

A módszertant tekintve a magyar szabályozás még engedélyezi az arányos konszolidálás módszerét, de a megjelenítéskor a tőkemódszer alkalmazását is megengedi.

2.7.3.36. IFRS 13. Valós értékelés

Valós érték az az ár, amelyet a piaci szereplők között szokásos tranzakció során egy eszközért kapnának, vagy egy kötelezettség átruházásáért fizetnének az értékelés időpontjában.

A valós érték mérésekor használt értékelési eljárásoknak a piaci, a jövedelem- és/vagy költségmégközelítéssel összeegyeztethetőnek kell lenniük.

A jelenérték-számítási modellek mint jövőbeni (bizonytalan) cash flow- vagy egyéb értékadatokat megfelelő diszkontráta segítségével jelenbeli összeggé alakító eljárások, a jövedelemmégközelítésből indulnak.

A valós érték mérése feltételezi, hogy a piaci szereplők az adott eszköz fizikailag lehetséges, jogilag megengedett és pénzügyileg megvalósítható használati módjai közül a számukra legjövödelmezőbbet választják. A legjövödelmezőbb felhasználás (hasznosítás) egy eszköz esetében alapvetően kétféle lehet: a további használat (használati érték premissza), illetve az értékesítés (csereértékelési premissza).

Közzétételek

A valós értékkel kapcsolatos közzétételek célja az, hogy a pénzügyi kimutatások olvasói megismerjék a gazdálkodó által alkalmazott értékelési eljárásokat és az ezekhez felhasznált inputokat, valamint az értékelés eredményhatásait.

2.7.3.37. IFRS KKV (SME): IFRS a kis- és középvállalkozások számára

Az IFRS-t számos bíráló érte, hogy szabályai kifejezetten a nagyvállalatokra, multinacionális vállalatokra íródtak, így egy kis- és középvállalkozás ezeket a standardokat nem tudja alkalmazni, illetve alkalmazásuk csak teher lenne számukra, és ténylegesen hasznos információt nem mutatnának az így készült beszámolóik. Éppen ezért tartom kiemelten fontosnak, és a standardok aktualizálásától és egyéb új standardoktól elkülönítetten térni ki a kis- és középvállalkozások számára kidolgozott önálló standardra (IFRS KKV). 2009. július 9-én az IASB (International Accounting Standards Board) egy 5 éves standardalkotási folyamat eredményeként kibocsátotta az IFRS KKV, azaz a kifejezetten a kis- és középvállalkozások számára kidolgozott IFRS standardokat. A kis- és középvállalkozások a becslések szerint a vállalkozások 95%-át (OECD adat: 2004. évi Kompendium alapján) teszik ki.

Az IFRS KKV tulajdonképpen válasz az erőteljes nemzetközi igényre, amely a fejlett és fejlődő országok felől jelentkezett a kis- és középvállalkozásokra vonatkozó precíz és egységes számviteli standardok iránt, amely a teljes IFRS-szabályozásnál lényegesen egyszerűbb előírásokat tartalmaz. Az IFRS KKV előnyei:

- magasabb szintű összehasonlítási lehetőséget ad a kimutatásokat, beszámolókat felhasználóknak,
- erősíti a kis- és középvállalkozások elszámolásai, beszámoló iránti bizalmat,
- csökkenti a nemzeti számviteli előírásoknak való megfelelés jelentős költségét.

Az IFRS KKV megfelelő azon növekvő vállalkozások számára is, amelyek jövőbeni célja a nyilvános tőkepiacon való megjelenés, ahol a teljes IFRS alkalmazása kötelező.

Az IFRS KKV főbb jellemzői

Az IFRS KKV-t az IASB olyan nyilvános felelősséggel (public accountability) egyébként nem rendelkező gazdálkodó szervezetek számára készítette, amelyek kötelesek (vagy választhatják) általános célú pénzügyi kimutatásaikat külső felhasználók részére nyilvánosan közzétenni. A gazdálkodó szervezeteknek alapvetően akkor van nyilvános felelősségük, ha kötelezettség- és tőkeinstrumentumaikkal nyilvánosan kereskednek, illetve ha pénzügyi intézetek vagy más olyan gazdálkodó szervezetek, melyek fő üzleti tevékenységük keretében az ügyfelek által rájuk bízott pénzforrásokat kezelik. Annak tényleges eldöntése, hogy mely gazdálkodó szervezetekre vonatkozik az IFRS KKV, a nemzeti szabályozó hatóságok és standardkészítők hatásköre, mely szervezetek gyakran részletesebb jogosultsági kritériumokat határoznak meg – ilyenek a bevételre, eszközökre stb. alapuló mennyiségi kritériumok. Mivel azonban ez ütközne az IASB szándékával – még akkor is, ha a gazdálkodó szervezet országának törvényei a tőzsdén jegyzett kisebb méretű cégek vagy pénzügyi intézetek pénzügyi kimutatásainak elkészítésekor megengedik vagy éppenséggel előírják az IFRS KKV alkalmazását –, ezek a pénzügyi kimutatások nem fognak megfelelni az IFRS KKV IFRS-nek. Az IFRS szabályrendszer összességét alkalmazó konszolidált cégcsoport leányvállalata saját pénzügyi kimutatásai elkészítésekor is csak akkor alkalmazhatja az IFRS KKV-t, ha nincs nyilvános felelőssége. Amennyiben a leányvállalat úgy dönt, hogy kimutatásait az IFRS KKV szerint készíti, a standard egészének előírásait követnie kell, és nem választhat kedve szerint az IFRS KKV és a teljes IFRS előírásai között.

Az IFRS KKV teljes mértékben az eddigi IFRS standardokra épülő számviteli elveket tartalmazó, a standard hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezetekre (KKV-k) történő alkalmazhatóság érdekében leegyszerűsített önálló standard. A standardban az IASB egymás után ismerteti a különböző területeket, így az mintegy felhasználóbarát kézikönyvként funkcionál a KKV-k pénzügyi kimutatásainak készítői és használói részére. Az IFRS KKV és a teljes IFRS szabályrendszer különálló számviteli szabályozások. Az IFRS KKV alkalmazására jogosult gazdálkodó szervezeteknek, valamint azoknak, melyek annak alkalmazása mellett döntenek, azt teljes egészében alkalmazniuk kell (vagyis nem „vegyíthetik” az IFRS KKV és a többi IFRS szabályait). Az IFRS KKV továbbá olyan számviteli politikák kialakítására és alkalmazására vonatkozó előírásokat is tartalmaz, melyek bizonyos területek konkrét kezelésére vonatkozó útmutató hiányában alkalmazhatók. A gazdálkodó szervezetek nem kötelesek, de természetesen figyelembe vehetik a többi IFRS hasonló területét tárgyaló útmutatóit is. A főbb egyszerűsítések a következők:

- az IFRS-szabályokból néhány téma kimaradt, mert a tipikus KKV-k szempontjából nem relevánsak,

- az IFRS-ben meghatározott bizonyos számviteli kezelési módok helyett a KKV-kra vonatkozó egyszerűsített eljárások alkalmazandók,
- az IFRS-ben meghatározott számos megjelenítési és értékelési irányelv leegyszerűsítése,
- lényegesen kevesebb közzétételi előírás,
- könnyebben érthető nyelvezet és magyarázatok a szöveg egészében.

Az egyszerűsítések eredményeképpen az IFRS KKV mennyiségileg körülbelül 10%-a a többi IFRS-nek.

Az IFRS KKV a többi IFRS-ben tárgyalt területek közül a KKV-k szempontjából irreleváns következő területeket nem tárgyalja:

- egy részvényre jutó eredmény (EPS),
- évközi pénzügyi beszámolóképzés,
- szegmensjelentések,
- biztosítás (mivel biztosítási szerződéseket kötő gazdálkodó szervezetek nem jogosultak a KKV IFRS alkalmazására), és
- értékesítési célú befektetett eszközök.

Az IFRS KKV a többi IFRS-ben meghatározott következő számviteli kezelési módokat nem alkalmazhatja (mivel a KKV-k esetében ezekre egyszerűsített módokat ír elő):

- ingatlanok, gépek és berendezések, valamint az immateriális javak átértékelési modell szerinti kezelése,
- a közösen ellenőrzött vállalkozások részarányos konszolidációja,
- a befektetési célú ingatlanok értékelését inkább a körülmények határozzák meg, és nem megengedett a választás a költség- és valóértékmodellek között. Az IFRS KKV értelmében, ha a befektetési célú ingatlan valós értéke indokolatlan kiadás vagy erőfeszítés nélkül megbízhatóan mérhető, akkor a gazdálkodó szervezetek kötelesek a valós érték modellt használni, egyébként a költségmódszert kell alkalmazni,
- különféle módszerek lehetségesek az IAS 20. Az állami szubvenciók elszámolása és az állami támogatások bemutatása standardban megengedett módon,
- hitelezési költségek aktiválása,
- kísérleti fejlesztési költségek aktiválása és
- a meghatározott juttatási programokból származó aktuáriusi nyereségek és veszteségek elhatárolása.

A számviteli elszámolás és értékelés egyszerűsödése

Az IFRS KKV számos egyszerűsített eljárást biztosít az általánosan alkalmazott IFRS standardok elszámolási és értékelési követelményeivel szemben. Például a goodwillra és más határozatlan élettartamú immateriális javakra értékcsökkenési leírást kell elszámolni (teljes hasznos élettartamukon keresztül, ha azt azonban nem lehet biztonsággal felmérni, 10 évet kell használni).

Meghatározott juttatási programnak megfelelő nyugdíjprogramoknál az egyszerűsített számítás csak akkor engedélyezett, ha az előre jelzett halmozott jogosultságok módszerével számított kötelezettségek értékelése indokolatlanul aránytalan ráfordítást igényelne,

- a bekerülési érték (költség) modell a társult és közös vezetésű vállalatokban lévő befektetések esetében engedélyezett, és
- az értékesítési célú befektetett eszközök esetében nincsenek különleges számviteli előírások.

Az általánosan alkalmazandó IFRS standardokban megfogalmazott elszámolási és értékelési elvekhez képest a fő egyszerűsítések a következők:

Pénzügyi instrumentumok esetén:

- A meghatározott feltételeknek megfelelő pénzügyi instrumentumok értékelése bekerülési értéken vagy amortizált bekerülési értéken történik. A többi esetben a megjelenítés valós értéken történik az eredményben. Így elkerülhető a pénzügyi instrumentumok négy kategóriába való csoportosításának problémája, például a vezetőség szándékainak felmérése, illetve a könyvszerinti értéktől való eltérésre vonatkozó előírások alkalmazása (tainting provisions).
- Az IFRS egyszerű elvet fogalmaz meg a kivezetésre. Elmaradnak az általános IFRS által előírt „pass-through” és „folytatódó részvétel” tesztek is.
- Egyszerűsödnek és a KKV-k jellegéhez igazodnak a fedezeti elszámolásra vonatkozó előírások, beleértve a részletes számításokat.

A goodwill és egyéb határozatlan élettartamú immateriális eszközök határozott élettartammal kerülnek megjelenítésre. Így az ilyen eszközök a hasznos élettartamuk alapján kerülnek amortizálásra. Ha ez nem becsülhető meg, akkor ez az amortizációs időszak 10 év. Értékvesztési tesztet csak arra utaló jel esetén végeznek (az eddigi IFRS legalább évente végzendő tesztet ír elő).

A társult vállalkozásokban és a közös vezetésű vállalatokban való részesedések bekerülési értéken kerülnek értékelésre, kivéve, ha hivatalos árajánlat áll rendelkezésre (amikor valós értéket kell alkalmazni).

Minden kutatási és fejlesztési költség, valamint a hitelfelvételi költség költségként kerül elszámolásra.

Az ingatlanok, gépek és berendezések maradványértéke, hasznos élettartama és értékcsökkentési módszere, valamint az immateriális eszközök amortizációs időszaka/módszere csak akkor kerül felülvizsgálatra, ha vannak arra mutató jelek, hogy ezekben változás történt a legutóbbi éves beszámoló készítése óta (az eddigi IFRS évente elvégzendő vizsgálatot ír elő).

Meghatározott juttatási programok esetén:

- Minden múltbéli szolgáltatási költséget azonnal az eredményben kell megjeleníteni.
- Minden aktuáriusi nyereséget vagy veszteséget azonnal az eredményben vagy egyéb átfogó jövedelemben kell megjeleníteni.

Közzétételi követelmények

Az IFRS KKV-ban lényegesen kevesebb közzétételi előírás van, mint az összes többi IFRS-ben. Az általánosan alkalmazott IFRS-ben előírt közzétételi kötelezettségek két fő okból maradtak ki az IFRS KKV-ból:

- az IFRS-ben meghatározott, de az IFRS KKV-ból kihagyott területekkel és számviteli kezelési módokkal vagy az IFRS KKV-ban meghatározott egyszerűbb szabályokkal helyettesített IFRS megjelenítési és értékelési irányelvekkel kapcsolatosak, vagy
- a pénzügyi kimutatások felhasználói igényei és/vagy költség-haszon szempontok miatt nem minősülnek megfelelőnek. Például az IFRS-ben meghatározott néhány közzététel sokkal relevánsabb a nyilvános tőkepiaci befektetési döntések, mint a tipikus KKV-k esetében felmerülő ügyletek, egyéb események és feltételek szempontjából.

3. Számviteli rendszerek különbözősége

A következő fejezetben bemutatom a nemzeti számviteli szabályok jelenleg még fennálló eltérő vonásait, különös tekintettel az azok különbözőségét előidéző tényezőkre. Számomra is meglepő megállapításra jutottam abban a tekintetben, hogy a számviteli rendszerek kialakulását nagymértékben befolyásolta az adott országban, régióban érvényesülő jogi szabályozás, a jogrendszer. A számviteli harmonizációt támogató, illetve korlátozó tényezők összefoglalása után részletezni fogom a gyakorlatban is érvényesülő fontosabb faktorokat.

Az Egyesült Államok számviteli elvei (US GAAP) nem engedélyezik, hogy a tárgyi eszközöket bekerülési értéküknél nagyobb összegben mutathassák ki a beszámolóikban. Ezzel szemben Chilében a vállalkozások átértékelhetik (fel- és leárazás) eszközeiket az időszaki inflációs mértékkel arányosan. A holland cégek megjeleníthetik eszközeiket a mérlegeikben újrabeszerzési áron. Mexikóban a kutatási és fejlesztési költségeket azonnal leírhatják költségként is, de Kanadában és Franciaországban csak tőkésíteni kell, eszközként kell kimutatni. A brit vállalkozások számára kötelező közzétenni a szegmensinformációkat a pénzügyi beszámolóik kiegészítő mellékletében. Ugyanez már nem kötelező a bolgár, román és szlovén székhelyű cégek esetén.

Mindezek a különbségek lényegesen eltérő mérleg- és eredmény-adatokhoz vezetnek.

A számviteli gyakorlat országok közötti eltérése megnehezíti a konszolidált pénzügyi beszámoló összeállítását olyan cégek esetén, amelyek kiterjedt országhatárokon túli tevékenységet folytatnak. Így például a General Motors esetén, amelynek leányvállalatai több mint 50 országban működnek. Az egyes országokban bejegyzett leányvállalatoknak folyamatosan nyilván kell tartani a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetükben bekövetkezett változásokat (könyvelés), az adott ország pénznemében el kell készíteniük saját pénzügyi beszámolóikat a helyi számviteli szabályoknak megfelelően. Így például a General Motors mexikói leányvállalatának pézóban és a mexikói számviteli szabályoknak megfelelően kell elkészítenie pénzügyi beszámolóját, japán leányvállalatának pedig yenben és a japán számviteli irányelvek szerint. Ezek után konszolidált számviteli beszámolójának összeállításánál az anyavállalat székhelyének megfelelően USA dollárban és az Egyesült Államok számviteli szabályai szerint kell eljárnia, azaz össze kell vonni valamennyi leányvállalat mérleg- és eredményadatát egy összevont, konszolidált beszámolóba.

A számviteli gyakorlat eltérése nehézséget okozhat a cégek külföldi tőkebefektetéseiben is. Ugyanis külföldi tőkeeladás, illetve kölcsönzés esetén a cégnek el kell készítenie pénzügyi beszámolóját az illetékes ország számviteli szabályainak megfelelően. Így például a svéd AB Electrolux Ltd. esetén, ha részvényeit a londoni és az amerikai NASDAQ

tőzsdén jegyzik, el kell készíteni időszaki pénzügyi beszámolóját az angol (UK GAAP) és az amerikai (US GAAP) szabályoknak megfelelően. És ez már költséges eljárás.

Mindezen tényezők előidézik a pénzügyi beszámolók összehasonlíthatóságának hiányát, azaz a diszharmonizációt. Így egy pénzügyi befektetőnek nehézkessé válhat összehasonlítani az egyes autógyártó cégek pénzügyi pozícióját és teljesítményét például egy német VW, japán Nissan és amerikai Ford esetén, mivel mindhárom ország számviteli szabályai eltérnek egymástól.

A harmonizáció mellett szóló érvek nemzetközi befektetők számára

- A befektetési portfóliók teljes mértékű összehasonlíthatósága az egyes országokban.

Multinacionális cégek számára

- A konszolidált beszámolók összeállításának könnyebbé, egyszerűsödése.
- A menedzsment munkájának hatékonyabbá válása, a harmonizáció segítené a pénzügyi információk áramlását.
- A számviteli információk érthetőbbé, világosabbá és nemzetközileg összehasonlíthatóbbá válása.
- Könyvvizsgálati költségek csökkenése, a globális vállalatok könyvvizsgálatának egyszerűsödése.
- A számviteli apparátus külföldi kiküldetésének egyszerűsödése.
- A nemzetközi tőkepiacok elérésének lehetősége.

A kormányok és a nemzeti standard bizottságok számára

- az országok időt és pénzt spórolhatnak az IAS/IFRS-ek teljes adaptálásával,
- az adó számítása leegyszerűsödne,
- biztosítaná az áttekinthetőséget különböző országok vállalkozásainak működésében.

A harmonizáció ellen szóló érvek

Országoként eltérő környezeti adottságok vezettek a különböző számviteli rendszerek kialakulásához. Ezt befolyásolták gazdasági, politikai, jogi, történelmi vagy kulturális jellegű fejlődési tényezők is. Ez vezetett az egyes országok eltérő jogrendszerének és számviteli szabályozásának kialakulásához. Az egyetlen számviteli „global GAAP” rendszer bevezetése ellen szóló érvek egyike, hogy a világon valamennyi országnak eltérő mértékű elmozdulásra lenne szüksége az alkalmazkodáshoz, ezért ez egyes országokat előnyösebb, másokat hátrányosabb helyzetbe hozna. Egy másik érv, hogy a multinacionális cégek és a kis- és középvállalkozások igényei különbözőek. Míg a multik elsődlegesen a befektetők és a hitelezők felé szolgáltatnak információt, addig a kisvállalkozások a kormány és más érdekcsoportok felé. Egy közös számviteli nyelv nem biztos, hogy minden vállalkozáscsoport igényeit ki tudná elégíteni. Ezen kívül az országok valamilyen szinten ragaszkodnak saját jól bevált rendszereikhez, ami szintén megnehezíti a harmonizációba fektetett erőfeszítések érvényesülését.

A számviteli beszámolók egységesítése céljából a Nemzetközi Számviteli Standardbizottság (IASB) arra törekszik, hogy olyan számviteli elveket alkosson, amelyeket az egész világon elfogadnak. A cél egyszerű, de a megvalósítás már nehézségekbe is ütközhet. A cél megvalósítása érdekében a világ valamennyi gazdálkodójának egységes számviteli elvet kellene követnie. A nemzetközi számviteli standardok megteremtik

annak a lehetőségét, hogy egységes számviteli beszámolók készülhessenek. Azonban az egységes nemzetközi számviteli elvek kialakítása még nem elégséges feltétele annak, hogy az egész világra kiterjedő konzisztens beszámolási rendszer is kialakuljon, mivel számos olyan tényezőt kell még figyelembe venni, amelyek hatással vannak a harmonizált rendszer létrehozására. Ilyenek például az egyes nemzetek törvényalkotási, bírósági és könyvvizsgálati szabályozása.

Az egyes nemzetek számviteli elveiben a még napjainkban is fennálló különbségek az eltérő gazdasági fejlettségi szinttől, az egyes országokban kialakult jog- és adózási rendszertől, a tőkepiac jellemzőitől, a gazdálkodókra jellemző finanszírozási módtól, tulajdonosi szerkezettől, az infláció szintjétől, politikai és kulturális stb. tényezőktől függenek. A különböző számviteli rendszerek hátterében ugyanis eltérő szabályozási célok és eltérő filozófiák állnak. A következő fejezetekben a jog-, a pénzügyi és az adózási rendszer, az infláció, valamint a szakember-ellátottság és a kulturális tényezők számvitelre gyakorolt hatásmechanizmusát mutatom be.

3.1. Jogrendszer

A jogrendszer általános jellemvonásainak, összetevőinek és fontosabb típusainak áttekintését Visegrádi (2005 és 2010) kutatásainak alapulvételével foglalom össze.

A mai jogrendszer a jogtechnikai megoldásokat, valamint a filozófiai, politikai és gazdasági koncepciókat tekintve négy jogcsaládot különböztet meg:

- a) római-germán (kontinentális) jogrendszer,
- b) common law jogcsalád,
- c) szocialista (modern) jogrendszer,
- d) vallási (muzulmán, hindu jog) és tradicionális (távol-keleti és fekete-afrikai) jogrendszerek.

A világ első jogcsaládja, a római-germán család az ókori Róma jogához kötődik, de több mint ezeréves fejlődés során nemcsak az anyagi és eljárási szabályok, hanem a jogról és a jogszabályról alkotott koncepció is jelentősen eltávolodott az Augustus és Justinianus idején uralkodó felfogástól. Európában – Nagy-Britanniát leszámítva – ma már minden jogrendszer ide tartozik, de a régi római császárság határait messze túllépve, meghódította egész Latin-Amerikát, Afrika egy tekintélyes részét, a Közel-Kelet országait, Japánt és Indonéziát is. Ezt az elterjedést részben a gyarmatosítás, részben pedig azok az előnyök okozták, amelyeket a jog átvételénél a XIX. századi romanista jogokban általánosan elfogadott kodifikáció jogi technikája nyújtott.

Ezen jogrendszer alappillére az írott jogforrásokra épül és a törvények elsőbbséget élveznek a többi jogforrással (pl. rendeletek) szemben. Viszonylagos absztraktsága abban nyilvánul meg, hogy egy adott jogszabály nem egy vitás ügy eldöntéséből származik, hanem az egyes esetek konkrét körülményeitől függetlenül jellemez magatartásmintákat.

Optimális általánossággal rendelkeznek, azaz nem túlságosan általánosak, mivel ezáltal megnehezítenék a jogalkalmazást, de elég általánosak ahhoz, hogy bizonyos típushelyzetekre alkalmazhatóak legyenek. A jog alkotásának és alkalmazásának szférája mereven elválik egymástól. A jogászok feladata főleg a jogszabályok értelmezése.

A common law jogcsaládba tartozik az Angliára és Wales-re kiterjedő angol jog, az Amerikai Egyesült Államok (Louisiana és Puerto Rico kivételével), Kanada joga, továbbá a volt Brit Nemzetközösség országai (Ausztrália, Új-Zéland), valamint a volt angol gyarmatok jogrendszerei (pl. India). Az angol jog a XV. és XVI. században az önálló fejlődése folytán ellenállt a kontinensen általánossá vált római jogi koncepciónak. Szabályainak jelentős része nincs törvénybe foglalva, vagyis a bírák által alkotott jog. Ezáltal szabályai kevésbé elvontak és általánosak, hiszen mindig valamely konkrét eset eldöntésére vonatkoznak. Olyan módszer felhasználását jelenti, amely mindenfajta kérdés megoldását lehetővé teszi, de nem tartalmaz olyan anyagi jogszabályokat, amelyeket minden körülmények között alkalmazni kellene.

A mai angol jogrendszer a common law-ból, az equity-ből és a statute law-ból tevődik össze. Jogforrási szempontból a common law és az equity alkotja az esetjogot (case law), amíg a statute law a törvényi (pozitív) jogot jelenti. A common law magában foglalja a büntetőjogon kívül a szerződéses jogot és a polgári jogi felelősség szabályozását (tort) is. Az equity a részvénytársaságokra vonatkozó szabályokat (company law), a csőd (bankruptcy), a real property, valamint a végrendeletek értelmezésének és az örökségek felosztásának kérdését foglalja magában. Az angol jogrendszerben nem minden bírói fórum döntése válik kötelező precedenssé, hanem csupán a három felsőbb bíróságé: a High Court of Justice, a Court of Appeal, valamint a House of Lords. Tehát a felsőbbbíróságok döntése feltétlenül kötelezi az alsóbíróságokat és a vele egyenlő rangú bíróságokat, viszont az alsófokú bíróságok döntései nem kötelezik a felettük álló bíróságokat.

A szocialista világrendszer összeomlásával a szocialista jogcsalád jelentősége lecsökkent. Jellemzője volt a politika által közvetlenül befolyásolt jog, amelyben a magánjog elvesztette elsőbbségét. A legfelsőbb szinten megjelenő jogszabályok voltak a legszélesebb, legátfogóbb jellegűek a célokat, feladatokat tekintve.

A vallási jogok családjának két legjelentősebb tagja a muzulmán és a hindu jog. A muzulmán jog tulajdonképpen az iszlám vallás egyik oldala. A muzulmán jognak négy forrása van: a Korán (iszlám szent könyve), a Szunna (Isten küldötte), Idzsmá (egységes muzulmán közösségi megállapodás) és Kijász (analógiával történő érvelés).

A hindu jog annak a közösségnek a joga Indiában és Délkelet-Ázsia országaiban, amely a hinduizmushoz tartozónak vallja magát. A szabályokat a szasztrák fejtik ki, amelyek egyike a dharma, amely az örök törvényeket fejezi ki, amely mindenkinek előírja, hogyan kell viselkednie, ha tisztességes ember akar lenni, s törődik a túlvilággal is.

A tradicionális jogok két legfontosabb csoportja a Távol-Kelet és Fekete-Afrika jogrendszere. Ezekben az országokban az igazságszolgáltatás alapját nem a jogra építik. Kínában például a vitás kérdések „feloldását” az emberiség érzése (csing), a rítusok (li), az ésszerűség (lii), valamint a jog (fa) segítségével próbálják megvalósítani. Jellemző a békéltető szervek aktív működése is. Japánban a giri (magatartási szabályok) helyettesíti a jogot és bizonyos mértékig az erkölcsi rendet is. Az anya, a fia, a férj és a feleség, a fivérek, a tulajdonos, a hitelező, az adós stb. mind-mind külön girivel rendelkeznek, vagyis önként követnek olyan erkölcsi rendet, amelynek be nem tartása a társadalom rosszallását váltaná ki, ami szégyenletes és tekintélyromboló lenne egy japán számára.

Fekete-Afrika jogrendszerei plurálisak, háromféle jogforrás együttlétezése figyelhető meg: törzsi szokásjog, a gyarmati időszak joga, valamint a függetlenség kivívása óta alkotott jog.

A nemzeti számviteli elveket nagymértékben befolyásolja az adott ország jogrendszere, amelyen belül két „klastert”: kodifikált és precedens jogrendszert különböztethetünk meg. Az előzőhöz tartoznak a kontinentális európai országok és Japán, az utóbbihoz pedig az angolszász (Egyesült Királyság, USA) országok nemzeti számviteli szabályozási rendszere kapcsolódik. Az ebben a tárgykörben publikált kutatások alátámasztják, hogy az egyes „klasterek”-be tartozó országok számviteli beszámolórendszerének elvei, különös tekintettel az óvatosságra, egyedi értékelésre, bruttó elszámolásra, jelentős mértékben különböznek egymástól.

A kodifikált jog az elnevezéséből adódóan egy jogszabály-alkotási folyamatból származik – beleértve a számviteli beszámolási szabályokat is – és törvények formájában teszik közzé a nyilvánosság számára. A részvényesek a politikai képviseleti csoportjaikon (párt) keresztül részt vesznek mind a törvényhozásban (országgyűlési képviselőként, küldöttként, párttagként), mind pedig a gyakorlati végrehajtásban (vállalkozóként, tulajdonosként).

A kodifikált jog a kontinentális Európában keletkezett és terjedt el a belga, francia, német, olasz, portugál és spanyol gyarmatokon. Általában jellemző, hogy kevésbé piacorientált, állami és – közel 60 cég kivételével – tőzsdén nem jegyzett magánszektorral rendelkezik, és nem szorgalmazza a számviteli beszámolók közzétételének és nyilvánosságának lehetőségét.

A kodifikált jogrendszer a római jog (ius civile) elvein alapszik, amelynek első írásbeli prezentációját a Justinianus bizánci császár támogatásával készült Codex Justinianus néven ismert törvénygyűjteményben foglaltak össze 529-ben. Ez a törvénybe foglalás jellemző a számviteli szabályok vonatkozásában is, köztük például hazánkban (2000. C. törvény a számvitelről). A kodifikált jogrendszerben meghatározó szerepet játszik a társasági jog (más néven kereskedelmi vagy cégjog), amely a cégek működésének legfontosabb paramétereit foglalja szabályokba. Ebben a szabályozásban a cégjog vagy kereskedelmi törvénykönyv előírásai alapján működik a számviteli tevékenység és a pénzügyi beszámoltatás. Például Németországban a cégek számviteli tevékenységét a nemzeti jogszabályok mellett egyre kiterjedtebben a cégjog előírásai szabályozzák. De hasonló elvek figyelhetők meg Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Hollandia, Portugália és Japán esetén is.

A társasági jog meghatározza a számviteli beszámolók közzétételét és annak formátumát is. A többi számviteli szabályt az elkülönült számviteli törvény tartalmazza, összehangoltan az adott nemzetállam jogrendszerével. Megfigyelhető, hogy azokban az országokban, ahol a nemzeti számviteli szabályok törvényben öltönek testet, a számviteli hivatás, szakma ösztönzi a számviteli standardok bevezetését, alkalmazását. Az angolszász országokban a cégjog alapozza meg a számvitel keresztszabályait, de a speciális számviteli elveket és eljárásokat már a számviteli szakma által létrehívott független testület, bizottság alkotja meg. Ilyen jogi feltételek között ezek az országok (pl. USA, Egyesült Királyság) arra törekednek, hogy még részletesebben, gyakorlatiorientáltabban kidolgozzák a számviteli szabályokat mind a profit-, mind pedig a nem profitorientált szervezetek számára is.

A kodifikált jogrendszerű országokban a számviteli törvény inkább általános, mint részletes szabályokat fogalmaz meg a gazdasági gyakorlat számára, és nem ad útmutatást a speciális problémák megoldásához. Azokban az országokban, ahol nincs a számviteli törvényhez kapcsolódó részletes végrehajtási szabályzat (útmutató), ott a cégek más

forrásokhoz (pl. adótörvényekhez, a könyvvizsgálói szakmához, a Standardbizottság által kibocsátott standardokhoz) folyamodnak annak érdekében, hogyan alkalmazzák a számviteli előírásokat. A számviteli akadémikusok tankönyvei és tanulmányai válnak alapvető információs forrásokként a gyakorlat számára.

A precedensjog rendszerű országokban, ahol nincsenek törvényhozó szervezetei a számviteli standardoknak, sokkal részletesebb szabályokat fejlesztenek ki. A precedensjogban a speciális gyakorlati esetekhez általánosan elfogadott szabályokat alkalmaznak, innen az eredete a szokásjognak. Angliában alakult ki és terjedt el az angol gyarmatokon (pl. USA, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, India, Wales). Ezek az országok sokkal inkább piacorientáltak, elkülönült, tőzsdén is jegyzett vállalkozói szektorral rendelkeznek, ahol a befektetők egyre jobban támaszkodnak a nyilvánosan közzétett számviteli beszámolókra. A számviteli elszámolási gyakorlat érthető, befektetők és elemzők információelvárásainak megfelelő. A legalkalmasabb gazdasági életteret biztosítja a számviteli standardok alkalmazásához és a magánszektor elvárásaihoz is.

A szokásjog-rendszerű szabályok elsősorban a speciális esetekre keresik a törvényi megoldásokat, nem általános szabályokat fogalmazznak meg a jövőre vonatkozóan. Ebben a rendszerben maguk a számviteli szakemberek alkotják meg a számviteli szabályokat és pénzügyi beszámolási rendszerüket, amelyek írott formában ajánlásokként, illetve standardokként jelennek meg.

3.2. Finanszírozási rendszer

Balázs és munkatársai (2006) kutatásai alapján meggyőződhetünk arról, hogy a pénzügyi szervezetek már az elmúlt évtized elején foglalkoztak a nemzetközi számviteli standardok hatásvizsgálatával a banki gyakorlatban, hiszen hitelminősítési, illetve számlavezetési aspektusból kapcsolatba kerülhettek olyan vállalkozói gyakorlati ügyfélkörrel, akik tőzsdei, illetve értékpapír-forgalmazói tevékenységükkel kapcsolatban alkalmazták már a külföldi számviteli elveket. A kereskedelmi bankok ugyanis a hitelfortfólió diszkontált cash flow modellek segítségével történő értékelésük során rámutattak, hogy a nemzetközi számviteli standardok olyan harmonizációt segítő pénzügyi beszámolási keretet teremtenek, amely által a társaságok eszközeinek és kötelezettségeinek értékelése egységes alapokra helyeződhet.

Megfigyelhető ugyanis, hogy a cégformák elterjedt típusai és a tulajdonosaik is különbözőek. Németországban, Franciaországban és Olaszországban például a banki tőkefinanszírozás a jellemző. Ugyanakkor az Egyesült Királyságban és az USA-ban is a vállalkozások pénzellátását elsősorban magán részvénytulajdonosok végzik. Meghatározóbb szerepet töltenek be az erős tőkepiacok a szokásjogrendszerű országokban és a befektetőket is nagyobb mértékű jogi védelem övezi, mint a kodifikált jogrendszerű országokban. Megfigyelhető továbbá az is, hogy a vállalati struktúrában fennálló különbségek a politikai viszonyok különbözőségétől is függenek. Természetesen ezek a változó politikai viszonyok nem közvetlenül hatnak a vállalati struktúrára, inkább a technikai felszereltség, az innovációs készség van hatással. Bár vannak kivételek is, például Hollandia esetén, amely ország viszonylag hosszú múlttal rendelkezik nemzeti részvénytársaságai vonatkozásában (köztük több tőzsdén jegyzett nemzetközi nagyvállalattal is – pl. Unilever, Philips stb.), mégsem rendelkezik nagy tőzsdékkel. Így nem

tünne ésszerűtlennek, ha Hollandiát is az angolszász klaszterhez tartozónak sorolnánk, mint egy külső részvényese a családi vállalkozású banki finanszírozású csoportnak.

Érdemes megvizsgálni az uniós vállalkozások tulajdonosainak és finanszírozóiknak különbözőségét, illetve megegyezését. Például Németországban a bankok gyakorlatilag jelentős szerepet vállalnak nemzeti vállalataik tulajdonosai között és egyúttal azok adósságfinanszírozását is végzik. Számos nemzeti részvénytársaságának meghatározó befolyással bíró tulajdonosa például a Deutsche Bank. Továbbá Franciaországban és Olaszországban a bankok és az állam is több esetben névleges mértékadó, illetve meghatározó részvényese az ottani nemzeti nagyvállalatoknak, így nemcsak a döntéshozatalban vesznek részt, hanem azok végrehajtásában is. A nemzeti vállalkozások tőkefinanszírozásában az Egyesült Királyságban és az USA-ban is inkább az intézményi befektetők töltenek be nagyobb szerepet, mint a magánbefektetők. A legtöbb kontinentális európai országban viszonylag kevés számú külső részvénytulajdonos vesz részt a nemzeti vállalkozások irányításában, így tőkefinanszírozásuk is többnyire belső erőből történik. Megfigyelhető, hogy a belső tőkeellátású országokban gyakorlatilag nincs nagy piaci igény az auditált és nyilvánosan közzétett számviteli beszámolókra, így ez utóbbiak vonatkozásában a kormányzati és a hatósági (pl. adóhatósági) igények dominanciája mutatható ki. A számviteli piac így kevesebb számú könyvvizsgálót is igényel. Az adójogszabályok is felülírják a számviteli követelményeket.

Ugyanakkor a külső, nem banki és kormányzati tőkefinanszírozásban részesülő vállalkozási gyakorlatban a számvitel már erőteljesebb piaci funkciókkal is bír, és a számviteli elvek elkülönülnek az adójogszabályoktól, a kettő között nincs alá- és fölérendeltségi viszony. A számviteli piac jóval több könyvvizsgálót is igényel.

Az üzleti szervezetek és tulajdonlásuk, tulajdonosi formájuk az esetek döntő többségében szintén különböző. Németországban, Franciaországban és Olaszországban a pénzügyintézetek tőkefinanszírozása a legjellemzőbb, elsősorban a kis családi vállalkozások esetén. Ezzel szemben az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban a nagyszámú cég finanszírozása a magánrészvényesek millióitól függ. A szokásjogrendszerű országokban a befektetők erősebb törvényi védelmet élveznek, mint a római jog elvén alapuló. A finanszírozási rendszer szempontjából a következő csoportosításokat tehetjük:

- a) tőkepiaci rendszer (pl. Egyesült Királyságban, USA-ban),
- b) hitelfinanszírozású kormányzati rendszer (pl. Franciaországban, Japánban),
- c) hitelfinanszírozású pénzügyi intézményrendszer (pl. Németországban).

A hitelfinanszírozású országokban néhány pénzügyintézeti, kormányzati vagy családi alapítású tőzsdén jegyzett részvénytársaság a jellemző. Például a német gyakorlatban a pénzügyintézetek a tulajdonosai és egyben az adósságfinanszírozói is a hazai vállalkozásoknak. A részvények döntő többségének tulajdonlásával, illetve ellenőrzésével a bankok rendelkeznek (pl. Deutsche Bank). Franciaországban, Németországban vagy Olaszországban a pénzügyintézetek vagy az állam nevezi ki a részvénytársaságok igazgatóságát, s ezáltal hatással tud lenni az ott hozott döntésekre is. Ezen vállalkozások könyvvizsgálatának fontosságát az a tény is alátámasztja, hogy a tulajdonosok kívülállók.

Az angolszász országokban a részvénytulajdonosok inkább intézményi befektetők, mint egyéni vállalkozások, és abban érdekeltek, hogy a piac számára hozzáférhetővé, nyilvánossá tegyenek minden fontos auditált pénzügyi információt. Az Egyesült Királyságban, az USA-ban és Hollandiában a számviteli szakemberek dolgozzák ki saját

működési szabályait, amelyek a szakmai szervezetek elfogadása után „általánosan elfogadott számviteli elvekké” válnak (General Accepted Accounting Principles – GAAP).

A kontinentális európai országok többségében és Japánban is a külső részvénytulajdonosok hiánya miatt elsősorban a vállalkozások belső pénzügyi információs rendszerének erősítésére törekednek a hitelezővédelem, valamint a kormányzati, adóhatósági és a gazdasági ellenőrzés szempontjainak figyelembevételével. Ez a rendszer nem támogatja a rugalmasság, a véleményezés, a becsletesség vagy a kísérletezés fejlesztését. Azonban ez a rendszer elősegíti az egységességet és a stabilitást, ami az óvatos és konzervatív számviteli rendszer kialakítását segíti elő.

Németországban, Franciaországban és Olaszországban, ahol relatíve kevés tőzsdén jegyzett részvénytársaság működik, a kormányzat már felismerte annak szükségességét és szükségszerűségét, hogy ezek a társaságok tegyék közzé auditált pénzügyi beszámolóikat. Franciaországban és Olaszországban törvény született arról, hogy a kormányzat létrehozott speciális ellenőrző szervezeteket az értékpapírpiac kontrolljára.

Az utóbbi években megfigyelhető az intézményi és a magánbefektetők számának erőteljes növekedése és szerepének fokozódása Franciaországban és Németországban is.

Elsősorban a belső hitelfinanszírozás és a külső tőkefinanszírozás különbségében mutatkoznak meg az egyes országok pénzügyi beszámolási rendszerének alapvető eltérései. Ugyanis a belső hitelfinanszírozású országokban nincs nagy piaci igény az auditált pénzügyi beszámolóik közzétételére, így a számviteli beszámoltatást elsősorban a kormányzati szervek és az adóhatósági igények determinálják. Az adószabályok felülírják a számviteli előírásokat. Ezzel szemben a külső tőkefinanszírozású országokban a számvitelnek piaci funkciói vannak előtérben, és a számviteli és adójogi előírások egymástól elkülönülnek.

3.3. Adózási rendszer

Franciaországban és Németországban az adójogszabályok egyúttal számviteli szabályokként is funkcionálnak. Németországban például az adószámlák (Steuerbilanz) megegyeznek a kereskedelmi számviteli számlákkal (Handelsbilanz). Ez a közös elnevezés jelenik meg a Massgeblichkeitsprinzip-ben.

Hasonló elveket alkalmaz Belgium, Olaszország és még Japán is. Ezekben az országokban az adótörvényeknek jelentős befolyásuk van a számviteli beszámolókra is.

Ugyanakkor például az Egyesült Királyságban és az USA-ban is a számviteli szabályozás teljesen eltér az adószabályoktól, s a halasztott adók elszámolásával hidalják át a számviteli és az adójogszabályok alapján számított adófizetési kötelezettség összegének különbségét. Így például az értékcsökkenési leírás elszámolása esetén alkalmazott elvek a vonatkozó számviteli standard alapján történnek. Ugyanakkor az adóelszámolások tekintetében sajátos előírások is megfogalmazódnak például az amortizációval kapcsolatban (kedvezmények). Hasonló elveket alkalmaz Hollandia is.

A magyar gyakorlatban is találkozhatunk a halasztott adóval a BÉT-en jegyzett vállalkozások konszolidált beszámolóiban. Ez a halasztott adó ugyanis abból fakad, hogy a konszolidációs lépések következtében módosulnak az egyedi gazdálkodói pénzügyi beszámolóik szintjén megjelenő bevételek és ráfordítások – a vállalatcsoport szintjén más időszakban válnak a realizált eredmény részévé –, valamint az eszköz és kötelezettség

tételek, aminek következtében eltérő lesz a vállalatcsoport szintjén azok könyv szerinti értéke és adóértéke. Ezen átmeneti különbözeteit halasztott adó hatásait kell kezelni az adósságon konszolidálás során a valódi különbözeteit kiszűrésekor, a hozam-ráfordítás konszolidálása és a közbeső eredmény kiszűrése során.

3.4. Infláció

Az infláció hatása számviteli vonatkozásban például az eszközök értékelésénél és a nyereség megállapításánál mutatható ki. Ugyanis a hagyományos értékelési módszerek és profitmutatók megbízhatatlanná válnak az inflációs időszakokban. A nemzeti kormányok törvényi szabályozásokkal igyekeznek korrigálni az általános és speciális árszínvonal-változást a múltbéli költségelszámoláson alapuló számviteli rendszerükben.

Az igazi kihívást a külföldi leányvállalatokkal rendelkező multinacionális cégek (ING, Crédit Suisse, Allianz, BNP Paribas, Arcelor, Fiat, Gazprom, Daimler Benz stb.) konszolidációja (pénzügyi beszámolóinak egyesítése, összevonása) jelenti, különösen akkor, ha az a magas inflációjú országokban (Dél-Amerika, Kelet-Európa), vagy régiókban (közép-ázsiai térség) van jelen. A konszolidáció során ugyanis nemcsak a konverziós és az inflációból eredő problémákat kell áthidalni, hanem az egyes országok – amelyekben a leányvállalatok tevékenykednek – nemzeti számviteli elszámolásaiból adódó különbségeket is.

A bekerülési áras átértékelés esetén a magas infláció torzítást visz a teljesítmény bemutatásába és a pénzügyi kimutatásokba is. Az infláció ugyanis eltérő mértékben érinti a különböző eszköz-, forrás- és eredménytégeket. A legnagyobb torzítás a befektetett eszközök és a tartós források értékelésében mutatható ki. Az infláció kiszűrése és a deviza-/valutakonverzió folyamata szükségszerűen összekapcsolódik, mivel a deviza-/valutaárfolyamok változását közvetlenül befolyásolja az infláció szintje, ezért a konverziós műveletek elvégzése előtt az inflációs hatásokat ki kell szűrni a mérleg- és eredménytégekből.

A deviza-/valutakonverzió hatása nemcsak az exportárbevételben mutatható ki, hanem az eredmény- és a mérlegtételek esetén is. Egy multinacionális vállalatcsoport esetén ugyanis dilemmát okoz az is, hogy a leányvállalatai jövedelmezőségét az anyavállalat devizájában, vagy a leányvállalat funkcionális devizájában mérjük. Az akvizíció során ugyanis az egyik fontos számviteli kérdés a keletkező goodwill elszámolása. Az US GAAP és a nemzetközi számviteli standardok szerint a goodwill után nem számolható el amortizáció, hanem értékvesztést mutatnak ki úgy, hogy a goodwillhoz rendelt pénzáramtermelő egységek jövőbeni pénzáramainak jelenértékét veszik alapul.

Például hazai számviteli szabályozásunkban az exportárbevétel összegét forintban mutatjuk ki, függetlenül attól, hogy az export ellenértékét forintban vagy devizában, illetve valutában egyenlítették ki. A deviza-/valutakonverzió esetén ugyanis a forintra történő átváltást a teljesítés időpontjában érvényes deviza-/valutaárfolyamon kell átszámítani. Az árfolyamváltozás fedezésére szolgáló határidős ügyletek eredménye a pénzügyi műveletek eredményét érinti a hazai számviteli szabályozás értelmében.

A külföldi leányvállalatokkal rendelkező multinacionális cégek esetén a pénzügyi beszámolókat konszolidációját (összevonását) előkészítő feladatok során a leányvállalatok eszközeit és forrásait, valamint eredménytégeit az anyavállalat konszolidációja során

alkalmazott értékelési elvnek megfelelően kell átértékelni mind a hazai, mind pedig a nemzetközi számviteli szabályozás értelmében (az US GAAP ettől eltérő szabályozást ír elő). Továbbá a nemzetközi számviteli szabályok (standardok) két lehetséges megoldást tartalmaznak: fordulónapi árfolyamon, illetve bekerülési árfolyamon történő átértékeléssel. Így például a befektetett eszközök átértékeléséhez alkalmazható a bekerülési árfolyam vagy a fordulónapi árfolyam. A saját tőke elemeit is bekerülési árfolyamon kell értékelni, kivéve a mérleg szerinti eredményt, amelyet az időszak végi devizaárfolyamok átlagával számítanak. A további eszközöket és forrásokat is fordulónapi árfolyamon értékelik. A bekerülési vagy historikus árfolyam alkalmazása esetén minden egyes változást az abban az időpontban érvényes deviza-/valutaárfolyamon számítanak át.

Így, ha több évben hajtanak végre például tőkeemelést, akkor minden egyes tőkeemelés esetén az akkor érvényben lévő deviza-/valutaárfolyamon kell a jegyzett tőkét is átszámítani. A befektetett eszközök esetén a beszerzési devizaárfolyam lesz az átszámítás alapja, ami nem haladhatja meg a mérleg-fordulónapi árfolyamot, mivel ellenkező esetben ellentmondásba kerülhetnénk az óvatosság számviteli alapelvével.

Ami az inflációs hatásokat illeti, bekerülési áras átértékelés esetén a magas infláció torzítást visz a teljesítmény bemutatásába, a pénzügyi kimutatásokba is. Az infláció ugyanis eltérő mértékben érinti a különböző eszköz-, forrás- és eredménytégeket. A legnagyobb torzítás a befektetett eszközök és a tartós források értékelésében mutatható ki. Az infláció kiszűrése és a deviza-/valutakonverzió folyamata szükségszerűen összekapcsolódik, mivel a deviza-/valutaárfolyamok változását közvetlenül befolyásolja az infláció szintje. Így a konverziós műveletek elvégzése előtt az inflációs hatásokat ki kell szűrni a mérleg- és eredménytégekből. A 29. számú nemzetközi számviteli standard (IAS) ad útmutatást a pénzügyi beszámolók elkészítésére vonatkozóan a hiperinflációs gazdaságokban. Ennek értelmében például a mérlegben a monetáris tételek esetén a mérlegfordulónapon érvényes értékelés érvényesül, amíg azon eszközöket és kötelezettségeket, amelyeket a megállapodás szerint egy adott árváltozást tükröző indexhez kötöttek, ezen indexszel korrigált értéken kell a pénzügyi kimutatásokban szerepeltetni. Azoknál a nem monetáris tételeknél, amelyek valamilyen egyéb oknál fogva már eleve a mérleg fordulónapján érvényes értékelési egységben kifejezettek, nem kell az újraárazást elvégezni. Minden egyes nem monetáris tételnél viszont el kell végezni az újraárazást. A jegyzett tőkét a befizetés időpontjait figyelembe véve kell külön-külön indexálni.

3.5. Szakember-ellátottság

Nagy-Britannia és Írország egymillió lakosra jutó számviteli szakember-ellátottságban jelentős mértékben felülmúlja (ötvenszeresen-ötszörösen, illetve negyvenszeresen-négyszeresen) tagtársait. Bár az 5. táblázatból az is kiténik, hogy az említett két tagországban a legalacsonyabb mértékű a gyakorlati számviteli tevékenységet végzők aránya (27%-os, illetve 36%-os). Ugyanakkor ez az arány például Ausztria, Finnország, Németország, Luxemburg és Svédország esetén 100%-os, azaz valamennyi számviteli képzettségű szakember végez gyakorlati szakmai tevékenységet is. A nagy múltú számviteli tevékenységet végző országok közül kiemelendő Olaszország esete (a kettős könyvvitel alapjainak megteremtője), ahol a számviteli szakember-ellátottság mértéke még jóval átlag feletti (átlagos mérték 1010 fő) és a gyakorlati szakmai tevékenységet

végzők aránya (87%) is kedvező nagyságú. Hazánk számviteli szakember-ellátottsága átlagos mértékűnek (998 fő), a gyakorlati tevékenységet végzők aránya átlag (78%-os) fölöttinek tekinthető. Franciaország, Görögország és Portugália esetén igen alacsony mértékű a szakember-ellátottság (76–324 fő), de jóval átlag fölötti a gyakorlati tevékenységet is végzők aránya (83–95%-os). A többi tagország (pl. Belgium, Hollandia, Spanyolország) átlag alatti szakember-ellátottsággal (145–818 fő) rendelkezik, és a gyakorlati tevékenységet is végzők aránya (40–58%-os) is alacsony (5. táblázat).

5. táblázat. A számviteli szakember-ellátottság az Európai Unió egyes tagállamaiban

Ország	Az első számviteli szervezet alapításának éve	Számviteli képzettségű szakemberek száma (fő)	1 millió lakosra jutó számviteli szakember (fő)	Gyakorlati számviteli munkát végzők aránya (%)
Ausztria	1932	6 176	762	100
Belgium	1953	3 957	388	58
Dánia	1912	4 944	933	87
Egyesült Királyság	1853	311 301	5241	27
Finnország	1925	1 785	343	100
Franciaország	1935	19 200	324	83
Görögország	1955	1 244	117	95
Hollandia	1895	13 000	818	40
Írország	1888	16 094	4235	36
Luxemburg	1984	267	668	100
Magyarország	1919	9 987	998	79
Németország	1932	17 970	219	100
Olaszország	1585	81 000	1409	87
Portugália	1930	764	76	90
Spanyolország	1942	5 795	145	53
Svédország	1923	4 637	418	100

Forrás: PricewaterhouseCoopers 2010. évi tanulmánya alapján

3.6. Kulturális tényezők

Nem vitatható, hogy a számviteli tevékenységet befolyásolja az a környezet (beleértve az adott ország kulturális viszonyait is), amelyben működik. Bármely ország kultúrája tartalmazza azokat a legalapvetőbb értékeket, amelyeket az egyének hordozhatnak. Tartalmazza mindazon hatásokat, amelyek az egyének és a társadalom kapcsolatában megnyilvánulnak mind a felső, mind pedig az alsó szerveződési rendszereiben kimutatható kommunikáció során. A számvitel megjelenhet ebben a rendszerben mint a kulturális szervezet egyik alrendszere. Hofstede (1984) tanulmányában 39 ország 100 000 IBM alkalmazottja körében elvégzett vizsgálatai alapján a következő kulturális dimenziókat értelmezte:

- a) *Individualizmus vs. kollektívizmus.* Az egyéniség preferenciái nyilvánulnak meg a társadalomban a közösségi szerepvállalással szemben. A közösség a független egyének társaságaként jelenik meg.
- b) *Egyének közötti távolságtartás erőssége.* A mértéke attól függ, hogy a társadalom tagjai mennyiben tartják elfogadhatónak az egyes intézményekben és szervezetekben az egyének közötti egyenlőtlenségeket.
- c) *Erős vagy gyenge a bizonytalanságok elkerülésének lehetősége.* Az előbbi társadalmakban merev törvények, előírások szabályozzák az egyének viselkedését. Ugyanakkor az utóbbi esetén már sokkal rugalmasabb és toleránsabb elvek jellemzik az egyének közötti kapcsolatokat.
- d) *Férfias vagy nőies jellem a domináns.* Az előző olyan társadalmakra jellemző, ahol a magabiztosság, a hősiesség és az anyagi sikerek elérése a fő motivációs tényező. Ezzel ellentétben a nőiesség esetén a szerénység, a minőségi élet és az egyének közötti kapcsolatok preferenciája nyilvánul meg.

Gray (1988) a kulturális eltérésekkel magyarázza a számviteli szakemberek viselkedése közötti nemzetközi különbségeket és ezáltal az egyes nemzetek számviteli gyakorlatának természetét. A következő számviteli eszmeiségeket jeleníti meg:

- szakszerűség vagy törvényi (hatósági) ellenőrzés,
- egységesség vagy rugalmasság,
- konzervatívizmus vagy optimizmus,
- zártság vagy nyíltság.

Az első kettő esetén az angolszász (angol, amerikai) és az ázsiai országok számviteli gyakorlatában eltérések mutathatók ki. Ugyanakkor az utóbbi kettőnél már az angolszász, a latin (olasz, spanyol, portugál, görög stb.) és a germán kultúra közötti különbségek jeleníthetők meg.

4.

A nemzetközi számviteli harmonizáció szükségessége

A nemzeti számviteli szabályozások között még fennálló eltérések jellemzőinek és okainak feltárása után a harmonizáció szükségességének kutatása következik ebben a fejezetben. Az Európai Unió belüli és azon kívüli országok esetében kimutatható eltérések egyre inkább sürgetővé teszik a nemzeti elvek harmonizációját.

A világgazdaságban egyre erősödő *globalizáció* következményei, hatásai elkerülhetetlenek. A gazdasági életben napjainkra jellemző gyors tőkeáramlás, a vállalati kapcsolatok következtében a nemzeti határok lassan jelentőségüket veszítik. A multinacionális vállalatok a világ minden részén jelen vannak, a világ tőzsdéin keresztül egyre nagyobb tőke vár befektetési lehetőségeire.

A vállalkozások különböző országokban működő vállalkozásaikról különböző elveken nyugvó, *különböző tartalmú beszámolókat* készítenek, így teljesítményük nehezen összehasonlítható mind a tulajdonosok, befektetők, illetve egyéb döntéshozók, mind a hatóságok számára.

Mindezen irányok, gazdasági változások erősítik annak szükségességét, hogy a különböző országokban befektetni szándékozók össze tudják hasonlítani az egyes területeken adódó teljesítményeket, márpedig gazdasági vonalon a legfőbb teljesítménymérő kommunikációs nyelv a számvitel, melynek *egységesítése világméretű törekvéssé vált*. Egy egységes, világviszonylatban érvényre jutó számviteli rendszer átláthatóbbá, nyíltabbá, kiszámíthatóbbá tenné a beszámolók felhasználói számára az értékelést, döntést. Ilyen számviteli rendszer természetesen nem létezik, és valószínűleg nem is lesz teljesen egységes szabályozás, hiszen a nemzeti gazdasági, jogi, hagyománybéli különbségek nem vagy igen nehezen oldhatók fel. A törekvés azonban egyértelmű: az egységesítés.

A Worldscope és a Nelson Befektetési Kutatások Könyvtárának (London) pénzügyi adatbázisára támaszkodva a szerző kiválasztott 200 nagyobb (mérlegfőösszege, nettó árbevétele és a foglalkoztatottak átlagos állományi létszáma alapján) multinacionális vállalatot (pl. Daimler Chrysler, Allianz, ING, Gazprom, Arcelor, Credit Suisse, Deutsche Bank stb.), amelyek az Európai Unió tagországok területén székhellyel rendelkeznek. Továbbá 300 olyan nemzetközi nagyvállalatot, amelyek az amerikai, ázsiai, ausztráliai földrész későbbiekben részletezett országaiban tevékenykednek. A hazai cégek közül a 69 Budapesti Értéktőzsdén is értékpapírt forgalmazó és az érvényben lévő számviteli szabályozás szerint nemzetközi pénzügyi beszámolót készítő választottam ki. A vizsgálatot 2009-ben végeztem el, de az érintett nemzetközi adatbázisok legutolsó adatgyűjtésének 2008. üzleti évére vonatkozólag. A vizsgált multinacionális nagyvállalatok 43%-a ipari, 23%-a építőipari, 10,5%-a kereskedelmi, 23,5%-a pedig szolgáltatási tevékenységet végzett. Az adaptációban részt vevő cégek közül legnagyobb arányban német, illetve francia székhelyűek szerepelnek.

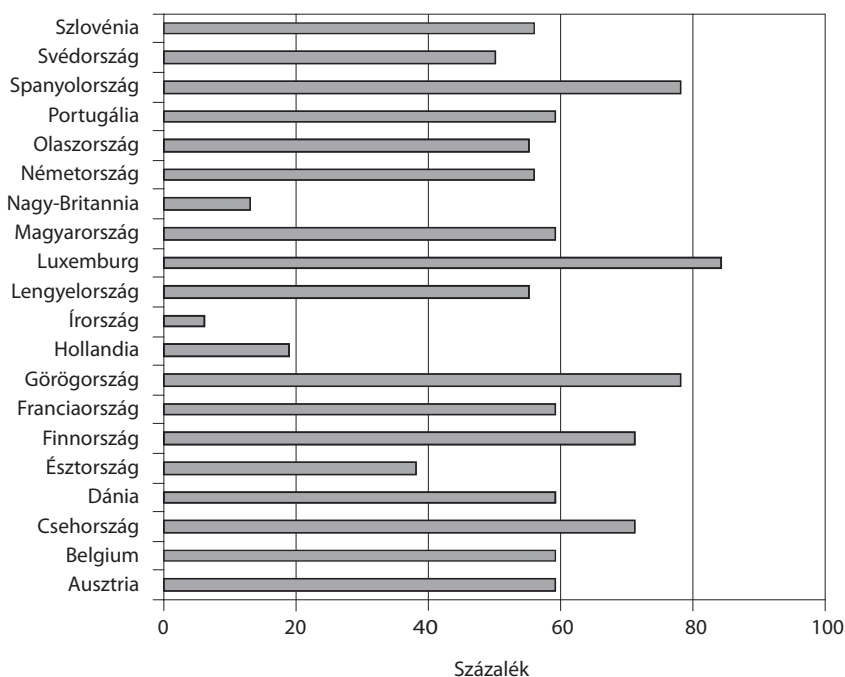
4.1. Az Európai Unió tagországaira vonatkozó leíró statisztika

Először az Európai Unió érintett tagállamait választottam ki a felmérés alapadatai alapján. 16 nemzetközi standard tartalmi jellemzője került összehasonlításra a nemzeti számviteli szabályokkal, elvekkel. A mintában szereplő standardok megfelelően reprezentálják a számviteli elszámolások valamennyi területét, döntő súllyal a számviteli beszámoló összeállítására vonatkozóan.

A nemzetközi standardokat valamennyi komponensére, elemére bontva hasonlítottam össze a vizsgált ország nemzeti számviteli elveivel, szabályaival, és csak akkor minősítettem harmonizáltnak, összehangoltnak, ha azok teljes mértéken azonosságot mutattak. A mintában szereplő mind a 16 standard esetén elvégeztem országonként a minősítést. A vizsgálat alá vont ország számviteli szabályainak, elveinek, eltéréseinek arányát százalékban kifejezve számítottam ki az Európai Unió érintett tagállamaira vonatkozóan és a 3. ábrán mutattam be. Betűrendes sorrendben csak azokat az EU-tagállamokat vizsgáltam (20 ország), amelyekre vonatkozóan az Eurostat adatbázisából, illetve a saját adatgyűjtésemből elegendő információ állt rendelkezésre a szükséges vizsgálatokhoz.

A 3. ábra alapján két ellentétes tendenciát figyelhetünk meg. A kontinentális európai országok esetén nagyobb az eltérés a nemzetközi standardoktól, mint az angolszász rendszerhez tartozó két szigetországban (Nagy-Britannia és Írország). A legnagyobb mértékű eltérés Luxemburg esetén (meghaladta a 80%-ot) mutatható ki. Ahhoz kétség nem fér, hogy az angolszász (más néven angol-amerikai) számviteli rendszer különbözik a kontinentális európai, az ázsiai, a latin-amerikai és a föld más országaiétól. Az angolszász országok esetén az értékpapírpiacon, a tőzsde jelentős befolyásoló szerepet tölt be a nemzeti számvitel gyakorlatában, de nem tölt be uralkodó szerepet a számvitel szabályozásának folyamatában. Nagy-Britanniában például a cégjog foglalja magában a számviteli követelményeket nemcsak az összes korlátozott felelősségű vállalkozásra, hanem még a tőzsdén jegyzett nagyvállalatokra vonatkozóan is. A kontinentális uniós tagországok számviteli rendszerén belül elkülönülnek a germán, a latin és a skandináv számviteli klaszterek. A germán csoportba tartozó országok (pl. Ausztria, Németország, Csehország, Magyarország) számvitele több tekintetben is különbözik az angolszász és a skandináv országokétól. A cégjog és az adójog például Németországban meghatározó befolyást gyakorol a számvitelre. A német kereskedelmi törvénykönyv tartalmazza a számviteli beszámolási elveket is. A német számviteli elvek több mint fele különbözik a nemzetközi standardoktól.

A magyar számvitel, helyét és minősítését illetően, a többi kontinentális, elsősorban germán számviteli klaszterhez tartozó országokéval mutat azonosságot. Jogrendszerünk hasonlóan kodifikált, így a számviteli elvek is törvényben nyertek kifejezést. 1991 óta a tulajdonosok és a hitelezők érdekei állnak számviteli szabályozásunk középpontjában, a korábbi adózási cél megtartása mellett. Ugyanakkor a korábbi gazdaságirányítási és adózási cél elsődlegessége megszűnt. Az egyes standardokra kiterjedő minősítés a későbbiekben fogom kifejteni, azonban a hazai tőzsdénken jegyzett vállalkozásoktól beszerzett információk, személyes konzultációk arról győzték meg, hogy hazai számviteli szabályozásunk, könyvelési rendszerünk és beszámolási elveink, értékelési módszereink megfelelő alapul szolgálnak az IFRS szerinti pénzügyi beszámoló összeállításához. Az IFRS standardok elvárásainak megfelelő külön könyvelési, elszámolási

3. ábra. A nemzeti számviteli szabályok eltérései az Európai Unión belül

rendszer kialakítására vonatkozó speciális rendszerre nem volt szükség. A hazai beszámoló összeállításához alapul szolgáló könyvelés teljes körű információt szolgáltat a nemzetközi beszámoló elkészítéséhez is. Számviteli szabályrendszerünk a szocialista gazdálkodási rendszer idején is folyamatosan nyomon követte a gazdaságirányítási szabályozó-rendszerünket, illetve az 1980-as évek végén az adórendszerbeli változásokból származó módosításokat még az állami pénzügyekről szóló törvény fejezeteként, majd 1991-től önálló törvényként már az európai szabályokat (irányelveket) is figyelembe vette, valamint újrakodifikálásakor, 2001-től már a nemzetközi számviteli elveket is. Az Európai Unióba történő belépésünk (2004-től) előtt végrehajtott brüsszeli bizottsági felülvizsgálat is kompatibilisnek, az EU számviteli elveivel összehangoltnak minősítette nemzeti számviteli szabályainkat. Bár a különböző pénzügyi „botrányok” (Postabank, Parmalat) hazánkban is csorbították a számvitelbe vetett bizalmat, hitet a külföldi, amerikai (pl. Enron csődje) gyakorlathoz hasonlóan, de mindezen hatások mellett is stabil és megbízhatónak minősíthető a számviteli szabályozásunk, s az elmúlt években már kidolgozásra került és a pénzügy-minisztériumi jogszabályozás által történő kibocsátással megjelent nemzeti standardok (lízingelszámolások, készletek, számviteli politika szabályozása) tovább csökkenthetik a nemzetközi számviteli standardokhoz képest még fennálló különbségeket.

A latin számviteli klaszterbe tartozó uniós tagországok (Belgium, Franciaország, Olaszország, Portugália, Spanyolország) nemzeti szabályai sok hasonlóságot mutatnak a germán csoporttal, úgymint a cégjog és az adózás befolyásoló szerepe, de az

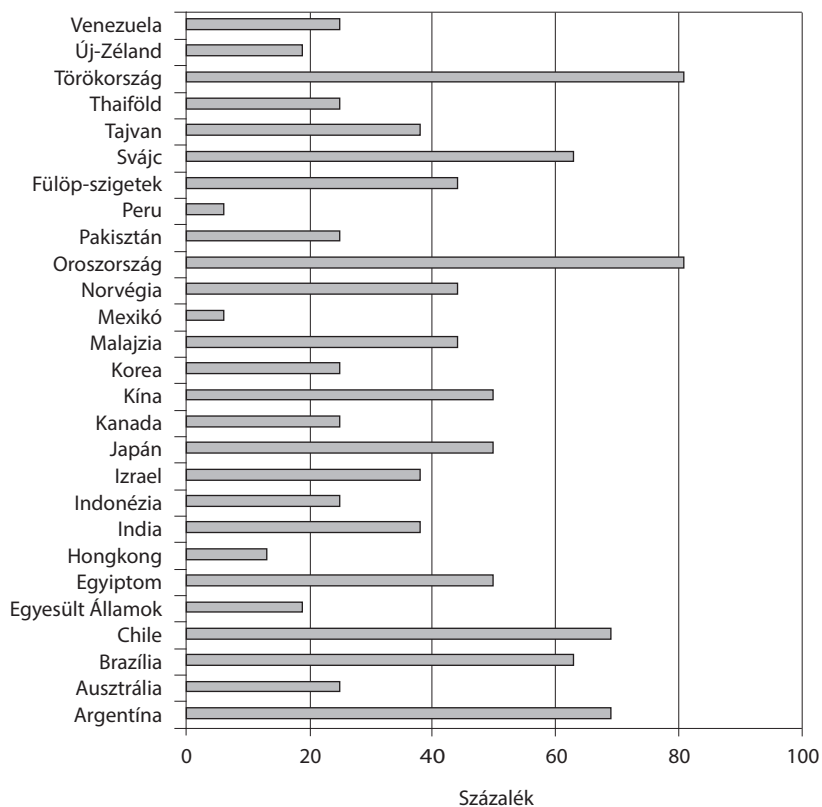
angolszász számviteli sajátosságoktól jelentősen eltérnek. Franciaországban például a kodifikációs szabályok (számvitel esetén is) a napóleoni törvénykönyv sajátosságaira emlékeztetnek. Olaszországban a többi európai ország konzervatív hagyományaihoz hasonlóan a számviteli szabályok hozzásegítették a vállalkozásokat az adóköteles nyereség és az osztalék minimalizálásához. Nem szokatlan, hogy a számviteli információk különböző felhasználási célokat (menedzsment, adóhatóságok, tulajdonosok) egyidejűleg szolgálnak. A latin klaszterbe tartozó országok nemzeti számviteli elveinek eltérése a nemzetközi standardoktól is több mint 50%-os, sőt egyes esetekben megközelíti a 80%-os (Spanyolország) mértéket.

Az európai uniós tagállamok közé tartozó skandináv országok (Hollandia, Dánia, Svédország, Finnország) számvitele néhány tekintetben hasonlóságot mutat az angolszász országokéval, de találhatunk fontos germán hatásokat is, például az adószabályozás jelentősége. A skandináv országok közül Hollandia számviteli szabályai térnek el legkevésbé (mindössze 15%-kal) a nemzetközi standardoktól. Hollandiában jellemző a mikrogazdasági megközelítések számvitelre gyakorolt hatása. Mindazonáltal az ország számos hasonlóságot mutat az angolszász sajátosságokkal. A cégjog és a számviteli szakma meghatározó szerepe itt is kimutatható. A polgári jog foglalja magában a cégjogot, amely a római jogi elveken alapul. Ebben a tekintetben hasonló a kontinentális európai országokhoz, kivéve a polgári jogi szabályozást.

4.2. Statisztikai felmérések eredményei az Európai Unión kívüli országokban

Az Európai Unió érintett tagállamainak elemzése után bemutatom az Unión kívüli európai, amerikai, ázsiai, afrikai országok, valamint Ausztrália és Új-Zéland nemzeti számviteli elveinek eltérését a nemzetközi standardoktól (4. ábra). Betűrendben azokat az országokat (27) szerepeltettem, amelyekről a Worldscope adatbázisából, illetve saját gyűjtéseimből megfelelő információval rendelkezem.

Oroszország és Törökország kivételével a legtöbb országban jóval kisebb az eltérés mértéke (nem haladja meg az 50%-ot), mint az európai uniós tagországok esetén. Az európai országok közül Svájc a germán számviteli elveket követi, s a nemzetközi számviteli standardoktól való eltérésének mértéke is hasonló (62%-os). Norvégia számviteli elvei a skandináv hatásokat tükrözi, a nemzeti számviteli szabályainak eltérése Svédországhoz hasonló. Az ázsiai országok számvitele követi gyarmatrendszerbeli sajátosságaikat, azaz a gyarmatosítók hatása mutatható ki. Így például Indonézia esetén holland, India, Pakisztán, Hongkong, Malajzia vonatkozásában angolszász (brit) számviteli hatások érvényesülnek. A kínai számvitelt befolyásolta mind a nyugati, mind a szocialista orosz hatás. Még Japán esetén is megjelenik a germán és az amerikai befolyás. Mindazonáltal az ázsiai országok számvitele egyre jobban közeledik az angolszász sajátosságokhoz. Kína esetén például közvetlen hatásvizsgálatok eredményei arra utalnak, hogy a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásának kiterjesztése nem járt semmiféle olyan politikai és gazdasági szabályozó változásokkal, amelyek kihatottak a korábbi számviteli beszámolási gyakorlatra. A kínai kormányzat is támogatta, sőt előírta az új nemzetközi elvek és módszerek adaptálását. Kötelezően előírták, hogy a külföldi érdekeltségekkel rendelkező belföldi vállalkozások kötelesek számviteli beszámolójukat a nemzetközi standardok előírásaival összehangoltan közzétenni.

4. ábra. A nemzeti számviteli szabályok eltérései az Európai Uniótól

A kínai intézményi környezet számos jellemvonása ellentmond a magas minőségű számviteli beszámolóknak létjogosultságának, mivel az országon belül erős a kormányzat és a hadsereg szerepe a gazdaságban, hiányzik a részvénytulajdonosok jogainak érvényesülése. Éppen az országon belüli intézményrendszer megléte segíti elő a nemzetközi számviteli standardok bevezetésének és adaptálásának kötelező erejét.

Hasonló következtetések vonhatók le a többi kelet-ázsiai ország (Hongkong, Malajzia, Szingapúr és Tajvan) esetén is. Ezekben az országokban korábban már alkalmazták az angol és az amerikai számviteli standardokat belső elszámolásaikban, mivel az angolszász országok gyarmatai voltak. Ebben a tekintetben a kontinentális európai országok, Kína és a kelet-ázsiai országok számviteli gyakorlata azonosságot mutat.

Megnehezíti az importált számviteli elvek és módszerek adaptálását, alkalmazását az érintett országokban a kodifikált jogrendszeren alapuló intézményrendszer létezése. Ugyanis az országokon belüli, helyi gazdasági és politikai erők befolyásolják a vállalatvezetőket, könyvvizsgálókat, bíróságokat és más irányítókat abban, hogy miként válaszoljanak, cselekedjenek a nemzetközi és az ottani számviteli gyakorlat között fennálló különbségekre, eltérésekre. Az eltérő adaptációs gyakorlat, a „gazdaságilag és politikailag befolyásolt szabályozás” következtében lényegesen csökken az egységesített,

harmonizált számviteli elvek és módszerek képessége arra vonatkozóan, hogy azokkal mérséklődhessenek, csökkenjenek az információfeldolgozási és -előállítási költségek és az azokkal járó kockázatok is. Ellenben növekszik az információs folyamat költsége éppen az inkonzisztens számvitel létezésével és a kevésbé átlátható és összehasonlítható beszámolási rendszerrel is.

Argentína és Brazília számvitele a latin elveket követi, s a nemzeti számviteli elveinek eltérése hasonló mértékű (65%-os). Az Egyesült Államok híres a számviteli standardjairól, amelyek az angolszász elveket követik, nemzeti számviteli elvei a brit és az ír számvitelhez hasonlóan kis mértékben (15%-os) térnek el a nemzetközi standardoktól.

Mexikó és Kanada, mint volt brit gyarmatok, az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Társulás (NAFTA) tagjai, az angol-amerikai (angolszász) számviteli elveket követik. Ausztrália és Új-Zéland esetén, mint egykori brit gyarmatokon az angolszász számviteli elvek érvényesülnek, így nemzeti elveinek eltérése a nemzetközi számviteli standardoktól Nagy-Britanniához hasonlóan csekély mértékű (15–25%-os).

5. A nemzetközi számviteli harmonizáció kedvező közgazdasági hatásmechanizmusai

Ebben a fejezetben kiemelésre kerülnek a nemzetközi számviteli harmonizáció pozitív hatásai, különös tekintettel annak közgazdasági aspektusaira, mint a munkamegosztásra, pénzügyi innovációra, a tőke- és tranzakciós költségek csökkentésére gyakorolt impulzusai.

A multinacionális környezet térnyerésével felmerült az igény egy olyan egységes számviteli rendszer kialakítására, amivel az eltérő rendszereket alkalmazó országok is egyetértenek.

A számviteli szakemberek egy időben úgy tartották, hogy az amerikai szabályrendszer (az US GAAP) a legmagasabb minőségű rendszer. Sokáig az élt a köztudatban, hogy ennek a szabályrendszernek az alkalmazásával készíthetők a leginkább megbízható beszámolók, és valamilyen más rendszerre való áttérés csak csökkentené a beszámolók megbízhatóságát. A múltban tapasztalt, több nagy számviteli, könyvvizsgálati botrány (pl. ENRON, WordCom) viszont ráébresztette az USA szakembereit saját számviteli rendszerük hibáira, kiskapúira. Az évek során egyre inkább nyitottá váltak egy kevésbé részletes, s inkább elvi, mint gyakorlati alapokon nyugvó új számviteli rendszer elfogadására.

Részben ennek köszönhetően indult meg az IAS-ek (később IFRS-ek) és az amerikai szabályozás közelítése.

Jelenleg a legnagyobb teher az európai uniós tőzsdéken jegyzett társaságokra hárul, ugyanis számukra kötelező konszolidált IFRS-beszámolót készíteni, de a jogi környezet és számviteli elvek harmonizációjával a jövőben ez egyre több vállalatot fog érinteni.

Az IFRS előnye, hogy a valós értéken történő kimutatás következtében megfelelő, pontosabb tájékoztatást ad egy adott társaság forrásairól, a hozzájuk kapcsolódó követelésekről és ezek változásairól (árbevétel, ráfordítások, nyereség és veszteség).

Nemzetközi szabályok lévén a társaságok gazdasági teljesítménye összehasonlítható, nem torzít a különböző nemzeti számviteli elvek alkalmazása. Ugyanakkor, amíg nem válik általánossá, nemcsak nemzetközi, hanem helyi szinten is, egyenértékű jelentéssé, addig a lokális szinten lévő társaságokra több feladat és költség hárul.

Az IFRS különösen a nagy, multinacionális vállalatok számára előnyös, amennyiben a különböző országokban lévő leányvállalataik IFRS szerint készítik el beszámolójukat. Az adatok összehasonlíthatósága, könnyebb értelmezése, közös számviteli „nyelv” használata hatékonyabbá teszi a munkavégzést, a vállalat egészét érintő döntések előkészítését, azok meghozatalát. A vállalat vezetőinek, tulajdonosainak nem egy olyan (lokális szabályok szerint készült) beszámoló alapján kell döntenie a társaság jövőjéről, melynek jogszabályi hátterét, számviteli elveit talán nem is ismeri pontosan, hanem

egy nemzetközileg elfogadott, IFRS-elvek alapján készített beszámoló áll rendelkezésre. Ez egy nagyon fontos szempont, főként, ha az adott vállalatnak több országban van leányvállalata, és mindegyik más GAAP szerint készíti el a nemzeti beszámolóját.

Az adatok összehasonlítása torz képet adna, a helytelenül értelmezett riportok akár téves döntések meghozatalát idéznék elő, melyek a vállalat egészére, teljesítményére nézve is hatással lehetnek.

Az IFRS-kimutatások készítése ugyanakkor az anyacég számára megkönnyíti a különböző országokban működő telephelyek információinak egységesítését, mely ezáltal független a helyi könyvelési vagy adórendszerbeli előírásoktól. Az egy cégcsoportba tartozó társaságok az IFRS-beszámoló elkészítéséhez többnyire ugyanazt a riportálási rendszert alkalmazzák, ezáltal jelentős tranzakciós költséget takarítanak meg. Ezeknek a szoftvereknek a fejlesztése költséges, de ez egyszeri tételként jelentkezik, ezt követően csak fenntartási költségekkel kell számolni.

Minden tagállam elvárja a területén üzleti tevékenységet folytató cégektől, hogy megfeleljenek a tagállam saját jogszabályainak. A közös piac fenntartása miatt ugyanakkor az Európai Unió is elvárja, hogy a tagállamok, illetve az ott működő cégek megfeleljenek az Unió rendelkezéseinek és irányelveinek.

Ebből az következik, hogy az olyan cégnek, amely például három uniós országban működik, felülről nézve akár hét különböző beszámolót kell készítenie: hármat a „nemzeti GAAP” szerint, hármat az IFRS szerint és még egyet a konszolidált csoport számára.

Ennek teljesítéséhez a cégnek legalább négy különböző tudású szakembert kell alkalmaznia: egyet-egyet mindegyik „nemzeti GAAP”-re, országonként vagy csoportszinten egyet az IFRS-re.

Ha a cég csoportszinten egy IFRS-szakembert kíván alkalmazni, annak ismernie kell mind a három GAAP-et és azok eltérését az IFRS-hez képest. Ugyanakkor van olyan magyar társaság, amely a költségek csökkentése érdekében (mivel havonta készít IFRS-jelentést és csak évente egyszer magyar beszámolót) a könyveit évközben IFRS szerint vezeti, és év végén, a magyar beszámoló elkészítésekor forgatja át az értékelési elvekből adódó különbségeket az IFRS szerinti egyenlegekből a magyar szerintire. Ezen kívül vannak olyan cégek is, amelyek a gyakori jelentési kötelezettségek miatt inkább két rendszert működtetnek, és párhuzamosan könyvelnek mindkét GAAP szerint. Ez jelentős erőforrást igényel, ugyanakkor a hibalehetőség sem elenyésző, ebből adódóan az ellenőrzés, a szükséges könyvvizsgálat is növeli a társaság költségeit.

A fentiekben részletezett költségek megtakaríthatóak, a problémák kiválthatóak lennének a teljes mértékben elfogadott egységes számviteli szabályok elterjedésével, IFRS szerinti beszámolók nemzeti szinteken történő elfogadásával. Hosszú távon jelentős költségcsökkenést eredményezne a kevesebb erőforrás, illetve számítógépes szoftver alkalmazása, az így készült beszámolók a valós értékelés miatt megbízhatóbbak lennének a tulajdonosok, felhasználók számára.

A bemutatott példák kapcsán is érzékelhető, hogy ezekhez a riportálási kötelezettségekhez, a különböző GAAP-ek közötti átforgatásokhoz milyen hatékony és sokoldalú pénzügyi információs rendszerekre van szükség. Ennek kapcsán egyre inkább felmerül az igény az innovatív rendszerek iránt, melyek hatékonyra teszik a jelentések elkészítését. A pénzügyi rendszerek fejlődésével a jelentések könyvvizsgálatának jelentős része az automatikus kalkulációkat, feladásokat végző rendszerek vizsgálatában, a hozzáférési jogosultságok ellenőrzésében valósul meg.

Az IFRS hatására a pénzügyi beszámolás hangsúlyai eltolódtak a bekerülési költségtől a valós értékelés felé: ennek hatására a korábbi, egyenletes eredménynövekedés kimutatásától a volatilis, ingadozó eredménykimutatás felé is. Ennek következményeként jelentősen megnőtt a szerepe a magyarázó kiegészítő mellékletnek is. Az IFRS-ek legfőbb előnye, hogy egységes beszámolási lehetőséget, egységes számviteli nyelvet teremt az európai piac számára. Ugyanakkor a nemzeti gazdaságokban betöltött szerepe még nagyon kicsi: míg nemzetközi szinten, tőzsdén jegyzett társaságoknál a felhasználók az IFRS szerinti beszámolókat vizsgálják; helyi szinten a lokális jogszabályoknak megfelelő beszámoló az előírás. Az IFRS-ek alkalmazása, különösen a multinacionális társaságoknak hosszú távon mindenképpen költségcsökkentést eredményez, a vállalatok teljesítményét is jelentősen befolyásolja, a jelenlegi multinacionális környezetben szinte nélkülözhetetlen eleme a vállalatirányításnak.

A nemzetközi számviteli standardok közgazdasági hatásmechanizmusa vizsgálatának alapvető információs forrását a cégek által közzétett számviteli beszámolók jelentik. Ezek főbb tartalmi jellemzőit és sajátosságait foglalja össze a következő alfejezet.

5.1. A számviteli beszámolók szerepe a közgazdasági elemzésekben

A pénzügyi kimutatások, hazánkban alkalmazott terminológiával számviteli beszámolók megmutatják a vállalkozásvezetés ténykedésének eredményeit, vagy a vezetés felelősségteljeségét a rájuk bízott forrásokat illetően. Azok a felhasználók pedig, akik a vállalkozások ténykedését vagy felelősségteljeségét kívánják felmérni, azért teszik ezt, mert azáltal gazdasági döntéseket tudnak hozni. Például: fenn tudják-e tartani vagy el kell-e adni a vállalkozásba fektetett eszközeiket, illetve megújítsák-e a vállalkozásvezetés megbízását vagy lecserélik azt.

A számviteli beszámolókat felhasználók megkövetelik továbbá annak értékelését is, hogy a vizsgált gazdálkodó mennyi pénzeszközzel és pénzeszköz-egyenértékessel rendelkezik, és hogy az ezekhez történő hozzáférés milyen ütemezésben és bizonyossággal történik meg. Az erre való képesség végső soron meghatározza például a vizsgált gazdálkodónak arra való képességét, hogy munkavállalóit és beszállítóit fizesse, kamatfizetéseit teljesítse, kölcsöneit visszafizesse és tulajdonosai számára nyereséget osszon fel. A számviteli információk felhasználói a pénzeszközök és pénzeszköz-egyenértékesek összegét még jobban meg tudják ítélni akkor, ha olyan tájékoztatást kapnak, amely a vizsgált gazdálkodó pénzügyi helyzetére, teljesítményére és pénzügyi helyzetének alakulására összpontosít.

A vizsgált gazdálkodó pénzügyi helyzetét befolyásolják azok a gazdasági erőforrások, amelyek tulajdonában, illetve birtokában vannak, továbbá pénzügyi struktúrája, likviditása és tartós fizetőképessége, valamint az a képessége, hogy alkalmazkodjon azokhoz a változásokhoz, amelyek működési környezetében végbemennek. A vizsgált gazdálkodó rendelkezésére álló gazdasági erőforrásokra, valamint az ezek megváltoztatására való múltbéli képességére vonatkozó számviteli információk ahhoz lehetnek hasznosak, hogy előrejelzést lehessen készíteni arról, várhatóan mennyire lesz sikeres a gazdálkodó a pénzeszközök és pénzeszköz-egyenértékesek jövőbeni megszerzésében. A pénzügyi struktúrára vonatkozó számviteli információk pedig ahhoz lehetnek

hasznosak, hogy előrejelzést lehessen készíteni a jövőbeli kölcsönfelvételi igényekről, valamint arról is, hogy a jövőbeli eredmények és pénzáramlások hogyan oszlanak majd meg azok között, akik a gazdálkodóban részesedéssel bírnak. Annak előrejelzésében is hasznosak a számviteli információk, hogy a vizsgált gazdálkodó valószínűleg mennyire lesz sikeres abban, hogy további finanszírozásra tegyen szert. A pénzügyi likviditásra és a diszponibilitásra vonatkozó számviteli információk pedig ahhoz hasznosak, hogy előrejelzést lehessen készíteni arról, hogy mennyire lesz képes a vizsgált gazdálkodó fizetési kötelezettségeinek teljesítésére, amikor azok esedékessé válnak.

A vizsgált gazdálkodó teljesítményére, különös tekintettel nyereségességére vonatkozó számviteli információk ahhoz szükségesek, hogy fel lehessen mérni, milyen változások lehetségesek azokban a gazdasági erőforrásokban, amelyeket a jövőben várhatóan ellenőrizni fog. Ilyen szempontból fontosak a teljesítmény változékonyságára utaló számviteli információk. A pénzügyi előrejelzések, trend-extrapolációk alapján választ kaphatunk arra, hogy mennyire képes a vizsgált gazdálkodó cash flow növelésére meglévő erőforrásainak bázisán, illetve mennyire hatékonyan lenne képes a kiegészítő erőforrások hasznosítására. A vizsgált gazdálkodó pénzügyi helyzetére vonatkozó számviteli információk alapján az információt felhasználók felmérik a gazdálkodónak a pénzeszközök és a pénzeszköz-egyenértékesek megtermelésére vonatkozó képességét, valamint azt, hogy azokat a pénzmozgásokat mire kell felhasználnia. Amikor ugyanis a pénzügyi helyzet alakulásáról kimutatás készül, a források többféleképpen is meghatározhatóak: pénzügyi erőforrások, működő tőke, likvid eszközök vagy pénzeszközök.

A pénzügyi helyzetre vonatkozó számviteli információk elsődlegesen a mérlegben kerülnek kimutatásra. A teljesítményre vonatkozó számviteli információk elsődlegesen az eredménykimutatásban kerülnek bemutatásra. A pénzügyi kimutatások egyes alkotóelemei egymással kölcsönös kapcsolatban állnak, mivel ugyanazoknak az ügyleteknek vagy más eseményeknek a különböző aspektusait mutatják be. Annak ellenére, hogy mindegyik kimutatás a többitől eltérő számviteli információt ad meg, egyikük esetében sem valószínű, hogy egyetlen célt szolgáljon, vagy valamennyi, a felhasználók sajátos igényeihez szükséges információt tartalmazzon. Például az eredménykimutatás csak akkor ad teljes képet a teljesítményről, ha a mérleggel és a pénzügyi helyzet alakulásáról szóló kimutatással együtt használjuk fel.

A számviteli, illetve a számviteli beszámolóban rejlő információk vállalati irányításban betöltött elvi szerepének áttekintése után a következő fejezetekben részletes betekintést nyújtok a standardok közgazdasági hatásmechanizmusáról.

5.2. A számviteli harmonizáció munkamegosztásban betöltött szerepe

Már Adam Smith munkamegosztásról kifejtett tanulmányában kimutatható az a nagymértékű változás, amely a tulajdonos vezette vállalkozástól a részvényesek közötti funkciómegosztáson át egészen a fizetett menedzserekig terjedt. Ugyanis ez utóbbi például a részvénytársasági struktúra esetén messzemenő lehetőséget biztosít a kockázatvállalás fokozásában és azon projektek finanszírozásában, amelyek túlmutatnak az egyszemélyes tulajdonos-menedzserek által elérhetőeken. Továbbá nagy kihívást jelent még a számviteli beszámoló két kulcsfontosságú funkciójára vonatkozóan is, úgymint

a tőkeértékelésre és a részvényesek befektetéseinek a fizetett menedzserek közreműködésével történő ellenőrzésére is. Az eszközértékeléseknél egy információs aszimmetria áll fenn, ugyanis a külső részvényesek kevésbé jól informáltak befektetéseik alakulásáról, mint a belső fizetett menedzserek. És ez utóbbi, a menedzserek vezetésével megvalósuló tőkegazdálkodás ezenfelül még ösztönzési problémákat is felvet. Ugyanis Adam Smith (1776, 94.) szavaival élve: „Az ilyen jellegű részvénytársaságok igazgatósága inkább a többi részvényes pénzének menedzselésével foglalkozik, mint sajátjával és nem várható el, hogy ugyanolyan elővigyázatossággal őrkdjenek az idegen tőke fölött, mint teszik ezt partnereik a privát társaságukban a sajátjukkal. Az ilyen vállalkozások ügyvezetésében a gondatlanság és a pazarlás többé vagy kevésbé, de mindig eluralkodik.”

Ezek után vizsgáljuk meg a számviteli standardok szerepét a munkamegosztásban, illetve először azok adaptálásának hiányára vonatkozóan: az 1980-as években a londoni Lloyd áruházlánc, amely az Egyesült Királyság legnagyobb kereskedelmi hálózatának egyike, konszernbeszámolóit úgy tette közzé, hogy azokban nem érvényesítette a közzétételükre vonatkozó számviteli, illetve könyvvizsgálati szabályokat, mivel ez utóbbiak egységes alkalmazására vonatkozó rendelkezés nem volt még érvényben. És ebből fakadóan éppen a modern számviteli és könyvvizsgálati standardok közvetlen hiányára vezethető vissza az érintett cég központi irányítása és ügynökségei közötti elszámolásokkal kapcsolatos információáramlási probléma is. Ugyanis eltérő forgalmi és vagyonérték került kimutatásra az egyes ügynökségeknél a cég központi könyvelésével szemben, éppen a sajátos, önérdekeken is alapuló és ezáltal nem azonos elvek és módszerek szerinti számviteli elszámolások következtében.

A tőkeértékelési és -befektetési döntésekkel kapcsolatban Smith (1996) a következő példát hozta fel a számviteli standardok nem megfelelő alkalmazásának következményeiről: az angliai Coloroll részvénytársaság a sikeres tőzsdéi akvizíciói által mintegy tízszeres üzleti növekedést ért el 4 év alatt, és különféle számviteli trükkökkel fiktív (alacsonyabb) összegű profitot mutatott ki a „reorganizációs tartalékképzés” következtében. A következő üzleti évben már a tőkéje is leértékelődött, a cég végül csődbe jutott.

Az Accounting Standard Board (ASB – Számviteli Standard Bizottság) Angliában kidolgozta és tette közzé az egységes elszámolási alapelveket és módszereket annak érdekében, hogy még egyszer ne ismétlődhessenek meg azok a nyilvánvaló félreértések, a munkamegosztásban részt vevő szervezeti egységek közötti értelmezési különbségek, piaci kudarcok. Ezáltal is törekedtek annak megelőzésére, hogy ne következzen be olyan nagy cégösszeomlás, mint az előző bekezdésben szereplő angliai Coloroll esetén, illetve hasonló jelleggel az amerikai WorldComnál. A számviteli kutatókból, gyakorlati szakemberekből, könyvvizsgálókból álló standardokat alkotó testület olyan módszereket keres, amelyekkel meg tudják gátolni a vállalati vezetőket abban, hogy félreinformálhassák a részvényeseket az elért profit, osztalék nagyságára vonatkozóan. Ezzel kapcsolatban Botsari és Meeks (2008) kidolgozott olyan számviteli gyakorlati módszereket is, amelyek megakadályozzák a vállalati vezetőket abban, hogy megváltoztathassák a korábban már elért teljesítményeiket, eredményeiket. Hazánkban éppen a napokban tettek közzé egy olyan vállalati esetet, hogy az Első Magyar Földgáz Energiakereskedelmi és Szolgáltató Kft. vezetője úgy kívánja módosítani cégé 2 évvel ezelőtti nyereségét önrevízióval, hogy ezáltal az veszteségesse váljon. Shleifer és Vishny (2003) kutatásában a piaci szereplők félreinformálásának elkerülését célzó olyan módszereket mutatott be, amelyek ösztönzik a vállalati vezetőket a számviteli standardok alkalmazásában, különös tekintettel a teljesítmények közzétételére és a cégvagyon felértékelésére vonatkozóan.

5.3. A számviteli harmonizáció hatása az üzletviteli költségekre

Természetesen a pénzügyi piacokat nem lehet hosszú távon félrevezetni különböző számviteli trükkökkel. A számviteli standardok nem szolgálhatnak eszközzéül a piaci árakhoz kapcsolódó információk közzétételének, annak ellenére, hogy nyilvánvalóan a pénzügyi piacok igénylik azokat abból a célból is, hogy az aktuális részvényárfolyamokban figyelembe vehessék. Ugyanis, ha a piaci kereskedések legalább középérős hatást tudnak kifejteni valamely ország gazdaságában, úgy a pénzügyi árfolyamok azonnal „reagálni fognak” a nyilvánosságra hozott számviteli információkra függetlenül attól, hogy a standardalkotók milyen elveken, illetve módszereken alapulva döntöttek közzétételükről a pénzügyi beszámolóikban.

Hasonló piaci hatások mutathatók ki a cégegyesítési, illetve cégvásárlások elszámolása közötti különbségtételek vonatkozásában is például az Egyesült Államokban. Kimutathatóvá vált ugyanis, hogy a tőzsde nem „hatódott meg” azon sem, hogy valamely értékpapír-kereskedője magasabb nyereséget mutatott ki a cégegyesítések elszámolása során el nem számolt amortizáció következményeképpen. Éppen a valóságos eredmény elérésében van helye és szerepe a számviteli standardoknak, hogy elkerüljük ezen felesleges „manipulációkat”, ezáltal okozott „többletmunkát”, felesleges költségeket.

Felmerülhet az olvasóban a kérdés, hogy az üzletviteli költségek fontos részét képezhetik a számviteli standardoknak? Továbbá a kutatási és a tranzakciós költségek a pénzügyi piacokon lényeges szerepet játszhatnak? Maskus és munkatársai (2005) megkísérik felbecsülni azokat a költségeket, amelyek egy részvény-befektetésállomány aktív piaci tevékenységeivel kapcsolatosak, szemben egy passzív menedzselési folyamat (például a közzétett részvényindex-gyűjtemény alapján) költségeivel. A kapott eredményekben a feltárás, kutatás több időt, elfoglaltságot és munkavégzést vett igénybe, mint a számviteli standardok többségének alkalmazásával kimutatható költségmegtakarítások. Azonban ez az érintett részvényportfólió esetén közel 1,8 milliárd €-t tett ki.

Az üzletviteli tehertételek egy másik csoportját képezik azok a költségek, amelyekre a számviteli standardok is hatással vannak. Például ide sorolható a szerződéskötéssel, illetve „kvázi szerződéskötéssel” kapcsolatos feladatok ellátása. A számviteli adatok korlátozhatják ugyanis a szerződő felek szabadságát abban az értelemben, hogy mennyire használják ki azok információs adottságait, illetve mindkét aláíró fél érdekét. Ezzel kapcsolatosak a kölcsönszerződésekben az adósok kötelezettségvállalására vonatkozó adatinformációk, továbbá a cégvezetők munkaszerződéseiben a felelőtlen és pazarló munkavégzés korlátai, amelyekkel kockáztathatják az üzletmenetet.

A „kvázi szerződések” egy elvi példája lehet a cégadóról szóló számla. Ugyanis meglehetősen nagy eltérés is kimutatható az adóköteles jövedelem és a tulajdonosoknak járó jövedelem összege között, mivel ez utóbbi a standardok, ráták, indexek által módosításra kerül. Különösen érvényesül ez utóbbi hatás a szolgáltatóiparban, ahol a jövedelemhatásokat erőteljesen érik számviteli hatások is.

Gwilliam és munkatársai (2005) kiemelik a standardok költségmegtakarító szerepét éppen a szerződéskötések folyamatában, mivel a számviteli standardok alkalmazása nélkül a kölcsönadókat olyan szerződéses feltételekbe kényszeríthetnék, amelyek csődveszélybe sodorhatnák őket. Mindkét szerződő fél (adós, kölcsönadó) olyan pontosan

definiált követeléseket és kötelezettségeket részesít előnyben, amelyeket az auditorok is javasolnak részletezni mindkét fél nyilatkozatában, éppen a számviteli standardok segítségével.

A nemzetközi standardokon alapuló számviteli beszámolók átláthatósága, könnyebb érthetősége, összehasonlíthatósága növelheti a kölcsönadók és -vevők közötti szerződés-kötések hatékonyságát. Ugyanis a beszámolók rossz értelmezéséből származó gazdasági veszteségek előidézhetik a kintlévőségek értékének csökkenését is. Ez származhat mind az eszközök, mind pedig a kötelezettségek könyv szerinti értékének, valamint a mérleg szerinti eredmény és a saját tőke helytelen értékeléséből.

A számviteli beszámolóban rejlő információk nem pótolhatók más erőforrásból, ami arra készítheti a tőkepiaci szereplőket, hogy azok számukra fontos, vezető adatforrássá váljanak, s ezáltal is csökkentsék a befektetési kockázatukat.

Az egységes számviteli elvek alkalmazása elősegíti a határon átnyúló befektetéseket és tőkemozgásokat is, ami elvezethet a befektetésből származó hasznok növekedéséhez.

5.4. A számviteli harmonizáció és a pénzügyi innováció

Az az állítás, hogy a számviteli harmonizáció központi szerepet játszik az innovációban, többek között Temple (2005) tanulmányában nyer bizonyítást. Az idézett kutatásban elvégzett felmérés adatai szerint a megkérdezettek fele vélekedett úgy, hogy a számviteli standardok alkalmazása segíti őket az innovációs tevékenységben. A megkérdezettek másik fele szerint a standardok korlátozták az innovációt. Úgy tűnik tehát, hogy a standardok egyidejűleg támogatják és vissza is fogják a vállalkozókat az innovációban. Így kérdésként tehető fel, hogyan támogatják a standardok az innovációt? Ahogy a korábbiakban már érintettem, a standardok fokozzák a munkamegosztást és ahogy Smith érvelt, a munkamegosztás elősegíti az innovációs aktivitást. Az is kimutathatóvá vált, hogy a standardok segítségével új piacok nyílnak, amelyek lehetővé teszik az új termékek eladását. Mint ahogy Whittington (2008) is érvelt, éppen ezek az új termékek, új piaci belépők adnak erőteljes ösztönzést az innováció számára is.

Az általánosan elfogadott értékelési elvek lehetővé teszik a vállalkozások számára, hogy az innovatív termékekkel is jobb, nagyobb eredményt érjenek el. Éppen ezen standardok hiánya miatt az újítók nem lennének képesek ezen alacsonyabb minőségű, illetve elfekvő készleteiket a piacon újra elhelyezni s ezáltal hasznot elérni, az innováció a gazdasági ösztönzőerejét el is veszítené.

Az újabb standardok megjelenése tovább növelte az új termékek elterjedését, a piacra lépők forgalmát, valamint az üzlethálózat bővülését is. Ugyanis a standardok hiányában ezeket az új, innovatív piacra lépőket lehetetlen vagy csak nehézségek árán lehetne megszerezni. De az új standardok megjelenésével ez könnyebbé válhat, és hozzájárulhat a profit növeléséhez is.

Az adósságszerződésekben pedig a teljesítményértékelés mutat egy újabb példát a számviteli standardok által támogatott pénzügyi innovációra. Ezekben a szerződésekben már korábban is fontos szerepet játszottak a számviteli adatok, azonban napjainkra már jóval bonyolultabbá vált azok adaptálása a teljesítmények értékeléséhez. Az innováció teszi például a kölcsönök kamattényezőit erősen ingadozóvá, változóvá például az eladósodottsági fokot. Ez azt jelenti, hogy a cégek nagyobb hitelkockázati előnyöket

érnek el az alacsonyabb kamatrátá következtében és az új szerződésekről történő előzetes tárgyalások hiányában. Viszont egy kölcsönt nyújtó, akinek a kölcsönvevője hitelkockázata romlott, kompenzálódott azáltal, hogy a kamatrátában egy magasabb kockázati felárat is érvényesített. És ezzel a biztosítékkal a kölcsönt nyújtó alacsonyabb kamatrátát is alkalmazhatott. Ilyen szerződésekből tehát mindkét fél – adós és kölcsönvevő – egyaránt előnyre tehetett szert. Azonban előfordultak olyan esetek is, például Fearnley és Sunder (2007) kutatásában, hogy a szerződésekben foglaltak betartása nem valósult meg egyrészt az üzleti haszon helytelen meghatározása miatt, másrészt a kölcsönvevő változó hitelkockázatot tudott elleplezni a pénzügyi elszámolási gyakorlatával, valamint az adósság-visszafizetés elmaradásának jogi következményeire sem történt utalás. Ezek alapján időszerűvé válhat az egységes, szabványosított szerződésminták alkalmazása és a standardizált számviteli elszámolások bevezetése is.

5.5. A számviteli harmonizáció szerepe a tőkeköltségek csökkentésében

A számvitel tulajdonképpen a gazdasági tranzakciók leképezésének és a gazdasági teljesítmények kimutatásának eszköze. Éppen ez utóbbi bír jelentőséggel a tőkepiac résztvevői számára azáltal, hogy a számviteli beszámolóban kimutatott teljesítményadatok pontosan és hűen tükrözik-e a vizsgált vállalkozás gazdasági pozícióit és eredményeit, eszközeinek mobilizálhatóságát, kötelezettségeinek esedékességeit. A hazai befektető előnyben részesítheti a hazai vállalkozásokat rövidebb-hosszabb távú tőkelekötéseikhez, mivel értelmezni tudja az érvényes elvek és módszerek alapján elkészített számviteli beszámoló tartalmát. Azonban külföldi befektető számára a nemzetközi standardok elvén elkészített beszámoló választása preferálható, ugyanis annak tartalma számára „könnyebben érthető”, mint valamely külföldi ország számviteli módszerein alapuló, amely eltérő értékeléseken és szerkezeten alapul. A külföldi tőkebefektetéssel járó költségek is csökkenthetőek azáltal, hogy a nemzetközi tőkeáramlás olyan optimális befektetési területeket keres, ahol a befektetésállomány aktív piaci menedzselésével kapcsolatos kiadásait minimalizálni képes, ezáltal pedig az elérhető gazdasági hasznát maximalizálni is tudja.

Ezerre tehető azon külföldi cégek száma napjainkban, amelyek értékpapírjaikat az USA tőzsdéin forgalmazzák és regisztráltatták magukat az ottani Tőzsdefelügyeleten (SEC), emiatt áttranszformálták a nemzeti szabályozásuk alapján elkészített számviteli beszámolójukban szereplő vagyoni és eredménytétel összegét az amerikai rendszerbe (US GAAP). A cégek többsége azonban kevésbé rendelkezik azokkal a befektetői képességekkel (irányítástechnikai eszközök, tevékenységosztályozási, elszámolási képességek, bírósági keresetindítási gyakorlat stb.), amelyek az amerikai gyakorlatban már megszokottá, mindennaposá váltak. Ezáltal befektetésvédelmük elégtelensége következtében önkéntesen kiteszik magukat a pereskedések rizikóinak. Így az értékpapír-forgalmazásban rejlő veszélyek, a kockázat is hozzájárulhat a cég tőkeköltségeinek növekedéséhez. A tőkeköltség ugyanis összefüggésben áll a befektetés kockázatmentességével, mivel a rizikófaktorok csökkentésével mérsékelhetőek a tőkebefektetéssel járó tranzakciós költségek is. A kockázatok egyik tényezője lehet a számviteli beszámolóknak az a jellemzője, hogy megbízható és valós képet nyújtanak-e a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi,

jövedelmi helyzetéről, azaz a cég gazdasági teljesítményéről. Több tanulmány (pl. Ball és mtsai., 2006; Ball–Shivakumar, 2007; Botsari–Meeks, 2008) is bizonyítja, hogy az igaz és hű számviteli információk hozzájárulhatnak a tőkeköltségek csökkentéséhez, mivel ezáltal csökken a vagyontárgyak (eszközök) kockázata. Ugyanis a számviteli információk valóságos hatással bír a vagyonelemek árait, az adatok mennyisége és minősége pedig befolyásolja az árak változását is. Az előbbieken idézett kutatók rámutattak arra is, hogy csak azok a gazdálkodók képesek hatni tőkeköltségeikre, akik megfelelő mennyiségű, minőségű és megbízhatóságú számviteli információt tudnak a befektetők rendelkezésére bocsátani. Éppen ez utóbbiakat segítheti elő a számviteli standardok alkalmazása és az egységes elszámolási módszerek gyakorlata is. A befektetők számára kockázatot rejthet ugyanis, ha az alkalmazott számviteli elvek, standardok nem mérik, illetve értékelik helyesen a gazdálkodó rendelkezésére álló gazdasági erőforrásait. Például a befektetett eszközök bekerülési áras értékelési modellje nem mutatja be pontosan és helytállóan ezen eszközök gazdasági értékét, amennyiben ez utóbbit úgy definiáljuk, mint ezen erőforrások alkalmazásával generált pénzáramlásból realizálható jövedelemforrás. Hasonló kritika éri napjainkban ezen eszközök valós számviteli értékelését is, ami elvezethet a számviteli beszámolóknak szereplő gazdasági erőforrások értékelésének felülvizsgálatához. Éppen a 2008. évben kezdődött hitel-, illetve gazdasági válsággal összefüggésben merült fel a számviteli szakemberek körében a pénzügyi instrumentumok értékelésével kapcsolatos standardok felülvizsgálata is.

A számviteli beszámoló egy másik aspektusból történő vizsgálata során kimutathatóvá vált az is, hogy az információk felhasználóinak alkalmatlansága is hozzájárulhat tőkeköltségeik emelkedéséhez. Ez utóbbi esetben a számviteli beszámoló bonyolultsága és értelmezési nehézsége a feltételezett felhasználók számára a nagyobb kockázatvállalást indukálhatja gyakorlati befektetéseik során, ezáltal hosszabb tőkemegtérülési idő keletkezhet, amelyhez magasabb tőkeköltségek is kapcsolódhatnak. Minden kétséget kizáróan a tisztább, világosabb és egységesebb nemzetközi számviteli standardok alkalmazásával csökkenthetőek az előző közgazdasági tényezőket előidéző számviteli kockázatok is.

Az is kockázati tényezővé válhat, ha a befektetők teljes mértékben megbíznak a közzétett számviteli beszámoló valóságtartalmában. Ez attól is függ, hogy a befektetők mennyire ismerik, bíznak meg a számviteli beszámolókat szabályozó rendszerben (pl. az USA-ban az értékpapír-felügyeletet ellátó SEC intézkedései) és a könyvvizsgálók technikai eszközeiben és szakmai tudásában abban a vonatkozásban, hogy mennyire tudják igazolni a számviteli standardok érvényre juttatását a közzéteendő beszámolóknak. Az előző tényezők alapján nem férhet kétség ahhoz, hogy a számviteli beszámolóban lévő adatinformációk megbízhatóságának, valóságának és értelmezhetőségének növelése jelentős hatást gyakorolhat a vállalkozók (befektetők) tőkeköltségeinek csökkenésére is. A megvizsgált direkt kockázatokozó tényezők mellett érvényesülnek indirekt (közvetett) tényezők is, amelyeknek a számviteli standardok adaptálásán keresztül szintén hatásuk van a cégek tőkeköltségére is.

6. A nemzetközi számviteli harmonizáció gyakorlati kutatási eredményei

Ebben a fejezetben a számviteli harmonizáció hazai és nemzetközi esettanulmányai kerülnek bemutatásra, különös tekintettel azok kedvező hatású empirikus kutatási eredményeire.

6.1. Számviteli harmonizáció a hazai gyakorlat tükrében

Tanulmányunkban (Beke–Tiszberger, 2012) áttekintést kívánunk nyújtani hazai gyakorlati felméréseink eredményeiről, különös tekintettel a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardoknak a statisztikai mintánkban szereplő vállalkozások működésére és pénzügyi teljesítményeire vonatkozóan. Alapsokaságnak az 50 fő feletti foglalkoztatott létszámmal rendelkező részvénytársasági formában működő és hazai telephellyel rendelkező vállalkozásokat tekintettük. Az így definiált 1097 cégből 248 került be a mintánkba. Ebből 35 a Budapesti Értéktőzsdén (BÉT) jegyzett cég. Ez utóbbi viszonylag kevés mintaelemszám nagyságának megítélésénél szükséges figyelembe venni, hogy az általunk fókuszált 2005 és 2007 közötti időszakban a BÉT-es cégek száma nem érte el a 60-at. A hazai számviteli szabályokat követő vállalkozások egyszerű véletlen kiválasztás eredményei. Az alapsokaságnak tehát közel egynegyedét (22,6%-át) figyeltük meg. A mintában szereplő cégek iparágankénti megoszlását a 6. táblázat mutatja be. Nem szerepeltettük kutatásunkban a pénzügyi, biztosítási és ügynöki cégeket, mivel azok számviteli információs rendszerét nehezebb összehasonlítani a hagyományos iparágakat képviselőkkel. Ezt támasztja alá az is, hogy számviteli szabályozásuk sajátosságait a 2000. évi C. törvényhez kapcsolódó kormányrendeletek tartalmazzák. A pénzügyi-számviteli adatokat a BÉT adatbázisából, az OPTEN Kft. mérleginformációs adatgyűjtési rendszeréből, valamint a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Cégnyilvántartási és Céginformációs Szolgáltatásától szereztük be. A teljes sokaságra vonatkozó információkat pedig a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Tájékoztatási adatbázisából nyertük.

Az 5. ábra azt mutatja be, hogy a hozzáadott érték szempontjából milyen az alapsokaság és a mintasokaság összetétele. Itt már nagyobb a hasonlóság, ennek ellenére a megtermelt érték alapján sem beszélhetünk a nemzetgazdasági ágak szerinti reprezentativitásról.

6. táblázat. A mintában szereplő cégek megoszlása nemzetgazdasági ág, illetve a beszámoló típusa alapján

Nemzetgazdasági ág (TEÁOR '03 alapján)	Beszámoló típusa	
	hazai szabályozású	IFRS-elvű
Mezőgazdaság	59	0
Feldolgozóipar	29	15
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	40	3
Kereskedelem, javítás	47	4
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	23	2
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	15	4
Pénzügyi közvetítés	0	2
Ingtatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	0	5
Összesen	213	35

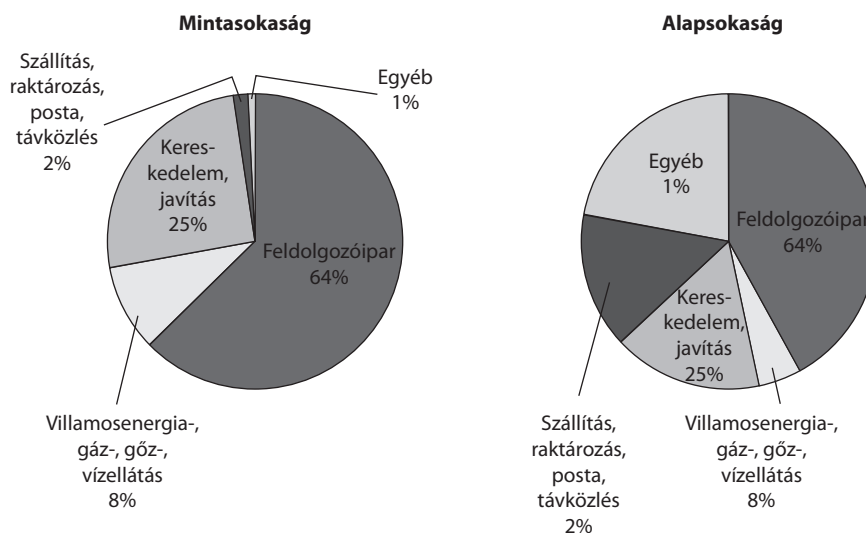
7. táblázat. A mintában szereplő vállalatok és a teljes sokaság megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint

Nemzetgazdasági ág (TEÁOR,03)	Mintában szereplő cégek száma (megoszlása)	Magyarországon 50 fő feletti részvénytársaságok száma (megoszlása)*
Mezőgazdaság	59 (23,8%)	173 (15,8%)
Feldolgozóipar	44 (17,7%)	358 (32,6%)
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	43 (17,4%)	62 (5,7%)
Kereskedelem, javítás	51 (20,6%)	169 (15,4%)
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	25 (10,1%)	28 (2,6%)
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	19 (7,7%)	82 (7,5%)
Pénzügyi közvetítés	2 (0,8%)	82 (7,5%)
Ingtatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	5 (1,9%)	143 (12,9%)
Összesen	213	1097

* Az adatok a 2007-es évre vonatkoznak.

Forrás: A mintában szereplő adatok és a KSH Tájékoztatási adatbázisa alapján

Az empirikus elemzéseket a 2005–2007. üzleti évekre vonatkozó számviteli beszámolóknak közzétett pénzügyi információk alapulvételével végeztük el. A 2007. év üzleti időszak vizsgálata azért is különösen kiemelendő, mivel az 1606/2002. EK rendelet 17. cikkelye megengedte a tagállamoknak, hogy bizonyos előírások alkalmazását 2007-ig elhalasztassák azon társaságok esetében, amelyek nyilvánosan működnek mind az Európai Közösség, mind harmadik ország szabályozott piacán, de a nemzetközileg elismert standardok egy másik rendszere alapján készítették el korábbi időszakban a

5. ábra. Az alapsokaság és a mintasokaság összetétele

konzolidált éves beszámolójukat. Továbbá azon társaságok is mentesültek a rendelet hatálya alól, amelyek csak nyilvánosan értékesített, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokkal rendelkeztek. Döntő fontosságú volt azonban, hogy legkésőbb a 2007. évtől valamennyi, a közösség szabályozott piacán értékesített tagállami társaság a globális nemzetközi számviteli standardok egységes rendszerét alkalmazza. Jelen kutatásunkban a későbbi üzleti évek adatainak mellőzését az is indokolja, hogy a 2008-as évben kezdődő globális pénzügyi válság miatt nem is kaptunk volna összehasonlítható eredményeket. A pénzügyi számításokhoz az IBM SPSS Statistics 19. programot használtuk fel.

A kutatási eredmények és azok értékelése

Empirikus kutatásunk elején összehasonlító vizsgálatot végeztünk arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi standardokat már adaptált cégek gazdasági teljesítménye mutat-e szignifikáns eltérést a hazai számviteli szabályokat követő vállalkozásokhoz képest. A vizsgálatba bevont cégek gazdasági teljesítményeinek összehasonlítását 16 pénzügyi mutató alapján végeztük el a 2005–2007 közötti időszakra vonatkozóan. A 8/a–b. táblázat a pénzügyi mutatók átlagértékei mellett tartalmazza azok szórását és a ferdeséget jelző mutatószám értékét is. Az utóbbi alapján azt állapítottuk meg, hogy a vizsgált 16 pénzügyi mutatószám eloszlása nem szimmetrikus, kisebb-nagyobb mértékben aszimmetriát, ferdeséget mutat, vagyis nem követnek normális eloszlást. A kiszámított mutatószámok képleteit a függelék tartalmazza. A nemzetközi számviteli szakirodalomban megjelent korábbi hasonló témájú kutatások (pl. Lantto–Shalström, 2009) szintén kimutattak hasonló statisztikai tulajdonságokat a standardok gyakorlati adaptációjának pénzügyi hatásvizsgálatainál. Ezért számítottuk ki pénzügyi mutatószámaink medián értékeit is.

8/a táblázat. A vizsgált mutatókat leíró eredmények a beszámoló típusa szerinti összehasonlításban

Mutatók	Hazai szabályozású beszámolót készítő vállalkozások			
	Medián	Átlag	Szórás	Ferdeség**
Adózott eredményarányos árbevétel	0,02	0,11	0,47	9,62
Eszközarányos árbevétel	1,06	1,35	1,11	2,40
Üzemi eredményarányos árbevétel	0,03	0,14	0,69	8,59
Árbevétel változása (előző év = 1)	1,06	1,19	1,93	14,29
Árbevétel változása (2005 = 1)	1,14	1,95	8,88	12,87
Tőkearányos vagyonváltozás	1,79	2,49	2,25	3,68
Fizetőképesség	1,05	1,23	0,97	2,31
Működő tőkearány	0,02	-0,05*	0,51	-7,53
Tőkeáttétel	0,67	1,38	2,16	3,76
Tőkearányos megtérülés (ROE)	0,05*	0,19	0,67	6,23
Eszközarányos megtérülés (ROA)	0,02*	0,15	0,60	6,19
Eszközarányos induló vagyon	0,24*	0,30	0,48	9,01
Tőkearányos induló vagyon	0,49	0,49	0,31	1,29
Induló vagyon növekedése (előző év = 1)	2,02	4,45	7,03	4,72
Nettó eszközérték változása (előző év = 1)	1,04	1,15*	1,24	13,84
Nettó eszközérték változása (2005 = 1)	1,11*	1,60	5,25	13,56

* Mind az átlag, mind a medián esetén a két csoport értékét összehasonlító hipotézisellenőrzéshez tartozó szignifikanciaérték (p érték) 5% alatti.

** A SPSS programcsomag a következő képlet alapján számszerűsíti az aszimmetriát: $S_1' = \frac{n}{(n-1)(n-2)} \sum_{i=1}^n \left(\frac{x_i - \bar{x}}{\sigma} \right)^3$
(A mutató részletes leírását lásd: Pintér-Rappai, 2007, 138.)

8/b táblázat. A vizsgált mutatókat leíró eredmények a beszámoló típusa szerinti összehasonlításban

Mutatók	IFRS-elvű beszámolót készítő vállalkozások			
	Medián	Átlag	Szórás	Ferdeség
Adózott eredményarányos árbevétel	0,06	-0,57	3,95	-5,89
Eszközarányos árbevétel	0,93	1,35	1,89	3,49
Üzemi eredményarányos árbevétel	0,06	-0,58	4,07	-5,89
Árbevétel változása (előző év = 1)	1,06	1,28	0,74	3,24
Árbevétel változása (2005 = 1)	1,23	1,76	1,82	3,27
Tőkearányos vagyonváltozás	1,61	2,11	1,26	2,21
Fizetőképesség	1,35	2,46	4,59	5,00
Működő tőkearány	0,10	0,09*	0,33	-0,27
Tőkeáttétel	0,60	1,07	1,21	2,13
Tőkearányos megtérülés (ROE)	0,11*	0,19	0,53	5,45
Eszközarányos megtérülés (ROA)	0,05*	0,07	0,10	1,71
Eszközarányos induló vagyon	0,18*	0,25	0,26	1,69
Tőkearányos induló vagyon	0,28	0,55	1,04	5,11
Induló vagyon növekedése (előző év = 1)	3,59	6,16	6,67	1,85
Nettó eszközérték változása (előző év = 1)	1,09	1,31*	0,54	1,78
Nettó eszközérték változása (2005 = 1)	1,18*	1,52	0,94	1,95

* Mind az átlag, mind a medián esetén a két csoport értékét összehasonlító hipotézisellenőrzéshez tartozó szignifikancia érték (p érték) 5% alatti.

A táblázatokban lévő leíró statisztikák alapján azt a legfőbb megállapítást vontuk le, hogy statisztikailag nincs lényeges eltérés a két vizsgált „számviteli klaszter” (nemzetközi standardokat adaptált és a hazai szabályokat követő cégek) gazdasági teljesítményeiben a pénzügyi arányszámok alapján. Bár a pénzügyi mutatószámaink többségénél (kétharmadánál) magasabb medián értékek tartoznak a nemzetközi standardokat már adaptált cégekhez. Csupán 4 mutató esetén (eszköz- és tőkearányos megtérülés, induló vagyron és a nettó eszközérték relatív változásánál) találtunk szignifikáns ($p < 5\%$) eltérést a két számviteli csoport között. Az átlagokat megvizsgálva pedig két változó (a működő tőkearány és a nettó eszközérték láncindexe) mutatott szignifikáns eltérést. Ebből levonható pozitív számviteli következtetés arra, hogy a 2005. évi kötelező számviteli módszertani áttérést követően sem mérséklődtek, csökkentek a nemzetközi standardokat adaptált cégek gazdasági-pénzügyi teljesítményei.

Ugyanakkor a nemzetközi számviteli szakfolyóiratokban az utóbbi években közzétett hasonló témájú publikációkban több szerző tollából (pl. Wu–Zhang, 2009; Christensen és mtsai., 2007; Covrig és mtsai, 2007 kutatásai) is olvashatunk olyan következtetéseket, hogy bizony a számviteli beszámolás változása (áttérés a hazai szabályozásról a számviteli standardok alkalmazására) együtt járt a gazdasági-pénzügyi teljesítmények csökkenésével, sőt egyes országok esetén például a pénzügyi felső vezetők és egyes alkalmazotti csoportok létszámcsökkentésével, -leépítésével is. Iatridis és Rouvolis (2010) publikációjában például a görögországi cégek esetén az IFRS-ekre történő áttérést követően jelentős mértékben megemelkedett a profitabilitási mutatók volatilitása, ingatagsága. Sőt a nemzetközi standardokat adaptált cégek nyereséges gazdálkodása is jelentősen mérséklődött, amely alacsonyabb vezetői jövedelmeket, illetve magasabb tőkeáttételt, ezáltal pedig alacsonyabb fizetőképességet is eredményezett. Ugyanis az emelkedő tőkeáttétel és -költségek csökkentették ezeknek a cégeknek a jövedelmezőségét. Lantto és Shalström (2009) kutatásában az üzleti eredményarányos árbevétel, a tőke- és eszközarányos eredmény és a tőkeáttétel pénzügyi mutatói esetén mutattak ki kedvező, szignifikánsan (1%-os szinten) pozitív hatású változást a finn számviteli szabályozásról a nemzetközi standardokra történő áttérést követően. A cégek fizetőképessége (likviditása) és piaci mutatói esetén viszont gyengülést, csökkenést mutattak a számviteli módszer transzformációját követően.

Az előző bekezdésben bemutatott külföldi tanulmányok kutatási eredményeiben többek között az is bizonyítást nyert, hogy a számviteli módszertani változások hatásai mögött elsősorban az értékelési (bekerülési érték helyett piaci – valós – értékelés), halasztott adózási (könyvelési- és adózási szabályok elkülönített alkalmazása) szabályok alkalmazása, továbbá a munkavállalói juttatások (különösen a nyugdíjjuttatások területén) tágabb, illetve szűkített értelmezése, valamint az egyes eszközcsoportok (pl. kísérleti fejlesztések aktiválása, operatív és pénzügyi lízingelszámolások) nyilvántartási és amortizációs, konszolidációs eljárások különbözősége húzódik meg. Hazai számviteli szabályozásunkban például csak a pénzügyi instrumentumok esetén kötelező a valós (piaci) értékelés alkalmazása, elsősorban a bekerülési (historikus) árakat alkalmazzuk a pénzügyi elszámolásokban és kimutatásokban is. Mindazonáltal a hivatkozott kutatások tanúbizonyosságul szolgálnak arra vonatkozóan is, hogy a számviteli standardok bevezetése milyen sajátosságokat mutatott a kontinentális jog gyakorlatában – olyan országokban, ahol a magánvállalkozások vállaltak döntőbb szerepet a cégek hitelezésében és az állami, adóhatósági előírások dominanciája jellemző –, mint Finnország

vagy Görögország esetén az angolszász számviteli elveket követő országokhoz képest. A nemzetközi szakirodalmi kutatások (pl. Easton, 2006) azt is bebizonyították, hogy az angolszász rendszerű országok (pl. Nagy-Britannia esetén) számviteli gyakorlata nagyon sok hasonlóságot mutat az IFRS-ekkel, valamint magasabb értékrelevanciával is rendelkezik, így a hazai szabályozásról a standardizálásra történő áttérés (standardadaptáció) is kevesebb költséggel járt.

A hazai telephelyű cégek üzleti döntéseit a nemzetközi számviteli standardok adaptálására vonatkozóan egy logisztikus regressziós függvényvel kíséreltük meg modellezni. A függő változónk az adaptálás ténye (IFRS = 1 – a cég adaptálta a nemzetközi rendszert, IFRS = 0 – a hazai számviteli szabályokat alkalmazza). A leghatékonyabb modellt a rendelkezésre álló, illetve kiszámított 16 pénzügyi mutatóból mindössze négyet használt fel. A vizsgált cégek gazdasági növekedését (Growth) az értékesítési forgalom (árbevétel) dinamikus változásával számszerűsítettük. A fizetőképességet (Liquidity) a kötelezettségek fedezetvizsgálatával mértük. Végül a vállalkozói vagyont, azaz a nettó eszközérték bázis-, illetve láncviszonyszámait (DeltaM52) építettük még be modellünkbe. Ezek a következő függvényt eredményezték:

$$IFRS_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Growth07_05}_i + \beta_2 \text{Liquidity}_i + \beta_3 \text{DeltaM52_2006}_i + \beta_4 \text{DeltaM52_2005}_i + \varepsilon_i$$

A modell minőségét három oldalról közelítettük meg. A modell globális tesztjéhez tartozó szignifikanciaérték gyakorlatilag 0, vagyis létező modellt találtunk. A modellünk magyarázó erejét érzékeltető Nagelkerke-féle R^2 értéke 0,165. Ez egy viszonylag alacsonynak mondható érték (Hajdu, 2003). A harmadik eszköz a modell illeszkedésének vizsgálatához, minőségének megítéléséhez az úgynevezett klasszifikációs tábla (9. táblázat). A táblázatból kiolvasható, hogy modellünk összességében 87,7%-os találati arányt produkált. Ez azt jelenti, hogy a 244 cégből 214-et helyesen sorolt be. A modell tényleges minőségének megítéléséhez azonban lényeges szemügyre venni a soronkénti találati arányt is. Láthatjuk, hogy a hazai számviteli szabályokat követő cégeket szinte teljes egészében jól sorolta be a modell. Ugyanakkor az IFRS-eket adaptált cégek közül mindössze 6-ot tudott azonosítani, és így helyesen besorolni. Ez utóbbi pedig mindössze 17,1%-os arányt jelent, ami viszonylag alacsony. Összességében tehát a rendelkezésre álló mutatók alapján kialakított leghatékonyabb modell sem tudta jó minőségben megragadni a különböző számviteli beszámoló készítő cégek csoportjai közötti különbségeket.

Korábbi hasonló témájú külföldi tanulmányok eredményei is hasonló minőséget eredményeztek, bár eléggé eltérő mértékben a minta-elemszám és a módszertan kiválasztására vonatkozóan. Például Leuz és Verrecchia (2000) standardadaptációs vizsgálataikban 40%-os magyarázó erőt mutatott ki, La Porta (1998) már csak 18%-ot.

9. táblázat. A logisztikai regressziós modellekhez tartozó klasszifikációs tábla			
Megfigyelt besorolás	Modell által előre jelzett besorolás		Helyesen klasszifikált esetek aránya (%)
	hazai szabályokkal	standardokkal	
Hazai szabályozású	208	1	99,5
Standard elvű	29	6	17,1
Összes helyes besorolás aránya			87,7

Modellünk eredményeit tehát a fenti, minőségre vonatkozó megállapításokat szem előtt tartva kell értékelnünk. A modellben szereplő magyarázó (független) változókhoz tartozó eredményeket a 10. táblázat tartalmazza.

10. táblázat. A magyarázó változókra vonatkozó eredmények					
Változók	Koeffi- ensek (B)	Standard hiba	Wald	p érték	Exp(B) (esély- hányados)
Nettó árbevétel változása (2005 = 1)	0,133	0,059	5,073	0,024*	1,142
Fizetőképesség	0,353	0,151	5,507	0,019*	1,424
Nettó eszközérték láncindexe	3,090	0,911	11,515	0,001**	21,970
Nettó eszközérték bázisindexe	-0,825	0,263	9,848	0,002**	0,438
Konstans	-4,974	0,874	32,415	0,000**	0,007

* p érték < 5%, ** p érték < 1%

A logisztikus regressziós modellhez tartozó parciális tesztek (Wald-tesztek) eredményei (10. táblázat) azt mutatják, hogy a modellbe bevont változókhoz tartozó paraméterek értéke minden esetben szignifikáns. A táblázat utolsó oszlopában szerepelnek az úgynevezett esélyhányadosok (odds), amelyek az 1-gyel (nemzetközi standardokat adaptált), illetve 0-val (adaptációt elvetők) jelölt jelenségek esélyeinek egymáshoz viszonyított arányát fejezik ki (Hajdu, 2003). A táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a nemzetközi standardok hazai adaptációjára a legnagyobb mértékű hatással a nettó eszközérték, azaz a vállalkozói vagyontömege növekedése volt, hiszen ezek emelkedése több mint 21-szeresére fokozta bevezetésük esélyét. Kedvező hatást mutattunk ki továbbá a vizsgált cégek növekedésével és likviditásával kapcsolatban is, mivel azok 14, illetve 42%-kal növelték a nemzetközi standardok bevezetésének esélyét. Ugyanakkor a 10. táblázat 4. értéksorában szereplő több mint 50 százalékos esélyhányados-csökkenés kapcsolatba hozható a 2005. évi hazai számviteli standardizációt közvetlenül követő üzleti években tapasztalt korai várakozásokkal az adaptáció eredményeit illetően. Az előző bekezdésekben már részletezett görögországi szakirodalmi tapasztalatok is említettek ilyen megállapításokat. Hazánkban is történtek hasonló vizsgálatok a nemzetközi számviteli standardok bevezetésével kapcsolatban (pl. Bosnyák, 2005; Bosnyák és mtsai., 2005; Karai, 2005; Lukács, 2006; Pál, 2006 és Szirmai–Matukovics, 2004 kutatásaiban), de elsősorban a két számviteli rendszer hasonlóságainak és különbségeinek elvi és elméleti összefüggéseiben, valamint a harmonizációnak az alapelvekre és az előrejelzésekre gyakorolt hatásait illetően. Li és Meeks (2006) logisztikai modelljében például a legmagasabb esélyhányadossal az eszközarányos eredmény (ROA) pozitív koefficiensét találta, azaz ennek a pénzügyi mutatónak a kedvező alakulása gyakorolta legnagyobb hatást a standard adaptációra vonatkozóan. Ugyanakkor Bushmann és Piotroski (2006) tanulmányában a standardok adaptálásában részt vett cégek méretének (vizsgálatainkban a cég vagyoni növekedésének – összes eszköz/saját tőke) tulajdonította a legerősebb pozitív hatást (esélyhányadost). Szükséges megjegyezni, hogy a korábban említett Leuz és Verrecchia kutatásaikban nem mutattak ki a cég méretéhez kapcsolódó pozitív

szignifikáns koefficiens. Frankel és Li (2004) publikációjában a cég tőkeerősségének (a saját tőke növekedésének) tulajdonította a legerősebb pozitív hatást (esélyhányadost) a nemzetközi számviteli standardok adaptációjára vonatkozóan.

Wu és Zhang (2009) is hasonlóan pozitív adaptációs készséget mutatott ki ugyanezen koefficiensek értékeire vonatkozóan, bár kicsit tompított mértékben, sőt kiemelhető vizsgált cégek exportértékesítésének arányfokozódási hatása a standardadaptáció fokozódására vonatkozóan. A számviteli standardok bevezetését követően történt pénzügyi hatásvizsgálatok között (többek között) a kutatás tartalmazta a munkatermelékenység (1 főre jutó forgalom – árbevétel) csökkenésének standardadaptáció mérséklő hatását, annak ellenére, hogy ezeknek a cégeknek az iparági átlaghoz képest lényegesen alacsonyabb volt a munkatermelékenysége, de ez egyre nagyobb impulzust adott a nemzetközi módszerek bevezetéséhez. Mindazonáltal a végkövetkeztetésükben azt állapították meg, hogy a nagyobb vagyonnal és magasabb tőkeáttétellel, valamint exportértékesítés fokozódó arányával rendelkező vállalkozások emelkedő intenzitással adaptálták a nemzetközi számviteli standardokat. Emellett a negatív értékű koefficiensek (pl. a ROA- és a ROE-mutatókhoz kapcsolódóan) is egyre sürgetőbbé tették egy magasabb értékrelevanciával rendelkező pénzügyi információs rendszer kiépítését.

A 2008–2009-es években a gazdasági válság pénzügyi hatásaitól elkülönítetten igyekeztem kimutatni kutatásaim eredményeit. A második terminus vizsgálata azért vált szükségessé, mert az 1606/2002. EK rendelet 17. cikkelye megengedte a tagállamoknak, hogy bizonyos előírások alkalmazását 2007-ig elhalaszthassák azon társaságok esetében, amelyek nyilvánosan működnek mind a közösség, mind a harmadik ország szabályozott piacán, de korábbi időszakban a nemzetközileg elismert standardok egy másik rendszere alapján készítették el konszolidált éves beszámolójukat. Azon társaságok is mentesültek a rendelet hatálya alól, amelyek csak nyilvánosan értékesített, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokkal rendelkeztek. Döntő fontosságú volt azonban, hogy legkésőbb a 2007. évtől valamennyi, a közösség szabályozott piacán értékesítő tagállami társaság a globális nemzetközi számviteli standardok egységes rendszerét alkalmazza.

6.2. A standardadaptációs döntések hatásvizsgálati modellezése

Az empirikus elemzéseket a 2008–2010., illetve a 2011–2013. üzleti évekre vonatkozó számviteli beszámolóikban közzétett pénzügyi információk alapulvételével végeztem el. A mintában szereplő cégek iparágankénti megoszlása: ipari (78), építőipari (39), mezőgazdasági (26), kereskedelmi (68), közlekedési (19) vállalkozások és pénzügyi szolgáltatók (95). Nem szerepeltettem tanulmányomban a biztosítási, ügynöki és közvetítői cégeket, mivel számviteli információs rendszerüket nehezebb összehasonlítani a hagyományos iparágakat képviselőikkel.

Annak érdekében, hogy azonosítani lehessen az alkalmazott számviteli módszerek értékelésének hazai gyakorlati eredményeit, a következő hipotéziseket, feltételezéseket állítottam fel:

- H_1 : A hazai cégek méretét, belső teljesítményeit és növekedését kifejező mutatók alakulása befolyásolta standardadaptációs döntésüket is.
- H_2 : A nemzetközi standardok bevezetését követően egyre fokozódott a felső vezetők fluktuációjának érzékenysége a cégek számviteli teljesítményére.

- H₃: A standardadaptációt követően a cégek számviteli eredményei hatással voltak az alkalmazotti létszámleépítésekre.
- H₄: Az alkalmazott számviteli módszerekben történő változások hatást gyakoroltak a mérlegeredményekre.
- H₅: Az IFRS bevezetése csökkentette a vállalatvezetés jövedelmét.
- H₆: A nemzetközi számviteli módszereken alapuló beszámolók magasabb értékrelevanciát tükröznek.

A kutatásban megjelölt hipotézisek modellezése bináris logisztikai és OLS regressziós modellezéssel történt. Ugyanis a logisztikai regressziós módszer alkalmas kategorizált adatok elemzésére, ahol a függő változónak kettős kimenetele van, azaz 0 és 1 értéket vesz fel. A regressziós egyenletek paramétereinek becslése maximum likelihood valószínűség-számítási módszerrel történt. Ugyanakkor a hipotézisek tesztelése Wald statisztikai módszereken alapult. A tanulmány alkalmazta még a heteroscedasticitást, az autokorrelációt és a multikollinearitást, ahol azok szükségesek voltak.

A nemzetközi számviteli standardok adaptálása hazánkban is kötelező a Budapesti Értéktőzsdén jegyzett és konszolidált pénzügyi beszámolót közzétevő cégeknek 2005-től. A tőzsdén nem jegyzett cégek számára sem tiltott az IFRS-ek alkalmazása, hasonlóan a többi uniós tagország gyakorlatához. Először azt vizsgáltam, hogy a bevezetés évében, illetve azt követően hogyan alakult a hazai vállalkozások standardadaptációs képessége és készsége a nemzetgazdasági környezetben. A hatásvizsgálatot a cégek méretét, belső teljesítményeit, növekedését kifejező mutatószámok alakulásán keresztül az idő függvényében (évek) mutatom be.

A standardadaptációs döntések hatásvizsgálatainál támaszkodtam Nobes (2006) korábbi kutatásaira, továbbá kiterjesztettem elemzésemet azokra az esetekre is, amelyeknél kritikus szempont, hogy a cégek alkalmazzák-e a nemzetközi számviteli standardokat. H₁ hipotézisem tesztelését a következő logisztikai regressziós modellel végeztem el (1):

$$\text{Prob} [\text{Adopt} = 1] = \text{Logit} (a_0 + a_1 \text{Close_Held}_0 + a_2 \text{Labour_Prod}_{-1} + a_3 \text{RET}_{-1} + a_4 \text{ROA}_{-1} + a_5 \text{Size}_{-1} + a_6 \text{Lev}_{-1} + a_7 \text{Growth}_{-1} + a_8 \text{Foreign_Sales}_{-1} + \sum b_i \text{Year}_i + \sum c_j \text{Industry}_j) \quad (1)$$

Ahol:

Adopt függő változó,
 értéke = 1, ha adaptálta standardokat
 értéke = 0, ha a helyi szabályokat alkalmazta.

Független változók:

Close_Held záró törzsrészesvényekre jutó százalékos részesedés,
 Labour_Prod munkatermelékenység (1 főre jutó forgalom),
 RET tőkearányos megtérülési idő,
 ROA eszközarányos megtérülési idő,
 Size piaci kapitalizáció,
 Lev tőkeáttételi mutató,
 Growth értékesítési forgalom növekedése az előző évhez képest,
 Foreign_Sales exportértékesítés aránya az összforgalmon belül,
 a₁, a₂, ..., a₈ a standardadaptáció intenzitását kifejező együtthatók.

A függő változó, Adopt, 1-es értéket vett fel, ha a vizsgált cég adaptálta a nemzetközi standardokat, és 0-t, ha nem. A regressziós modell tartalmaz évi és iparági fiktív változókat is (Year, Industry). Az egyenlet jobb oldalán a cégek teljesítményeit (RET, ROA), nagyságát (Size) és növekedését (Growth) kifejező mutatószámokat szerepeltettem, és feltételeztem, hogy az azokra vonatkozó koefficiensek pozitív értékeket fognak felvenni. Regressziós modellem tartalmazta továbbá a vizsgált cégek exportjának részesedését is az összforgalmon belül (Foreign_Sales). A vizsgálatba bevonásra került a záró törzsrésvényekre jutó részesedés százalékos mértékének (Close_Held), továbbá a munkatermelékenységi mutatónak (iparágankénti egy főre jutó forgalom, Labor_Prod) elemzése is. Ez utóbbi két változóra vonatkozó koefficiensek esetén feltételeztem azok negatív értékeit. Az összes független változó vizsgálata a kötelezővé tett standardadaptáció éve, azaz 2005 körül történt. A regressziós modell eredményeit a 11. táblázatban foglaltam össze.

Koefficiensek	Átlagos értékek	Standard hiba	Marginális hatások**** %
Close_Held ₀	-0,0168**	0,0113	-1,57
Labor_Prod ₋₁	-0,0031**	0,0015	-3,09
RET ₋₁	-0,1906	0,0215	-0,41
ROA ₋₁	-1,2645	1,02354	-0,33
Size ₋₁	0,6813***	0,05167	6,72
Lev ₋₁	1,9844***	0,8314	1,98
Growth ₋₁	-0,2954	0,3049	-0,86
Foreign_Sales ₋₁	1,9574***	0,2988	5,57

Megjegyzés:

*, **, ***: 10%-os, 5%-os és 1%-os szignifikanciaszinten mutatják az egyes koefficiensek zérótól történő eltéréseit.

****: A marginális hatások százalékos mértékben fejezik ki az átlagtól való eltérések feltételezett valószínűségekkal bekövetkezett változásait.

Előzetes feltételezéseimnek megfelelően az egy törzsrésvényre jutó részesedés (Close_Held₀) a vizsgált vállalkozásoknál csökkent (-0,0168) a standardadaptáció hatására 5%-os szignifikanciaszinten. Az ehhez tartozó marginális hatás arról tanúskodik, hogy a törzsrésvényekre jutó részesedés csökkenése még kedvezőtlenebbé tette (tovább mérsékelte 1,57%-kal) a nemzetközi standardok alkalmazásának valószínűségét a hazai cégek körében. Továbbá a nemzetközi számviteli elvek feltétel nélküli adaptációjának esélye 20%-os (65/325, azaz a tőzsdén jegyzett és az IFRS elveket alkalmazó cégek aránya a kizárólag a hazai számviteli szabályokat követő magyar vállalkozókhöz képest). A törzsrésvényekre jutó részesedések százalékos mértékét nagymértékben befolyásolták a tőkepiaci hatások, s megfigyelhetővé vált továbbá az is, hogy a tőkeerősebb cégek kevésbé igényelték a belső pénzellátási „csatornák” függőségét. Ez utóbbiak is jelentős szerepet játszottak abban, hogy különböző likviditási és tőkeáttételi mutatókkal vizsgáltam a cégek pénzügyi stabilitását a regressziós modellben.

A munkatermelékenységi mutató ($Labor_Prod_{-1}$) csökkenése ($-0,0031$) 5%-os szignifikanciaszinten az előző bekezdésben kimutatott értékhez képest még nagyobb mértékben, 3,09%-kal csökkentette a standardadaptáció valószínűségét. Ugyanakkor a vizsgálat során szerzett gyakorlati tapasztalatok alátámasztották azt a megállapítást, hogy az iparági átlaghoz képest alacsonyabb munkatermelékenységgű cégek érdeklődése a vizsgált időszakokban fokozódott a nemzetközi számviteli standardok bevezetésére vonatkozóan.

Az előző bekezdésekben megfogalmazottaknak megfelelően csökkent a vizsgált vállalkozásoknál a tőkeállomány (RET_{-1}), illetve a rendelkezésre álló eszközök (ROA_{-1}) megtérülési ideje ($-0,1906$, $-1,2645$), amely tovább mérsékelte a standardadaptációs készséget ($-0,41\%$ -kal, illetve $-0,33\%$ -kal). Hasonló csökkenés volt megfigyelhető az előző időszakhoz képest a cégek értékesítési forgalmában is ($-0,2954$), amelynek hatására a nemzetközi elvek alkalmazásának valószínűsége 1%-kal mérséklődött.

Kedvező eredményekről számolhatók azonban be a vizsgált vállalkozások piaci kapitalizációjában ($Size_{-1}$), tőkeáttételében (Lev_{-1}) és az exportértékesítés arányában ($Foreign_Sales_{-1}$) bekövetkezett növekedéseket ($0,6-1,9$) illetően 1%-os szignifikancia szinten. A megjelölt mutatószámok emelkedése jelentős mértékben hozzájárult a vizsgált cégek standardadaptációs készségének fokozódásához, azaz mintegy 1,98%-tól 6,72%-ig növelte a nemzetközi számviteli elvek bevezetésének valószínűségét.

Összefoglalóan az a következtetés vonható le, hogy az emelkedő piaci kapitalizációval, magasabb tőkeáttétellel és fokozódó exportértékesítési aránnyal rendelkező vállalkozások egyre nagyobb valószínűséggel vezették be, adaptálták a nemzetközi standardokat mindennapi számviteli tevékenységükbe. Az alkalmazott regressziós modell megfelelő előrejelzéssel bír, mivel a Pseudo R^2 számított értéke 46%-os. Epstein (2009) adaptációs döntési modelljében ez utóbbi érték 40%-os, míg Lere (2009) tanulmányában 28%-os. A becsült eredmények nagymértékben függenek a kiválasztott mintaelemek számától és az alkalmazott módszertantól, továbbá az értelmező változók szignifikanciájától is. Például Daske és munkatársai (2007) kutatásukban pozitív koefficiens mutattak ki az eszközmegtérülési mutatónál (ROA), ugyanakkor Doupnik és Perera (2007) vizsgálatában nem található erre vonatkozó utalás. Meeks és Swann (2009) regressziós modelljében a standardadaptációban betöltött jelentőségét illetően a piaci kapitalizációnak (Size) nyilvánított pozitív szerepet. Ezzel ellentétben Leuz és Verrecchia (2000) nem nyilvánított szignifikáns koefficiens a cég méretének (Size) nemzetközi számviteli elvek bevezetésének valószínűségére gyakorolt hatásvizsgálatában. Easley és Hara (2004) is inszignifikáns koefficiens jelölt meg a tőkeáttételre (Lev) és az eszközmegtérülésre (ROA) vonatkozóan. Végül is csak Ali és munkatársai (2000) találták kedvezőnek a tőkemegtérülési mutatót (RET) a standardadaptációs döntéseknél.

6.3. A számviteli teljesítmények hatása a felső vezetők fluktuációjára

A 2. hipotézisben megfogalmazottaknak megfelelően feltételeztem, hogy a nemzetközi számviteli standardok bevezetését követően egyre fokozódott a felső vezetők fluktuációjának érzékenysége a cégek számviteli teljesítményére. Korábbi európai kutatások (pl. Wu-Zhang, 2009) többek között kimutatták, hogy a számviteli szabályok transz-

formációja befolyásolta a vállalkozások pénzügyi teljesítményét, eredményességét, amely jelentősen meghatározza a felső vezetők jövedelmét és megbízatását is. Ugyanis a cégek csökkenő profitabilitása legtöbb esetben nemcsak a menedzserek jövedelmét, hanem inkább további megbízatásokat érinti, mivel a tulajdonosok legfőbb érdeke, hogy befektetéseik egyre magasabb hozamot érjenek el, cégük teljesítményei javuljanak. Gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy azok a vállalatvezetők, felső vezetők, akik nem tudnak a tulajdonosok célkitűzéseinek, elvárásainak eleget tenni, nem élvezhetik hosszabb távon megbízóik bizalmát. Hasonlóan, mint a sportban, azaz a kudarcok elsődleges következménye az edző leváltása. Tehát a teljesítmények, eredmények csökkenése a vállalalkozási gyakorlatban is gyakran a felső vezetők leváltásával, cserélődésével jár együtt, ami fluktuációjuk fokozódásában nyilvánul meg.

Az alkalmazott regressziós modellben (2) definiálásra került egy indexváltozó DROA, amely 1-es értéket vett fel akkor, ha a számvitelileg kimutatott szokásos vállalalkozási eredmény a vizsgált üzleti évben negatív (veszteség), illetve 0 értéket vett fel, ha pozitív (nyereség) összeg keletkezett. Továbbá bevezetésre került egy DRET jelű változó is, amely 1-es értéket vett fel akkor, ha az érintett cég adott üzleti évi tőkeemgterülési ideje -20%-on belül volt és 0 értékű egyébként. A felsővezetői fluktuáció tesztelése során a vizsgált 325 vállalalkozásnak mintegy 9%-ánál vált kimutathatóvá a negatív számviteli eredmény (DROA = 1) és a tőkeemgterülési mutató értéke 17%-uk esetén volt -20% alatt (DRET = 1). A regressziós modellben a standardadaptáló cégek vizsgálata a hazai számviteli elveket alkalmazókéktól (az elemzésbe bevont cégek nem járultak hozzá nevük megjelenítéséhez, így azok a továbbiakban is titkosan kezeltek) elkülönülten történt.

$$\text{Prob} [\text{CEO_Turnover}_t = 1] = \text{Logit} (a_0 + a_1 \text{DROA}_{t-1} + a_2 \text{DRET}_{t-1} + a_4 \text{Post} * \text{DROA}_{t-1} + a_5 \text{Post} * \text{DRET}_{t-1} + \sum b_j \text{Control variable}_j), \quad (2)$$

CEO_Turnover_t olyan függő változó, amely 1 értéket akkor vett fel, ha a felsővezetői fluktuációt a t évben vizsgáltam, és 0 értéket egyébként. Post olyan indexváltozó, amelyre 1 értéket akkor mutatunk ki, ha a vizsgált üzleti év a t év, az ezt megelőző pedig a t-1. A regressziós egyenlet többi értelmező változóját a korábbi döntési modellemből (1) vettem át (kivéve a ROA és a RET) annak érdekében, hogy számszakilag is kimutathatóvá válhasson standardadaptációt ösztönző erejének potenciális hatása a felső vezetők fluktuációjára.

A 2. hipotézisben megfogalmazott előzetes feltételezésem alapján a standardadaptációt követően a vizsgálatba bevont cégek számviteli teljesítménymutatóiban bekövetkezett kedvezőtlen irányú változások növelték a felső vezetők fluktuációját és vezetői pozíciójuk érzékenységét pedig fokozták a cégük pénzügyi-likvidási helyzetére vonatkozólag. Így valószínűsítettem, hogy a Post*DROA_{t-1} koefficiense pozitív értékű lesz a nemzetközi elveket már adaptáló cégek esetén. Ezzel ellentétes eredményt vártam a kizárólag a hazai számviteli szabályokat alkalmazó vállalalkozásoknál. Regressziós modellem eredményeit a 12. táblázat tartalmazza.

Előzetes feltételezésemmel megegyezően a táblázat alapján is meggyőződhetünk arról, hogy Post*DROA_{t-1} becslült értéke pozitív (0,8062) lett 1%-os szignifikanciaszinten a mintába bevont és a számviteli standardokat már adaptált cégek esetén. Ugyanakkor a Post*DROA_{t-1} becslült értéke nem szignifikánsan különbözött a zérótól a hazai számviteli szabályokat követő és a mintába bevont vállalalkozásoknál.

12. táblázat. A számviteli teljesítmények hatása a felsővezetői fluktuációra

Koefficiensek megnevezése	Standardokat adaptált cégek		Hazai szabályokat követők	
	becsült értékek	standard hiba	becsült értékek	standard hiba
$DROA_{t-1}$	-0,2611	0,2469	0,2249	0,2055
$DRET_{t-1}$	0,0221	0,2449	0,3002**	0,0522
$Post_t$	-0,0415	0,1456	0,0110	0,0928
$Post_t * DROA_{t-1}$	0,8062***	0,3092	-0,0175	0,2473
$Post_t * DRET_{t-1}$	0,0810	0,1960	-0,0708	0,1961
$Close_Held_t$	0,0007	0,1965	0,0026	0,1935
$Labor_Prod_{t-1}$	-0,0001	0,0002	0,0001	0,0001
$Size_{t-1}$	0,0857**	0,0406	0,0391	0,0345
Lev_{t-1}	-0,5109	0,5521	0,0282	0,3062
$Growth_{t-1}$	-0,2152	0,4063	-0,4028*	0,2749
$Foreign_Sales_{t-1}$	-0,2949	0,2092	-0,0234	0,1710

Megjegyzés:

*, **, ***: 10%-os, 5%-os és 1%-os szignifikanciaszinten mutatják az egyes koefficiensek zérótól történő eltéréseit.

Kedvező értéket tapasztaltam a standardadaptáló cégek piaci kapitalizációjának (Size) növekedését illetően (0,0857) 5%-os szignifikanciaszinten.

Kedvezőtlenek viszont a munkatermelékenységi (Labor_Prod_{t-1}), tőkeáttételi (Lev_{t-1}), piaci kapitalizációt (Growth_{t-1}) és az exportértékesítés aránycsökkenését reprezentáló (Foreign_Sales_{t-1}) koefficiensek negatív értékei a standardokat adaptáló cégek esetén, bár azok nem szignifikánsan tértek el a zérótól.

A vizsgált koefficiensek többsége sem a standardokat adaptáló, sem a helyi számviteli szabályokat követő cégek esetén nem szignifikánsan tért el a zérótól, amely annak a következtetésnek a levonását tette lehetővé, hogy lényegében nincs eltérés a felsővezetői fluktuációnak a számviteli teljesítmények változására vonatkozó érzékenységében a két vizsgált cégcsoport esetén a 2005. évi kötelezővé tett standardbevezetés előtt, azaz a t-1 időszakban. A 12. táblázatból kitűnik az is, hogy a standardok adaptációjának kötelezővé tételét megelőzően a nemzetközi számviteli elveket alkalmazó cégeknél alacsonyabb mértékű volt a felsővezetői fluktuáció érzékenysége a számviteli teljesítményekre, mint a helyi szabályokat követő hazai vállalkozásoknál (pl. a DROA_{t-1} és a DRET_{t-1} koefficiensek esetén). Hasonló következtetéseket olvastam a kapcsolódó témájú nemzetközi kutatásokban is (pl. Barth és mtsai., 2007; Sodestrom–Sun, 1996., Jermakovicz és mtsai., 2007), amelyek szerint a kontinentális európai országokban elmarasztalják, sőt büntetik a kedvezőtlen gazdálkodási teljesítményű cégek felső vezetőit.

A 2. regressziós modellben a Post*DROA_{t-1} és a Post*DRET_{t-1} koefficiensek mutatják a felső vezetők fluktuációjának változó érzékenységét csökkenő mértékű számviteli teljesítményekre. A H₂ hipotézisemben megfogalmazottaknak megfelelően a 12. táblázat eredményei alapján kimutathatóvá vált, hogy a vizsgált koefficiensek értéke sem a 2005 előtti, sem az az utáni időszakban sem tért el szignifikánsan a zérótól a hazai számviteli elveket követő cégeknél. Megállapíthatóvá vált továbbá az is, hogy nincs szignifikáns eltérés a két cégcsoport, azaz a hazai és a nemzetközi elveket követők között sem.

Összefoglalóan az a következtetés vonható le, hogy a hipotézisben megfogalmazott előzetes feltételezésemet gyakorlati felméréseim eredményei egyértelműen nem támasztották alá. Bár a 2005. évet követően a nemzetközi számviteli standardokat adaptált vállalkozások esetén kismértékben fokozódott a felsővezetői fluktuáció érzékenysége a számviteli teljesítmények csökkenésére, ez a változás statisztikailag szignifikánsan (1%-os szinten) csupán az eszközmegtérülési mutató (Post*DROA) esetén mutatható ki.

6.4. A számviteli harmonizáció hatása az alkalmazotti létszámra

A 3. hipotézisben feltételeztük, hogy a cégek számviteli eredménye hatást gyakorol az alkalmazottak létszámváltozására, állománycsökkenésére. Hasonlóan a felsővezetői fluktuáció elemzéséhez, ebben a fejezetben is szerepel a koefficiensek között a DROA és a DRET mint a cégek belső teljesítményének az eszköz- és a tőkemegtérülésre vonatkozó mutatói. A mintába bevont 325 cég mintegy 10%-a mutatott ki mérleg szerinti veszteséget (DROA = 1) és 22%-ának tőkemegtérülési mutatója volt alacsonyabb, mint -20% (DRET = 1) a vizsgált időszakban.

Először a cégek eredményességének (nyereségességének, illetve veszteségességének) hatását vizsgáltam meg a létszámváltozások érzékenységére vonatkozóan külön a standardokat adaptáló és a hazai számviteli elveket követő cégekre az alábbi regressziós modellel (3):

$$\text{Prob} [\text{Layoff}_t = 1] = \text{Logit} (a_0 + a_1 \text{DROA}_{t-1} + a_2 \text{DRET}_{t-1} + a_3 \text{Post} + -a_4 \text{Post} * \text{DROA}_{t-1} + a_5 \text{Post} * \text{DRET}_{t-1} + \sum b_j \text{Control variable}_j). \quad (3)$$

Layoff_t egy olyan függő változó mutatószám, amely 1-es értéket akkor vett fel, ha a mintában szereplő cégek alkalmazottai állományi létszáma több mint 5%-kal csökkent a *t* évben, és 0 értéket egyébként. A regressziós modell jobb oldalán lévő értelmező változók ugyanazok, mint amelyeket a felső vezetők fluktuációjának tesztelésénél alkalmaztam, kivéve az ellenőrző (kontroll) paramétereket. Amióta a létszámleépítések együtt járnak a cégek egyes tevékenységeinek megszűnésével, illetve korlátozásával, feltétlenül vizsgálni kellett az értékesítési forgalom (Growth) és az exporteladások arányváltozását ($\Delta \text{Foreign_Sales}$) kifejező mutatószámok alakulását is. Idevonatkozó szakirodalmi források (pl. Shleifer–Vishny, 2003; Temple, 2005) is alátámasztják, hogy a kontinentális európai országokban a szakszervezetek és a munkajogi rendszer is erős védelmet nyújt az alkalmazottak számára. A foglalkoztatottakat egyesítő szervezetek intenzitásáról készült felmérésben (pl. Burgstahler és mtsai, 2006) szereplő 42 359 európai uniós munkavállaló fejtette ki személyes véleményét a 2005–2006-ban. Ismertették többek között szakszervezeti taggá válásuk körülményeit, érdekvédelmi egységeik nagyságának és szerepének alakulását iparági és tagországi szinten.

A 3. hipotézisem azt a feltételezést fogalmazta meg, hogy az alkalmazotti létszámleépítések érzékenysége fokozódik a cégeknél bevezetésre került nemzetközi standardok alkalmazását követő alacsonyabb számviteli eredmények következtében. Emiatt várható volt, hogy a $\text{Post} * \text{DROA}_{t-1}$ becslült értéke pozitív lesz a standardokat adaptáló cégeknél, ugyanakkor ez nem valósulhat meg a hazai számviteli elveket követő vállalkozások esetén. A 3. regressziós modell eredményeit a 13. táblázatban foglaltam össze.

13. táblázat. Az alkalmazotti létszámleépítések érzékenysége a számviteli teljesítményekre

Koefficiensek megnevezése	Standardokat adaptáló cégek		Hazai szabályokat követők	
	becsült értékek	standard hiba	becsült értékek	standard hiba
$DROA_{t-1}$	0,2805*	0,1838	0,5126***	0,0844
$DRET_{t-1}$	0,2016**	0,1050	0,1885**	0,0592
$Post_t$	0,0269	0,1162	0,0386	0,0432
$Post_t * DROA_{t-1}$	0,5345**	0,2628	0,0034	0,0973
$Post_t * DRET_{t-1}$	0,1968	0,1403	0,0783	0,0682
$Close_Held_t$	0,0033*	0,1985	0,0009	0,0765
$Labour_Prod_{t-1}$	-0,0006	0,0004	-0,0001**	0,0001
$Size_{t-1}$	-0,0177	0,0289	-0,0274**	0,0131
Lev_{t-1}	0,3978	0,3831	0,3193**	0,1353
$Growth_{t-1}$	-0,1266	0,2115	-0,3034***	0,0863
$Foreign_Sales_{t-1}$	-0,0563	0,1546	0,0354	0,0630
$\Delta Foreign_Sales_t$	-0,2631	0,6219	-0,3361	0,2683

Megjegyzés:

*, **, ***: 10%-os, 5%-os és 1%-os szignifikanciaszinten mutatják az egyes koefficiensek zérótól történő eltéréseit.

A H_3 hipotézisben megfogalmazottaknak megfelelően $Post * DROA_{t-1}$ becslült értéke pozitív összegű lett 5%-os szignifikanciaszinten a standardokat adaptáló cégeknél (0,5345). A $Post * DROA_{t-1}$ becslült értéke (0,0034) szignifikánsan nem tért el a zérótól a hazai számviteli elveket követő vállalkozások esetén sem. Nem volt speciális előrejelzésem a tőkemegtérülési mutatóra vonatkozóan, azonban $Post * DRET_{t-1}$ mutatója (0,1968) nem szignifikánsan mutatta, hogy nincs számottevő hatása az általánosan jellemző eredményemelkedésnek az alkalmazotti létszámleépítésekre a standardokat adaptáló cégek körében. A vizsgált cégek teljesítményadatainál inkább a konkurens vállalkozások szervezeti változásai idézhetek elő pozitív irányú elmozdulásokat, mint a számviteli változások. Mindazonáltal azonban a táblázat eredményadatai alapján az is megállapíthatóvá válhat, hogy a szignifikáns és pozitív $DROA_{t-1}$ és $DRET_{t-1}$ koefficiensek azt sugallják, hogy a vizsgálatba bevont cégek csökkenő mértékű teljesítménye hatást gyakorol az alkalmazotti létszámleépítésekre. Sőt e tekintetben nincs lényeges eltérés a két cégcsoport között. Még a standardok bevezetésének kötelezővé tétele sem befolyásolta ezt a tendenciát, amint azt előre feltételeztem is.

Az ellenőrző változók (Control variable) vizsgálatai során azt tapasztaltam, hogy a nagyobb munkatermelékenységgel, piaci kapitalizációval (Size) és értékesítési forgalommal (Growth) rendelkező cégeknél kevésbé gyakori a létszámleépítés. Vagyis a magasabb tőkeáttételű, tőkeerősségű és standardadaptációs képességű vállalkozások jobban kivédik a létszámcsökkentéseket. A munkavállalók védelmében meghozott jogi előírások, bár országonként eltérően, de a következő öt tényező átlagaként vehetők számításba La Porta (1998) tanulmányában: 1) igazságszolgáltatás hatékonysága, 2) jogszabályi rendszer, 3) korrupció mértéke, 4) munkaerő-kínálati lehetőségek kockázata és 5) munkaszerződés felbontásának kockázata. Ezeknek az vizsgált tényezőknek az átlagpontértéke a hazai mintavállalatok körében 9,4 – medián 9,6 az összes lehetséges

10 pontból (5×2). E tekintetben a legalacsonyabb mérési eredmény Guenther és Young (2002) kutatásaiban Olaszország esetén 7,9 és a legmagasabb Svájcnál (9,9) viszonylag kis mértékű átlagos eltéréssel becsülve (0,6).

Összefoglalóan itt sem mutatható ki egyértelműen a hipotézisben előzetesen megfogalmazott feltételezés teljesülése, mivel a 2005. évtől csupán az eszközmegtérülési mutató ($\text{Post} \cdot \text{DROA}$) értéke mutatott statisztikailag szignifikáns (5%-os szinten) eltérést a nemzetközi standardokat alkalmazó cégek esetén. Bár ez utóbbi cégcsoport koefficienseinek értéke magasabb a hazai számviteli elveket követőkhöz képest, és csupán néhány esetben (Close_Held , DRET , DROA) eredményezett szignifikáns eltérést.

6.5. Az alkalmazott számviteli módszerek hatása a mérlegeredményekre

A nemzetközi standardok alkalmazásának hatását a vizsgált cégek számviteli beszámolóiban közzétett adatokból számított mutatószámok értékeinek összehasonlításával mutattam ki a következő regressziós egyenletekkel (4, 5):

$$\begin{aligned} \text{RR}_{i,t} = & a_0 + a_1 \text{Size}_{i,t} + a_2 \text{Dividend}_{i,t} + a_3 \text{Growth}_{i,t} + a_4 \text{Profitability}_{i,t} + \\ & + a_5 \text{Liquidity}_{i,t} + a_6 \text{Leverage}_{i,t} + e_{i,t} \end{aligned} \quad (4)$$

$$\begin{aligned} \text{PA}_{i,t} = & a_0 + a_1 \text{Size}_{i,t} + a_2 \text{Dividend}_{i,t} + a_3 \text{Growth}_{i,t} + a_4 \text{Profitability}_{i,t} + \\ & + a_5 \text{Liquidity}_{i,t} + a_6 \text{Leverage}_{i,t} + e_{i,t} \end{aligned} \quad (5)$$

Ahol:

$\text{RR}_{i,t}$	=	pénzügyi beszámolót szabályozó rendszerváltozó:
$\text{RR}_{i,t}$	=	1, ha az IFRS szerinti beszámolót készítette el,
$\text{RR}_{i,t}$	=	0, ha a hazai szabályok szerinti beszámolót készített.
$\text{PA}_{i,t}$	=	IFRS szerinti beszámolóra történő áttérés hatását kifejező változó:
$\text{PA}_{i,t}$	=	1, ha áttért az IFRS beszámolóra,
$\text{PA}_{i,t}$	=	0, ha a hazai szabályok szerinti beszámolót készített,
$\text{Size}_{i,t}$	=	a vállalkozás méretét a következőkkel jellemezhetjük:
NAVSH	=	egy részvényre jutó nettó eszközérték,
RESSFU	=	saját tőkére jutó tartalék összege.
$\text{Dividend}_{i,t}$	=	az adózás utáni eredményből a jóváhagyott osztalék relatív mértéke:
DIVSH	=	egy részvényre jutó osztalék összege,
DIVYI	=	egy részvényre jutó osztalék összege az éves jövedelem arányában.
$\text{Growth}_{i,t}$	=	a vagyon növekedését reprezentálja:
MVBV	=	összes eszközérték piaci értéke azok könyvértékéhez viszonyítva.
$\text{Profitability}_{i,t}$	=	eredményességi mutatók:
EPS	=	egy részvényre jutó nyereség,
NPM	=	nettó nyereség szintje,
ROCE	=	tőkemegtérülési mutató.
$\text{Liquidity}_{i,t}$	=	fizetőképességi mutatók:
CUR	=	forgóeszközök és a rövid lejáratú kötelezettségek aránya,
QUI	=	gyors likviditási ráta,

OCF	=	működési cash flow és a nettó eszközérték aránya,
CFM	=	cash flow szintje.
Leverage _{it}	=	tőkeáttétel mutatói:
DEBTE	=	részvénytőkére jutó eladósodottság,
DSFU	=	törzsrészvényekre jutó eladósodottság,
CGEAR	=	saját tőkére jutó eladósodottság.
e _{it}	=	véletlen hiba.

A mérlegeredményeket reprezentáló mutatószámok értékét a 14. táblázatban foglaltam össze, külön a standardokat adaptálók és külön a hazai számviteli szabályokat alkalmazó cégek bontásban.

14. táblázat. A számviteli beszámolókból számított mutatószámok				
Megnevezés	Hazai szabályok szerint		IFRS-elvek alapján	
	átlag	szórás	átlag	szórás
DIVSH	0,0846	0,1986	0,1557	0,2106
DIVYI	17,5764	19,8721	22,8705	25,4457
MVBV	5,8152	7,8125	2,5478	8,1547
NPM	-0,2945	4,5412	-0,1031	7,4581
EPS	0,1987	1,0561	0,1897	1,5061
ROCE	0,2008	0,3051	-0,0081	0,6401
OCF	3,8812	15,4421	4,8512	16,8041
CUR	1,9911	6,9105	2,9814	3,1125
CFM	0,8029	2,3126	-0,0408	1,5974
DEBTE	1,9843	2,3566	2,3099	2,1577
CGEAR	0,3454	0,2325	0,8714	0,3115
DSFU	0,3258	0,1353	0,5469	0,8540

A 14. táblázat alapján kimutatható, hogy az adózott eredményből a tulajdonosoknak, részvényeseknek járó osztalék, részesedés mutatószámai a számviteli standardokat adaptált vállalkozások esetén kedvezőbb átlagértékeket mutatnak. Azonban az osztalék relatív átlagértéke (DIVYI) elég nagy szóródást tartalmaz (a szórás mértéke a nemzetközi standardokat alkalmazó cégek esetén megközelíti a 30-at).

A cégek növekedését kifejező vagyoni piaci értékének változása annak könyvvértékéhez képest a hazai számviteli szabályokat követő vállalkozások esetén (5,81) több mint kétszerese a nemzetközi elveket alkalmazóknak. Tehát ebben a tekintetben a nemzetközi módszereket alkalmazó cégek átlagmutatója jóval kisebb mértéket mutat.

A vizsgált vállalkozások eredményességi mutatói közül a nettó nyereségszint mindkét cégcsoport esetén negatív (veszteség) átlagértéket mutatott az érintett időszakban. Ugyanakkor az egy részvényre jutó nyereség és az eredményből a befektetett tőke megtérülésének átlagértéke a nemzeti szabályokat követő cégek esetén mutat kedvezőbb képet. Az utóbbi mutató tekintetében a nemzetközi standardokat adaptáló vállalkozások esetén csökkenő mérték (-0,0081) mutatható ki.

A vizsgált vállalkozások fizetőképességét minősítő likviditási (OCF, CUR, CFM) és tőkeáttételi mutatók is kedvezőbb átlagértékeket fejeztek ki a hazai szabályokat követő cégek esetén. A nemzetközi számviteli standardokat adaptált vállalkozások esetén például a cash flow szint csökkenő mértéket (-0,0408) mutat. A működési cash flow

összegének az összes eszközérték arányában kifejezett relatív átlagértéke körül nagy a szóródás (a szórás értéke 15–17). A tőkeáttételi mutatószámok is kedvezőbbek a hazai szabályokat követő cégek esetén (DEBTE, CGEAR, DSFU), ugyanis az érintett vállalkozásoknak az eladósodottsága alacsonyabb mértékű volt, mint a nemzetközi standardokat adaptálóké.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a standardadaptációt követően a vizsgált cégek mérlegeredményei romlottak, különös tekintettel a likviditásra és az eredményességre vonatkozóan.

6.6. Az IFRS bevezetése csökkentette a vállalatvezetés jövedelmét

Először megvizsgáltam az eszközarányos eredmény (mérleg szerinti eredmény összegét viszonyítottam az összes eszközértékhez – ΔNP), majd magának a mérleg szerinti eredmény relatív (mérleg szerinti eredménynek a működési cash flow-hoz (ΔCF) viszonyított aránya) (ΔNP) változásának volatilitását mindkét cégcsoportra vonatkozóan. Ezt követően elemeztem az átmenő tételek (passzív időbeli elhatárolások) és a cash flow közötti kapcsolatot. Ezt a vizsgálatot a Pearson-féle korrelációs számítási módszerrel végeztem el mind a standardok bevezetése előtti, mind pedig az az utáni időszakra vonatkozóan. A kutatás további részében OLS regressziós modellel teszteltem az átmenő tételek, cash flow, eredményesség, tőkeáttétel és a cég méretének, nagyságának változása közötti kapcsolatokat. Tendeloo és Vanstraelen (2005) tanulmányát követve a következő regressziós modellt alkalmaztam elemzéseimhez (6):

$$ACCR_{i,t} = a_0 + a_1 FRS_{i,t} + a_2 FRSOCF_{i,t} + a_3 FRSLNMV_{i,t} + a_4 FRSOPM_{i,t} + a_5 FRSTLSFU_{i,t} + e_{i,t} \quad (6)$$

Ahol:

- $ACCR_{i,t}$ = átmenő tételek (passzív időbeli elhatárolások) az összes eszköz arányában,
 $FRS_{i,t}$ = pénzügyi beszámoló rendszer típusát jelző fiktív változó:
 $FRS_{i,t} = 1$, ha a cég az IFRS szerint készítette beszámolóját,
 $FRS_{i,t} = 0$, amennyiben a cég a nemzeti GAAP szerint készítette el,
 $FRSOCF_{i,t}$ = az IFRS hatása az ACCR és a CF közötti kapcsolatra,
 $FRSLNMV_{i,t}$ = az IFRS hatása az ACCR és a Size közötti kapcsolatra,
 $FRSOPM_{i,t}$ = az IFRS hatása az ACCR és a Profitability közötti kapcsolatra,
 $FRSTLSFU_{i,t}$ = az IFRS hatása az ACCR és a Leverage közötti kapcsolatra.

A 6. regressziós modell eredményeit a 15. táblázatban foglaltam össze.

A 15. táblázat alapján kimutathatóvá vált, hogy a nemzetközi standardokat adaptált cégek magasabb volatilitást értek el a mérleg szerinti eredmény (nyereség, ΔNP), valamint a nettó profitnak a működési cash flow arányában ($\Delta NP/\Delta CF$) reprezentált változását illetően. Így a kimutatott eredményességi mutatók a standardadaptáció után sem mutattak kisebb volatilitást, kevésbé csillapodtak, mint a hazai számviteli elvek követőinél.

15. táblázat. Az alkalmazott számviteli rendszer hatása a vállalatvezetés jövedelmére

Megnevezés	Hazai elveket követők	IFRS-adaptálók
Δ NP volatilitása	4,1581	6,1021
Δ NP/ Δ CF volatilitása	11,4401	12,0120
FRSOFCF	-1,21**	-0,7145**
FRSLNMV	-0,025**	-0,014*
FRSOPM	0,5541**	0,2145**
FRSTLSFU	-0,2574**	-0,1941**
R ²	0,784	0,815

* 10%-os szignifikanciaszinten,

** 5%-os szignifikanciaszinten.

Az átmenő tételek, elsősorban a passzív időbeli elhatárolások és a cash flow közötti korrelációt kifejező koefficiens (FRSOFCF) mindkét cégcsoport esetén negatív értékű mutatót 5%-os szignifikanciaszinten, azonban mégis a nemzeti elveket alkalmazó cégek vezetői tettek szert magasabb jövedelemre (-1,21).

Az átmenő tételek és a cég mérete, nagysága (Size) közötti kapcsolat koefficiense (FRSLNMV) szintén negatív (-0,025 és -0,014) 10%-os és 5%-os szignifikanciaszinten, ami azt jelenti, hogy a nagyobb méretű és a nemzetközi standardokat már adaptált cégek sem tudták még beépíteni saját számviteli rendszerükbe az elhatárolásalapú elszámolásokat.

Hasonlóképpen alakult az átmenő tételek és a tőkeáttétel (Leverage) közötti kapcsolat koefficiense (FRSTLSFU) is (-0,1941), azaz a standardokat adaptált cégek sem növelték tovább a függő tartozásaikat (passzív időbeli elhatárolásaikat) a magasabb adósságállományuk következtében.

Az átmenő tételek és az eredményesség közötti kapcsolat koefficiense (FRSOPM) már szignifikánsan pozitív mindkét cégcsoport esetén. Azonban az is megfigyelhetővé vált, hogy az alacsonyabb eredményességet elérő cégek kevésbé szorgalmazták az elhatárolásalapú elszámolások adaptálását számviteli politikájukba.

Összefoglalóan az a következtetés vonható le, hogy a gyakorlati eredmények alátámasztották (pl. FRSOFCF esetén) a hipotézisben megfogalmazott előfeltételezést az érintett vállalatvezetők jövedelmének csökkenésére vonatkozóan 5%-os szignifikanciaszinten a nemzetközi számviteli standardokat adaptált cégek esetében.

A következő, a vállalatvezetés jövedelmét tesztelő elemzésben azt vizsgáltam, hogy a mintába bevont cégek számviteli beszámolóikban inkább kisebb összegű nyereséget tettek közzé, mint veszteséget, vagy a negatív eredmény időzítésének befolyása alatt álltak. Hasonló kérdésekkel foglalkoztak kutatásaikban Bushmann és Piotroski (2006), valamint Butter és munkatársai (2007). Tanulmányaik alátámasztották, hogy a vállalatvezetés számára nem kedvező a nagyobb összegű veszteségek megjelenítése. A vizsgálatot a következő logisztikai modellel végeztem el (7):

$$RR_{i,t} = a_0 + a_1 \text{Profitability}_{i,t} + a_2 \text{Dividend}_{i,t} + a_3 \text{Growth}_{i,t} + a_4 \text{Size}_{i,t} + a_5 \text{Likividity}_{i,t} + a_6 \text{Leverage}_{i,t} + a_7 \text{SP}_{i,t} + a_8 \text{LL}_{i,t} + e_{i,t} \quad (7)$$

Ahol:

$SP_{i,t}$ = pozitív kis összegű profit (nyereség) [small profit],

$SP_{i,t} = 1$, ha az $EAT/összes\ eszköz$ 0–0,01 között,

$SP_{i,t} = 0$, ha az $EAT/összes\ eszköz$ 0–0,01 kívül,

$LL_{i,t}$ = negatív nagyobb összegű veszteség [large loss],

$LL_{i,t} = 1$, ha az $EAT/összes\ eszköz < -0,20$,

$LL_{i,t} = 0$, ha az $EAT/összes\ eszköz > -0,20$.

A 7. regressziós modell eredményeit a 16. táblázatban foglaltam össze.

16. táblázat. Cégek eredményességének alakulása		
Megnevezés	Standardokat adaptált cégek esetén	Hazai elveket követő cégek esetén
SP	-1,194**	0,451
LL	2,581*	1,324

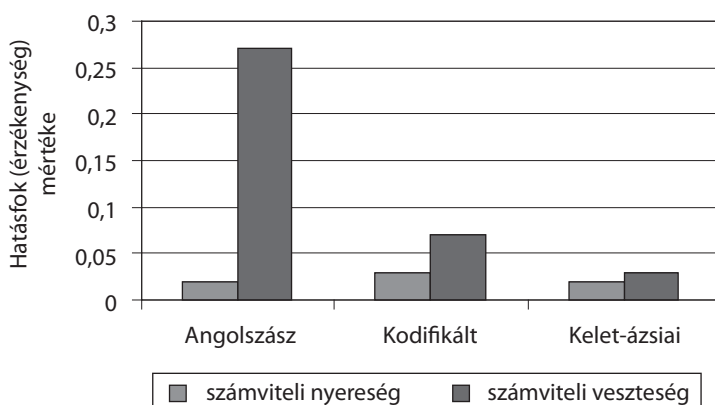
* 10%-os szignifikanciaszinten

** 5%-os szignifikanciaszinten.

A 16. táblázatban foglalt adatok arról tanúskodnak, hogy a nemzetközi standardokat már adaptált cégek esetén a kis összegű nyereség (SP) kimutatásának valószínűsége szignifikánsan negatív (-1,194), vagyis ezek a cégek kevésbé törekedtek alacsony mértékű profit kimutatására eredménykimutatásaikban. Az is kimutathatóvá vált, hogy ezek a vállalkozások nem halasztották el kimutatni az esetlegesen előforduló nagyobb összegű veszteségeiket (LL) sem, amikor azok ténylegesen felmerültek. Ezt támasztja alá a szignifikánsan megjelenített pozitív összegű (2,581) nagy veszteség koefficiense is. Inkább a hazai számviteli szabályokat alkalmazó cégek esetén fordult elő, hogy előnyben részesítették a kisebb összegű, de pozitív összeget (nyereséget) reprezentáló eredményüket (0,451) és kevésbé publikálták a nagy összegű veszteségeiket, továbbfolytatva ezzel az időzített, elhatárolásalapú elszámolási lehetőségeiket.

Néhány következtetésre lehetőséget ad a számviteli beszámolók minőségére vonatkozó nemzetközi eltéréseket bemutató diagram (6. ábra), amely Bushmann, Piotroski és Smith (2012) kutatásainak alapadatain alapszik. A 6–8. ábra bemutatja a számviteli eredmény (nyereség vagy veszteség) függését az adott országban, országcsoportban funkcionáló politikai és gazdasági viszonyoktól, intézményrendszerrel. A sötét árnyalatú oszlopok mutatják a gazdasági haszonnal (nyereséggel) járó, a világos oszlopok pedig a gazdasági hátránnyal (veszteség) járó eredmények érzékenységet.

Az 6. ábrában három országcsoport: angolszász, kodifikált jogrendszerűek és kelet-ázsiai országok eredményeit összegzi, míg a második és a harmadik egy-egy kiválasztott adott „klaszter”-beli országot vizsgál. A számviteli beszámolási gyakorlatban mutatkozó különbségek szembetűnőek. A legnyilvánvalóbb különbségek az angolszász országcsoportban mutatkoznak a gazdasági veszteségekhez kapcsolódó magas érzékenyséjük következtében. Ez kapcsolatba hozható az angolszász országokban a részvényesi érdekek és -értékek hangsúlyozottabb érvényesülésével. A gazdasági veszteségek hatása már kevésbé érzékelhető azokban az országokban, ahol a vállalatvezetés jóval nagyobb mértékű támogatást kap és a részvényesek kisebb szerepet játszanak az irányításban.

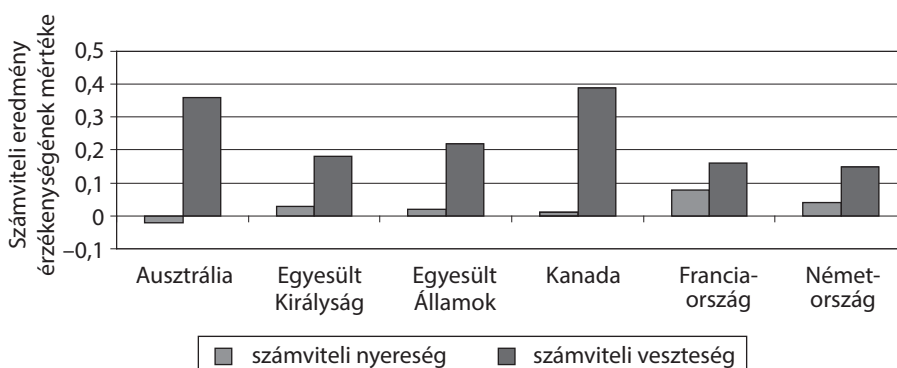

6. ábra. A számvetési eredmény alakulása a politikai és gazdasági tényezők függvényében

Forrás: Ball, 2012, 20.

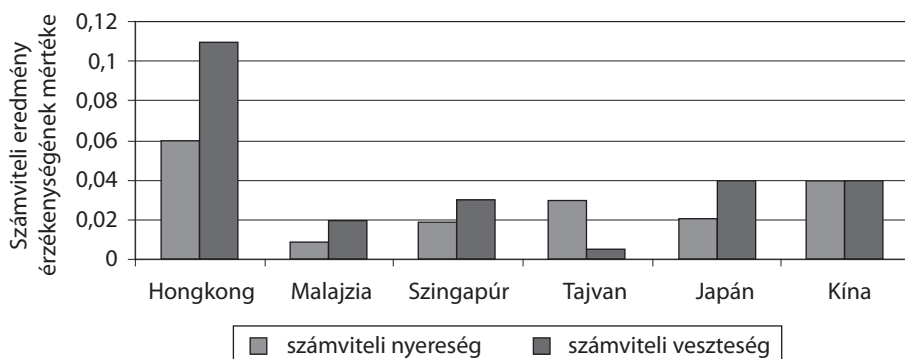
Nem meglepő, hogy a gazdasági veszteségek hatása az átlagosnál alacsonyabb mértékű azokban az országokban, ahol az egyedi részvényesek kevésbé fontos szerepet töltenek be és a vállalatvezetésnek megvan a saját mozgástere személyes érdekeik érvényesítéséhez. A kulcskérdés úgy fogalmazható meg, hogy vajon a vállalatvezetés mennyire fogja megváltoztatni érdekeltségét a nemzetközi számvetési standardok adaptálását követően azokban az országokban, ahol kevésbé jutnak érvényre, érvényesülnek a részvénytulajdonosok érdekei.

Kína esetén például közvetlen hatásvizsgálatok eredményei szólnak arról, hogy a nemzetközi számvetési standardok alkalmazásának kiterjesztése nem járt semmiféle olyan politikai és gazdasági szabályozó változásokkal, amelyek kihatottak a korábbi számvetési beszámolási gyakorlatra.

7. ábra. A számvetési eredmény érzékenysége néhány kiemelt angolszász és kodifikált országban

Forrás: Ball, 2012, 20.

8. ábra. A számviteli eredmény érzékenysége néhány ázsiai országban

Forrás: Ball, 2012, 21.

A 8. ábra oszlopain jól látható, hogy a nemzetközi standardokon alapuló számviteli beszámolók nem érzékelik Kínában sem a fennálló politikai és gazdasági intézményrendszer hatásait a vállalkozások nyereségének, illetve veszteségének alakulására, de a nemzeti szabályaik szerint készülő pénzügyi kimutatásaik már igen. A nemzetközi standardok alkalmazásának kötelezővé tétele a kínai gyakorlatban még nem mutatott észrevehető fejlődést a számviteli beszámoltatási rendszerben, különös tekintettel a nemzetközileg is fejlett módszereknek és elveknek a komplett hazai intézményesített környezetbe történő beültetése révén.

Hasonló következtetések vonhatók le a másik négy kelet-ázsiai ország (Hongkong, Malajzia, Szingapúr és Tajvan) esetén is. Ezekben az országokban korábban már alkalmazták az angol és az amerikai számviteli standardokat belső elszámolásaikban, mivel az angolszász országok gyarmatai voltak. Azonban a 8. ábra oszlopdiagramjai alapján az olvasható le, hogy a politikai, illetve gazdasági intézményrendszer hatása a számviteli nyereségre, illetve veszteségre csak nagyon alacsony szinten mutatható ki, alig érvényesül, ellentétben a 7. ábrán kimutatott angolszász országokkal.

Ebben a tekintetben a kontinentális európai országok, Kína és a kelet-ázsiai országok számviteli gyakorlata azonosságot mutat.

Megnehezíti az importált számviteli elvek és módszerek adaptálását, alkalmazását ezekben az országokban a kodifikált jogrendszeren alapuló intézményrendszer létezése. Ugyanis az országokon belüli, helyi gazdasági és politikai erők befolyásolják a vállalatvezetőket, könyvvizsgálókat, bíróságokat és más irányítókat abban, miként válaszoljanak, cselekedjenek a nemzetközi és az ottani számviteli gyakorlat között fennálló különbségekre, eltérésekre. Az eltérő adaptációs gyakorlat, „gazdaságilag és politikailag befolyásolt” alkalmazás következtében lényegesen csökken az egységesített, harmonizált számviteli elvek és módszerek képessége arra vonatkozóan, hogy azokkal mérsékelhessenek, csökkenthessenek az információfeldolgozási és -előállítási költségeket és az azzal járó kockázatot is. Ellenben növekszik az információs folyamat költsége éppen az inkonzisztens számvitel létezésével, és ezáltal a kevésbé átlátható és összehasonlítható beszámolási rendszerrel is.

6.7. Az értékrelevancia vizsgálata

Az első értékrelevancia tesztelést OLS regresszióval végeztem el a részvényárak könyvértékére és egységére jutó profit hatásvizsgálata során. Modellezésüket Hung és Subramanyam (2007) kutatásai alapján a következőképpen állítottam fel (8):

$$P_{i,t} = a_0 + a_1 BVPS_{i,t} + a_2 NPPS_{i,t} + e_{i,t} \quad (8)$$

Ahol:

- $P_{i,t}$ = egy részvényre jutó saját tőke összege piaci értéken,
 $BVPS_{i,t}$ = egy részvényre jutó saját tőke összege könyvértéken,
 $NPPS_{i,t}$ = egy részvényre jutó mérleg szerinti eredmény,
 $e_{i,t}$ = véletlen hiba összege.

A második értékrelevancia-tesztelést is OLS regresszióval végeztem, amelynek során az elért eredmény hatását vizsgáltam a tőkemegtérülésre. A modellezését Lang és munkatársai (2005) tanulmánya alapján mutatom be (9):

$$NPP_{i,t} = a_0 + a_1 AR_{i,t} + e_{i,t} \quad (9)$$

Ahol:

- $NPP_{i,t}$ = egy részvényre jutó mérleg szerinti eredmény,
 $AR_{i,t}$ = részvénytőke éves megtérülése.

Számítása: $P_{it} + D_{it} - P_{it-1} / P_{it-1}$.

Ahol:

- P_{it} : i részvényár a t időszak végén,
 D_{it} : i részvény után fizetett osztalék a t időszak végén,
 P_{it-1} : i részvényár a $t-1$ időszak végén.

A harmadik értékrelevancia-tesztelés folyamán a könyvértékek, a mérleg szerinti eredmény és a tőkemegtérülések közötti kapcsolatot vizsgáltam. Az OLS regressziós modellt Botsari és Meeks (2008) kutatásait követve mutatom be (10):

$$AR_{i,t} = a_0 + a_1 BVPS_{i,t} + a_2 BVCHA_{i,t} + a_3 NPPS_{i,t} + a_4 NPCHA_{i,t} + e_{i,t} \quad (10)$$

Ahol:

- $Ari_{i,t}$ = átlagos tőkemegtérülés,
 $BVPS_{i,t}$ = egy részvényre jutó tőkeérték könyvértéken,
 $BVCHA_{i,t}$ = könyv szerinti értékben történő változás a standardadaptáció során,
 $NPPS_{i,t}$ = egy részvényre jutó mérleg szerinti eredmény,
 $NPCHA_{i,t}$ = mérleg szerint eredményben történő változás a standardadaptáció során.

Az értékrelevancia tesztelések eredményeit a 17. táblázatban foglaltam össze.

A táblázat adatai alátámasztották korábbi H_0 hipotézisemben tett előzetes feltételezést arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi standardokat adaptált cégek számviteli információs rendszere magasabb értékrelevanciát tükröz, mint a hazai elveket követők.

Az első értékrelevancia-tesztelés eredményeképpen kimutatott egy részvényre jutó mérleg szerinti eredmény koefficiense (3,025) és az egy részvényre jutó saját tőke könyvértéke (1,354) szignifikánsan (1%-os) pozitív és nagyobb értékű a standardokat adaptált cégeknél. Ezen vállalkozások pénzügyi mutatói kedvezően magasabb korrelációs együtthatójúak ($R^2 = 0,799$) is.

Hasonló eredményeket mutattak a második értékrelevancia-tesztelés eredményei is, ugyanis a részvénytőke éves megtérülését reprezentáló koefficiens értéke (3694,124) szignifikánsan (10%-os) pozitív és nagyobb a standardokat adaptáló cégeknél

17. táblázat. Az értékrelevancia-tesztek eredményei		
Megnevezés	Mintába bevont vállalkozások	
	Hazai elveket alkalmazók	IFRS-követők
NPPS	2,041**	3,025**
BVPS	0,547**	1,354**
AR	2841,145**	3694,124*
BVCHA	0,1941**	0,2941*
NPCHA	0,0182**	1,3541
R^2	0,689	0,799

* 10%-os szignifikanciaszinten,

** 1%-os szignifikanciaszinten.

A harmadik értékrelevancia-tesztelés eredményei közül a könyvérték változásának (1,3541) koefficiense szignifikánsan pozitívabb értékű a standardadaptáló vállalkozásoknál. Ezek a kapott értékek egyértelműen bizonyítják a nemzetközi módszereket alkalmazó cégek megbízható és valós értékelésbeli érdekeltiségének orientációját is.

Azonban a mérleg szerinti eredményben történt változást reprezentáló mutató (NPCHA) is pozitív értéket mutat, de már nem szignifikánsan (1,3541) az előzőekben érintett cégcsoport esetén.

Tanulmányom a nemzeti számviteli szabályok alkalmazásáról a nemzetközi módszerekre történő áttérés hatásait kutatta. A gyakorlati eredmények kedvezőtlen értékeket mutattak ki a vizsgálatba bevont és a mintában szereplő vállalkozások eredményességére és fizetőképességére vonatkozóan. Elemzéseim alátámasztották, hogy az érintett cégek belső számviteli teljesítményei nagymértékben függtek azok vagyoni, pénzügyi és belső tőkeellátási szükségességétől a standardadaptációt követő időszakban is. A tanulmány kimutatta továbbá, hogy a vállalatvezetés csökkenő jövedelmeire hatást gyakorolt a nemzetközi standardokra történő áttérés.

Az előzetesen felállított hipotézisekben már feltételeztem, hogy a nemzetközi standardok bevezetése változást okozhat az érintett vállalkozások belső számviteli teljesítményeiben és azok értékelési módszereiben is. Ezek a változások összefüggésben álltak a számvitelileg kimutatott eredménynek a felsővezetői fluktuációra és az alkalmazotti létszámleépítésekre gyakorolt hatásával is. Az általam idézett korábbi szakirodalmi tanulmányok, kutatások is igazolták, hogy a standardadaptációt követően közzétett

számveteli eredmények már kevésbé „befolyásolhatóak”, sokkal óvatosabban kezelhetők és a költség-haszon elszámolásokat követően azonnal nyilvánosságra kerülnek. Ezáltal a nemzetközi számveteli módszerek egyre hatásosabb eszközévé váltak az azokat adaptált vállalkozások belső teljesítménymeghatározásának és értékelésének. A hipotézisekben megfogalmazott előfeltételezések gyakorlati megvalósulását a hazai mintacégek számveteli adatai alapján vizsgáltam, a kimutatott eredmények – néhány esetet kivéve – összhangban voltak az előzőekben tett megállapításaimmal.

Végül a nemzetközi módszerek gyakorlati bevezetését követő években már jóval nagyobb mértékű értékrelevanciával rendelkezett a standardokat adaptált cégek belső számveteli információs rendszere, mint a korábbi időszakban. Megfigyelhetővé vált, hogy a nemzetközi számveteli standardok természete és követelményei egyre áttekinthetőbbé és világosabbakká váltak, alkalmazásuk és kivitelezésük gyakorlati megvalósítása fokozatosan alkalmazkodott a felhasználók igényeihez is.

Remélem, hogy tanulmányom a tőkebefektetők hasznára is válhat azáltal, hogy így előre fel tudják becsülni a nemzetközi számveteli módszerek hatásait, s készek módosítani befektetési stratégiájukat, továbbá mint külső befektetők össze tudják hasonlítani a hazai pénzügyi elszámolási módszereket más országokéval. Végül a hazai tőzsdére történő belépésük előtti pénzügyi elemzéseikben is szerepet kaphat a számveteli standardokban való jártasságuk, mivel ezen a tőkepiacon már kötelező azok alkalmazása.

Az előzőekben vizsgált vállalkozások számveteli gyakorlatával kapcsolatban nem hagyhatók figyelmen kívül a magyarországi számveteli standardizáció legújabb fejleményei sem. Ezekről szeretnék rövid összefoglalást adni a következőkben.

7.

A számviteli standardok hatásvizsgálatainak eredményei

A 2000-es években a kontinentális Európa pénzügyi intézményeit a korábbi banki orientáltságtól eltérően egyre inkább az aktív piaci arculat jellemzi, amely kedvező hatással bírt a számviteli beszámolók minőségére is. A kodifikált jogalkotást alkalmazó országoknak, mint amilyen a kontinentális Európa országainak többsége is, az állam, a bankok, illetve a háztatások által megtermelt tőke sokkal fontosabbá válik, mint a szokásjogot preferáló országokban, mint például Észak-Amerikában, ahol a gazdálkodókat főként a magánbefektetők finanszírozzák. Így, ha információs aszimmetria mutatható ki a pénzügyi forrást nyújtók és a gazdálkodók között, azt a kontinentális európai országokban úgy oldják fel, hogy közvetlen számviteli információkkal látják el a tőkebefektetőket, ugyanakkor az angolszász gyakorlatban magasabb értékrelevanciával bír és nyilvános pénzügyi beszámolókat készítenek. Ugyanis a tőkepiac-orientált nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok alapulvételével elkészített számviteli beszámolók előtérbe helyezik a piaci értéken történő kimutatásokat, mivel ezáltal releváns információkhoz juthatnak a befektetők is.

A témához kapcsolódó eddig megjelent publikációkban találtam utalásokat arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok javították a számviteli rendszer minőségét, de a kutatók azt még nem írták le, hogy az ebből adódó változások miként hatottak a gazdálkodók teljesítményére, különös tekintettel a piaci mechanizmusok által rendszeresen alkalmazott pénzügyi mutatókra.

A most következő empirikus vizsgálatnak az a célja, hogy az előző bekezdés utolsó mondatában megfogalmazott hatásokat is kimutathassam. Ennek érdekében először összehasonlítottam a legfontosabb pénzügyi mutatókat a hazai szabályozási környezet és az adaptált nemzetközi számviteli standardok alapulvételével. A továbbiakban felkutattam az eltérések okait, amelyek a két rendszer alkalmazásának eltéréseiből adódtak. Elemzéseim remélhetőleg kiegészítik a témához kapcsolódó szakirodalom gazdasági következtetéseit azáltal, hogy kimutathatóvá válhat az IFRS adaptációjának a pénzügyi mutatókra gyakorolt hatásai is. Elemzésre tarthat számot, hogy konkrétan melyik mérlegbeli vagy eredménykimutatás tételben történik változás a számviteli konverzió következtében.

A mintánkban szereplő gazdálkodókat három kulcsfontosságú dimenzióban:

- jövedelmezőség,
- tőkeellátottság,
- likviditás

elemeztem annak érdekében, hogy az IFRS adaptálásának hatását megismerhessem a pénzügyi adatokra vonatkozóan is. A vizsgálatot 237 hazai telephelyű cég 2008–2012 évkbeni számviteli beszámolói alapulvételével végeztem el, amelyek közül 32 vállalkozás a nemzetközi standardok elveit alkalmazta.

A jövedelmezőségi vizsgálatokat a következő ráták alapulvételével végeztem el:

- az árbevétel- arányos üzemi eredmény (OPM),
- tőkearányos megtérülés (ROE),
- eszközarányos megtérülés (ROA).

A gazdálkodók tőkeszerkezetét a

- saját tőkehányad (ER) és az
- vadósságszolgálati mutató (GR) alapján vizsgáltam.

A cégek likviditását

- forgóeszközarány (CR) és
- pénzeszközarány (QR) mutatókkal elemeztem.

Végül a piaci alapú P/E rátával az ár/nyereség arány alakulását mutatom be.

A 18/a–b táblázatban foglaltam össze a pénzügyi rátákra vonatkozó leíró statisztika eredményeit mind a hazai szabályozási környezetben, mind pedig a nemzetközi standardok alkalmazása esetén.

18/a táblázat. Pénzügyi mutatók a hazai számviteli szabályok alapján					
Mutatók	Átlag	Medián	Szórás	Minimum	Maximum
OPM	0,0574	0,0589	0,1864	–0,5874	0,6855
ROE	0,0289	0,0198	0,2354	–0,9874	0,6478
ROA	0,0912	0,0907	0,1524	–0,8254	0,4462
GR	0,6541	0,5764	0,5421	–1,8745	2,9103
ER	0,5478	0,5142	0,3241	0,2874	0,3542
CR	8,8745	7,9842	32,5421	0,0574	232,5241
PE	14,4864	14,2512	28,3214	–18,0000	222,5000

A táblázat alapján látható, hogy a jövedelmezőségi és a tőkeszerkezeti mutatók esetén az átlagértékek és a medián érték nem mutat lényeges eltérést egymástól, sőt az átlagértékektől történő eltérések (szórás) is viszonylag kismértékűek. Ez utóbbit jelzi a legkisebb (minimum) és a legnagyobb (maximum) értékek közötti terjedelem nagysága is. Azonban a likviditási mutató (CR) és a piaci ráta (PE) esetén már lényeges eltérés mutatkozik az átlagértékek és a medián értékek között, sőt igen jelentős a szórás is, ami a szélső értékekben is „kicsúcsosodik”.

18/b táblázat. Pénzügyi mutatók a nemzetközi standardok alkalmazása esetén				
Mutatók	Átlag	Medián	Minimum	Maximum
OPM	0,0684	0,0768	–1,9919	0,7544
ROE	–0,1821	0,1874	–22,7234	0,8239
ROA	0,0842	0,1001	–0,6518	0,9552
GR	0,6541	0,5461	–0,8149	4,3792
ER	0,4522	0,4332	0,7757	0,8951
CR	2,1150	1,9421	0,9359	13,2987
PE	10,1241	10,2141	–106,0000	140,0000

A számviteli módszerek változása következtében a jövedelmezőségi mutatók közül a tőkearányos megtérülés (ROE) esetén mutatható ki lényegesebb eltérés az átlagérték és a medián között, amelyhez a többi rátához képest magasabb szórás is kapcsolódik, sőt elég széles a minimum és a maximum értékek közötti sáv is (–22,7234–0,8239). Ugyanakkor a legnagyobb mértékű eltérés a piaci mutató (PE) esetén mutatható ki, ahol a szélső értékek közötti differencia igen jelentős (106,000–140,000).

A 19. táblázatban mutattam ki az egyes pénzügyi mutatók egymás közötti eltéréseit abban az esetben, ha a gazdálkodó áttért a korábbi hazai szabályozási környezetről a nemzetközi standardok alkalmazására. Így az eltérések pozitív, illetve negatív értékei a korábbi, hazai szabályozási rendszerhez képest történt változásokat mutatják be.

19. táblázat. Egyes pénzügyi mutatók eltérései					
Mutatók	Átlag	Medián	Szórás	Minimum	Maximum
OPM	–0,0055	0,0006	0,3821	–0,4034	0,6396
ROE	–0,2128	0,0103	2,0141	–2,6897	2,4584
ROA	0,0079	0,0067	0,0030	–0,3571	0,2596
GR	0,0250	0,0010	0,3882	–3,3121	2,1436
ER	–0,0255	–0,0005	0,3214	–0,9553	0,0734
CR	–1,4326	–0,0017	41,3112	–48,5241	0,6564
PE	–2,1704	–1,4239	44,1387	–271,5000	214,1212

A 19. táblázat eredményei arról tanúskodnak, hogy a nemzetközi standardokra történő áttérés következtében a jövedelmezőségi mutatók átlagértékei közül az árbevétel-arányos üzemi eredmény (OPM) és a tőkearányos megtérülés (ROE) esetén mutatható ki csökkenés a hazai szabályozási környezethez képest. A tőkeszerkezeti mutatók átlagértékei közül a saját tőkehányad (ER) esetén keletkezett viszonylag kismértékű csökkenés (–0,0255). Azonban a korábbiaknál jóval nagyobb mértékű a kedvezőtlen változás, azaz a csökkenés a likviditási mutató (CR) és a piaci mutató (PE) átlagértéke esetén is.

A pénzügyi ráták medián értékeiben történt változás az előzőekhez képest jóval kisebb mértékű azzal az eltéréssel, hogy a jövedelmezőségi mutatók esetén is kedvezően, emelkedtek az értékek (OPM, ROE). Továbbá a likviditási és a piaci mutatók esetén is viszonylag csekély mértékű a csökkenés (–0,0017, illetve –1,4239).

A táblázatokban látható statisztikai eredmények azt tükrözik, hogy a pénzügyi mutatók nem normális eloszlást követnek, és lényeges eltérések is kimutathatóvá váltak az egyes ráták esetében. A szignifikáns ferdeségek és „csúcsosságok” is azt jelezték, hogy az eltérések statisztikai szignifikanciaszintjei tesztelésének a medián értékek szolgáljanak alapul. A Wilcoxon előjeltesztelés alkalmazása nem előfeltételezi ugyanis a vizsgált sokaság normális eloszlását. Az előjelpróba esetén a nullhipotézis azt feltételezi, hogy a ráták közötti eltérésekben bekövetkező pozitív és negatív előjelek összege megegyezik.

A 20. táblázatban foglaltam össze a pénzügyi mutatók medián értékeit mind a hazai szabályozási környezetben (2. oszlop), mind a nemzetközi standardok alkalmazása esetén (3. oszlop), továbbá a kettő közötti eltéréseket (4. oszlop) 5%-os (**), illetve 1%-os (***) statisztikai szignifikancia szinten.

20. táblázat. Egyes pénzügyi mutatók medián értékei				
Mutatók	Hazai GAAP szerint	Nemzetközi standardokkal	Eltérések	Szignifikancia-szint
OPM	0,0671	0,0168	0,0076	***
ROE	0,1363	0,1382	0,0203	***
ROA	0,0895	0,1161	0,0087	***
GR	0,4753	0,4655	0,0110	**
ER	0,5783	0,4974	-0,0035	**
CR	1,3403	1,4150	-0,0017	**
PE	11,3413	11,1548	-1,4239	***

Az eredmények alapján megállapíthatóvá vált, hogy a profitabilitási ráták (OPM, ROE, ROA) a számviteli módszerek konverziója következtében 9–19%-kal emelkedtek 1%-os szignifikanciaszinten. Továbbá 2,9%-os növekedés látható az adósságszolgálati mutató esetén (GR) és 0,7%-os csökkenés a saját tőkehányad (ER) alakulásában 5%-os szignifikanciaszinten. Sajnos a likviditási mutató (CR) is csökkent 0,2%-kal, valamint a piaci mutató (PE) is 11%-kal.

A fontosabb pénzügyi mutatók átlag- és mediánértékeinek vizsgálata után további kutatásokat végeztem arra vonatkozóan, hogy a számviteli módszerek változása következtében az egyes ráták vonatkozásában tipikusan melyik nemzetközi standardok fejtettek ki jelentős kedvező, illetve kedvezőtlen statisztikailag szignifikáns hatásokat.

A 21. táblázatban foglaltam össze árbevétel-arányos üzemi eredmény alakulásában jelentős szerepet vállaló nemzetközi számviteli standardok hatásait.

21. táblázat. A standardizáció hatása az árbevétel-arányos eredményre				
Standardok	Md	+	-	P
IAS 19.	0,003	40	5	***
IFRS 2.	-0,001	2	20	***
IFRS 3.	0,008	65	1	***

Ahol

Md eltérések medián értéke

+,- eltérések száma

P eltérések statisztikai szignifikanciaszintje

*** 1%-os szignifikanciaszinten

A 21. táblázat 2. oszlopa mutatja a hazai szabályozás és a nemzetközi standardok adaptálása alapján képzett jövedelmezőségi ráták (jelen esetben az üzemi árbevétel-arányos eredmény – OPM) közötti eltérések medián értékeit (Md). A táblázat a kalkulált különbségeket mutatja az IFRS-re történő áttérés előtt és után standardonként. Ezen felül bemutatja a különbségek pozitív (3. oszlop) és negatív (4. oszlop) értékeit és azok statisztikai jelentőségét (5. oszlop) is.

A statisztikailag szignifikáns (1%-os szinten), legjelentősebb hatást az árbevétel-arányos üzemi eredményre a munkavállalói juttatások (IAS 19.), a részvényalapú kifizetések (IFRS 2.) és az üzleti kombinációk (IFRS 3.) gyakorolták. Ennek a három nemzetközi számviteli standardnak hatása volt az árbevétel-arányos üzemi eredmény alakulására.

Legkedvezőbb hatás az IFRS 3. standard esetén figyelhető meg. Kedvező változás mutatható ki még az IAS 19. standard esetén is. Kismértékben bár, de kedvezőtlenül hatott az IFRS 2. standard. Összességében megállapítható, hogy az OPM mutató 12%-os növekedésében az IFRS 3. és az IAS 19. standardok alkalmazása statisztikailag is lényeges szerepet töltött be 1%-os szignifikanciaszinten. Pozitív eredménynek tekinthető az is, a táblázat alapján, hogy az érintett gazdálkodók döntő többségénél (65, illetve 40 esetben) kedvezően alakult az árbevétel-arányos üzemi eredmény a nemzetközi standardokra történő áttérést követően is.

Az előző bekezdésben megnevezett nemzetközi számviteli standardok hatásának tartalmi vonatkozásai közül feltétlenül szükséges kiemelni például az IFRS 3. esetén az üzleti kombinációk keretében szerzett tárgyi eszközök és immateriális javak piaci értékelését. Ezzel szemben a hazai számviteli szabályozás a múltbéli költségekre támaszkodik a pénzügyi kimutatások során, de előírja a bekerülési érték tartós csökkenésére a leértékelést is. Kivételes esetekben van csak lehetőség a piaci értéken történő kimutatásra az értékhelyesbítés, illetve az értékelési tartalék mérlegtételek sorában történő megjelenítéssel, ami viszont elkülönül a múltbéli értékelésen alapuló mérlegtételektől az adott vagyontárgyakra vonatkozóan. Ezáltal a piaci érték és a könyv szerinti érték különözete mint értékhelyesbítés külön soron szerepel a mérlegtételek között, a befektetett eszközök között, a saját tőkében kimutatott értékelési tartalékkal szemben, ezáltal csak a mérlegfőösszeget módosítja. Az átértékelési különbszet után értékcsökkenés nem számolható el.

Hazai számviteli szabályozásunk eltérő megközelítéseket alkalmaz a nettó eszközök kivásárlására és a részesedésszerzésekre vonatkozóan. Ugyanis a konszolidált számviteli beszámolóban a leányvállalat bevonásánál (részesedésszerzésnél) befektetett pénzügyi eszközként kimutatandó aktív konszolidációs különbözetként vagy hátrasorolt kötelezettségként megjelenő passzív tőkekonszolidációs különbözetként jelenik meg, miközben az azonos gazdasági tartalommal bíró nettó eszközbeszerzés az egyedi pénzügyi kimutatásokban az immateriális javak között üzleti vagy cégértékként, illetve a passzív időbeli elhatárolások között negatív üzleti vagy cégértéket keletkeztet. A hazai szabályozás választási lehetőséget ad továbbá a felvásárolt eszközök és kötelezettségek értékelésére és az ebből fakadó kisebbségi részesedések értékének meghatározására vonatkozóan is.

Az IAS 19. nemzetközi számviteli standard megköveteli a munkavállalói juttatások jelenértéken történő értékelését, amely azonban hiányzik nemcsak a hazai, hanem más európai ország (pl. Belgium, Dánia, Finnország, Görögország, Olaszország és Luxemburg) nemzeti számviteli szabályozásából is. Előfordul olyan eset is, hogy a munkavállalói juttatások elszámolása az adószabályokat követi (pl. Ausztria és Németország esetén). A hazai szabályozás nem különbözteti meg a fizetett távollétek halmozódó és nem halmozódó csoportjait, a távollétekkel kapcsolatos ráfordítások és kötelezettségek mindig csak annak az üzleti évnek a terhére terhelendők, amikor azok felmerültek. Továbbá bizonyos szolgálati időhöz kapcsolódó juttatási programokhoz kapcsolódó kötelmet sem kötelezettségként, sem pedig céltartalékként nem lehet kimutatni. Csúpan a végkielégítések magyar szabályozása közelíti meg a nemzetközi elvekben lévő elvárásokat.

Az IFRS 2. standard meghatározza a részvényalapú kifizetések számviteli elszámolásának módját, amelynek következtében módosítani kellett a korábbi könyvelési gya-

korlatot olyan tranzakciók esetében, amelyek során az alkalmazottak részvényopcióhoz jutottak. Ez utóbbi számviteli szabályozása hiányzik a legtöbb kontinentális európai ország gyakorlatában. Az IFRS 2. standard továbbá megköveteli azt is, hogy részvényalapú kifizetésekkel kapcsolatos számviteli elszámolások jelenjenek meg a gazdálkodók mérlegeiben és eredménykimutatásaiban is. Hazai számviteli szabályozási környezetben a részvényalapú kifizetések elszámolása nincs önállóan szabályozva, különösen a munkavállalókön kívüli felektől beszerzett anyagi javak és szolgáltatások saját részvényel, illetve annak árán alapuló összeg ellentételezésével történő beszerzése vonatkozásában. Adózási elvek érvényesülnek a munkavállalókkal kapcsolatos részvényalapú kifizetési ügyletek elszámolásaiban.

A 22. táblázatban foglaltam össze az eszközarányos megtérülési mutató (ROA) változására ható számviteli standardokat. A legkedvezőbb hatást az IFRS 3. standard okozta 1%-os statisztikai szignifikanciaszint mellett, és igen jelentős a pozitív esetek száma is (66). Kedvező változást okozott még a tárgyi eszközök (IAS 16.) és a pénzügyi instrumentumok (IAS 39.) standard adaptációja.

22. táblázat. A standardizáció hatása a ROA mutatóra				
Standardok	Md	+	-	P
IAS 2.	-0,001	3	22	**
IAS 16.	0,002	19	2	***
IAS 17.	-0,001	51	6	***
IAS 38.	0,003	21	9	**
IAS 40.	-0,003	1	7	**
IFRS 2.	-0,001	2	20	***
IFRS 3.	0,015	66	5	***

** , *** 5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

Az IAS 16. standard alkalmazása esetén a tárgyi eszközök értékelése két módon történhet:

- bekerülési érték, illetve
- átértékelési modell alapján.

A bekerülési érték modell azt fogalmazza meg, hogy az eszközöket a könyvekben bekerülési értékükön kell kimutatni, csökkentve azt a halmozott értékcsökkenés és a halmozott értékvesztés miatti veszteség összegével. Az átértékelési modell alkalmazása esetén a tárgyi eszközöket valós értékükön kell nyilvántartani, csökkentve azt a halmozott értékcsökkenés és a halmozott értékvesztés miatti veszteség összegével. A tárgyi eszközök valós értéke általában azok piaci értéke, amelyet értékbecslő szakemberek állapítanak meg. A standard értékelésére vonatkozó legfontosabb szabálya, hogy az átértékelt eszközök értékcsökkenésének alapja az adott eszköz átértékelt értéke. Ezáltal az eredménykimutatásban megjelenő értékcsökkenési leírás összege magasabb lesz, mint a bekerülési érték alapján számított összeg. Ennek következtében biztosítható, hogy a tárgyi eszköz jövőbeni pótlásának költsége valós értéken szerepeljen. Hazánkban a valós érték modell alkalmazása a tárgyi eszközökre vonatkozóan nem megengedett. Továbbá a hazai szabályozásban a tárgyi eszközök leszerelésének, elszállításának és a

terület helyreállításának becsült költségei, mint az adott eszköz bekerülési értékének része jelennek meg. A halasztott fizetés kamatráfordításként történő elszámolását sem érinti a magyar számviteli szabályozás. Számviteli törvényünk nem tartalmaz részletes szabályokat a tartalékalkatrészek, a karbantartási célú berendezések, illetve a biztonsági és környezetvédelmi eszközök elszámolására vonatkozóan. A magyar gyakorlatban is szélesebb körben alkalmaznák a gazdálkodók az átértékelést, amennyiben az IFRS szabályait követhetnék. Végül a nemzetközi szabályozásban a tárgyi eszközök értékesítésének eredményhatása nettó módon jelenik meg az eredménykimutatásban, azaz összevontan az értékesítésből származó bevételek és a könyv szerinti érték miatti ráfordítás értéke, szemben a hazai bruttó elszámolás elvével.

Az IAS 38. standard előírja, hogy egy eszköz akkor tekinthető immateriális jószágnak, ha általa a gazdálkodó jövőbeni gazdasági haszonhoz juthat, és értéke megbízhatóan mérhető. Továbbá a kutatási és kísérleti fejlesztési költségek nem aktiválhatóak. Ezzel szemben több európai országban is, köztük hazánkban, megengedett az alapításátszervezéshez és a kutatáshoz kapcsolódó költségek aktiválása (pl. Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban, Németországban, Görögországban, Olaszországban, Portugáliában és Spanyolországban is).

Kedvezőtlenül hatott az eszközarányos megtérülés alakulására a befektetési célú ingatlanok (IAS 40.), a részvényalapú kifizetések (IFRS 2.), továbbá a készletek (IAS 2.), valamint a lízingek (IAS 17.) nemzetközi számviteli standardok adaptációja. A nemzetközi gyakorlattal ellentétben hazai szabályozásunk ugyanis nem különíti el a saját használatú és a befektetési célú ingatlanokat, és nem ír elő sajátos megjelenítési, értékelésbeli kötelezettségeket sem. Az IAS 40. standard előírja a befektetési célú ingatlanok valószínű értéken történő értékelését. Továbbá a hazai szabályozás nem ír elő sajátos megjelenítési, értékelésbeli kötelezettségeket sem. Amennyiben össze kívánjuk hasonlítani az IAS 40. standardot a hazai gyakorlattal, azt csak általánosságban tehetjük meg például az ingatlanoknál, amelyek a befektetett eszközök között kerülnek kimutatásra, ha egy éven túl szolgálják a gazdálkodó tevékenységét, illetve a készletek között, amennyiben értékesítési célúak.

Az IAS 2. standard adaptációja esetén a készleteket a bekerülési érték és a nettó realizálható érték közül az alacsonyabban kell nyilvántartani. Ezzel szemben több európai ország (pl. Ausztria, Finnország, Görögország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália és Spanyolország) engedélyezi a készletek bekerülési értéken történő nyilvántartását. A hazai szabályozásban a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó biológiai eszközöket, a mezőgazdasági, erdészeti termékeket, az ásványokat, az ásványi termékeket, továbbá a beruházási szerződésekkel elvállalt és ténylegesen elvégzett munkák, teljesítmények megrendelő által még el nem ismert részéhez kapcsolódó, a közvetlen önköltségbe tartozó költségeit mint befejezetlen termelést a készletek között kell kimutatni. A nettó realizálható érték fogalma a magyar szabályozásból is hiányzik, helyette a vásárolt készleteknél a piaci értékre, a saját termelésű készleteknél pedig a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett, várható támogatásokkal növelt eladási árra vonatkozik az értékelési előírás. Továbbá az állandó üzemi általános költségeknek a nemzetközi szabályozás szerinti felosztása sem lehetséges. Az átalakítás költségeit sem nevesítjük külön, mivel az a saját termelésű készletek bekerülési értékének része, azaz a közvetlenül felhasznált anyagok értékével együtt képezi a bekerülési értéket. A hazai szabályozás nem alkalmazza a „becslés” kifejezést, amely nélkül egyes esetekben a piaci értéket sem lehet meghatározni.

A lízingek (IAS 17.) standard alkalmazása esetén a gazdasági eseményeket és tranzakciókat a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően kell bemutatni, nem pedig a jogi-formai követelményekhez igazodva (tartalom elsődlegessége a formával szemben). Ezzel szemben például Olaszország és Portugália nemzeti számviteli szabályozása nem ír elő kötelező szabályokat a lízingelszámolásokra vonatkozóan, illetve azt Ausztria és Németország esetén az adójogszabályok alapulvételével könyvelik. A hazai szabályozás szerint a pénzügyi lízing fennállásának lényeges feltétele a kötött futamidő mellett a vételi opció fennállásának ténye is. Az operatív lízing nemzetközi szabályozásában is felfedezhető az a lehetőség, hogy a ráfordításokat nem lineárisan, hanem valamilyen szisztematikus egyéb eloszlásban is el lehet számolni, amennyiben az valósabb képet ad.

A 23. táblázat tartalmazza a tőke megtérülési mutató (ROE) változását befolyásoló standardokat.

23. táblázat. A standardizáció hatása a ROE mutatóra				
Standardok	Md	+	-	P
IAS 16.	0,003	19	2	***
IAS 19.	0,009	40	5	***
IAS 39.	0,002	24	9	**
IFRS 2.	-0,001	2	20	***
IFRS 3.	-0,002	14	43	***

** ***5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

A tőke megtérülési mutató jelentős, mintegy 19%-os növekedését a munkavállalói jutatások (IAS 19.), a tárgyi eszközök (IAS 16.) és a pénzügyi instrumentumok (IAS 39.) nemzetközi számviteli standardok pozitív adaptációja idézte elő. Csökkentette a mutató értékét a részvényalapú kifizetések (IFRS 2.) és az üzleti kombinációk (IFRS 3.) standardok alkalmazása.

A hazai szabályozásban a valós értéken történő értékelési modell az IAS 39. standardban megfogalmazott elveket nem követte, mivel nem írja elő kötelezően azt, hanem csupán lehetővé teszi a valós értéken történő értékelést. Amennyiben az értékesíthető eszközöknél a valós érték alacsonyabb, mint a beszerzési értékük, akkor a magyar gyakorlat szerint automatikusan az értékvesztéssel csökkentett bekerülési értéken kerül kimutatásra. Továbbá a leértékelés a mérlegkészítés-kori piaci értékre történik, szemben a nemzetközi szabályozás szerinti fordulónapi piaci értékkel. A kezdeti díjak, tranzakciós költségek, diszkontok, prémiumok és kamatok a hazai gyakorlatban eredménykimutatás-beli tételek, amelyeket elkülönít az instrumentum beszerzési értékétől, és e tételek amortizálását sem követeli meg. Továbbá a hazai gyakorlat nem tartalmaz külön beágyazott származékos termékekre vonatkozó szabályokat sem. Az összetett pénzügyi instrumentumok komponensekre történő bontását sem követeli meg a hazai gyakorlat. Tipikus példa erre az átváltható kötvény, amely teljes egészében kötelezettségként jelenik meg a részvényre történő átváltási opció értékével együtt. Végül a saját részvények értékesítése során keletkező eredmény a pénzügyi műveletekben, a saját részvény bevonás pedig a rendkívüli tételekben jelenik meg.

A 24. táblázatban a vizsgált gazdálkodók fizetőképességére, likviditására ható standardokat foglaltam össze.

24. táblázat. A standardizáció hatása a forgóeszközarányra

Standardok	Md	+	-	P
IAS 2.	0,019	24	3	***
IAS 12.	-0,002	0	4	**
IAS 17.	-0,006	1	31	***
IAS 39.	-0,012	0	6	***

** , *** 5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

A cégek fizetőképességére a legkedvezőbb hatást a készletek (IAS 2.) standard adaptációja jelentette. Kedvezőtlenül hatott viszont a jövedelemadók (IAS 12.), a lízingek (IAS 17.) és a pénzügyi instrumentumok (IAS 39.) standardok alkalmazása. Az IAS 12. standard ugyanis előírja a halasztott adófizetési kötelezettség elszámolását valamennyi adóköteles eltérés esetén. Ezzel szemben hazánkban és több európai ország nemzeti számviteli szabályozásából hiányzik a halasztott adózás (pl. Görögország, Luxemburg és Portugália esetén), vagy a halasztott adó számítása inkább időbeli elhatárolásokon alapul, nem pedig átmeneti eltéréseken (pl. Ausztriában, Belgiumban, Finnországban, Franciaországban, Németországban és Spanyolországban). A halasztott adókövetelés kimutatása nem kötelező Olaszországban és Svájcban.

A 25. táblázat a pénzeszközarányra, azaz a likviditási gyorsráta ható számviteli standardokat tartalmazza.

25. táblázat. A standardizáció hatása a pénzeszközarány mutatóra

Standardok	Md	+	-	P
IAS 17.	-0,004	1	31	***
IAS 39.	-0,003	0	6	**

** , *** 5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

A likviditási gyorsráta csak kedvezőtlenül ható standardokat tudtam számszerűsíteni, nevezetesen a lízingek (IAS 17.) és a pénzügyi instrumentumok (IAS 39.) esetén. Lényegében a likviditási aránymutató 0,2%-os csökkenését ez utóbbi két számviteli standard adaptációja idézhette elő.

A tőkeszerkezeti mutatók közül a gazdálkodók tőkeerősségét kifejező saját tőkehányad (ER) mutató változását befolyásoló számviteli standardokat a 26. táblázat tartalmazza.

26. táblázat. A standardizáció hatása a saját tőkehányadra (ER)

Standardok	Md	+	-	P
IAS 2.	-0,001	3	20	***
IAS 12.	-0,001	26	53	***
IAS 16.	-0,002	3	16	***
IAS 17.	0,003	18	12	**
IAS 19.	-0,003	0	3	**
IAS 36.	-0,001	0	15	***
IAS 39.	-0,004	2	27	***

** , *** 5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

A vizsgált gazdálkodók tőkeerősségére (ER) kedvező hatást csupán a lízingek (IAS 17.) standard esetén tudtam kimutatni 5%-os statisztikai szignifikanciaszinten. Jóval nagyobb számban fordultak elő a kedvezőtlenül ható standardok például a készletek (IAS 2.), a jövedelemadók (IAS 12.), a tárgyi eszközök (IAS 16.), a munkavállalói juttatások (IAS 19.), az eszközök értékvesztése (IAS 36.) és a pénzügyi instrumentumok (IAS 39.) esetén. Megállapíthatóvá vált, hogy az ER mutató csökkenése ez utóbbi hat standardnak a csökkentő hatásával magyarázható.

A nemzetközi számviteli szabályozás a hazaitól több ponton is eltér, például az eszközök értékvesztése (IAS 36.) standard esetén. A hazai szabályozási környezetben ugyanis az immateriális javak és a tárgyi eszközök esetén terven felüli értékcsökkenést, a gazdasági társaságban lévő tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél pedig értékvesztést kell elszámolni. A nemzetközi szabályozás az ilyen típusú leértékelésekre egységesen az értékvesztés fogalmát alkalmazza. Az IAS 36. standard az értékvesztések különböző eseteit nem rendszerezi, csak az értékvesztés miatti veszteség megjelenítését írja elő, ha az adott eszköz (pénztermelő egység) megtérülő értéke alacsonyabb annak könyv szerinti értékénél. A hazai szabályozás sem az értékvesztésre, sem pedig annak a visszairására utaló külső és belső forrásból származó jelenségeit nem fogalmazza meg. Továbbá a nemzetközi szabályozás szerint a megtérülő érték a mérleg fordulónapjára vonatkozó kategória, amíg hazai számviteli törvényünk alapján a mérlegkészítés-kori piaci értékhez kell viszonyítani a fordulónapi értéket. A hazai szabályozás nem nevesíti a pénztermelő egység fogalmát, így egy adott pénztermelő egységhez kapcsolódó goodwill vagy társasági eszköz terven felüli értékcsökkenésének elszámolásához sem ad útmutatást. Összefoglalva, az IAS 36. részletesen szabályozza az értékvesztés „viszonyítási alapját” jelentő érték fogalmát és számítási módját, míg hazánkban alapvetően az értékvesztést kiváltó okok felsorolása jelenik meg.

Az adósságszolgálati mutatóra (GR) ható számviteli standardokat foglalja össze a 27. táblázat.

27. táblázat. A standardizáció hatása az adósságszolgálati (GR) mutatóra				
Standardok	Md	+	-	P
IAS 2.	-0,002	5	18	***
IAS 17.	0,002	18	22	**
IAS 18.	0,003	28	12	**
IAS 19.	0,004	19	15	***
IAS 39.	0,044	14	5	***
IAS 40.	-0,008	0	6	***
IFRS 3.	-0,002	15	35	***

** , *** 5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

A 27. táblázat alapján láthatjuk, hogy az adósságszolgálati mutató 2,9%-os növekedése az IAS 17., a bevételek (IAS 18.), az IAS 19. és az IAS 39. standardoknak tudható be. Kedvezőtlenül hatott az IAS 2., az IAS 40. és az IFRS 3. standardok adaptációja.

A bevételek (IAS 18.) standard a magyar számviteli szabályozástól eltérően általános értékelési elvárásokat fogalmaz meg a bevételek elszámolhatóságával kapcsolatban. Ezáltal a számviteli szakemberek értékelési feladatainak súlya lényegesen nagyobb a

magyar szabályokhoz képest. Bár a bevételek kimutatásának számviteli elvei azonosak, érvényesítendő az óvatosság, a valódiság elve, az időbeli elhatárolás és az összemérés elvei, az időérték megjelenése mégis több lényegi részletes előírási különbséget eredményez. Formai sajátosság, hogy nincsenek export- és belföldi értékesítési földrajzi területek szerinti különbségek az IFRS rendszerében. Hazai szabályozásunkban a bevételeket fajtánként számoljuk el, addig a nemzetközi gyakorlatban az általános fogalmak mellett, azzal nem ellentételesen az ügyletek elszámolási sajátosságainak bevételekre hatásával foglalkoznak.

A 28. táblázat a piaci mutató (P/E) alakulását befolyásoló számviteli standardokat mutatja be

28. táblázat. A standardizáció hatása a piaci mutatóra (P/E)				
Standardok	Md	+	-	P
IAS 17.	0,009	20	12	**
IAS 19.	-0,008	5	39	***
IFRS 2.	0,428	20	2	***
IFRS 3.	-0,506	1	66	***

** , *** 5, illetve 1%-os szignifikanciaszinten

A P/E ráta jelentős, 11%-os növekedését az IFRS 2. és az IAS 17. standardok adaptációja okozta. Bár az előző standardok növelő hatással voltak a P/E mutatóra, az IAS 19. és az IFRS 3. standardok csökkenő hatása erőteljesebben érvényesült. Ezen felül azt is láthatjuk a táblázat alapján, hogy a Wilcoxon teszt az IAS 17. standardra vonatkozóan nem mutat szignifikánsan jelentős eredményt 5%-os szignifikanciaszint mellett.

8. Összefoglalás

Napjainkban az intézményi és a személyi információk globalizálódása következtében nélkülözhetetlenné válik az egységes és összehangolt számviteli elszámolások rendszerének megvalósítása. Ennek létrehozását támogathatják a nemzetközi számviteli standardok, amelyek eszközrendszert jelenthetnek a gazdálkodók és a természetes személyek számára, megkönnyíthetik azok értelmezését és alkalmazását is.

A nemzetközi szakirodalmi kutatások azt mutatták ki, hogy a standardok adaptációját követően már jóval nagyobb mértékű értékrelevanciával rendelkező számviteli módszerek válhattak a vállalkozások belső pénzügyi információs rendszere részévé. Megfigyelhetővé vált, hogy a nemzetközi számviteli standardok természete és követelményei egyre inkább áttekinthetővé és világosabbakká váltak, alkalmazásuk és kivitelezésük gyakorlati megvalósítása fokozatosan alkalmazkodott a felhasználók igényeihez is.

Hazai számviteli kutatások bizonyítani tudták, melyek azok a pénzügyi-gazdasági faktorok (mutatók), amelyek statisztikailag szignifikáns mértékű hatást gyakorolhattak a nemzetközi módszerek bevezetésére. Mindazonáltal a gyakorlati tapasztalatok arról győzték meg, hogy elsősorban az európai uniós rendeleteknek megfelelően a budapesti értéktőzsdén jegyzett cégek adaptálták a nemzetközi standardokat, hiszen számukra ez kötelező előírás volt. A pénzügyi-gazdasági faktorok hatásai így eliminálódtak, bár szerepük egyértelműen nem zárható ki. Éppen a nemzetközi szakirodalmi tapasztalatok is felhozhatók példaként arra, hogy összefüggések mutathatók ki a vizsgált tényezők között. A nyugat-európai és amerikai gyakorlatban még a kötelező bevezetés előtt tapasztalható volt egyes cégek önkéntes áttérése a nemzetközi standardok alkalmazására, különös tekintettel a multinacionális, több országban telephellyel rendelkező vállalkozások esetén. Ez utóbbiak éppen a pénzügyi beszámolórendszerük egységesítése, összehangolása céljából tértek át elsősorban az egységesnek tekinthető nemzetközi standardok alkalmazására, hiszen elsődleges céljuk a pénzügyi-számviteli harmonizáció megteremtése és az országoként eltérő belső szabályozások feloldása volt.

Az összehasonlító vizsgálatokból megállapíthatóvá vált, hogy az egységes nemzetközi számviteli harmonizáció folyamata megindult, de még számos feladat vár az ezen a tudományterületen kutató és gyakorló szakemberekre. Az egyes országok speciális elemzése arra is rámutattak, hogy az Európai Unió kívüli – elsősorban angolszász – területeken a gazdaságpolitikai, pénzügyi és kulturális tényezők kedvezőbb lehetőséget biztosítottak/biztosítanak a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásához. Ennek következtében az országhatárokon túlnyúló, globálisan is összehasonlítható, egységes elszámolási rendszer megvalósítása egyes térségekben (Ausztrália, Indonézia, Közép- és Észak-Amerika, Brit- és Ír-szigetek) már majdnem teljes mértékben harmonizálnak tekinthető. Ugyanakkor számos európai, ázsiai és dél-amerikai ország esetén inkább

több eltérés, mint hasonlóság rajzolódik ki. Ebben a tekintetben a számviteli képzésnek is hozzá kell járulnia az elméleti és gyakorlati szakember-ellátottság fokozásával az egységes nemzetközi módszerek adaptációjához, elősegítve az elszámolási rendszerek teljes harmonizációját. A nemzetközi számviteli standardok megteremtik annak a lehetőségét, hogy egységes számviteli beszámolók is készülhessenek. Az Európai Unió tagállamaiban a nemzeti számviteli szabályozásában még napjainkban is fennálló különbségek az eltérő gazdasági fejlettségi szinttől, az egyes országokban kialakult jog-, adózási rendszertől, a tőkepiac jellemzőitől, a gazdálkodókra jellemző finanszírozási módtól, tulajdonosi szerkezettől, az infláció szintjétől, politikai és kulturális stb. tényezőktől függenek. A különböző számviteli rendszerek háttérében ugyanis eltérő szabályozási célok és eltérő filozófiák állnak.

A kötetben bemutatott kutatások információforrásul szolgálhatnak mind a hazai, mind pedig a nemzetközi standardokkal foglalkozó testületek, bizottságok számára is, különösen a számviteli módszerek változásának hatásmechanizmusára vonatkozóan. A hazai és külföldi befektetők is beépíthetik stratégiájukba az egyes országok standardadaptációs tapasztalatait is egy harmonizált, összehangolt pénzügyi információs rendszer megvalósítása érdekében. Véleményünk szerint a nemzetközi tőkepiacokra történő belépést és a multinacionális cégek leányvállalatainak számviteli gyakorlatát nagymértékben segítheti és megkönnyítheti a nemzetközi standardok elterjedése az információs aszimmetria csökkentése, a számviteli információk minőségének fokozása, valamint a pénzügyi teljesítmények és a beszámolórendszer megbízhatóságának javítása következtében.

A gazdálkodási gyakorlati tapasztalatok alapján az is kimutatható, hogy a nemzetközi számviteli elvek alkalmazása hozzájárul a tulajdonosok és fizetett irányítók közötti információs aszimmetria csökkenéséhez is. A korábbi nemzetközi számviteli szakirodalmi kutatások már kimutatták, hogy az információs aszimmetria következtében csökkent a gazdálkodók fizetett irányítóinak keresete, növekedtek a tőkeköltségek és pontatlanná váltak a gazdasági-pénzügyi előrejelzések is.

Ehhez azonban szükségessé válik az egyes nemzetek számviteli szabályainak továbbfejlesztése, tartalmi felülvizsgálata, az adó- és a számviteli szabályok elkülönített érvényesítése, a számviteli elvek alárendelt szerepének megszüntetése, gyakorlati és elméleti számviteli szakemberek közreműködésével nemzeti standardok kibocsátása és nem utolsósorban a nemzetközi számviteli elvek egzaktságának fokozása, egyértelműségének növelése, valamint teljeskörűségének kiterjesztése is.

Részletesen bemutatuk a pénzügyi kimutatások összeállításának általános elveivel kapcsolódó standardokat (IAS 1., 7., 8., 10.), a fő bevételtermelő tevékenységekkel kapcsolatos elszámolásokat (IAS 2., 11., 18.), majd a tárgyi és immateriális eszközök-höz kapcsolódó nemzetközi elveket (IAS 16., 17., 36., 38.) és a más kötelezettségekre és követelésekre vonatkozó előírásokat (IAS 19., 37.), az egyéb speciális számviteli eljárásokat (IAS 20., 23., 27., 28., 33.), s végül az utóbbi években már egyre bővülő nemzetközi pénzügyi beszámolási standardokat (IFRS) is.

Jelenleg több mint 100 ország teszi kötelezővé vagy lehetővé a tőzsdén jegyzett, illetve valamennyi gazdálkodója számára, hogy a nemzetközi számviteli standardok figyelembevételével készítse el beszámolórendszerét. Kanada és Ausztrália például 2011-től követeli meg a területén székelő gazdálkodóktól, hogy alkalmazzák a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardokat (IFRS). Az USA, Japán és Kína napjainkban is dolgozik azon, hogy számviteli elveit összehangolja a nemzetközi standardokkal.

Függelék

A kutatásban felhasznált mutatók leírása

Mutató megnevezése	A mutató számítási módja
Adózott eredmény-arányos árbevétel	Adózott eredmény/Értékesítés nettó árbevétele
Eszközarányos árbevétel	Értékesítés nettó árbevétele/Összes eszköz
Üzemi eredmény-arányos árbevétel	Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye/Értékesítés nettó árbevétele
Nettó árbevétel változása 2006. évhez képest	Értékesítés nettó árbevétele (2007)/Értékesítés nettó árbevétele (2006)
Nettó árbevétel változása 2005. évhez képest	Értékesítés nettó árbevétele (2007)/ Értékesítés nettó árbevétele (2005)
Tehermentes tőkéhez viszonyított vagyon	Összes eszköz/Saját tőke
Fizetőképesség	Forgóeszközök/Kötelezettségek
Működő tőke aránya	(Forgóeszközök-Kötelezettségek)/Összes eszköz
Tőkeáttétel	Kötelezettségek/Saját tőke
Tőkemegtérülés (ROE)	Adózott eredmény/Saját tőke
Eszközmegtérülés (ROA)	Adózott eredmény/Összes eszköz
Induló vagyon aránya az összvagyonhoz	Jegyzett tőke/Összes eszköz
Induló vagyon aránya a tőkén belül	Jegyzett tőke/Saját tőke
Induló vagyon növekedése	Saját tőke/Jegyzett tőke
Nettó eszközérték változása (előző év = 100%)	Összes eszköz (2007)/Összes eszköz (2006)
Nettó eszközérték (2005 = 100%)	Összes eszköz (2007)/Összes eszköz (2005)

Irodalomjegyzék

- Ali, A.–Hwang, L. S.–Trombley, M. A. (2000) Accruals and Future Stock Returns: Tests of the Naïve Investor Hypothesis. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 15, 45–63.
- Andrews, B. (2005) Standards deviation. *Business Review*, 86/2. 41–57.
- Balázs Á.–Boros J.–Bosnyák J.–Lukács J.–Pál T. (2007) *Az IFRS-ek rendszere*. Nemzetközi számvitel tankönyv. MKVK, Budapest.
- Balázs Á.–Boros J.–Bosnyák J.–Lukács J.–Pavlik L.–Pál T.–Székács P.–Tardos Á. (2006) *Az IFRS-ek rendszere*. MKVK, Budapest.
- Ball, R. (2012) International Financial Reporting Standards: pros and cons for investors. *Accounting and Business Research*, 5, 20–41.
- Ball, R.–Laksmann, S. (2006) Earnings quality in UK private firms. *Journal of Accounting and Economics*, 39, 83–128.
- Ball, R.–Robin, A.–Sadka, G. (2006) The effect of international institutional factors on properties of accounting earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 29, 417–434.
- Ball, R.–Shivakumar, L. (2007) The effect of international institutional factors on properties of accounting earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 29, 417–434.
- Barry, J. E.–Abbas, A. M. (2003) *Nemzetközi számviteli standardok*. Perfekt Kiadó, Budapest.
- Barth, E.–Landsman, R.–Lang, H. (2007) International Accounting Standards and Accounting Quality. Research Paper. Stanford University Graduate School of Business.
- Beke J. (2002) Vezetői számvitel a nemzetközi harmonizáció tükrében. *Európai Tükör*, VII. évf., 4. sz., 117–134.
- Beke J. (2010) A számvitel globalizálódása és harmonizálódása a regionális (EU) és a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok tükrében. *Külgazdaság*, LIV. évf., 5–6. sz., 81–102.
- Beke J. (2010) A számvitel harmonizációja az Európai Unióban. *Európai Tükör*, XV. évf., 1. sz., 86–101.
- Beke J. (2011) A számviteli standardok szerepe a vállalatirányításban. *Vezetéstudomány*, XLII. évf., 6. sz., 46–56.
- Beke J. (2012) Az Európai Unió számvitele. *Számviteli Tanácsadó*, 4. sz., 31–49.
- Beke J.–Tiszberger, M. (2012) Nemzetközi számviteli standardizáció a hazai gyakorlat tükrében. *Pénzügyi Szemle*, LVII. évf., 4. sz., 444–458.
- Beke J. (2010) Nemzetközi számviteli standardok adaptálásának gyakorlata. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, LII. évf., 2. sz., 90–96.
- Bélyácz I. (2008) Hivatás-e még a számviteli szakma gyakorlása? *Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat*, 12. sz., 494–496.
- Bosnyák J. (2005) Nemzetközi számviteli trendek. Műhelytanulmányok, BCE, Budapest.
- Bosnyák J.–Lukács J.–Pavlik L.–Székács T. (2005) Külföldi számviteli rendszerek. Tanulmány, BCE, Budapest.
- Botosan, C. (2006) „Disclosure and the cost of capital: what do we know?” *Accounting and Business Research, Special Issue*, 36, 31–40.
- Botsari, A.–Meeks, G. (2008) Do acquirers manage earnings prior to share for share bid? *Journal of Business Finance and Accounting*, 35, 633–670.

- Bradshaw, M.–Mark, T.–Miller, G. (2008) Will Harmonizing Accounting Standards Really Harmonize Accounting? *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 148–197.
- Brown, P.–Tarca, A. (2006) A commentary on issues relating to the inforcement of international financial reporting standard sin the EU. *European Accounting Review*, 14, 181–212.
- Burgstahler, D.–Hail, L.–Leuz, C. (2006) The importance of reporting incentives: earnings management in European private and public firms. *International Business Review*, 23, 48–69.
- Bushman, R.–Piotroski, J. (2006) Financial reporting incentives for conservative accounting: the influence of legal and political institutions. *Journal of International Accounting*, 27, 148–161.
- Bushman, R.–Piotroski, J.–Smith, A. (2012) *International Accounting*. Prentice Hall, London.
- Butter, F.–Groot, S.–Lazrak, F. (2007) The Transaction Costs Perspective on Standard as a Source of Trade and Productivity Growth. *Tinbergen Institute Discussion Papers*, 07-090/3.
- Camfferman, K.–Zeff, A. (2006) *Financial Reporting and Capital Markets: A History of the International Accounting Standards Committee, 1973–2005*. University Press, Oxford.
- Capkun, V.–Cazavan-Jeny, A.–Jeanjean, T.–Weiss, L. (2007) *Transition to IFRS: Value relevance and earning management*. Working paper. University of Paris.
- Chatterjee, R. (2006) *Performance pricing and covenants in debt contracts in the UK*. Judge Business School Working Paper. 07. University of Cambridge.
- Christensen, R.–Gassen, I.–Sellhorn, T. (2007) *International Accounting Cases*. London School of Business.
- Covrig, V. M.–Defond, M.–Hung, M. (2007) Home bias, foreign mutual fund holdings, and the voluntary adoption of international accounting standards. *Journal of Accounting Research*, 45, 27–49.
- Daske, H. (2006) Economic Benefits of Adopting IFRS or US-GAAP – Have the Expected Cost of Equity Capital Really Decreased? *Journal of Business Finance & Accounting*, 33, 3–4, 329–375.
- Daske, H.–Gebhardt, G. (2006) International Financial Reporting Standards and Experts. Perceptions of Disclosure Quality. *Abacus*, 42, 34–41.
- Daske, H.–Hail, L.–Leuz, C.–Verdi, R. (2007) Adopting a Label: Heterogeneity in the economic Consequences of IFRS Adoptions. *Journal of Business Finance & Accounting*, 33, 3–4, 329–375.
- Deák I. (2005) Globalizálódó számvitel. *Tudományos Közlemények*, SZTE, Szeged.
- Deák I. (2008) A számvitel vagyonfelfogásáról. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, 12, 497–505.
- Dechow, P.–Ge, W. (2006) The persistence of earnings and cash flows and the role of special items: Implications for the accrual anomaly. *Review of Accounting Studies*, 11, 253–296.
- Deloitte (2010) IAS-Plus.com.
- Doupnik, T.–Perera, H. (2007) *International Accounting*. McGraw-Hill International Edition, New York.
- Easley, D.–Hara, M. (2004) Information and the Cost of Capital. *The Journal of Finance*, 59, 59–71.
- Easton, P. (2006) Use of forecasts of earnings to estimate and compare cost of capital across regimes. *Journal of Business Finance & Accounting Research*, 23/2, 49–71.
- Elliott, G. (2006) *Financial Accounting and Reporting*. UK, London, 144.
- Epstein, B. J. (2009) The Economic Effects of IFRS Adoption. *The CPA Journal*, 03, 26–31.
- Fearnley, S.–Sunder, S. (2007) Competition required to reduce standards complexities. *Financial Times*, May 17., 19.
- Filyó J. (2010) *KKV-k számviteli beszámolási rendszere*. Műhelytanulmányok. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 57–81.
- Flower, J. (2006) *European Financial Reporting*. UK, London, 258.
- Flynn, T.–Simeone, G. (2008) Globalization in International Accounting. *The Accounting World*, Vol. XI., 6, 144–189.
- Frankel, M. R.–Li, X. (2004) Characteristics of a Firm's Information Environment and the Information Asymmetry between Insiders and Outsiders. *Journal of International Business Studies*, 37, 229–259.

- Gassen, J.–Sellhorn, T. (2006) *Applying IFRS in Germany: Determinants and consequences*. Working paper. University of Berlin.
- Goodwin, J.–Ahmed, K. (2006) The impact of international financial reporting standards: Does size matter? *Managerial Auditing Journal*, 21, 460–475.
- Grant Thornton (2007) *Impact of IFRS on listed firms in Greece*. Working paper. University of Thessaly.
- Gray, H. (1983) *Quantitative Cultural Insights*. London.
- Guenther, A.–Young, P. (2008) Financial Reporting Environments at International Capital Mobility. *Journal of Accounting Researches*, 8, 41–57.
- Gwilliam, D.–Macve, R.–Meeks, G. (2005) The costs and benefits of capital do legal institutions and securities regulation matter? *Journal of Accounting Research*, 44(3), 485–531.
- Hail, L.–Leuz, C. (2006) International differences in the cost of capital: do legal institutions and securities regulation matter? *Journal of Accounting Research*, Vol. 44, 485–531.
- Hajdu O. (2003) *Többváltozós statisztikai számítások*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Hesser, W.–Geilzer, A.–Vries, H. (2006) *Standardization in Companies and Markets*. Helmut Schmidt University, Hamburg.
- Hofstede, G. (1984) *Cultural Insights*. Amsterdam.
- Hung, M.–Subramanyam, K. (2007) Financial statement effects of adopting international financial reporting standards: The case of Germany. *Review of Accounting Studies*, 12, 21–48.
- Hügi F. (1887) *Kétszámlosoros mérlegelmélet*. Budapest.
- Iatridis, G.–Rouvolis, S. (2010) The post-adoption effects of the implementation of International Financial Reporting Standards in Greece. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 19, 55–65.
- Jermakovicz, K.–Kinsey, P.–Wulf, I. (2007) The Value Relevance of Accounting Income Reported by DAX-30, German Companies. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 18(3), 611–641.
- Karai É. (2005) Számviteli alapelvek értelmezése a nemzetközi számviteli standardok szerint. *Harward Business Manager*, 10, 46–53.
- Karai É.–Laáb Á. (2008) Miért szükséges a számviteli előírások nemzetközi összehangolása? *Számviteli Tanácsadó*, 10, 11–15.
- Kazainé Ónodi A. (2008) *Nemzetközi számvitel kérdései vállalati nézőpontból*. Műhelytanulmányok. BCE, Budapest.
- Kosiol, E. (1930) *Pagatorikus mérlegelmélet*. Budapest.
- La Porta, R. (1998) Law and Finance. *The Journal of Political Economy*, 106, 1113–1155.
- Lakatos (2009) *Nemzetközi szabványok hatásvizsgálatai hazánkban a cégek társasági adóbevallásai alapján*. PhD-értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem.
- Lakatos L.–Kovács M.–Mohl I.–Rózsa I.–Szirmai A. (2013) *A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok elmélete és gyakorlata*. Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.
- Lang, M.–Raedy, J.–Wilson, W. (2005) *Earnings management and cross listing: Are reconciled earnings comparable to US earnings?* Working paper. University of North Carolina.
- Lantto, A. (2007) *Does IFRS improve the usefulness of accounting information in a code-law country?* Working paper. University of Oulu.
- Lantto, M.–Shalström, P. (2009) Impact of International Financial Reporting Standard adoption on key financial ratios. *Journal of Accounting and Finance*, 49, 341–361.
- Leitner, S. (1909) *Háromszámlosoros elmélet*. Budapest.
- Lere, J. C. (2009) Benchmarking Accounting Practices in a Global Economy. *The CPA Journal*, 10, 10–12.
- Leuz, C.–Verrecchia, R. E. (2000) The economic consequences of increased disclosure. *Journal of Accounting Research*, 38, 91–124.

- Li, K.–Meeks, G. (2006) *The impairment of purchased goodwill: effects on market value*. Working Paper. Institute of Chartered Accountants in England and Wales. Centre for Business Performance.
- Lukács J. (2006) Különbségek a magyar számvitel és a nemzetközi számviteli standardok között. *Társadalom és Gazdaság*, Vol. 28., 1. sz., 143–148.
- Madarasiné Szirmai A.–Matukovics G. (2004) *A nemzetközi számviteli standardok alapelvei és fő tartalmi elemei*. MKVK, Budapest.
- Maskus, K. E.–Otsuki, T.–Wilson, J. S. (2005) An empirical framework for analyzing technical regulations and trade. In: Henson, S.–Wilson, J. S. (eds) *The WTO and Technical Barriers to Trade*. Cheltenham, Edward Elger. 49–67.
- Meeks, G.–Meeks, J. (2002) *Towards a Cost-Benefit Analysis of Accounting Regulation*. Centre of Business Performance, London.
- Meeks, G.–Swann, P. (2009) Accounting standards and the economics of standards. *Accounting and Business Research*, 39, 191–210.
- Nicklisch, A. (1932) *Statikus mérlegelmélet*. Budapest.
- Nobes, C. W. (2003) International Classification of Accounting System. In: Czinkota, M. R.–Moffett, M. H.–Ronkainen, I. A. (2003) *International Business*. Thomson, UK, 455.
- Nobes, G. (2007) *A Survey of National Accounting Rules Benchmarked Against International Accounting Standards*. Ninth Edition. London.
- Ónodi A. (2008) *Nemzetközi számvitel kérdései vállalati nézőpontból*. Műhelytanulmányok. Budapesti Corvinus Egyetem.
- Ormrod, P.–Taylor, P. (2006) A study on the impact of IFRS adoption has looked beyond the early adopters for evidence. *The Accountancy*, 12, 82–88.
- Pál T. (2003) *Számvitel és előrejelzés. Számviteli rendszerek, speciális eljárások*. Economix Kiadó, Miskolc.
- Pál T. (2004) *A számvitel jövőképe – elvárások és lehetőségek az integrációban*. Kézirat. Miskolci Egyetem, MicroCad konferencia, Miskolc.
- Pál T. (2006) A standardizálás szerepe a számviteli előrejelzésekben. In: *Globális és hazai problémák tegnaptól holnapig*. VI. Magyar Jövőkutató Konferencia, Budapest.
- Pál T. (2010) *Nemzetközi számviteli szabályok*. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kara. Elektronikus jegyzet, 74.
- Philip, A.–Stephen, I.–Salter, B. (2011) An Empirical Test of Differences in Actual Reported Results. *Advanced in International Accounting*, 12, 18–31.
- Pincus, M.–Rajgopal, S.–Venkatachalam, M. (2006) The Accrual Anomaly: International Evidence. *The Accounting Review*, 6, 89–111.
- Pintér J.–Rappai G. (szerk.) (2007) *Statisztika*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs.
- PricewaterhouseCoopers (2008) *IFRS in Brief*. Tanulmány, Budapest.
- Rabóczki M. (2010) *Számviteli információk a versenyképesség szolgálatában*. Műhelytanulmányok. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 85.
- Radebaugh, L.–Gray, S. (2007) *International Accounting and Multinational Enterprises*. 4th Edition, UK, London.
- Renders, A.–Gaeremynck, A. (2007) The impact of legal and voluntary investor protection on the early adoption of international financial reporting standards. *The Economist*, 155, 49–72.
- Reszkető P.–Váradi B. (2010) *A vállalkozásokat érintő adminisztratív terhek, versenypolitikai következmények*. Műhelytanulmány, BCE, Budapest.
- Schar, I. (1887) *Ellentétes kétszámlasoros mérlegelmélet*. Budapest.
- Schildbach, T. (2006) IAS/IFRS az EU-ban: Jellemzés és problémák. *Vezetéstudomány*, XXXVII. évf., 1. sz., 36–45.

- Shleifer, A.–Vishny, R. (2003) Stock market driven acquisitions. *Journal of Financial Economics*, 70, 295–314.
- Schmalenbach, E. (1927) *Dinamikus mérlegelmélet*. Budapest.
- Simon Sz. (2009) *Nemzetközi számviteli standardok alkalmazása az élelmiszer-ipari vállalkozások konszolidációjánál*. BGF PSZK, Budapest. 45–57.
- Smith, A. (1776) *The Wealth of Nations*. London.
- Smith, T. (1996) *Accounting for Growth*. 2nd ed. Century Books, London.
- Sodestrom, N.–Sun, K. (1996) IFRS Adoption and Accounting Quality. *European Accounting Review*, 16, 675–702.
- Szirmai A.–Matukovics G. (2004) *IAS vs. US GAAP. Hazai és nemzetközi számviteli szabályok*. Verlag Dashöfer, Budapest.
- Swann, G. (2007) *Horizontal and Vertical Product Innovation with Standards*. Nottingham University Business School.
- Tardos Á.–Balázs Á.–Kovács J. (2003) Nemzetközi számviteli standardok alkalmazása a hitelintézeti gyakorlatban. *Hitelintézeti Szemle*, 3, 98–125.
- Temple, P. (2005) *The Empirical Economics of Standards*. DTI Economics Paper, 12, London: Department of Trade and Industry.
- Tendeloo, B.–Vanstraelen, A. (2005) Earnings management under German GAAP versus IFRS. *European Accounting Review*, 14, 155–180.
- Tóth Á. (2009) *Nemzetközi számviteli integrációs lehetőségek a KKV-szektorban*. Széchenyi Egyetem konferenciakiadványa, Győr, 71–82.
- Tweedie, D. (2004) Testimony before the Committee on Banking, Housing and Urban Affairs of the United States Senate. Washington, 9. Szeptember
- Visegrádi A. (2005) *Jogi alapismeretek I.* PTE-ÁJK, Pécs.
- Visegrádi A. (2010) *Jogi alapismeretek II.* PTE-ÁJK, Pécs.
- Whittington, G. (2008) Harmonization or discord? The critical role of IASB conceptual framework review. *Journal of Accounting and Public Policy*, 27, 495–502.
- Wu, S.–Zhang, P. (2009) International Accounting Standards and Internal Performance Evaluation. *The Accounting Review*, 19, 1285–1304.
- Young, P.–Günther, A. (2006) Financial Reporting Environments at International Capital Mobility. *Journal of Accounting Researches*, Vol. 41., Issue 3., 553–579.
- Zeff, R. (2006) The Empirical Economics of Standards. DTI, *Economics Paper*, 19, 12.
- Zeff, S. (2007) Convergence in the Accounting. *World Accounting Report*, 12.